

Пономаренко Г.О., Діденко С.В., Поліщук Г.С., Шерман М.І., Крючек С.В.,
Біла Ю.В.

ПРАВОВА СТАТИСТИКА

Навчальний посібник

Міністерство внутрішніх справ України
Харківський національний університет внутрішніх справ
Херсонський юридичний інститут

ПРАВОВА СТАТИСТИКА

Навчальний посібник

Херсон – 2008

Схвалено та рекомендовано до друку
Вченою Радою Херсонського юридичного
інституту Харківського національного
університету внутрішніх справ
(Протокол № 11 від 26.06.2008 р.)

Правова статистика: Навчальний посібник / Пономаренко Г.О., Діденко С.В., Поліщук Г.С.
та ін- Херсон: Видавець Чуєв С.М., 2008. – 314с.

К о л е к т и в а в т о р і в: Пономаренко Г.О., Діденко С.В., Поліщук, Г.С., Шерман М.І.,
Крючек С.В., Біла Ю.В.

В і д п о в і д а л ь н и й р е д а к т о р:

Діденко С.В. – заслужений юрист України, кандидат юридичних наук, доцент, перший
заступник начальника Херсонського юридичного інституту ХНУВС

Р е ц е н з е н т и: . – кандидат юридичних наук, доцент,
начальник кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
КНУВС

Галуцько В.М. - заступник начальника СУ УМВС України в
Херсонській області

Навчальний посібник розроблений на кафедрі кримінального права та кримінології
Херсонського юридичного інституту ХНУВС. Посібник присвячений проблемам удосконалення
процесу викладання дисципліни “Правова статистика” шляхом впровадження комп’ютерних
засобів її підтримки з метою відповідної зміни якості засвоєння теоретичного матеріалу та
напрацювання стійких навичок аналізу правових даних на сучасному програмно-технічному
рівні.

Навчальний посібник розрахований на викладачів ВНЗ МВС, курсантів, студентів та
слухачів при вивченні курсів «Правова статистика» та «Кримінологія», а також практичних
працівників правоохоронних органів.

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри кримінального права та кримінології
Херсонського юридичного інституту ХНУВС (Протокол №20 від 03.03.2008 року)

Вступне слово

Суспільно-політична ситуація в країні вимагає нових підходів до професійної підготовки фахівців у галузі правоохоронної та правозастосовчої діяльності у вищих навчальних закладах МВС України. Орієнтуючись на концептуальні засади функціонування Європейського освітнього простору, вузи МВС здійснюють перші кроки на шляху переходу до кредитно-модульної системи підготовки фахівців, шукають ефективні шляхи підвищення якості професійної підготовки випускників за рахунок розробки, апробації та впровадження у навчальний процес інноваційних педагогічних технологій, які мають на меті напрацювання предметних компетенцій за напрямом професійної підготовки, що, в свою чергу, є складовими професійної компетентності майбутнього бакалавра, спеціаліста або магістра.

На сьогоднішній день не викликає сумнівів теза щодо можливості підвищення якості навчання за рахунок впровадження досягнень сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), доцільності використання прикладного, спеціального і педагогічного програмного забезпечення, яке повинно бути органічно інтегрованим у навчальний процес не лише з інформатики і споріднених з нею дисциплін, але й у викладання спеціальних курсів, що є базовими у процесі формування професійної компетентності майбутніх юристів. Процес впровадження ІКТ у навчальний процес, створення інформаційно-освітнього середовища навчального закладу багатогранний і трудомісткий, його ефективність залежить від всебічного аналізу чинників, які впливають на результати професійної підготовки майбутнього правника, що можливе за умови використання системного підходу.

Політика владних органів нашої держави у сфері інформаційної індустрії втілилася в низці важливих документів, серед яких насамперед слід назвати Закон України від 04.02.98 за №74/98-ВР “Про національну програму інформатизації”, Указ Президента від 14.07.2000 за №887/2000 “Про

вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення Президента України та органів державної влади”, Указ Президента України “Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій” від 20.10.2005 № 1497/2005 та Державна програма “Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці” на 2006-2010 роки від 7.12.2005 р. № 1153. Згідно з Законами України “Про національну програму інформатизації”, „Про вищу освіту”, “Про інформацію”, концептуальними положеннями Болонського процесу інформатизація освіти в Україні має бути спрямована на розвиток інтелектуального потенціалу нації, удосконалення навчального процесу, впровадження комп’ютерно-орієнтованих технологій і засобів навчання.

Висвітлення аспектів, пов'язаних із використанням сучасних ІКТ у навчальному процесі загальноосвітніх та вищих навчальних закладів започатковано і розвинуто у наукових працях Н.В. Апатової, В.Ю. Бикова, А.Ф. Верланя, В.М. Глушкова, Р.С. Гуревича, Ю.О. Дорошенка, А.П. Єршова, М.І. Жалдака, В.В. Лапінського, В.М. Мадзігона, К.А. Метешкіна, Н.В. Морзе, П.І. Образцова, П.І. Орлова, Є.С. Полат, Ю.С. Рамського, І.В. Роберт, О.В. Співаковського.

Дидактичні аспекти та психологічні особливості застосування інформаційних технологій навчання знайшли відображення в працях В.П. Беспалька, В.Ф. Бондаровської, В.С. Ледньова, О.М. Леонтьєва, Ю.І. Машбиця, Н.Ф. Тализіної, О.К. Тихомирова. Психологічні аспекти навчальної діяльності научуваних та дидактичних закономірностей формування в них умінь і навичок здійснювали Ю.К.Бабанський, В.В. Давидов, Г.С.Костюк, І.Я. Лернер. Специфіка професійної підготовки співробітників ОВС, особливості теоретичних та методичних підходів до навчання майбутніх правоохоронців використанню можливостей ІКТ досліджувалися у працях Г.М. Бірюкова (використання баз даних та комп’ютерних мереж в практичній правоохоронній діяльності), зокрема питання використання інформаційних технологій в діяльності ОВС та

навчальному процесі розробляли М.Я. Швець, П.І. Орлов, К.І. Беляков, В.В. Голубєв, В.Г. Хахановський.

Разом з тим, слід зазначити, що в психолого-педагогічній та науково-методичній літературі нині не сформовано однозначного розуміння сутності та змістовного аспекту комп'ютерної підтримки окремих юридичних дисциплін та розробки інтегрованих навчальних курсів з правових дисциплін з використанням досягнень сучасних ІКТ.

У цьому зв'язку доцільно розглянути дисципліну “Правова статистика”, яка передбачена навчальним планом підготовки спеціалістів за спеціальністю “Правознавство” – 7.060.101, спеціалізації “слідчо-криміналістична” (курсанти) і “господарсько-правова” (студенти), які навчаються у вищих юридичних навчальних закладах МВС України. Опанування даною дисципліною має на меті формування у курсантів (студентів) теоретичних знань і практичних навичок вимірювання, дослідження і встановлення закономірностей і тенденцій розвитку суспільно-правових явищ і процесів та аналізу криміногенної обстановки у суспільстві.

Метою підготовки навчального посібника є удосконалення процесу викладання дисципліни “Правова статистика” шляхом впровадження комп'ютерних засобів її підтримки з метою відповідної зміни якості засвоєння теоретичного матеріалу та напрацювання стійких навичок аналізу правових даних на сучасному програмно-технічному рівні. Зазначимо, що набуття теоретичних знань та напрацювання навичок використання ІКТ для аналізу правової інформації та розв'язання задач професійної інформаційної діяльності юриста забезпечують дисципліни “Комп'ютерні технології автоматизованої обробки даних” та “Інформаційні технології в юридичній діяльності”.

Аналіз змісту дисципліни “Правова статистика” свідчить про те, що переважна більшість навчального часу відведено розв'язанню задач правової статистики різноманітними розрахунковими методами – обчислення середніх, показників варіації, показників динаміки, виконання кореляційного

та регресійного аналізу, графічна інтерпретація розрахункових даних, побудова зведених таблиць тощо. У переважній більшості відомчих навчальних закладів семінари та практичні заняття проводяться у звичайних класах одним викладачем-предметником, у процесі розв'язання задач студенти та курсанти використовують підручники, посібники, методичні розробки, калькулятори, результати розв'язання задач та їх графічну інтерпретацію відображають у зошитах або на окремих аркушах, які перевіряє викладач і виставляє оцінки. Контроль якості засвоєння теоретичних знань відбувається шляхом проведення усного та письмового опитування, в окремих випадках – тестування. Самостійна робота переважно відбувається у формі ознайомлення з визначеним викладачем теоретичним матеріалом за підручниками і посібниками та розв'язанню стандартних задач.

Розглянутий нами підхід відображає рівень викладання дисципліни, в якому фактично не враховані можливості сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та педагогічний потенціал комп'ютерних засобів підтримки навчального процесу – офісного програмного забезпечення, електронних посібників, тестово-контролюючих програм. Він був доцільним на початку розвитку комп'ютерних технологій, коли їх впровадження у навчальний процес було дуже проблематичним і вимагало значних зусиль з боку висококваліфікованих фахівців у галузі інформатики, викладачів-предметників і супроводжувався великими фінансовими витратами. Таким чином, існує суперечність між рівнем сучасних педагогічних підходів, які широко використовують надбання ІКТ, та рівнем комп'ютерної підтримки дисципліни “Правова статистика”.

Окреслену суперечність, на нашу думку, можливо вирішити шляхом впровадження певних видів прикладного, спеціального і педагогічного програмного забезпечення у навчальний процес з дисципліни “Правова статистика”, більш виразно окресливши міжпредметні зв'язки між дисципліною “Правова статистика” і дисциплінами “Комп'ютерні технології

автоматизованої обробки даних” та “Інформаційні технології в юридичній діяльності”, та практично забезпечити вирішення задач правової статистики відповідними засобами комп’ютерної підтримки.

На нашу думку, реалізація запропонованого підходу стосовно використання потенціалу сучасних ІКТ у процесі викладання дисципліни “Правова статистика” та забезпечення належного рівня самостійної роботи курсантів і студентів дозволить одержати наступні результати:

- інтенсифікувати навчання шляхом одержання в одиницю часу більших обсягів навчальної інформації та створення умов для її більш глибокого засвоєння і практичного опрацювання на персональних комп’ютерах;
- створити об’єктивні передумови для моделювання у комп’ютерному класі елементів професійної інформаційної діяльності майбутнього правоохоронця;
- підвищити якість та об’єктивність контролю за результатами навчальної діяльності студентів (курсантів) завдяки використанню тестових програм;
- підвищити ефективність самостійної роботи студентів (курсантів) з дисципліни шляхом дійсно самостійного опрацювання теоретичного матеріалу та закріплення його завдяки розв’язанню індивідуально підібраних задач (завдань) на персональному комп’ютері;
- напрацювати студентам (курсантам) загальнонаукові підходи щодо обробки різнотипної інформації шляхом використання стандартних методів статистичного аналізу, що є корисним у процесі вивчення економічних дисциплін, соціології, кримінології, подальшій навчальній, науковій та професійній діяльності, більш чітко окреслити міжпредметні зв’язки;
- удосконалити і розширити професійну складову комп’ютерно-інформаційної компетентності майбутніх правоохоронців, і, як наслідок, підвищується якість професійної підготовки випускників.

Таким чином, реалізація запропонованого підходу вимагає спільних зусиль фахівців у галузі кримінального права і кримінології та у галузі інформаційно-комунікаційних технологій. Саме запропонований підхід

обумовив структуру пропонованих методичних рекомендацій, до складу яких входять стислі теоретичні відомості з правової статистики, приклади вирішення найбільш поширених типів задач, завдання для самостійного опрацювання, необхідний мінімум відомостей щодо комп'ютерних засобів підтримки дисципліни.

Розділ 1. Загальні основи правової статистики

1.1 Історія розвитку правової статистики

Починаючи вивчення курсу правової статистики студентам та курсантам потрібно перш за все з'ясувати зміст слова „статистика”, як воно тлумачиться в сучасному розумінні, а також предмет, метод і галузі статистичної науки.

Термін «статистика» походить від латинського слова «status», що в перекладі означає положення, стан явищ. Від кореня цього слова утворилось італійське слово «stato» - держава. Словом «statista» називали політиків, які були обізнані про устрій і стан справ держави. Від цього кореня утворився іменник «statistika» - сукупність відомостей про державу.

Статистика як самостійна наука почала формуватися в другій половині XVІІ ст. та розвивалася в двох напрямках: математичному (англійська школа політичних арифметиків, яка виникла на 100 років раніше) і описовому (німецька школа описового державознавства).

Засновниками англійської школи політичних арифметиків були вчені-економісти Джон Граунт і Вільям Петті, які, не оперуючи словом «статистика», вперше застосували статистичні методи узагальнення та аналізу масових суспільних явищ з метою надати цифрову характеристику стану та розвитку суспільства, вивести закономірності розвитку суспільних явищ і процесів. Тільки в 1723 році термін «статистика» в науковий обіг ввів німецький вчений М.Шмейцер, який почав читати в Йєнському університеті лекції з політичної статистики.

В.Петті в своїх наукових працях «Політична арифметика», «Різне про гроші» приділяв увагу розробленні методики обчислення народного багатства, прибутків, чисельності та складу населення, а Дж.Граунт – досліджував рух населення. Виявлення ж в статистичних числах певної закономірності явища було усвідомлено лише в середині XVІІІ ст. Зюсмільхом, який побачив в цій закономірності виявлення «божого порядку»

(наприклад, в стійкому співвідношенні кількості хлопчиків та дівчат серед новороджених 21:20).

Іншим джерелом статистичної науки, якому статистика зобов'язана і самою своєю назвою, стали праці німецьких вчених по державознавству XVІІ ст. Засновником описового напрямку розвитку статистики вважається німецький вчений Г.Конринг, який визначив головним завданням статистики систематизацію та опис тих фактів, які визначають велич та могутність держави (політичний стан, державний устрій тощо), у вигляді міркування: краще чи гірше в тій чи іншій країні в той чи інший період. Подальший розвиток цієї школи, яка проіснувала понад 150 років, одержав у працях Готфрида Ахенваля та А.Шліцера. З 1746 року Г.Ахенваль почав викладати в Марбрузькому, а потім в Геттингенському університеті нову дисципліну про опис політичного стану, величі та могутності держави, яку він назвав статистикою та розглядав її як галузь державознавства. Але оскільки вони недостатньо використовували цифрові дані для аналізу закономірностей та взаємозв'язків між суспільними явищами, цей напрямок став неперспективним для подальшого розвитку статистики як самостійної науки.

Як показала історія, сучасна статистика як наука склалася з елементів політичної арифметики та державознавства. Якщо від політичної арифметики статистика отримала комплексний аналіз кількісних характеристик масових явищ з метою пізнання їх закономірностей, то від державознавства – систему кількісного описання соціально-економічних явищ.

Подальший розвиток статистичної науки здійснювався за допомогою багатьох вчених, серед яких слід відмітити бельгійського математика А.Кетле. Його наукові праці, наприклад, «Соціальна фізика», «Обчислення ймовірносних злочинів», «Про людину і розвиток її здібностей», дали змогу вивчати закономірності суспільного життя, застосовуючи математику. Крім того, йому належить заслуга визначення методологічної основи статистики – це вивчення явищ в масі. Пізніше це дозволило йому сформулювати закон великих чисел.

У другій половині ХІХ ст.- початку ХХ ст. виник третій напрямок статистичної науки – статистико-математичний, заснований на теорії ймовірностей, яка є однією з галузей прикладної математики. Цей напрямок розвивався в працях Ф.Гальтона, який застосував статистичні методи в біології, а саме у вченні про спадкоємність, В. Госсета, якому належить теорія малої вибірки, Р.Фішера, який розвинув методи кількісного аналізу.

Перші наукові дослідження в галузі правової статистики (моральної, судової, кримінальної) датуються ХVІІ-ХVІІІ ст. і пов'язані з працями Д.Граунта, В.Петті та інших представників школи політичної арифметики, коли систематично почали збиратися відомості про злочинність у Франції та Бельгії. Але перевага щодо статистичного вивчення найрізноманітніших явищ морального стану суспільства, безперечно, належить російському революціонеру - демократу О. М. Радищеву (1749—1802), який стояв у джерел організації кримінально-правової (судової) статистики в Росії, до складу якої тоді входила й Україна. Працюючи в «комісії з напрацювання законів» О.М. Радищев подав свій проект «Про законоположення», який справив суттєвий вплив на наукову організацію збирання даних про злочинність міністерствами внутрішніх справ і юстиції.

О.М. Радищев розробив об'ємну програму кримінально-правової (судової) статистики для характеристики морального стану суспільства. Він не просто констатував негативну тенденцію злочинності, а вказав на потребу повноцінного статистичного матеріалу, який би правдиво відображав злочинність та її детермінанти, усе судочинство і судову практику в країні, для розробки нових законів.

На вирішення цієї проблеми О.М.Радищев запропонував організувати статистичне спостереження по всій країні за складеною ним програмою, досліджувати злочинність в динаміці, за великі проміжки часу, що в свою чергу дало змогу визначити її детермінанти, виявити тенденції і закономірності розвитку.

Заслуги О.М.Радищева в науковій організації збирання і аналізу даних кримінально-правової (судової) статистики очевидні. Він першим порушив питання про застосування в правовій статистиці методів статистичного спостереження, зведення і групування даних про злочинність, її кількісний і якісний аналіз з метою організації боротьби із злочинністю і у законотворчості.

Ці та ряд інших прогресивних на той час пропозицій О.М.Радищева по удосконаленню кримінально-правової (судової) статистики дозволяють вважати його її засновником у Росії, до складу якої тоді входила й Україна.

Процес виникнення, становлення і розвитку правової статистики України історично пов'язується з формуванням певних соціальних інститутів— органів охорони правопорядку, і у зв'язку з цим може поділятися на чотири етапи:

I—перша половина XIX століття (1802—1860);

II — друга половина XIX століття — початок XX століття (1864—1916);

III — радянський період розвитку (1917—1985);

IV — сучасний стан розвитку в Україні (90-ті роки — до наших днів).

I. Історія кримінально-правової статистики бере початок з 1802 року, коли уряд Росії провів реорганізацію державного апарату і запровадив Міністерства. Це потребувало створення нової системи кримінальної статистики, яка зосереджувалась у Міністерстві внутрішніх справ та Міністерстві юстиції. Статистика Міністерства внутрішніх справ зосереджувала відомості про «предмети поліції», які, з одного боку, повинні були виявити можливі діяння, що порушують правопорядок, а з другого — показати, як справляється поліція зі своїми обов'язками. Міністерство юстиції здійснювало «устрій суду цивільного і кримінального», а тому місцеві судові органи зобов'язані були подавати йому певні форми звітів. На основі отриманих матеріалів Міністерство складало зведені річні звіти про свою діяльність. По кожній губернії всі справи поділялись на 6 груп:

- I — Цивільні;
- II — Кримінальні;
- III — Слідчі;
- IV — Боргові;
- V — Спірні та апеляційні;
- VI — Безспірні щодо приписів, вимог і прохань.

Відомості про кількість підсудних і осіб, які утримуються під вартою подавалися кожною губернією. У 1860 році слідчий апарат було відокремлено від поліції і підпорядковано судовим місцям. Міністерство юстиції встановило спеціальну звітність (двомісячну і річну) про діяльність органів попереднього слідства, дозволило кримінальним палатам контролювати роботу судових слідчих. Надалі кримінальні палати подавали матеріали «для нагляду і спостереження» прокурору, який зі своїми зауваженнями надсилав їх до Міністерства юстиції.

У 1852 році на базі статистичного відділу Міністерства внутрішніх справ був створений статистичний комітет, який з 1857 року почав називатися Центральним статистичним комітетом. Йому доручався збір, ретельний контроль і обробка всіх статистичних матеріалів для уряду.

Починаючи з другої половини XIX століття дослідження правової статистики були спрямовані у напрямі збирання даних про фактори, що зумовлюють злочинність та інші антисоціальні явища, серед яких виділялися: особливості країни, пори року і доби, характеристика особистості – стать, вік, освіта, національність, сімейний і майновий стан, алкоголізм, бродяжництво, неврожаї, ціни на хліб тощо. Криміногенна ситуація в країні авторами того часу розглядалась у тісному зв'язку з політичною, економічною і соціальною ситуацією в країні. Підкреслювалося, що без науково обгрунтованої організації кримінально-правової статистики не можливо контролювати роботу правоохоронних органів, здійснювати законотворчу діяльність і розвивати юридичну науку.

Звіти міністерств про криміногенну ситуацію в країні регулярно публікувалися. Крім того, видавався «статистичний журнал», засновником якого був К.Ф.Герман. Щорічно видавались «Зведення статистичних відомостей по кримінальних справах». Все це сприяло розвитку і удосконаленню наукової бази правової статистики.

II. Початок другому етапу становлення правової статистики поклала судова реформа 1864 року, яка вимагала нової системи організації кримінальної статистики. Судовою реформою було введено суд присяжних, адвокатуру, реорганізовано прокуратуру, встановлено новий порядок судочинства і судоустрою. Вона проголосила відокремлення суду від законодавчої і виконавчої влади, незалежність судів. Оновлена система кримінально-правової статистики базувалась на чіткій організації первинного обліку. За цією системою обліку кожна кримінальна справа і кожний підсудний реєструвались в окремих картках, які були базою усієї системи кримінально-правової статистики і прирівнювались до основних процесуальних документів.

Протягом 1872—1909 р.р. у Росії діяла так звана «купонна система» реєстрації злочинів і злочинців, яка дозволяла Міністерству юстиції контролювати рух кожної кримінальної справи. Суть «купонної системи» обліку полягала в тому, що до кожної порушеної кримінальної справи підшивався особливий зошит, який складався з 12 «купонів». Кожний «купон» відображав ту чи іншу стадію кримінального процесу, починаючи з порушення кримінальної справи і закінчуючи виконанням вироку. Заповнення «купонів» було обов'язковим і здійснювалось слідчими, суддями і прокурорами, які несли кримінальну відповідальність за правильність наведених відомостей і їх своєчасне подання. Фактично «купонна система» давала можливість вперше розв'язати проблему єдиного і повного обліку злочинів.

Міністерство юстиції зводило і узагальнювало «статистичні листки» і «купони» у формі «Сводов статистических сведений по делам уголовным», які

склалися з трьох частин. Перша частина «Сведения о производстве дел в судебных местах» містила 10 таблиць, в яких детально висвітлювались окремі стадії проходження кримінальної справи у процесі розслідування і вирішення. Друга частина «Статистические сведения о подсудимом по окружным судам и судебным палатам» — 28 таблиць, третя частина — «Статистические сведения о подсудимых в судебно-мировых установлениях» — 20 таблиць. Усі ці частини докладно характеризували особу підсудного, виправданого чи засудженого за різноманітними демографічними і юридичними ознаками.

Ці статистичні дані мали не лише практичне, а й наукове значення: вони широко використовувались у науково-дослідній роботі для подальшого розвитку кримінального права, вивчення злочинності і її причин. Відомі дослідники злочинності в Росії, особливо Є. М. Тарновський, О. І. Чупров, І. Я. Фойницький, М. Н. Гернет, ґрунтуючись на матеріалах «Сводов», широко застосовували статистику і намагались знайти шляхи розв'язання проблеми злочинності.

У цей самий період (з 1870 року) Міністерство юстиції впровадило нову систему реєстрації засуджених, яким видавались довідки про судимість, що надходили до Міністерства юстиції і зосереджувались у спеціально організованому «Архіві». Така система проіснувала лише два роки, і з 1872 року довідки про судимість було замінено статистичними листками на особу підсудного, які були основними первинними документами кримінально-правової статистики того часу.

Протягом 1874—1894 років було видано збірник «Итоги русской уголовной статистики», який полегшував користування статистичними матеріалами. Докладніші відомості про діяльність судів, слідчих, прокурорів публікувались упродовж 1905—1915 років у «Ежегодных сборниках статистических сведений Министерства юстиции». Останній том цього збірника містить матеріали за 1913 рік.

У пореформений період організація кримінально - правової статистики явно погіршується. Ліквідація 1909 року «купонної системи» призвела до

вилучення із «сводов» усіх даних про рух кримінальної справи, а злочинність стала враховуватися лише в особах, що значно ускладнило облік руху кримінальних справ. А з офіційних публікацій було повністю вилучено показники діяльності судових органів.

Ш. Третій етап розвитку правової статистики розпочався зі встановленням радянської влади. На початку її існування відбулися зміни і в організації кримінально - правової статистики. Згідно з «Положенням про державну статистику», затвердженого 25 липня 1918 р. керівним статистичним органом із 1918 року стало Центральне статистичне управління (ЦСУ), на яке було покладено організацію статистичного вивчення всіх галузей життя держави і суспільства. В зв'язку з цим в складі ЦСУ був створений відділ моральної статистики, пізніше перейменований в «секцію аномальних явищ». У середині 20-х років, після реорганізації ЦСУ відділу було повернуто його первісну назву.

Відділи моральної статистики в центрі і на місцях збирали і аналізували відомості кримінально-правової і цивільно-правової статистики, про правопорушення неповнолітніх, самогубство, проституцію, безпритульність дітей, алкоголізм, наркоманію, самогоноваріння, аборти тощо. Таку інформацію відділи моральної статистики отримували від усіх органів, які вели боротьбу із злочинністю та іншими антисоціальними явищами.

У двадцяті роки ХХ століття моральна статистика здійснювалась безпосередньо органами, які вели боротьбу з правопорушеннями і ЦСУ. Значну роботу по аналізу злочинності проводили кабінети по вивченню злочинності, створені у крупних містах країни, і Державний інститут по вивченню злочинності і злочинця, створений у 1925 р.

Але 1930 року ЦСУ було реорганізовано у статистичний сектор Держплану, а потім — у Центральне управління народногосподарського обліку, що спричинило значне скорочення роботи у сфері моральної статистики. Статистику засуджених було передано до Нарком'юсту, а інші

розділи моральної статистики — до відповідних зацікавлених відомств. Так, статистика злочинності зосередилась у Головному управлінні міліції СРСР і Прокуратурі СРСР, статистика виправно-трудова закладів — у НКЮ СРСР; статистика правопорушень неповнолітніх — у Наркомпросах союзних республік. Повністю припинилась публікація будь-яких матеріалів з моральної статистики.

Нічого не змінилось і після відновлення в 1948 році ЦСУ СРСР. Дані про злочинність і судимість збирались, оброблялись, доповідались керівництву країни і залишались у правоохоронних відомствах. Оприлюднення цих матеріалів вважалося розголошенням державної таємниці.

Наукові дослідження в галузі моральної статистики, здійснювані висококваліфікованими професіональними статистиками відзначались глибиною і різносторонністю, проникненням у специфіку причин і умов різних соціальних аномалій.

Ці дослідження проводились у розрізі окремих територій і різних ознак населення — демографічних, соціальних, економічних, етнічних, як у будь-якій галузі статистики велика увага приділялась вивченню тенденцій і оцінці перспектив на майбутнє, факторів і мотивів злочинної поведінки, розповсюдженості, інтенсивності і ступеню стійкості проявів морально-психологічних властивостей особистості і суспільства.

Так, проблеми кримінально-правової статистики на високому професійному рівні були розроблені відомими російськими юристом, професором М.М. Гернетом (1874-1953) в монографіях "Моральна статистика" (1922), "Злочинність і самогубство під час війни і після неї" (1927), "Злочинність за кордоном і в СРСР" (1931) та ін.

Великий внесок у розробку загально методологічних проблем судової статистики зробив професор А.А. Герцензон (1902-1970). Його підручник "Судова статистика" витримав чотири видання (1935, 1937, 1939 і 1948 pp.).

Значний внесок у розвиток загальнотеоретичних і прикладних елементів правової статистики належить професору С.С. Остроумову, перу якого належить понад 180 робіт по цій проблематиці, у тому числі 6 видань підручника по судовій статистиці (1949, 1952, 1954, 1962, 1970 і 1976 рр.).

Значну роль у публікації наукових досліджень відіграв орган ЦСУ - журнал "Вісник статистики", в якому публікувались такі відомі дослідники в галузі кримінально-правової статистики як Ю.Д. Блувштейн, Г.І. Забрянський, Г.А. Злобін, Л.І. Кондратюк, В.В. Лунєєв, Л.К. Савюк, Г.І. Соломаха, А.М. Яковлева та ін.

У середині 1960-х років у країні було впроваджено нові загальносоюзні форми звітності про стан злочинності і боротьби з нею, які подавалися МВС союзних республік прокуратурі республіки. Для забезпечення повноти обліку Прокуратура СРСР затвердила наприкінці 1960 року Інструкцію про єдиний облік злочинів, обов'язкову для органів МВС і прокуратури. Згодом ЦСУ разом з Прокуратурою і Верховним судом СРСР затвердили єдині форми первинного обліку і статистичної звітності, де відображався стан злочинності, судимості, слідчої і судової роботи, тобто діяльності правоохоронних органів. Затверджена Прокуратурою СРСР Інструкція про єдиний первинний облік злочинів передбачала заповнення слідчими таких карток:

- а) на виявлений злочин;
- б) на особу, яка скоїла злочин;
- в) талон на кримінальну справу.

У цей самий період ЦСУ затвердило розроблений Прокуратурою СРСР єдиний статистичний звіт із провадження слідства й дізнання та звітність про роботу прокурора. Удосконалюється і звітність судів, до якої додається інформація про міри кримінального покарання та про касаційний і наглядовий розгляд справ. Згідно з рішеннями директивних органів з 1988 року статистика правопорушень знову зосередилась у системі Держкомстату СРСР, у відділі моральної статистики, у складі Управління соціальної

статистики. З цього часу систематично аналізуються і публікуються матеріали про стан злочинності і судимості в країні.

IV. Четвертий етап розвитку правової статистики пов'язаний з розпадом СРСР і утворенням єдиної незалежної Української держави, коли всі питання діяльності правоохоронних органів і статистичної роботи вирішуються нею самостійно. У статистичному щорічнику «Народне господарство Української РСР у 1989 році» вперше з'явився розділ «Правова статистика», який налічував усього 10 таблиць і характеризував переважно кримінальну ситуацію, починаючи з 1985 року. Міністерство статистики, а пізніше Державний комітет статистики України з 1995 року видає «Статистичний щорічник України за 1995, 1996, 1997, 1998 і т. д. рік», в якому розділ перейменовується на «Правопорушення», де кількість таблиць з кожним роком зростає. Вони містять інформацію про кількість зареєстрованих злочинів і кількість засуджених за вироками судів, що набули законної чинності, за видами злочинів, коефіцієнти злочинності і судимості по регіонах України, велика увага в них приділяється висвітленню злочинності неповнолітніх, подається склад засуджених за статтю, за окремими соціальними групами, за мірами покарання і т. п.

Управління соціальної статистики Держкомстату, в якому є відділ статистики правопорушень, починає видавати тематичні збірники, присвячені кримінально-правовим процесам «Злочинність в Україні», останнє видання якого побачило світ 2001 року. Статистичні дані, наведені у збірнику, характеризують динаміку і структуру злочинності та діяльність правоохоронних органів у боротьбі з нею. В окремі розділи виділено інформацію про насильницькі злочини проти осіб жіночої статі та соціально загрозливі явища — наркоманію і жебрацтво. Наведено інформацію про матеріальну шкоду від злочинів економічного спрямування та пожеж. Показники злочинності аналізуються за видами злочинів, їх проявами та соціально-демографічними ознаками в цілому по Україні і по окремих її регіонах.

Збірники ґрунтуються на даних первинного обліку і статистичної звітності правоохоронних органів, які постійно вдосконалюються. З метою приведення у відповідність із чинним законодавством України системи обліку злочинів, осіб, які їх скоїли, кримінальних справ, а також інформаційного забезпечення діяльності правоохоронних органів Наказом Генерального прокурора України і Міністра внутрішніх справ України від 21 грудня 1995 року було затверджено єдині форми документів первинного обліку та інструкцію про порядок їх заповнення і подання. Наказом Міністра внутрішніх справ України від 9 березня 1999 року з метою вдосконалення та впровадження звітності в органах внутрішніх справ упроваджується 20 форм державної звітності і 10 форм відомчої звітності. Наказом Міністра юстиції України від 28 липня 1994 року затверджується і вводиться в дію інструкція із судової статистики, якою передбачене широке коло звітності судів першої, наглядової та касаційної інстанцій щодо розгляду кримінальних і цивільних справ.

Отже, історія статистики вказує на те, що статистична наука сформувалася внаслідок теоретичних узагальнень накопиченого людством досвіду обліково-статистичних робіт, зумовлених потребами управління виробництвом і життям суспільства.

Історія правової статистики далеко не вичерпується сказаним. Її розвиток і удосконалення продовжується і до теперішнього часу. Ухвалений Верховною Радою України 5 квітня 2001 року новий Кримінальний кодекс, який набув чинності з 1 вересня цього самого року, значно відрізняється від того, що діяв доти, за кількістю і змістом статей. Це змусило правоохоронні органи працювати над зміною переліку і змісту первинних облікових документів міліції, прокуратури, судів, а також їхньої статистичної звітності. Зміна структури злочинів за видами в новому Кодексі погіршує на деякий час можливості аналізу динаміки злочинності, встановлення динамічних закономірностей і тенденції її зміни.

1.2. Поняття, предмет та методологічні основи правової статистики

Кожна наука має ряд суттєвих специфічних особливостей, які відрізняють її від інших наук та надають їй право на самостійне існування як самостійній галузі знань. Головна особливість будь-якої науки полягає саме в предметі її пізнання.

В чому є відмінність статистики від інших наук про суспільство? Що вона вивчає, що є предметом її пізнання? Чи мають явища суспільного життя якісь якості, які може вивчати лише статистика, а не інші науки?

Так, явищам суспільного життя характерна кількісна визначеність. Вона виражається в тому, що в кожний момент часу вони мають певні кількісні характеристики, між ними існують певні кількісні співвідношення. До того ж ці співвідношення та характеристики неперервно змінюються. Так, в нашій країні, як і в інших країнах, змінюється чисельність населення, його структура, кількість злочинів та осіб, які їх вчинили тощо. Змінюється співвідношення їх розмірів в поточному році з минулим роком тощо.

Ось ця кількісна сторона масових суспільних явищ та процесів і складає предмет пізнання статистичної науки. Але статистика досліджує не кількість як таку, не кількість саму по собі, а кількість у зв'язку з її якісним змістом. Специфіку предмета статистики визначає те, що основні категорії статистичної науки пов'язані з якісною стороною суспільних явищ і процесів.

Так, предметом правової статистики як галузі соціальної статистики є кількісний аспект масових правових явищ і процесів у нерозривному зв'язку з їхнім якісним змістом, тенденції і закономірності їхнього розвитку в конкретних умовах місця і часу.

У цьому визначенні наголошується на кількох принципових відмітних особливостях предмета статистики як суспільної науки і, зокрема, правової статистики: 1 — кількісний аспект; 2 — масових явищ; 3 — правових явищ; 4 — у зв'язку з якісним змістом; 5 — тенденції; 6 — закономірності їхнього

розвитку; 7-у конкретних умовах місця і часу. Конкретний зміст кожної з цих особливостей предмета у правовій статистиці своєрідний, зумовлений специфікою правових явищ і процесів.

1. *Кількісний аспект правових явищ*, які входять у сферу діяльності правоохоронних органів, — це, передусім, їхні розміри, рівні, обсяги, співвідношення окремих складових, зміна в часі і просторі. Ідеться про кількісний аспект, по-перше, злочинів і осіб, які їх скоїли, та потерпілих, а також засобів контролю за злочинністю; по-друге, цивільних спорів і правопорушень, що стали об'єктом розгляду в суді; по-третє, адміністративних правопорушень і заходів щодо їх попередження.

Наприклад, саме розмірів досліджуваного явища стосується така інформація: 2001 року в Україні було зареєстровано 514,6 тис. злочинів. Не менш важливою кількісною характеристикою зазначених явищ є співвідношення їх розмірів. Наприклад, за наведеними вище даними на 9,4 % менше, ніж 2000-го, та на 19,8 % менше, ніж 1995-го. У розрахунку на 100 тисяч населення України 2001 року зареєстровано 1057 злочинів. У загальному обсязі зареєстрованих злочинів найбільшу частку становлять крадіжки, 41,9 % злочинів — тяжкі. Частка жінок у загальній кількості злочинців 2000 року становила 13,8%, неповнолітніх — 8,7%. Кількість осіб, які загинули внаслідок злочинних дій із застосуванням вогнепальної та холодної зброї за цей період становила 8,4 тисячі, з них від умисних убивств загинуло 3,7 тисячі.

Таким чином, вивчаючи кількісний бік явищ, статистика відбиває його у числах-показниках, характеризуючи цим конкретну міру явищ.

2. *Інша особливість предмета пов'язана з масовістю правових явищ*. Статистика вивчає не поодинокі, а масові правові явища і процеси. Чим масовіша сукупність, чим більшу кількість її елементів (злочинів, злочинців, виявлених осіб) буде вивчено, тим об'єктивнішими будуть здобуті висновки і тим точнішими виявлені закономірності. Одним з вихідних в статистиці є поняття *статистичної сукупності*, тобто множинності реально існуючих

матеріальних предметів, осіб, процесів та явищ, одноякісних за деякими чи однією ознакою. Першою обов'язковою ознакою масового явища є участь у ньому багатьох елементів, істотні властивості яких однакові або схожі між собою. Другою відмінною ознакою масового явища є те, що характеристики одного з його індивідуальних елементів не можуть бути обраховані з характеристик інших об'єктів.

Розглядаючи суспільні явища як масові й спираючись на облік усієї сукупності фактів, що їх стосується, статистика мовою чисел характеризує ступінь розвитку таких явищ, напрям і швидкість їх змін, щільність взаємозв'язків і взаємозалежностей.

3. Правова статистика вивчає саме правові явища і процеси, які пов'язані з різними проявами людської діяльності та регулюються правом. Це кримінальні, цивільні, адміністративні правопорушення, пов'язане з ними судочинство, виконавське провадження тощо. В усіх цих випадках правова статистика враховує фактичну реальність, пов'язану з порушенням певних правових норм.

4. Вивчення кількісного аспекту правових явищ нерозривно пов'язане з якісним їхнім змістом, бо кількісна розмірність не існує без якісної визначеності. Якість в науково-філософському розумінні – це якості, притаманні предмету чи явищу, які відрізняють даний предмет чи явище від інших. Якість – це те, що робить речі та явища визначеними.

Використовуючи філософську термінологію, можна сказати, що статистика вивчає суспільні явища та процеси як єдність їх якісної та кількісної визначеності, тобто **вивчає міру суспільних явищ та процесів**.

Усі кількісні показники, з одного боку, формуються на основі якісно визначених ознак, а з другого — кількісні показники поглиблюють розуміння якісних особливостей правових явищ і процесів.

5. Здобуті кількісні характеристики можуть відбивати не лише якісну своєрідність правового явища, а й тенденції його зміни в часі. Адже всі суспільні явища протякають, як відомо, в часі та в просторі. Жодне явище не

може існувати та розвиватися поза часом та поза простором. Тому у відношенні будь-якого явища чи події суспільного життя завжди можна встановити, коли вони виникло та де воно розвивається. Наприклад, упродовж 1990—2000 років в Україні спостерігалася тенденція до збільшення кількості виявлених організованих злочинних груп і кількості засуджених осіб, що вчинили злочини в їхньому складі, з 1995 року помічено тенденцію до зниження загальної кількості зареєстрованих злочинів і т. ін.

6. Кількісні правові показники за тривалий період часу дають змогу не тільки встановити тенденції зміни правових явищ, а й виявити усталені статистичні закономірності. Закономірності, які виявляються лише в сукупності масових правових явищ через подолання властивої їй елементам випадковості, називаються статистичними. Наприклад, у структурі злочинності в Україні і в інших державах переважають крадіжки або злочини вчинені здебільшого чоловіками, або приблизно десята частина злочинів вчиняється у стані алкогольного сп'яніння.

7. Правові явища динамічні, їм властиві безперервні зміни і розвиток. З плином часу змінюються рівні правових явищ, співвідношення і пропорції між ними. Їхня кількість різна для окремих правоохоронних органів, регіонів, країн. Тому кількісний аспект правових явищ статистика вивчає в конкретних умовах місця і часу.

Облік злочинності, адміністративних правопорушень, цивільних спорів, прокурорського нагляду відбиває реальний стан справ на конкретній території на певний момент чи за певний проміжок часу. Адже дані, не пов'язані з місцем і часом, втрачають свою цінність.

З предмета правової статистики впливають її завдання:

1) систематичний облік правопорушень, збирання і узагальнення інформації про суспільно-правові явища і процеси;

2) розробка і застосування системи статистичних показників для всебічної характеристики кримінально-правових, цивільно-правових і адміністративно-правових процесів;

3) забезпечення достовірності, об'єктивності, оперативності та комплексності статистичної інформації про правові явища і процеси;

4) комплексний аналіз статистичної інформації з метою всебічного вивчення стану, динаміки, структури, закономірностей і тенденцій розвитку суспільно-правових явищ і прогнозування правових процесів на найближче майбутнє;

5) забезпечення доступності, гласності і відкритості статистичних даних про діяльність правоохоронних органів;

6) розробка статистичних матеріалів для підготовки законодавчих заходів і організації боротьби зі злочинністю та іншими правопорушеннями.

Методологічні основи правової статистики

Статистична методологія — це комплекс спеціальних методів, прийомів, засобів дослідження масових правових явищ і процесів.

Особливості статистичної методології пов'язані, по-перше, з точним вимірюванням і кількісним описуванням масових суспільних явищ; по-друге, з використанням узагальнюючих показників для характеристики об'єктивних статистичних закономірностей.

Будь-яке статистичне дослідження у правоохоронних чи інших органах послідовно проходить кілька етапів.

Перший етап — статистичне спостереження - систематичне збирання первинних статистичних даних переважно шляхом реєстрації фактів про виникнення правопорушень, їх розслідування і розгляд у суді.

Другий етап передбачає систематизацію та групування зібраних на першому етапі статистичних матеріалів, їх узагальнення у формі абсолютних, відносних і середніх правових показників.

Третій етап дає змогу здійснювати всебічний статистичний аналіз варіації правових ознак, їхньої динаміки, взаємозв'язків між правовими показниками. Ці етапи тісно пов'язані між собою метою дослідження. На

кожному з них застосовуються специфічні статистичні методи, за допомогою яких вдається діставати глибоку всебічну оцінку правових явищ і процесів.

Так, *на першому етапі* застосовується метод масового статистичного спостереження, який ґрунтується на законі великих чисел, який є головним узагальненням досвіду дослідження будь-яких масових явищ. Окреме одиничне явище, яке розглядається як одне з явищ даного роду, містить в собі елемент випадковості: воно могло бути чи не бути, таким чи іншим. При поєднанні ж великої кількості таких явищ в загальних характеристиках всієї їх маси випадковість знакає в тим більшій мірі, чим більше буде поєднано одиничних явищ.

Для з'ясування змісту закону великих чисел (ЗВЧ) в його формулювання доцільно виділити два моменти. По-перше, ЗВЧ заснований на загальному принципі, згідно якого якості об'єктивного світу чітко проявляються в достатньо великій кількості (масі) випадків. Словесно-логічне формулювання ЗВЧ, як правило, зводиться до характеристиктенденції збільшення кількості спостережень для отримання результату, що не залежить від випадку. По-друге, ЗВЧ характеризується математичним вираженням деяких якостей статистичних сукупностей у вигляді ряду теорем.

На підставі вище викладеного, суть цього закону полягає в тому, що статистичні закономірності формуються і чітко виявляються лише в масовому процесі за достатньо великої кількості елементів сукупності. Згідно з цим законом можна переходити від випадкового і одиничного до усталеного і масового. Сукупність випадкових причин породжує наслідок, незалежний від випадку, чим устанавлюється закономірність, не помітна за малої кількості спостережень. Тобто у разі великої кількості подій вплив випадкових причин взаємно врівноважується, завдяки чому закон стає видимим. Структура і динаміка злочинності, її причини, мотиви злочинної поведінки, ефективність правоохоронних заходів, результати діяльності правоохоронних органів можуть бути правильно відображені і оцінені лише

на основі закону великих чисел. Наприклад, розглядаючи розподіл злочинців за віком у динаміці, можна встановити, що злочинність в Україні «молодшає».

На другому етапі використовується метод статистичного зведення і групування, який дає змогу утворити якісно однорідні групи, категорії, види правових явищ, елементів сукупності, подій. Наприклад, сукупність зареєстрованих злочинів можна згрупувати за видом, за об'єктом посягань, за місцем скоєння, за мотивом. Сукупність засуджених за скоєння злочинів — за статтю, за віком, за соціальним станом, за наявністю минулої судимості, за рецидивом. Тобто зведення і групування допомагає встановлювати структуру правових явищ, їхню схожість і відмінності за істотними правовими ознаками. На цьому самому етапі для характеристики типових груп застосовуються методи відносних і середніх величин.

Третім (заключним) етапом статистичного дослідження правових явищ і процесів є кількісно-якісний аналіз отриманих результатів і формулювання висновків. Теоретичний аналіз дає всебічне уявлення про природу й логіку предмета пізнання. Це – суб'єктивна основа методологічних рішень. Він характеризується застосуванням методів вивчення варіації правових ознак, використанням показників динаміки і індексів, встановленням тенденції і прогнозуванням розвитку, виявленням взаємозв'язків і взаємозалежностей між правовими та іншими соціальними ознаками. Для подання результатів аналізу широко використовується табличний і графічний методи.

Статистичний аналіз масових правових явищ і процесів є необхідною ланкою в системі управління. Передусім за допомогою статистики здійснюється «зворотній зв'язок», тобто пошук інформації йде від об'єкта до суб'єкта управління – керівництва органів державної влади. Без вірогідної, всебічної і своєчасної інформації неможливі ефективні управлінські рішення.

1.3. Основні галузі правової статистики

Різний характер правопорушень, які має враховувати правова статистика, а також особливості діяльності установ, що здійснюють заходи контролю за ними, обумовлюють виділення *трьох самостійних галузей правової статистики*, які складають її систему:

- 1) кримінально-правову**, що має своїм об'єктом кількісну сторону злочинності і заходи соціального контролю за нею;
- 2) цивільно-правову**, безпосередній об'єкт якої — кількісна сторона цивільних правовідносин, що розглядаються судом, арбітражем, нотаріатом;
- 3) адміністративно-правову**, об'єктом якої є кількісна сторона адміністративних правопорушень і заходів адміністративного впливу.

Правова статистика відображає всі стадії кримінального, цивільного й адміністративного процесів, причому всі вони характеризують, з одного боку, статистику рішень, що приймаються правоохоронними органами, і результатів їх виконання; з іншого — об'єктивну дійсність — абсолютні і відносні розміри тих правопорушень, з приводу яких приймаються ці рішення і оцінюються результати дій.

Особливим підвидом є статистика прокурорського нагляду за дотриманням режиму законності, на всіх стадіях правової статистики, правозастосування, яка кількісно відображає багатогранну діяльність прокуратури як у центрі, так і на місцях. В першу чергу, це нагляд за дотриманням прав і свобод людини і громадянина органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання і попереднє розслідування, засудження, за дотриманням законності в місцях позбавлення волі; за правотворчою діяльністю, і, нарешті, координація роботи усіх правоохоронних органів у сфері боротьби зі злочинністю.

Розділ 2. Статистичне спостереження

2.1. Поняття, завдання, етапи статистичного спостереження

Будь-яке статистичне дослідження певних соціальних явищ — складний багатоступеневий процес. Узагальнюючи, його можна поділити на **три етапи :**

- 1) статистичне спостереження;
- 2) зведення і групування даних спостереження за кількісно та якісно визначеними ознаками;
- 3) статистична обробка (узагальнення) і аналіз зведених статистичних даних.

Статистичне спостереження — це спланований і науково організований збір масових даних про будь-які суспільно-правові явища і процеси.

Від інших методів збирання даних статистичне спостереження відрізняється характером і масовістю даних та способами їх отримання.

Статистичне спостереження є першим етапом статистичного дослідження, від якості якого залежать наслідки всього статистичного дослідження. При організації і проведенні статистичного спостереження слід враховувати, що дані мають бути повними, точними, своєчасними, вірогідними і порівнянними.

Будь-яке статистичне дослідження повинне починатися з отримання вихідної інформації, тобто з обліку фактів та збору первинного матеріалу. Але як би не проводили облік фактів та збір первинного матеріалу, в усіх випадках спостереження має бути організоване таким чином, щоб спираючись на первинний матеріал, у майбутньому шляхом відповідної обробки можна було зробити вірні узагальнюючі висновки. А для цього облік фактів та збір первинного матеріалу мають бути ретельно продумані й науково організовані. Це пояснюється тим, що статистичне спостереження є завжди масовим, таким, яке має справу з безліччю різноманітних фактів.

Таким чином первинний статистичний матеріал, одержаний в результаті статистичного спостереження – це фундамент статистичного дослідження і чим він надійніший, тим міцніша конструкція будівля дослідження.

Завданням статистичного спостереження є отримання достовірної вихідної інформації, яка об'єктивно висвітлюють реальне становище явищ (наприклад, злочинності). Якщо ж унаслідок неякісно проведеного спостереження буде одержано викривлений матеріал, то і все дослідження в цьому випадку втрачає сенс, бо дефекти первинного матеріалу не можуть бути усунені при подальшій його обробці.

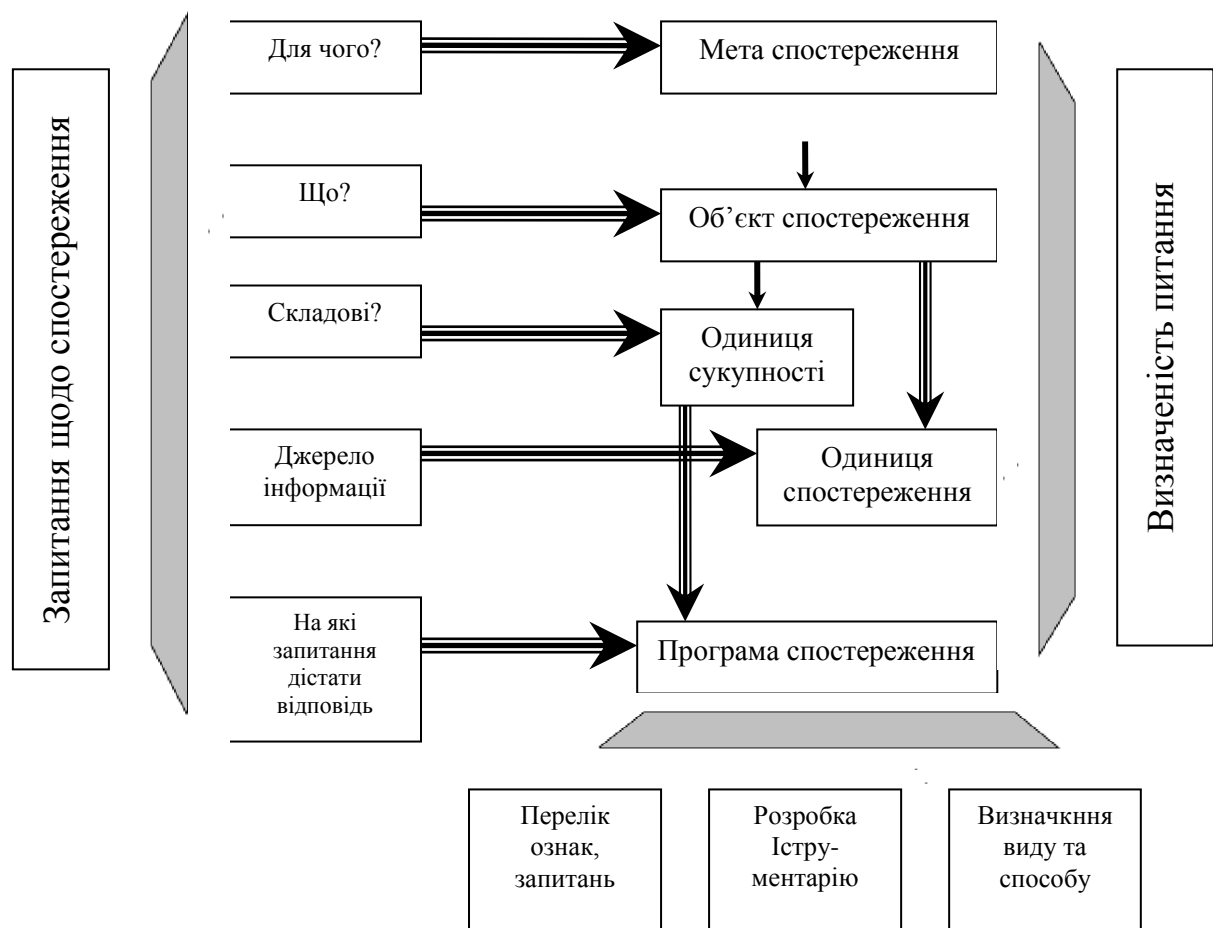
Таким чином, фіксація конкретних проявів соціальних явищ і ознак, що їх характеризують, за єдиною програмою становить завдання статистичного спостереження. *Саме статистичне спостереження складається з трьох етапів:*

- 1) підготовка спостереження;
- 2) безпосередній збір і реєстрація фактів;
- 3) формування бази даних, контроль за правильністю збору і реєстрації.

Підготовча частина потребує розробки плану проведення спостереження, який вирішує програмно-методологічні та організаційні питання.

Розробка програмно-методологічних питань плану статистичного спостереження полягає в науково-практичному обґрунтуванні та визначеності суті явища, умов його формування та прояву. Також добирається система ознак, які характеризують досліджуване явище.

Комплекс програмно-методологічних питань може бути поданий у послідовності їх виникнення та розв'язування.

Готуючись до статистичного спостереження, насамперед формулюють його мету і завдання. **Мета статистичного спостереження** - здобути вірогідну та повну статистичну інформацію про досліджувані явища і процеси для узагальненої характеристики їх стану та розвитку з визначенням відповідної закономірності.

Завдання статистичного спостереження безпосередньо впливають із завдань статистичного дослідження і полягають, зокрема,

- в одержанні масових даних про стан досліджуваного об'єкта,
- в обліку стану явищ, які впливають на об'єкт,
- вивченні даних про процес розвитку явищ.

Чітке формулювання мети і завдання статистичного спостереження необхідні для правильного встановлення обсягу, змісту і структури вихідної інформації, що збирається. Це дасть змогу уникнути збирання зайвих непотрібних даних.

Мета спостереження визначає його об'єкт.

Об'єкт спостереження — це сукупність явищ і процесів, що підлягають обстеженню (злочини, злочинці, цивільні спори, судові рішення).

Без чіткого визначення об'єкту спостереження, встановлення межі сукупності, яка вивчається, завжди є небезпека пропустити окремі факти або, навпаки, зареєструвати ті, що не відносяться до даної сукупності (скажімо, адміністративні правопорушення при дослідженні злочинності).

Об'єкти статистичного спостереження у правовій статистиці диференціюються відповідно до її розділів (галузей).

Об'єкти кримінально-правової статистики:

- 1) злочини, тобто передбачені кримінальним законодавством суспільно небезпечні діяння;
- 2) особи, які вчинили злочин, тобто злочинці;
- 3) покарання, тобто заходи державного примусу, що призначається судом за вчинений злочин.

Об'єкти цивільно правової статистики:

- 1) цивільні правовідносини, які вирішуються в судовому або нотаріальному порядку, або цивільна справа;
- 2) сторони цивільного процесу (позивач і відповідач);
- 3) судові рішення.

Об'єкти адміністративно — правової статистики:

- 1) адміністративні правопорушення;
- 2) особа, яка вчинила адміністративне правопорушення;
- 3) адміністративні стягнення.

Об'єкт спостереження має бути чітко відмежований від інших явищ, щоб запобігти їхньому змішуванню. Відмежувати об'єкт статистичного спостереження — це значить встановити, по-перше, які саме явища за змістом підлягають спостереженню. Так, наприклад, недостатньо вказати, що спостереженню підлягає сукупність правоохоронних органів. Необхідно вказати, якщо це необхідно, які конкретно (суд, прокуратура, виправні

установи тощо) правоохоронні органи підлягають спостереженню; по-друге, в яких територіальних межах мають бути узяті ці явища (район, область, зона, регіон, країна і т.п.); по-третє, в яких межах часу брати ці явища (на певний момент, у середньому за певний період і т.п.).

Об'єкт спостереження як сукупність складається з окремих елементів – одиниць сукупності.

Одиниця сукупності – це первинний елемент об'єкта, що є носієм ознак, які підлягають реєстрації, спостереженню (злочинець, злочин, цивільний спір, позивач, відповідач тощо). Поте не кожна одиниця сукупності може надати про себе інформацію. Тому в ході обстеження виокремлюють одиницю спостереження.

Одиниця спостереження — це первинна одиниця (заклад або установа), від якої дістають необхідну інформацію (суд, прокуратура, відділ внутрішніх справ тощо).

Чисельність одиниць обліку характеризує обсяг і розповсюдженість досліджуваного явища, а зміна цієї чисельності — його розвиток. Інакше кажучи, одиниця спостереження - це джерело одержуваних відомостей, а одиниця обліку - це те, що підлягає спостереженню. Визначення одиниці спостереження важливе при вирішенні питань організації збирання відомостей, а визначення одиниці обліку — при розробці програми спостереження. Так, наприклад, стосовно кримінальної статистики одиницею спостереження будуть відділення міліції, районна і міська прокуратура, установи з виконання покарань тощо), оскільки від них одержують відомості про злочини, правопорушення та правопорушників. Одиницею обліку буде окремий злочинець, правопорушник тощо.

Одиниця спостереження і одиниця обліку інколи можуть співпадати, як це має місце під час перепису населення, коли кожна людина є одночасно і джерелом даних і носієм ознак, що підлягають реєстрації, тобто і одиницею спостереження, і одиницею обліку.

Підсумуємо: одиниця сукупності – це те, що піддається дослідженню, а

одиниця спостереження – це джерело здобуття інформації.

Одиниця виміру характеризує, в яких одиницях обчислюється досліджувана сукупність. Наприклад, злочинність вимірюється кількістю зареєстрованих злочинів, осіб, які їх вчинили, кримінальних справ тощо.

Вище зазначалось, що об'єкт статистичного спостереження має бути відмежований не тільки у просторі, але й у часі. Іншими словами, має бути встановлено, за який період або на який момент часу необхідно зібрати відомості.

Час спостереження — це той час, до якого відносяться дані, що збираються. Час реєстрації даних для всіх одиниць встановлюється єдиний - для попередження неповного обліку або повторного рахунку, а також для порівнянності даних.

При вивченні об'єктів спостереження, чисельність яких постійно змінюється, встановлюється критична дата, станом на яку збираються відомості. Наприклад, при обліку кількості осіб, що утримуються в установах державного департаменту України з питань виконання покарань, критичною датою обліку є 1 січня кожного року або перше число кожного місяця.

При вивченні такого рухомого об'єкта, як населення, недостатньо встановити час спостереження, оскільки склад населення та його характеристики постійно змінюються. Тому дані реєструють станом на певний період часу, який називається **критичним моментом спостереження**. Критичним моментом перепису населення 2001р. була 24 година 4 грудня. Це означає, що всі відомості про кожного жителя країни фіксувалися такими, якими вони були станом на критичний момент спостереження. Померлі після 24години 4 грудня 2001 р. вносилися в переписні листи, а народжені обліку не підлягали.

Після того, як визначено мету, об'єкт, одиниці сукупності та спостереження, складається програма спостереження, яка є основною частиною статистичного спостереження.

Програма статистичного спостереження — це перелік чітко сформульованих запитань, на які потрібно дістати відповіді під час спостереження (вік злочинця, строк позбавлення волі тощо).

Зміст та кількість запитань формулюють згідно з метою спостереження та реальними можливостями його проведення.

Щоб дати повну і всебічну характеристику явищ, що вивчаються, програма спостереження повинна включати все коло суттєвих ознак явищ. Однак у силу ряду об'єктивних причин це практично неможливо. Тому до програми слід включати тільки ті суттєві ознаки, які мають найбільше практичне і теоретичне значення для досліджуваного об'єкта спостереження, розкривають його зміст та основні взаємозв'язки. Включення до програми несуттєвих питань призводить до її розширення, подорожчання статистичного спостереження і обробки його результатів.

Прагнучи до повноти збирання потрібних даних необхідно враховувати можливість одержання доброякісних відомостей за широкою програмою. Якщо немає впевненості в одержанні таких даних, то краще обмежитись переліком запитань програми, щоб мати вірогідний матеріал.

При складанні програми важливо мати чітке уявлення про систему показників, які сподіваються отримати в процесі збирання даних. Для цього спочатку доцільно проектувати макети кінцевих аналітичних таблиць, де і буде дано необхідні для статистичного аналізу показники. Після розробки макетів підсумкових статистичних таблиць буде ясно, які запитання слід включити до програми статистичного спостереження.

Науковою основою програм статистичного спостереження, що складаються в правовій статистиці при організації кожного юридично-статистичного вивчення, є теоретичні положення кримінального, адміністративного і цивільного права і процесів та кримінології, що розкривають природу злочинності і правопорушень, а також дії державних органів із контролю за злочинністю і правопорушеннями.

У зв'язку з цим програма спостереження кримінально-правової статистики має своїми показниками охопити такі групи питань:

- 1) стан злочинності, її рівень, структуру, динаміку, причини, що їй сприяють, а також особистість злочинця;
- 2) систему віктимологічних показників та інших суспільно небезпечних наслідків злочинності;
- 3) діяльність правоохоронних органів із контролю за злочинністю.

Питання програми й відповіді на них містяться у статистичних формулярах і звітах, картках, бланках, анкетах. Для заповнення статистичних формулярів складаються відповідні інструкції.

Одночасно з програмою статистичного спостереження розробляють його **інструментарій**, який включає формуляри та інструкції щодо їх заповнення.

Статистичний формуляр – це первинний обліковий документ єдиного зразка, у якому фіксуються відповіді на запитання програми статистичного спостереження за кожною одиницею сукупності.

Формуляр є носієм первинної інформації. Обов'язковим елементом статистичного формуляра є його окрема частина. Яка необхідна для перевірки зібраних даних та їх обробки.

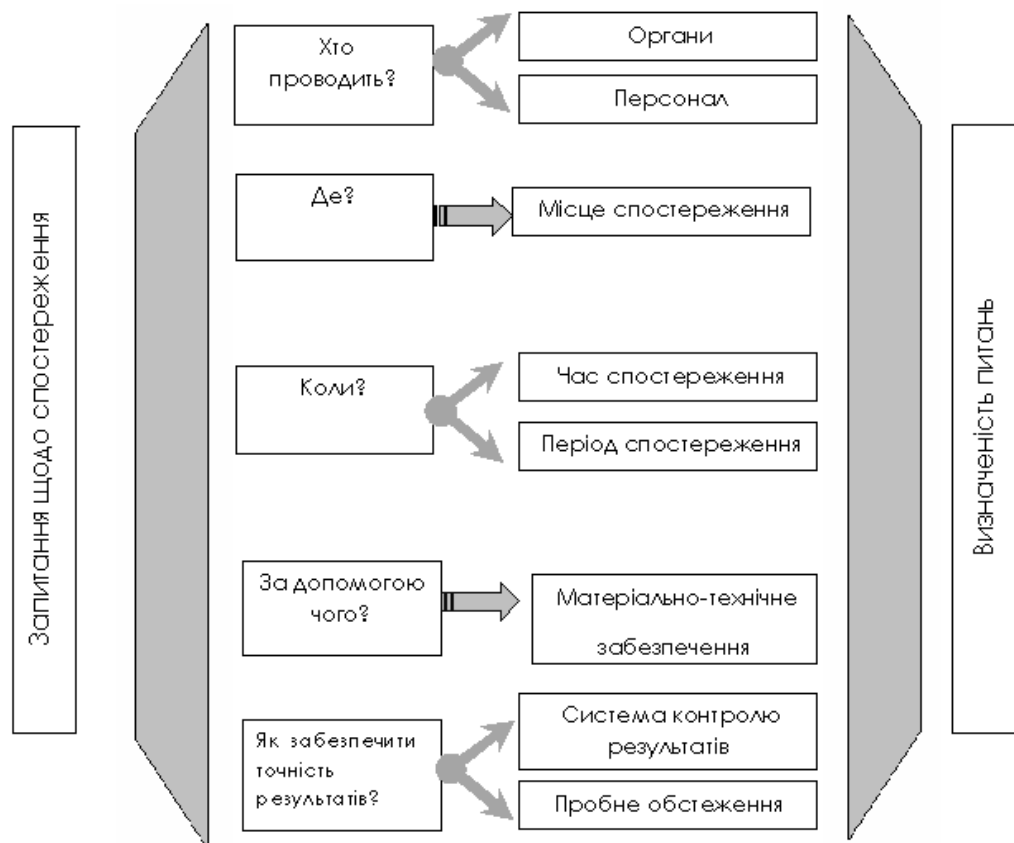
Для правильного заповнення статистичних формулярів, як правило, складається **інструкція** — перелік вказівок і основних положень, якими слід керуватися лічильнику або реєстратору при заповненні статистичних документів. Основна мета інструкції полягає в забезпеченні єдності тлумачення змістовної частини статистичних формулярів, як слід давати на них відповіді і заповнювати формуляри. Інструкція роз'яснює мету статистичного спостереження, характеризує його об'єкт і одиницю, час і тривалість спостереження, порядок оформлення документів і строки їх подання в статистичні органи.

Готуючи статистичне спостереження, слід забезпечити точність даних реєстрації. Точність результатів досягається завдяки застосуванню, з одного боку, системи контролю, а з іншого – ретельно відпрацьованого механізму

збирання даних і практичного досвіду в цій роботі. Такий досвід формується під час пробних обстежень – невеликих за обсягом, що мають на меті випробувати, уточнити програму спостереження, підвищити якість опрацювання організаційних питань.

Таким чином підготовка спостереження потребує вирішення не тільки програмно-методологічних, а й суто практичних (організаційних) питань.

Другою складовою плану спостереження є комплекс організаційних питань. Вони тісно пов'язані з програмно-методологічними й залежать від мети та умов обстеження.

2.2.Форми, види та способи статистичного спостереження

Серед організаційних питань плану статистичного спостереження особливу увагу слід звернути на вибір форми, виду і способу спостереження:

Форма	Вид		За <u>способом</u> реєстрації або отримання статистичних даних
	за охопленням одиниць сукупності	за часом проведення спостереження	
1. Звітність	1. Суцільне	1. Поточне	1. Безпосередній
2. Спеціально організовані спостереження	2. Несуцільне -спостереження основного масиву;	2. Періодичне 3. Одноразове	2. Документальний 3. Опитування: — експедиційне; — самореєстраційне; — кореспондентське; — анкетне
3. Реєстри	-вибіркове; -монографічне; - анкетне;		

Звітність — це форма спостереження, згідно з якою кожний суб'єкт діяльності регулярно подає відповідну документально оформлену інформацію про свою діяльність до державних органів статистики (наприклад, звіт про результати розгляду заяв і повідомлень про злочини, звіт про роботу органів досудового слідства та дізнання).

Спеціально організовані спостереження охоплюють ті суспільно-правові явища та процеси, які не відобразилися у звітності (обліки, переписи, опитування, спеціальні обстеження). Прикладом є переписи населення, вивчення злочинності та її причин в окремому регіоні чи місті тощо. Крім того, враховуючи, що облік злочинності в Україні здійснюється на рівні

офіційної державної статистики, слід мати на увазі, що зареєстрована злочинність за різними оцінками в 2 – 4 рази менша від фактичної. Для обліку латентної (прихованої) злочинності існує багато способів, які можуть бути реалізовані лише на рівні спеціально організованого статистичного спостереження. Так, в сучасних умовах широке розповсюдження отримало спеціально організоване систематичне спостереження за станом важливих для держави об'єктів, явищ і процесів – моніторинг.

Моніторинг являє собою досить складне й неоднозначне явище. Він може використовуватися з різними цілями та в різних масштабах, але при цьому мати спільні риси. Аналіз визначення поняття "моніторинг" в наукових джерелах дає підставу для висновку, що чітко визначеного й однозначного трактування цієї дефініції немає. Це пов'язано, в першу чергу, з тим, що моніторинг належить як до наукової, так і до практичної сфери діяльності. Він може розглядатися і як засіб дослідження реальності, і як засіб, який забезпечує управління своєчасною та якісною інформацією. Найбільш поширене визначення цього поняття це "постійне спостереження за будь-яким процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату або первісним припущенням – спостереження, оцінювання й прогнозування стану довкілля у зв'язку з діяльністю людини" (словник іншомовних слів Л. Крисіна).

Тлумачення цього поняття можна об'єднати в три блоки.

Моніторинг це:

– інформаційна система, яка постійно поповнюється завдяки циклічності (безперервності) відстеження. Це збір та розповсюдження інформації про стан освітньої системи;

– зворотній зв'язок, перевірка та оцінювання стану об'єкта й прийняття оперативного управлінського рішення;

– відстеження певного об'єкта управління за колегіально створеним еталоном об'єкта, що відстежується. Таким чином забезпечується реалізація, перевірка та перегляд цілей управління.

Отже, моніторинг **за сутністю** – це інформаційна система, за процесом створення умов для прийняття управлінського рішення;

за результативністю – технологія оцінювання поточного стану об'єкта управління, його регулювання та прогнозування подальшого розвитку.

Під моніторингом ми розуміємо інформаційну систему, яка постійно змінюється завдяки неперервності відстеження певного об'єкта управління за визначеними параметрами, факторами та критеріями, з метою прийняття оперативного управлінського рішення щодо прогнозування подальшого його розвитку.

Наприклад, згідно Наказу МВС України від 18.01.2008 р. №15 створено Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС. Управління є структурним підрозділом Апарату Міністра МВС України.

Метою діяльності Управління є налагодження системи відомчого контролю за дотриманням прав людини в роботі органів внутрішніх справ у відповідності з міжнародними стандартами в галузі правоохоронної діяльності.

Основними завданнями діяльності Управління є:

1. Здійснення контрольно-спостережних функцій за дотриманням прав людини в діяльності служб та підрозділів ОВС
2. Вивчення та аналіз проблемних питань у діяльності органів внутрішніх справ стосовно дотримання прав людини, підготовка аналітично-інформаційних матеріалів з цих питань для керівництва та членів колегії МВС України.
3. Участь у роботі з удосконалення нормативно-правової бази діяльності МВС України згідно з вимогами міжнародних та національних нормативних актів у галузі прав людини, а також з рішеннями Європейського суду з прав людини. Розроблення та внесення спільно зі структурними підрозділами

Міністерства необхідних пропозицій щодо вдосконалення проектів нормативно-правових актів МВС України, відомчої статистики та форм звітності. Моніторинг чинного законодавства у галузі забезпечення прав людини в діяльності правоохоронних органів.

4.Участь в організації, проведенні та роботі громадських рад при МВС, ГУМВС, УМВС України з питань забезпечення прав людини, мобільних груп з моніторингу дотримання конституційних прав і свобод людини та громадянина в діяльності ОВС, координація їх взаємодії з підрозділами та службами органів внутрішніх справ.

5.Координація взаємодії МВС України, територіальних органів і підрозділів внутрішніх справ України з органами державної виконавчої влади, міжнародними та національними неурядовими організаціями в галузі прав людини.

Основними напрямками діяльності Управління є:

1.Моніторинг забезпечення та дотримання прав людини працівниками ОВС України при проведенні заходів з охорони громадського порядку, виявлення та розкриття злочинів, запобігання правопорушенням та протидії злочинності, інших заходів, що входять до основних завдань органів внутрішніх справ. Пріоритетними напрямками такого моніторингу є:

-дотримання прав людини при проведенні затримання, арешту, в ході проведення дізнання та досудового слідства;

-робота із попередження домашнього насильства, жорстокого поводження з дітьми, торгівлі людьми, забезпечення прав неповнолітніх;

-діяльність із протидії нелегальній міграції та забезпечення прав біженців та шукачів притулку;

-заходи протидії расизму та ксенофобії в українському суспільстві;

-забезпечення громадського порядку під час масових заходів, акцій та демонстрацій, виборчих кампаній;

-реалізація державної гендерної політики та вдосконалення кадрового менеджменту з персоналом ОВС.

2. Удосконалення нормативно-правової бази діяльності МВС України, ініціювання змін до нормативно-правових актів України згідно з вимогами міжнародних та національних договорів у галузі прав людини, а також рішеннями Європейського суду з прав людини.

3. Організаційне забезпечення діяльності Громадської ради при МВС України з питань забезпечення прав людини та відповідних громадських рад при ГУМВС, УМВС України, мобільних груп з моніторингу дотримання конституційних прав і свобод людини в діяльності ОВС.

4. Забезпечення представництва інтересів МВС України у державних органах влади, міжнародних та національних неурядових організаціях, а також під час візитів керівництва МВС України за кордон.

5. Сприяння в організації освіти в галузі прав людини та науково-методичного забезпечення діяльності МВС України щодо забезпечення прав людини.

Крім того, почала відроджуватися така форма спостереження, як **статистичний реєстр** – список або перелік одиниць певного об'єкта із зазначенням необхідних ознак, який складається та оновлюється під час постійного відстеження. Перші реєстри склалися у Російській імперії протягом XV–XIX століть під назвою «ревізські казки» - поіменний список населення країни із зазначенням їхнього віку, статі, сімейного стану.

У теперішніх планах держстатистики є складання державних реєстрів суб'єктів господарювання, земельного фонду, реєстру про передачу злочинів, кримінальних справ і осіб, які їх вчинили для обліку до обліково-реєстраційних підрозділів тощо.

Суцільне спостереження — це таке, коли обстеженню й реєстрації підлягають усі без винятку одиниці сукупності (наприклад, для визначення загальної чисельності населення під час перепису збирають дані про кожну окрему людину, яка проживає в країні, так само здійснюється облік засуджених, кримінальних справ);

Несуцільне спостереження — коли обстеженню й реєстрації підлягає лише деяка частина одиниць сукупності.

Обстеження основного масиву являє собою спостереження переважної частини одиниць досліджуваної сукупності, що відіграють визначальну роль у характеристиці об'єкта спостереження (наприклад, вивчення кримінологічної обстановки в якому-небудь регіоні. Для цього вибирають 2-3 райони (міста) цього регіону, які займають провідне місце за основними показниками (чисельністю населення, територією, кількістю зареєстрованих злочинів). Отримані результати щодо криміногенної обстановки в зазначених 2-3 районах (містах) можна з певною умовністю поширити на весь регіон).

При вибіркового спостереженні обстежуються лише ті одиниці, які відібрані випадково з усієї сукупності (наприклад, вивчення середнього віку засуджених, середніх строків позбавлення волі, питомої ваги неповнолітніх серед усіх засуджених за певний вид злочину). При дотриманні правил наукової організації обстеження вибіркоче спостереження дає досить точні результати, тому його часто застосовують для уточнення даних суцільного обліку. Так, при проведенні перепису населення організують вибіркочі контрольні обходи для перевірки правильності записів суцільного спостереження.

Монографічне спостереження передбачає ретельний та всебічний опис окремих типових одиниць сукупності, які цікавлять дослідника, з метою їх досконалого вивчення (наприклад, цей вид спостереження широко застосовується для вивчення передового досвіду окремих підрозділів органів внутрішніх справ, прокуратури, виправно-трудоуих установ, розкриття злочинів тощо).

Анкетне спостереження — це обстеження певної частини одиниць сукупності внаслідок неповного повернення від респондентів заповнених реєстраційних формулярів (анкет).

Поточне спостереження полягає в безперервній реєстрації подій у міру їх виникнення (наприклад, реєстрація в ЖРЗПЗ кожного вчиненого злочину, реєстрація народжень і смертей, шлюбів і розлучень тощо).

Періодичне спостереження проводиться регулярно, здебільшого через рівні проміжки часу (наприклад, перепис населення проводиться один раз через 10 років) ;

Одноразове (епізодичне) проводиться в міру виникнення потреби в дослідженні явища чи процесу (наприклад, дослідження думки населення стосовно оцінки ними роботи правоохоронних органів).

Безпосередній спосіб полягає в реєстрації обліковцем особисто ознак відповідних одиниць сукупності шляхом безпосереднього обстеження — огляду, зважування, вимірювання тощо (наприклад, реєстрація температури повітря, облік одержаної продукції, визначення дослідником матеріальних збитків від злочинів).

Документальний облік — ґрунтується на даних різноманітних документів первинного обліку (наприклад, статистична картка на виявлений злочин, статистична картка на підсудного тощо). У такий спосіб складається статистична звітність.

Опитування — це такий спосіб, коли відповіді на поставлені питання отримують зі слів опитуваних осіб. Опитування може бути усним та письмовим.

Розрізняють такі способи опитування: експедиційний, самореєстрації, кореспондентський та анкетний.

Експедиційний спосіб опитування полягає в тому, що спеціально підготовлені працівники (реєстратори, обліковці) на основі опитування осіб заповнюють переписні документи (формуляри, бланки), одночасно контролюючи правильність отриманих відповідей (наприклад, перепис населення).

При **самореєстрації** опитувані особи самі заповнюють формуляри після попереднього інструктажу з боку реєстраторів-обліковців.

Сутність *кореспондентського* способу полягає в тому, що реєстрація фактів про явища та процеси здійснюється спеціально підготовленими особами на місцях їх виникнення, а результати надсилаються до відповідних інстанцій.

Анкетний спосіб одержання даних полягає в тому, що необхідні дані одержують шляхом розсилання спеціальних анкет, які заповнюються та повертаються на добровільних засадах.

2.3. Первинний облік та статистична звітність в правоохоронних органах та судах

При вивченні курсу правової статистики особливу увагу слід звернути на організацію первинного обліку й статистичної звітності в правоохоронних органах .

Статистична робота в судових і правоохоронних органах організовується залежно від виду цих органів.

Статистичною роботою в органах внутрішніх справ керує Міністерство внутрішніх справ. Централізований облік здійснюється Департаментом інформаційних технологій при МВС України. Цей Департамент одержує, обробляє і аналізує статистичну звітність, готує щорічні огляди про стан злочинності в Україні та наслідки боротьби з нею.

В обласних управліннях внутрішніх справ діють відділи інформаційних технологій, до обов'язків яких належать збір і обробка документів первинного обліку, арифметичний і логічний контроль правильності заповнення, забезпечення районних відділень внутрішніх справ бланками первинних документів і статистичної звітності.

У районних відділах внутрішніх справ статистичну роботу виконує співробітник ОВС з обліково-реєстраційної роботи, обов'язки якого передбачають своєчасний збір і реєстрацію документів первинного обліку та їх відправлення до інформаційного бюро області.

В органах прокуратури статистичною роботою керує Генеральна прокуратура України, до складу якої входить відділ статистики. На рівні області наказом прокурора області призначається помічник прокурора зі статистичної роботи. У районних і міських прокуратурах ведення статистичної роботи покладається безпосередньо на прокурорів.

Виконанням статистичної роботи в судових органах керує Державна судова адміністрація. До її структури входить управління судової статистики, яке розробляє таблиць статистичної звітності, видає інструкції щодо його заповнення, забезпечує судові органи бланками статистичних карток і

статистичної звітності, отримує і обробляє статистичні дані про діяльність усіх судових органів з розгляду кримінальних і цивільних справ. На це управління покладено відповідальність за підготовку доповідей і оглядів, публікацію статистичних збірників.

В обласних управліннях судової адміністрації спеціальні консультанти зі статистики зводять статистичні дані, а результати подають до статистичного управління Державної судової адміністрації.

У районних і міських судах документи первинного обліку та звітності складають судді, які головуєть по справах, голова суду, старший секретар, секретарі судових засідань.

Зведені по Міністерству внутрішніх справ, Генеральній прокуратурі та Державній судовій адміністрації статистичні звіти подаються до Державного комітету статистики України.

Ведення форм первинного обліку у відповідних органах є обов'язковим. Регламентований порядок ведення первинного обліку міститься в інструкціях (картках, книгах, журналах та ін.).

В документах первинного обліку (картки, книги, журнали та ін.) містяться дані про виявлені злочини, про осіб, які їх скоїли, про рух кримінальних або цивільних справ, а також про рішення, які прийняті по цих справах. Нижче поданий перелік основних уніфікованих документів первинного обліку в правоохоронних органах, з яким має детально ознайомитися кожен студент.

Правоохоронні органи України	Основні документи
Прокуратури	Книги обліку: — роботи прокурора по нагляду; — роботи прокурора про участь у судових засіданнях; — санкцій прокурора; — розгляд судом протестів, подань, заяв прокурора

	<p>Статистична картка на скаргу</p> <p>Довідка про рух кримінальних справ</p>
<p>Міністерства внутрішніх справ і прокуратури</p>	<p>Єдиний журнал обліку злочинів, кримінальних справ, осіб, які вчинили злочини</p> <p>Статистичні картки:</p> <ul style="list-style-type: none"> — на виявлений злочин (форма №1); - про наслідки розслідування злочину (форма №1.1) - про результати відшкодування матеріальних збитків та вилучення предметів злочинної діяльності (форма № 1.2) — на особу, яка вчинила злочин (форма №2) — про рух кримінальної справи (форма №3) - на злочин, за вчинення якого особі пред'явлено обвинувачення (форма №4) <p>Довідка про наслідки розгляду кримінальної справи судом (форма №6)</p> <ul style="list-style-type: none"> - алфавітна картка форми 1-М
<p>Міністерства юстиції</p> <p>Суди першої інстанції</p> <p>Суди другої інстанції</p>	<p>Обліково-статистичні картки:</p> <ul style="list-style-type: none"> — на кримінальну справу; — на цивільну справу; — на виконавське провадження; — статистична картка на підсудного. <p>Картка по обліку сум збитків</p> <p>Реєстраційні журнали по різних справах</p> <p>Обліково-реєстраційні картки</p> <ul style="list-style-type: none"> — на кримінальну справу; — на цивільну справу;

Інші органи	Книги обліку різноманітної діяльності цивільного провадження Картки, списки, журнали, в яких реєструються відомості про діяльність цих органів (посвідчення договорів, доручень, заповітів та ін.)
-------------	---

Статистична звітність - це офіційний документ, який містить статистичні відомості про роботу організації, яка занесена на спеціальну форму та представлена у вищестоящі установи або статистичні органи. Сутність статистичної звітності полягає в тому, що кожна нищестояща ланка (міськрайорган міліції, суд, прокуратура) за єдиними затвердженими формами в чітко визначені строки зобов'язана у встановленому законом порядку надати вищестоящому органу відповідні відомості.

Звітність, яка включає низку статистичних показників (програма спостереження), є базою для постійного контролю за роботою підрозділу та оперативного керівництва. Порядок, строки та способи надання відомостей визначаються переліком звітності. Він є списком форм звітності, в якому щодо кожної форми вказані такі дані: найменування форми; її номер; спосіб розсилки; за який період звітність складається (періодичність); в які строки вона відсилається; хто надає звітність і кому.

Звітність поділяється на загальнодержавну та відомчу. *Загальнодержавною* є така, що надається в органи державної статистики, а потім - у загальному вигляді - уряду. *Відомчою* є звітність, яка отримується міністерствами й відомствами для своїх оперативних потреб. Всі форми звітності затверджуються органами державної статистики. Надання звітності за незатвердженими формами вважається порушенням звітної дисципліни, за що винні особи притягуються до встановленої законом відповідальності.

В кожній формі звітності мають бути такі реквізити: найменування форми, яка визначає її зміст; номер та дата затвердження форми звітності; період, за який надаються відомості, або дата, до якої вона надається; номер чи літера, що присвоєні даній формі; строки надання (висилки) звітності;

адреси, куди повинна надаватись звітність; назва установи, яка подає звіт, та її адреса; назва міністерства (відомства), головного управління, яким підлегла організація; посада осіб, зобов'язаних підписати звіт та відповідальних за його складання.

З точки зору періодичності, звітність може бути щоденна, п'ятиденна, десятиденна, п'ятнадцятиденна, місячна, квартальна, піврічна, річна.

Звітність органів МВС, прокуратури та судів характеризує своїми показниками всю їх роботу. Так, статистична звітність прокуратури відображає слідчу роботу, нагляд за розглядом судами кримінальних і цивільних справ, загальний нагляд, нагляд за місцями позбавлення волі, розгляд скарг тощо.

Статистична звітність судів складається з низки форм, які висвітлюють їх роботу з розгляду кримінальних та цивільних справ, роботу судових виконавців, нотаріальних контор.

Звітність правоохоронних органів є основним джерелом статистичної інформації. Зміст звіту, форма та термін подання встановлюються статистичним органом за узгодженням з відповідними міністерствами (внутрішніх справ, юстиції, або з генеральним прокурором). Статистична звітність поділяється на місячну, піврічну та річну і складається на основі первинного обліку, що забезпечує можливість зіставлення і контролю даних. Вірогідність даних гарантується юридичною відповідальністю керівників підзвітних органів.

Перелік основних форм статистичної звітності правоохоронних органів та судів

Правоохоронний орган	Форма звітності	Номер форми
Прокуратура	Показники роботи прокурора (квартальна)	ПМ
	Звіт про роботу прокурора (піврічна)	П

Прокуратура та Міністерство внутрішніх справ	Основні показники роботи органів досудового слідства (місячна)	1-СЛМ
	Звіт про зареєстровані злочини і результати роботи на території України (місячна, з наростаючим підсумком)	1
	Звіт про розгляд заяв та повідомлень про злочини на території України	2-Е
	Звіт про осіб, які вчинили злочини на території України	2
	Звіт про роботу органів досудового слідства (квартальна)	1-СЛ
	Про результати боротьби зі злочинністю у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів	360
	Про результати боротьби з організованими групами та злочинними організаціями	1-ОЗ
	Звіт про результати розшуку громадян, які переховуються від органів влади, безвісно зниклих та встановлення особи громадян по невідомих трупах на території України (піврічна)	3
	Звіт про виявлені підрозділами прокуратури та органів внутрішніх справ злочини у сфері економічної діяльності на території України (місячна)	5
Звіт про результати роботи органів внутрішніх справ у боротьбі з проституцією, з виявленням груп ризику та їх обстеження на СНІД (піврічна)	7	

		Звіт про діяльність кримінальної міліції у справах неповнолітніх та роботу приймачника-розподільника для неповнолітніх на території України (квартальна)	1-НП
		Звіт про зареєстровані злочини, скоєні проти життя, здоров'я, волі, честі та гідності, а також статевої свободи та статевої недоторканості осіб жіночої статі (квартальна)	1-Ж
		Звіт про роботу підрозділів адміністративної служби міліції України (квартальна)	1-АСМ
Міністерство юстиції	суди першої інстанції	Звіти про роботу судів першої інстанції: — по розгляд судами першої інстанції кримінальних справ;	3
		— про розгляд судами справ про адміністративні правопорушення та осіб, які притягнуті до адміністративної відповідальності;	1-А
		— про розгляд цивільних справ судами першої інстанції	2
	суди другої інстанції	- Звіт апеляційного суду про розгляд апеляцій в кримінальних справах	21
		- Звіт апеляційної інстанції про розгляд цивільних справ	22
	інші органи	Звіти про роботу нотаріальних контор, колегії адвокатів і т. п. органів	

Статистична звітність органів МВС, судів, прокуратури, становить систему взаємопов'язаних показників, які дають цілісну картину їх

діяльності на всіх стадіях кримінального, адміністративного та цивільного процесів. Підвищення ефективності правосуддя потребує, поряд з іншим, добре поставленої статистичної звітності.

Наказом Генерального прокурора і Міністра внутрішніх справ України № 22/835 від 21.12.1995 року затверджена єдина система обліку і звітності з показниками, які характеризують стан злочинності, роботу ОВС і прокуратури по боротьбі з нею. Облік злочинів і осіб, які їх скоїли, заснований на заповненні слідчими, співробітниками дізнання і прокурорами облікових документів.

Крім цього, заповнюється картка про рух кримінальної справи (Ф № 3) з метою внесення коректив в облік злочинів і осіб, які їх вчинили (зняття з обліку, зміни кваліфікації злочину тощо). В судах ведеться єдина статистична картка на підсудного, яка заповнюється по вироку і обвинувальному висновку. В картці реєструється тільки одна одиниця сукупності (підсудний).

Програма кримінально-статистичного спостереження неодноразово змінювалась на різних етапах розвитку суспільства в залежності від певних обставин. В даний час всі картки підписуються начальником правоохоронного органу та прокурором. Вони є єдиними на території усієї держави. Вносити зміни і доповнення в них не дозволяється.

Точність і вірогідність статистичних даних є найважливішою вимогою статистики. Розбіжності між даними спостереження і дійсними значеннями показників вважаються помилками спостереження, які виявляються внаслідок перевірки та контролю вірогідності даних. Насамперед здійснюється зовнішній контроль формулярів спостереження, потім логічний і арифметичний контроль.

Кримінально-статистичний облік — це засноване на заповненні суворо визначених документів (карткової чи журнальної форми) суцільне статистичне спостереження злочинів, осіб, які їх вчинили, а також результатів діяльності органів, що ведуть боротьбу зі злочинністю. Основними нормативними актами, які регламентують порядок і організацію обліку злочинів, є “Інструкція про єдиний облік злочинів” і “Інструкція про

порядок заповнення та подання документів первинного обліку злочинів, осіб, які їх вчинили, рух кримінальних справ”, затверджені наказом Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної податкової Адміністрації України, Міністерства юстиції України № 20/84/293/126/18/5 від 26.03.2002 року.

Злочин вважається зареєстрованим тоді, коли він поставлений на централізований облік і внесений до статистичної звітності.

Картка за Ф. № 1 складається негайно після порушення кримінальної справи, направлення до суду матеріалів з протоколом, санкціонованим прокурором.

Картка за Ф. № 1.1. складається на розкритий злочин та наслідки розслідування у випадках: **а)** коли прокурором затверджено обвинувальний висновок і кримінальна справа передана до суду; **б)** закриття справи за підставами: закінчення строків давності; внаслідок акту амністії чи помилування; щодо померлого; внаслідок зміни обстановки (ст. 7 КПК); звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням заходів громадського впливу (ст.ст. 8-10 КПК); коли особа, яка вчинила злочин, не досягла віку кримінальної відповідальності та у випадках, коли відсутні подія або склад злочину (ст. 6 КПК).

Картка за Ф. № 1.2. складається всіма органами розслідування щодо кожного злочину, за наслідками якого заподіяні матеріальні збитки або вилучені предмети злочинної діяльності за справами, закінченими розслідуванням, направленими до суду відповідно до статей 232, 430 КПК України та направленими до суду для вирішення питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності за п. 4 ст.6, статей 7, 7-2, 8, 9, 10, 11-1 КПК України або закриття справи щодо померлого обвинуваченого на підставі п.8 ст.6 КПК України.

Статистична картка форми 1.2 виставляється як додаток до статистичної картки форми 1.1.

Картка за Ф. № 2 складається після порушення кримінальної справи на особу, яка скоїла злочин, стосовно якої по кримінальній справі прокурором затверджена постанова про порушення чи санкціоновано направлення протоколу та матеріалів до суду (ст. 426 КПК) – протокольна форма. Картка за ф. № 2 складається на одну особу незалежно від того, скільки вона скоїла злочинів.

Картка за Ф. № 3 складається по всіх стадіях руху справи: припинення, об'єднання чи виділення, призупинення, поновлення, передача за підслідністю, направлення прокурору для затвердження обвинувального висновку чи направлення до суду для застосування примусових заходів медичного характеру. В картці також фіксуються відомості про встановлену суму матеріальної шкоди і забезпечення її відшкодування.

Картка за Ф. № 4. заповнюється особою, яка провадить розслідування кримінальної справи після пред'явлення обвинувачення в порядку ст. 140 КПК України особі (особам), щодо якої винесено постанову про притягнення як обвинуваченого за даними злочинами. Картка складається на кожний злочин.

Довідка про наслідки розгляду справи судом **за формою 6** є підставою для відображення в обліку та звітності про злочинність результатів розгляду кримінальної справи судом.

При направленні прокурору кримінальної справи з подальшою її передачею до суду слідчий заповнює пункти 1-14 довідки за формою 6 на кожного обвинуваченого і приєднує їх до справи.

Після набрання вироком, постановою про закриття справи, постановою (ухвалою) про застосування примусових заходів медичного характеру законної сили, секретар суду заповнює відповідні пункти про результати розгляду справи та подає на підпис судді. Перевіривши достовірність результатів розгляду справи, суддя підписує дану довідку.

Зазначені довідки по всіх розглянутих справах, у тому числі розслідуваних прокурором або слідчим прокуратури, повертаються судами з

супровідними листами (під розписку або надсилаються заказним листом) в правоохоронні органи за місцем проведення слідства не пізніше 5-ти робочих днів з дня набрання рішенням суду (вироком, постановою, ухвалою) законної сили чи повернення справи після розгляду судом апеляційної інстанції (касаційної інстанції – у випадку винесення вироку апеляційним судом).

При одержанні із суду довідки за формою 6 працівник з обліково-статистичної роботи органу вносить відомості про судимість у журнал обліку злочинів і не пізніше трьох робочих днів з дня надходження довідок пересилає їх до обліково-реєстраційного підрозділу для використання цих документів при статистичному і оперативно-довідковому обліку осіб, які вчинили злочини.

Картки первинного обліку є вихідним матеріалом для складання офіційних статистичних звітів нищестоящих підрозділів вищестоящим про злочинність в певних регіонах за певний проміжок часу.

Розділ 3. Зведення і групування статистичних даних. Статистичні таблиці. Абсолютні і відносні показники

3.1. Зведення і групування матеріалів статистичного спостереження

Перший етап статистичного дослідження (спостереження) закінчується заповненням облікових документів. В результаті такого первинного обліку, кожний з яких характеризує окрему одиницю сукупності, накопичується масив матеріалу. Але у розмаїтті поодиноких відомостей губиться загальне, у неістотному і випадковому – закономірне. Перехід від одиничного до загального відбувається завдяки зведенню.

Систематизація та підсумовування даних з метою отримання узагальненої характеристики досліджуваного явища за деякими істотними ознаками називають **статистичним зведенням**.

За складністю побудови зведення поділяють на прості та групові.

Просте підсумкове зведення являє собою підрахунок підсумкових даних, які характеризують сукупність, тобто не передбачає попереднього розподілу одержаних відомостей на групи.

Групове зведення передбачає попередній розподіл одиниць сукупності на групи. Це надає можливість підрахувати кількість одиниць сукупності та обсяг досліджуваної ознаки в кожній групі. Отже, статистичне зведення в широкому розумінні – це складна операція наукової обробки первинних статистичних даних, яка охоплює групування матеріалів, розробку системи показників для характеристики типових груп і підгруп, підбиття підсумків у розрізі груп і в цілому за всією сукупністю та зображення згрупованих матеріалів у вигляді таблиць.

По суті своїй зведення і групування є неподільним процесом.

При кількісному вивченні масових соціально-правових явищ і процесів у нерозривному зв'язку з їх якісним змістом правова статистика характеризує

сукупність явищ у диференціації, в різноманітності їх типів, розглядає взаємозв'язок і співвідношення між ними.

Спираючись на діалектичну єдність синтезу і аналізу як взаємодоповнюючих один одного способів пізнання та допускаючи певний ступінь абстракції, статистика поділяє одиниці досліджуваної сукупності на відмінні між собою, але внутрішньо однорідні частини, поєднуючи їх у типові групи за певною переважною ознакою.

Групування полягає в розподілі сукупності правових явищ на групи за істотними для них ознаками.

Абсолютні показники, що були одержані в результаті зведення і групування, служать матеріалом для наступного етапу статистичного дослідження — аналізу.

У правовій статистиці групування застосовують для вирішення різних завдань, наприклад, для виявлення соціально-правових типів, вивчення структури правових явищ, дослідження взаємозв'язку і залежності між суспільно-правовими ознаками. Однак у підсумку всі вони мають на меті впорядкувати первинний статистичний матеріал, розподілити його на окремі групи за істотними ознаками.

Відповідно до цих завдань групування поділяються на типологічні, структурні та аналітичні.

Типологічне групування — це таке, коли з якісно неоднорідної сукупності виділяються найхарактерніші групи і типи правових явищ (наприклад, розподіл злочинів, злочинців, покарань за їх видами).

У правовій статистиці типологічне групування здійснюється шляхом поділу сукупності злочинів, або інших правових явищ на однакісні групи (типи) за найважливішими істотними якісними ознаками.

Так, в правовій статистиці розрізняють три типи правопорушень: злочини, цивільні та адміністративні правопорушення.

В кримінально-правовій статистиці найбільш поширеними видами типологічних групувань є розподіл злочинів:

1. за формами вини (навмисні та необережні);
2. за ступенем тяжкості (невеликої тяжкості, середньої тяжкості, тяжкі і особливо тяжкі);
3. за змістом мотивації (корисливі, насильницькі, корисливо-насильницькі)
4. за ознаками осіб, які їх вчинили (чоловіки і жінки; дорослі і неповнолітні; раніше судимі і несудимі).

Спочатку необхідно провести типологічне групування, тому що структурне групування можна побудувати лише для якісно однорідної статистичної сукупності.

Структурне групування — це розподіл якісно однорідної статистичної сукупності на групи за певними варіюючими ознаками.

Необхідність проведення структурного групування обумовлена тим, що виділення якісно однотипної сукупності ще не означає, що в ній всі одиниці однакові. Навпаки, кожна одиниця статистичної сукупності відрізняється від іншої за розміром ознаки, тобто варіюються числові значення різних одиниць сукупності (наприклад, дослідження злочинців за віком, строками ув'язнення тощо). Структурні групування є описовими, за їх допомогою не можна пояснити причини закономірностей та їхньої зміни в часі та просторі. Ці завдання статистика вирішує іншими методами, серед яких основним вважають метод аналітичних групувань.

Всі явища суспільного життя та їхні ознаки щільно пов'язані між собою і залежать одне від одного.

Аналітичне групування застосовується для встановлення та дослідження зв'язку і взаємозалежності між правовими ознаками або правовими явищами і процесами.

Наприклад, групування, в яких вивчається взаємозв'язок між рівнем злочинності і рівнем безробіття, між насильницькими злочинами і рівнем освіти злочинців тощо.

Аналітичні групування можуть бути побудовані як за **результативною** (рівень злочинності, судимості тощо), так і за **факторною** (рівень безробіття, освіти тощо) ознакою.

Характерна особливість аналітичних групувань – кожна група факторної ознаки характеризується середніми значеннями результативної ознаки.

Ступінь впливу факторної ознаки на результативну оцінюється за допомогою дисперсійного аналізу.

Групувальні ознаки поділяються на якісні (атрибутивні) й кількісні (варіаційні). Якісні ознаки виражаються словами (вид злочину, стаття кодексу тощо). Різновидом атрибутивної ознаки є альтернативна, яка приймає лише одне з двох значень («так» або «ні»). Кількісні ознаки виражаються числами. Якщо кількісна ознака виражена точно встановленими числами, вона дискретна (число злочинців у групі), якщо приймає будь-які значення — неперервна (сума збитків). Групування за варіаційною ознакою потребує визначення кількості груп та інтервалів групування. Інтервали груп можуть бути рівними й нерівними. Якщо значення групувальної ознаки змінюються рівномірно, то виділяються рівні інтервали груп. Їх визначають за формулою:

$$h = \frac{x_{\max} - x_{\min}}{m},$$

де $x_{\max}$, $x_{\min}$ — відповідно найбільше й найменше значення ознаки; m — кількість груп.

Інтервали бувають закритими (мають обидві межі — верхню і нижню) і відкритими (мають одну межу — верхню або нижню).

Розподіл елементів (одиниць) сукупності на групи за будь-якою ознакою називається **рядом розподілу**. Він складається з трьох елементів: варіантів — окремих значень ознаки ($x_1, x_2 \dots x_m$); частот — числа повторень відповідних значень ознаки ($f_1, f_2 \dots f_m$); часток — частот, виражених у відсотках ($w_1, w_2 \dots w_m$). Залежно від ознаки, за якою побудовані ряди розподілу, вони поділяються на атрибутивні й варіаційні (дискретні та інтервальні). Графічно дискретний ряд

розподілу зображається у вигляді полігону, а інтервальний — у вигляді гістограми.

Розподіл одиниць сукупності за двома й більше ознаками називається комбінаційним (розподіл засуджених за видом злочину та віком злочинця).

У кримінальній статистиці головним завданням групувань є найбільш повна і всебічна статистична характеристика злочинності, особи злочинця, а також причин і умов, які спонукали до вчинення злочинів. У кримінальній статистиці виділяють групування за юридичними та соціально-демографічними ознаками, за територіями та галузями економіки.

У цивільно-правовій статистиці за допомогою групувань вивчають структуру цивільних справ, розподіл позивачів і відповідачів тощо. Широкого використання в цій галузі набули типологічні групування, які дозволяють розподілити явища цивільно-правового регулювання на однорідні сукупності за істотними ознаками. Наприклад, справи позовного провадження, справи, пов'язані з адміністративно-правовими відносинами, справи окремого провадження. Кожна категорія справ поділяється на різні види і групи. Аналітичні групування застосовуються для вивчення взаємозв'язків між різними ознаками і явищами (між числом змінених і відмінених рішень у діяльності судових виконавців).

У правовій статистиці використовуються також комбінаційні розподіли (розподіл справ за їх видами та строками провадження).

3.2. Статистичні таблиці

Широко використовуються статистичні таблиці, які є формою найбільш раціонального, наочного та систематизованого викладення результатів зведення і групування статистичних даних. Статистична таблиця складається зі статистичного підмета — тієї сукупності, про яку іде мова в таблиці, і статистичного присудка — усіх тих ознак, які описують підмет. Сукупність горизонтальних рядків і вертикальних стовпчиків утворює макет статистичної таблиці. За побудовою підмета таблиці поділяються на три види: прості, групові й комбінаційні. У простій таблиці підмет містить перелік одиниць

спостереження, або періодів, дат, що становлять об'єкт спостереження; у груповій підмет містить групи за однією ознакою, в комбінаційній — за двома або більше ознаками.

Результати зведення матеріалів подаються у вигляді **статистичних таблиць**, під якими розуміється форма систематизованого раціонального та наочного викладення цифрових характеристик досліджуваних явищ та процесів.

Таблиця красномовніше характеризує їх особливості і закономірності. Статистична таблиця складається з горизонтальних та вертикальних ліній, які при перетинанні утворюють по горизонталі **рядки**, а по вертикалі - **графи** (стовпчики, колонки). Кожний рядок та графа має своє найменування, що відповідає змістові показників, які є в таблиці. Стикання рядка і графи створює **клітину** (графоклітину), в якій вміщується цифрова інформація.

Показники статистичної таблиці мають своє визначення, тому існують правила її складання. Таблиця повинна мати розташоване зверху найменування, яке відображає суть наведених у ній даних, і відповідає вимогам певної інструкції, яка її затвердила, наприклад, “Звіт про роботу судів першої інстанції з розгляду кримінальних справ” (форма № 1), а також одиниці виміру, територію і вказівку на відтинок часу, до якого належать наведені дані.

В статистичній таблиці є підмет і присудок. В цьому відношенні вона аналогічна граматичному реченню, відрізняючись від нього тим, що всі судження виражені в ній не словами, а цифрами, які відносяться до маси, а не до окремого факту.

Підметом таблиці називається об'єкт вивчення, тобто те, про що йдеться в таблиці. Це можуть бути одиниці статистичної сукупності, їх групи, які характеризуються числовими показниками.

Присудком таблиці є числові підсумки, які характеризують об'єкт вивчення, тобто підмет таблиці.

Складові елементи досліджуваного об'єкта, які утворюють статистичний підмет, розташовують у лівій частині таблиці, а показники, що формують статистичний присудок, - у правій.

В складеній і оформленій статистичній таблиці мають бути загальний, бічні та верхні заголовки. Загальний заголовок розміщується над таблицею і виражає стислий її зміст. Розташовані зліва бічні заголовки розкривають зміст рядків підмета, а верхні – зміст граф (статистичного присудка).

Макет статистичної таблиці

Підмет	Присудок					
	Верхні заголовки					
А	1	2	3	4	5	6
Бічні заголовки						
Підсумок						

В залежності від побудови підмета статистичні таблиці поділяються на три види: прості, групові та комбінаційні. **Простими** називаються такі статистичні таблиці, підмет яких не поділяється на окремі групи, а становить перелік будь-яких об'єктів чи територіальних одиниць. За характером матеріалу прості статистичні таблиці поділяються на перелікові, територіальні та хронологічні. У перелікових таблицях у підметі дається перелік одиниць, що складають об'єкт вивчення (наприклад, перелік підрозділів ОВС, які здійснюють профілактичні заходи). Якщо у підметі таблиці дається перелік територій (держав, областей, міст), то така таблиця зветься територіальною. Хронологічними таблицями є такі, в підметі яких наводяться проміжки часу (роки, квартали, місяці) або дати, а в присудку - ряд показників.

Проста таблиця
*кількість злочинів, зареєстрованих
у місті Н по районах міста за 2007 рік*

№ п/п	Найменування районів	Зареєстровано злочинів
1	Центральний	530
2	Лісовий	470
3	Прирічний	520
4	Торгівельний	480
	Всього по місту	2000

У **груповій таблиці** сукупність (підмет) поділяється на окремі групи за будь-якою однією з істотних ознак (наприклад, за видами злочинів), а в **комбінаційній** — за двома або більше ознаками, взятими в комбінації (наприклад, за видами злочинів та статтями Кримінального кодексу). Ці таблиці дають можливість глибше дослідити середовище, яке нас цікавить (наприклад, структуру злочинності), виявити зв'язки між окремими явищами (наприклад, між пияцтвом і злочинністю).

Прикладом групової таблиці може бути таблиця під назвою: “Число кримінальних справ та число притягнутих до кримінальної відповідальності за окремими видами злочинів за 2007 рік”. Тут підмет (сукупність злочинів) поділяється на групи за однією ознакою – видами злочинів. Якщо ж ми хочемо встановити, наприклад, рецидив не тільки за підсумком всіх злочинів проти особи, а окремо за вбивства, тілесні ушкодження, то необхідно розгрупувати наш підмет (сукупність цих злочинів) вже за двома ознаками: за видами злочинів і за кількістю судимостей. Таблиця, отримана в результаті такого групування, й буде комбінованою, бо її підмет утворений на основі комбінації двох ознак.

3.3. Абсолютні величини

Абсолютні величини характеризують розміри суспільних явищ як таких, без співвідношення їх до інших явищ. Ідеться про обсяги сукупності чи окремих її частин (кількість елементів) та відповідні їм обсяги значень ознаки. Вони є результатом підсумування даних первинного обліку або статистичної звітності без будь-яких перетворень. Наприклад кількість зареєстрованих злочинів, порушених кримінальних справ, загальну суму завданих збитків, вагу вилучених наркотичних засобів тощо.

Абсолютні величини являють собою іменовані числа, тобто кожна з них має свою одиницю вимірювання. Вони визначають розміри якісно визначених соціально-правових або кримінальних явищ (злочинів, шлюбів, потерпілих тощо).

За способом вираження розмірів досліджуваних явищ абсолютні показники поділяються на індивідуальні, групові та загальні.

Індивідуальними називають такі абсолютні показники, які виражають розміри кількісних ознак у окремих одиниць сукупності. Наприклад, чисельність працівників районного відділу внутрішніх справ, сумму матеріальних збитків, завданих одним злочином тощо.

Групові абсолютні показники виражають розміри ознаки або чисельність одиниць у окремих частин (груп) сукупності. Їх отримують при обробці матеріалів статистичного спостереження шляхом підсумовування абсолютних розмірів ознаки у окремих або підрахунку числа одиниць сукупності, що входять в окремі групи.

Загальними називають абсолютні показники, які виражають розміри ознаки у всіх одиниць сукупності. Вони є результатом зведення даних статистичного спостереження.

3.4. Поняття про відносні величини, їх види

Інформація про розміри, пропорції, зміни в часі, інші закономірності правових явищ створюється, передається і зберігається у вигляді статистичних показників.

Правова статистика має широку систему показників, які всебічно характеризують кримінально-правові, цивільно-правові, адміністративно-правові явища і процеси, висвітлюють діяльність органів слідства, прокуратури, судів, виправно-трудова закладів.

Статистичний показник — це узагальнююча характеристика правових явищ і процесів, в якій поєднуються кількісна та якісна їх визначеність. Якісна визначеність зумовлюється суттю суспільно-правового явища і відображається назвою показника. Кількісна сторона подається числом та його вимірником. Оскільки статистика вивчає суспільні явища в конкретних умовах простору і часу, значення будь-якого показника визначається щодо цих атрибутів. За способом обчислення правові показники поділяються на первинні (абсолютні) і вторинні (відносні). Перелік цих показників залежить від галузі правової статистики і виду правоохоронного органу.

Система показників **кримінально-правової статистики** містить такі основні групи:

- число кримінальних справ у провадженні відповідних правоохоронних органів, їх рух і строки розгляду;
- кількість осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності, засуджених
- міри покарання, призначені вироками суддів, і їх виконання.

У **цивільно-правовій статистиці** слід розрізняти такі показники:

- цивільного судочинства;
- видів і категорій цивільних справ;
- виконання судових рішень.

Показниками **адміністративно-правової статистики** можуть бути:

- кількість адміністративних правопорушень;
- кількість правопорушень, скоєних органами державного управління, посадовими особами, громадянами;
- кількість осіб, у відношенні яких винесено постанови (рішення);
- види адміністративних стягнень;
- розміри штрафів;
- розмір установлених внаслідок правопорушень та відшкодовуваних збитків.

До складу показників **загального прокурорського нагляду** входять сумарні показники:

- число протестів, внесених щодо рішень органів влади і державного управління: задоволених, відхилених і нерозглянутих;
- число скарг, які надійшли до прокуратури від окремих громадян, за окремими видами справ і строками їх розгляду.

Показниками роботи міліції, які пов'язані зі злочинністю, є відомості про розслідування і попередження злочинів та про адміністративні стягнення. До першої групи відносяться показники обліку злочинів, оперативної роботи з їх розслідування, руху кримінальних справ, кількості затриманих, засоби розкриття і попередження злочинів; до другої — кількість адміністративних правопорушень і число накладених адміністративних стягнень.

Система статистичних показників органів прокуратури поділяється на такі основні підрозділи:

- показники досудового слідства;
- показники кримінального судочинства;
- показники загального нагляду.

В системі показників судових органів також виділяються три групи:

- показники судової організації;
- показники кримінального і цивільного судочинства;

– характеристики засуджених і виконання судових рішень.

Для порівняння різноманітних абсолютних показників використовуються відносні величини, які обчислюються як частка від ділення двох абсолютних показників. Знаменник співвідношення розглядається як база порівняння або основа відносної величини. Від бази порівняння залежить форма вираження відносного показника. Якщо за базу порівняння береться одиниця, то відносний показник виражений коефіцієнтом (часткою), якщо 100 — відсотком; 1000 — промілем; 10000 — продецимілем; 100000 — просантимілем.

У правовій статистиці найбільш поширені такі види відносних показників: інтенсивності, структури, координації, динаміки й порівняння.

Відносні показники **інтенсивності** відображають, як поширюється будь-яке правове явище у відповідному середовищі. Це іменована величина, в якій поєднуються одиниці виміру чисельника і знаменника. Вони застосовуються для визначення, наприклад, поширеності злочинів на даній території (містах, областях) за певний період часу (місяць, квартал, рік). У кримінальній статистиці відносний показник інтенсивності має назву коефіцієнта злочинності і визначається за формулою:

$$K_{ин} = \frac{П}{Н} 1\,000\,000,$$

де П — число правопорушень (злочинів);

$\bar{H}$ — чисельність населення.

У практиці Статкомітету СНД коефіцієнт злочинності в регіонах СНД розраховується на середньорічну чисельність населення, яка обчислюється як півсума чисельності населення на початок і кінець звітної періоду.

З усіх показників злочинності коефіцієнт злочинності є найбільш показовою величиною, оскільки його обчислення дає змогу усунути вплив зміни чисельності населення на зміну злочинності.

Наприклад, обрахуємо рівень злочинності в Херсонській області за 2006 рік на 10 000 населення, якщо кількість зареєстрованих злочинів

дорівнює 61105, а чисельність населення Херсонської області – 1132203 чоловік.

$$K = \frac{61105}{1132203} * 10\,000 = 539,7$$

Таблиця 1

Відомості про розгляд ОВС України заяв, повідомлень про злочини, що вчинені або готуються за 12 місяців 2006 року

ГУМВС, УМВС України в регіонах та ЛУ на залізницях	Зареєстровано заяв, повідомлень про злочини, що вчинені готуються			
	торік	поточний рік	динаміка, %	рівень на 10 тис. населення
				поточний рік
С41001	1	2	3	4
Автономній Республіці Крим	107323	111167	3.6	558.9
Вінницькій області	80340	87349	8.7	510.5
Волинській області	35644	39606	11.1	379.9
Дніпропетровській області	192090	189201	-1.5	546.6
Донецькій області	197486	227252	15.1	489.0
Житомирській області	65924	84279	27.8	630.0
Закарпатській області	26420	28405	7.5	227.8
Запорізькій області	129511	136331	5.3	729.4
Івано-Франківській області	38083	41753	9.6	300.1
Київській області	88589	94747	7.0	534.9
місті Києві	185408	206663	11.5	771.2

Кіровоградській області	53750	58127	8.1	540.5
Луганській області	177106	190830	7.7	787.0
Львівській області	76255	77902	2.2	301.6
Миколаївській області	68111	82547	21.2	674.1
Одеській області	165598	199160	20.3	826.7
Полтавській області	91771	91723	-0.1	586.6
Рівненській області	33078	37884	14.5	327.0
місті Севастополі	23231	25201	8.5	665.3
Сумській області	49673	54141	9.0	438.4
Тернопільській області	28279	41704	47.5	373.7
Харківській області	152524	168281	10.3	592.8
Херсонській області	56744	61105	7.7	539.7
Хмельницькій області	50199	59747	19.0	432.7
Черкаській області	56411	63706	12.9	472.1
Чернігівській області	54382	56877	4.6	482.8
Чернівецькій області	35827	45076	25.8	495.4
Усього по ГУМВС, УМВС	2319757	2560764	10.4	543.6
ЛУ на Донецькій залізниці	6184	6490	4.9	
ЛУ на Львівській залізниці	4646	4742	2.1	
ЛУ на Одеській залізниці	7950	8316	4.6	
ЛУ на Придніпровській залізниці	10815	12721	17.6	
ЛУ на Південно-Західній залізниці	10330	10686	3.4	

ЛУ на Південній залізниці	9450	8471	-10.4	
Усього по лінійних управліннях	49375	51426	4.2	
Усього по Україні	2369132	2612190	10.3	554.5

Іншими відносними показниками інтенсивності, що отримали найбільше застосування в правовій статистиці, є: коефіцієнт злочинної активності і коефіцієнт судимості.

$$K_{\text{злоч. активності}} = \frac{\text{Кількість злочинців}}{\text{Населення старше 14 років}} * 10000,$$

$$K_{\text{судимості}} = \frac{\text{Кількість засуджених за вироками судів}}{\text{Усе населення}} * 10000,$$

Крім того, важливе значення в аналізі рівня злочинності мають такі показники:

- **коефіцієнт криміногенної активності злочинів**, який обчислюється співвідношенням кількості зареєстрованих злочинів до осіб, що їх вчинили. Таким чином, цей показник характеризує активність злочинців, тобто визначає середню кількість злочинів, які вчиняє один злочинець.

- **коефіцієнт тяжкості злочинів**, який обчислюється співвідношенням кількості зареєстрованих тяжких і особливо тяжких злочинів до усього населення. Цей показник характеризує рівень їх суспільної небезпеки.

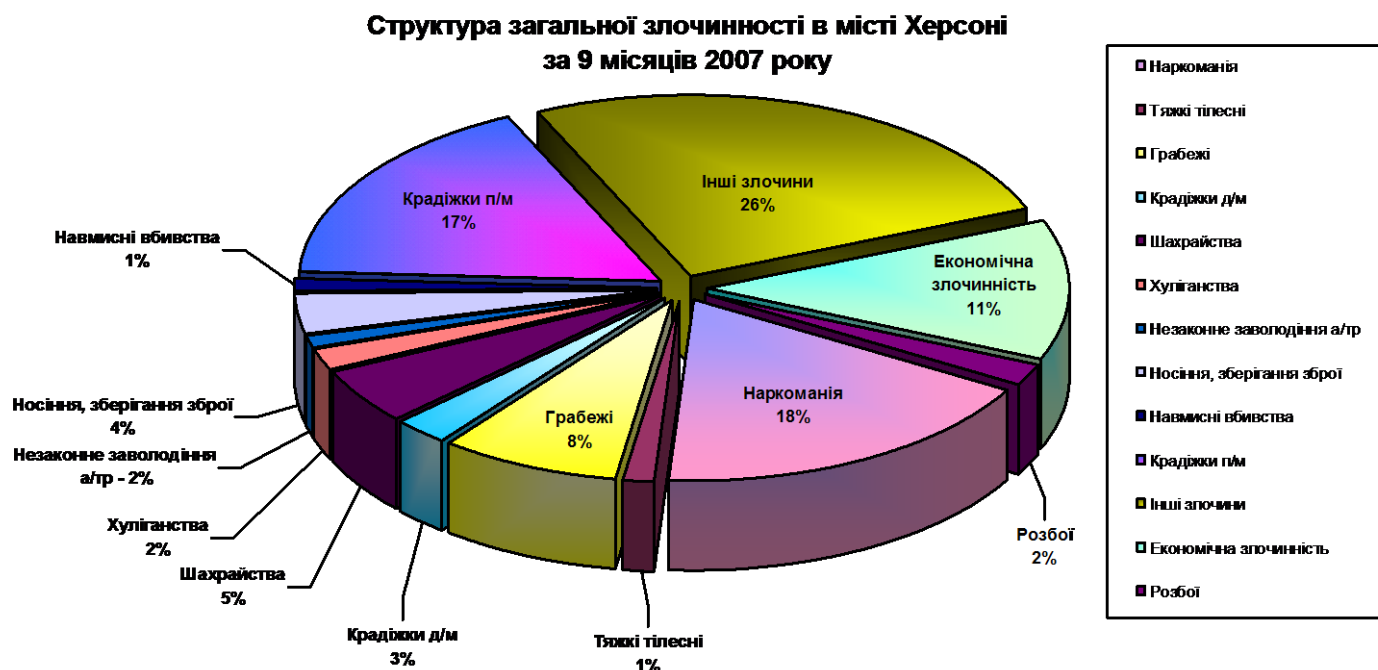
Крім того, в кримінологічних дослідженнях обчислюється співвідношення кількості потерпілих та чисельності населення (**коефіцієнт віктимізації**), кількості ув'язнених на ту саму кількість населення (**коефіцієнт прizonерсті**).

Відносні показники **структури** — це співвідношення розмірів складових частин і цілого або питома вага частини одиниць в загальному обсязі сукупності. Сума відносних показників структури дорівнює 1, якщо

вони виражені в частках, або 100, якщо вони виражені у відсотках. Щоб визначити структуру правових явищ, необхідно абсолютні величини окремих частин поділити на їх загальний підсумок і помножити на 100 %.

Відносні показники структури найчастіше графічно зображають за допомогою секторних і стовпчикових діаграм. Наприклад, секторна діаграма

Рис. 1

Відносні показники **координації** — це порівняння окремих частин цілого між собою. Вони відображають притаманні суспільно-правовому явищу співвідношення складових частин, пропорцій його розвитку. Показником величини координації здебільшого є кратне число, яке показує, у скільки разів одна з частин, що порівнюється з іншою, більша (менша) її. Прикладом використання таких показників в кримінально-правовій статистиці може бути співвідношення між числом засуджених чоловіків і жінок, між кількістю підлітків, які перебували на обліку в кримінальній міліції у справах неповнолітніх, та кількістю засуджених неповнолітніх.

Таблиця 3

**Відомості
про осіб, які вчинили злочини в Україні в 2006 році**

		2005	2006	Динаміка, %	
Виявлено осіб, які вчинили злочини		237187	214507	-9.6	
з них	неповнолітніх	22767	16966	-25.5	
	питома вага, %	9.6	7.9		
	у т. ч.	у стані алкогольного сп'яніння	2450	2165	-11.6
		питома вага, %	10.8	12.8	
		які раніше вчиняли злочини	2633	2211	-16.0
		питома вага, %	11.6	13.0	
		у групі	11323	7821	-30.9
		питома вага, %	49.7	46.1	
працюючих		901	188	-79.1	

	учнів	шкіл, ліцеїв, гімназій	5699	3999	-29.8
		ПТУ-СПТУ, коледжів, технікумів	2011	1653	-17.8
жінок			31316	28057	-10.4
питома вага, %			13.2	13.1	
працевдатних, які не працювали і не навчались			157185	141272	-10.1
безробітних			21394	20194	-5.6
у групі			54197	41647	-23.2
питома вага, %			22.8	19.4	
у стані алкогольного сп'яніння			32532	30516	-6.2
питома вага, %			13.7	14.2	
раніше вчинявших злочини			46637	44514	-4.6
питома вага, %			19.7	20.8	
у т. ч.	у яких судимість не знята або не погашена		24784	22983	-7.3
іноземних громадян			1745	1619	-7.2
у т.ч.	країн СНД		1259	1219	-3.2

Так, якщо в Україні в 2006 році до кримінальної відповідальності притягнуто 28 057 жінок і їх частка у загальній кількості засуджених (214 507 осіб) становила ($\frac{28057}{214507} * 100\% = 13,1\%$), а чоловіків – ($\frac{186450}{214507} * 100\% = 86,9\%$), то відносна величина координації становитиме $\frac{86,9\%}{13,1\%} = 6,6$. Отже, кількість

чоловіків, притягнених до кримінальної відповідальності, в 6,6 рази перевищила кількість жінок. Тобто серед осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності, кожна сьома – жінка).

Відносні показники **динаміки** використовуються для оцінки інтенсивності розвитку і обчислюються як співвідношення рівнів соціально-правових явищ за два періоди. Якщо база порівняння стала, то показники динаміки наступних періодів визначаються у відсотках до цієї бази за формулою:

$$K_{дин} = \frac{Y_i}{Y_0} \times 100\%,$$

де Y_i - рівень правового явища в поточному періоді

Y_0 — рівень правового явища в базовому періоді.

Якщо базою порівняння є рівні попереднього періоду, то показники динаміки за кожний наступний рік визначаються у відсотках до змінної бази за формулою:

$$K_{дин} = \frac{Y_i}{Y_{i-1}} \times 100\%,$$

де Y_i – поточний рівень правового явища;

Y_{i-1} – попередній рівень правового явища

Відносні показники **порівняння** розраховуються як співвідношення однойменних показників, які характеризують різні правові об'єкти або території і мають однакову часову визначеність. Наприклад, порівняння рівня злочинності у двох країнах, областях, відсотка розкритих злочинів у двох містах тощо. Важливо, щоб порівнювані величини були спів ставні за одиницями вимірювання, часовим періодом, територією тощо.

Наприклад, 2006 року в Херсонській області рівень (коефіцієнт) злочинності становив 539,7 продециміле. Того самого року в Одеській області цей показник дорівнював 826,7 продециміле. Якщо за базу порівняння взяти Херсонську область, то показник порівняння становитиме:

$$K_{\text{порівняння злоч}} = \frac{826,7}{539,7} = 1,5.$$

Отже, в 2006 році рівень злочинності в Одеській області був в 1,5 разів більше, ніж в Херсонській області.

Розділ 4. Середні величини

4.1. Поняття, види середніх величин і способи їх обчислення

Головне завдання даної теми — ознайомити студентів з основними характеристиками статистичної сукупності. Однією з таких характеристик є середня величина. Приступаючи до її розрахунку, треба з'ясувати суть середньої величини як абстрактної узагальнюючої характеристики, що відображає типовий рівень варіюючої ознаки якісно однорідних правових явищ, та основні умови її наукового застосування.

Головне значення середніх величин полягає в їх узагальнюючій функції, тобто заміні множини різних індивідуальних значень ознаки середньою величиною, яка характеризує всю сукупність явищ.

У правовій статистиці використовуються такі види середніх величин: арифметична, гармонійна, квадратична, геометрична, хронологічна та дві їх форми — проста й зважена. Кожен вид середніх виконує свої аналітичні функції, а тому вибір середніх в окремому конкретному випадку зумовлюється характером статистичної сукупності правових явищ і певним видом правового показника. Так, наприклад, середня арифметична застосовується при вивченні закономірностей розподілу правових явищ; середня геометрична – при вивченні інтенсивності їх розвитку; середня квадратична – при вивченні варіації правових ознак. Тому найважливішим при застосуванні середніх величин є правильний вибір виду і форми середньої.

Вибір виду середньої вимагає дотримання умов:

1. Ознака, за якою обчислюється середня має бути істотною.
2. Середню потрібно обчислювати тільки за якісно однорідною сукупністю.
3. Розрахунок середньої величини має базуватися на охопленні всіх одиниць даного типу або досить великої сукупності об'єктів, щоб випадкові коливання взаємно зрівноважували один одного і

проявлялася закономірність, типові і характерні розміри досліджуваної ознаки.

4. Загальною вимогою при розрахунку будь-якого виду середніх величин є обов'язкове збереження незмінним загального обсягу ознаки в сукупності при заміні індивідуальних її значень середнім значенням (так звана визначальна властивість середньої).

Формули розрахунку середніх величин такі:

	проста	зважена
середня арифметична	$\bar{x} = \frac{\sum x}{n}$;	$\bar{x} = \frac{\sum xf}{\sum f}$;
середня гармонійна	$\bar{x} = \frac{n}{\sum \frac{1}{x}}$;	$\bar{x} = \frac{\sum z}{\sum \frac{z}{x}}$;
середня квадратична	$\bar{x} = \sqrt{\frac{\sum x^2}{n}}$;	$\bar{x} = \sqrt{\frac{\sum x^2 f}{\sum f}}$

У цих формулах x — індивідуальні значення правової ознаки, n — число елементів сукупності, f — частоти, $\sum$ - знак суми.

Кожну середню можна визначити як **просту**, коли значення варіант спостерігаються тільки один раз або однакову кількість разів, і як **зважену**, коли значення варіант повторюється різну кількість разів.

Варіантою називають величину ознаки кожної одиниці сукупності.

Статистичною вагою називають частоту повторень варіантів у сукупності.

Середня арифметична проста застосовується в тих випадках, коли відомі дані про окремі значення ознаки та їх число в сукупності. Наприклад, якщо є дані про річне навантаження кримінальних справ на трьох слідчих: 51, 57, 55 (тобто дані про окремі значення усереднюваної ознаки; а в сукупності їх число дорівнює – 3 (тобто кількість слідчих)) і необхідно визначити середнє навантаження кримінальних справ на слідчого, то розраховується середня арифметична проста, оскільки значення

усереднюваної ознаки зустрічаються однакову кількість разів (по одному разу):

$$\bar{x} = \frac{\sum x}{n} = \frac{51+56+55}{3} = \frac{162}{3} = 54 \text{ справи.}$$

Отже, середнє навантаження кримінальних справ на одного слідчого становить 54 справи.

Середня арифметична зважена завжди обчислюється тоді, коли окремі значення варіантів у сукупності повторюються різну кількість разів. При обчисленні середньої арифметичної зваженої за наведеною вище формулою значення кожного варіанта (ознаки кожної одиниці сукупності) слід помножити на відповідну йому вагу (частоту повторень варіантів у сукупності) і суму цих добутків поділити на суму частот (тобто загальну кількість одиниць сукупності).

Наприклад, в провадженні одного слідчого знаходилося 5 кримінальних справ, у двох слідчих – по 7 кримінальних справ, у чотирьох слідчих – по 6 кримінальних справ, у трьох слідчих – по 4 кримінальні справи.

Тепер згрупуємо слідчих за кількістю кримінальних справ, що знаходяться у них у провадженні.

Кількість кримінальних справ у провадженні	Число слідчих
5	1
7	2
6	4
4	3

Дані цієї таблиці представляють собою такий ряд розподілу, в якому однакові варіанти об'єднані в групи та визначені їх **частоти**, тобто числа, що вказують як часто зустрічається дана варіанта у всій сукупності. Частоти позначаються літерою f і в нашому випадку вони дорівнюють 1,2,4,3.

Для визначення середнього навантаження на одного слідчого за наведеними даними такого ряду розподілу необхідно спочатку встановити загальну кількість справ, які знаходяться у їх провадженні. Для цього слід помножити значення окремих варіант ряду розподілу на їх частоти, які є **вагами середньої**, а потім поділити отриману суму на суму значень цих ваг.

Порядок обрахування середнього навантаження на одного слідчого можна записати у такому вигляді:

$$\bar{x} = \frac{\sum xf}{\sum f} = \frac{x_1 f_1 + x_2 f_2 + \dots + x_n f_n}{f_1 + f_2 + \dots + f_n} = \frac{5 \times 1 + 7 \times 2 + 6 \times 4 + 4 \times 3}{1 + 2 + 4 + 3} = \frac{5 + 14 + 24 + 12}{10} = \frac{55}{10} = 5,5$$

Використання середньої арифметичної зваженої дає змогу замінити багаторазове підсумовування однакових варіантів. Вона називається зваженою тому, що для її визначення значення ознаки, за якими ця середня обраховується, не просто складаються, а попередньо зважуються, тобто окремі варіанти спочатку помножуються на відповідні цим варіантам частоти, які є вагами середньої.

Середня гармонічна розраховується тоді, коли відомі дані про обсяг ознаки і індивідуальні значення ознаки і невідомі ваги.

Середня геометрична застосовується тоді, коли загальний обсяг явища є не сума, а добуток значень ознаки. Ця середня здебільшого використовується для розрахунку середніх коефіцієнтів (темлів) зростання і приросту при вивченні динаміки явищ.

Величина середньої геометричної залежить тільки від співвідношення кінцевого і початкового рівнів. Як би не змінювались в цих межах інші рівні, величина середньої не зміниться.

Середня геометрична величина використовується при розрахунках середньорічних темлів приросту (спаду) явищ і процесів, у тому числі правових. Сутність цієї величини чітко проявляється при розгляді відносної величини динаміки. Середня геометрична розраховується шляхом обчислення кореня ступеня «n» з підсумків окремих значень ознаки.

Для того щоб розрахувати середньорічні темпи росту і приросту, необхідні абсолютні показники першого (базового) і останнього років, на основі яких розраховується відносна величина динаміки (у відсотках) і кількість років (без врахування базового року). В статистичних збірниках і офіційній звітності, як правило, вже маються підраховані загальні підсумки і навіть відсотки росту або спаду правових явищ, які спостерігаються. Тому на основі цих даних і кількості років ми можемо знайти середньорічні темпи росту і приросту цих явищ — *середнє геометричне*.

Середня квадратична використовується переважно для розрахунку показників варіації (коливання) ознаки – дисперсії і середнього квадратичного відхилення, які обчислюються на основі квадратів відхилень індивідуальних значень ознаки від їхньої середньої арифметичної.

Варіацією ознаки називають наявність відмінностей в чисельних значеннях ознак у одиниць сукупності. Термін «варіація» походить від латинського слова *variatio*- зміна, коливання, відмінність. Показники варіації слугують характеристикою типовості, надійності середньої величини. Чим менше варіація, тим середня більш типова, і навпаки – чим більш індивідуальні значення ознаки варіюють, коливаються навколо середньої, тим вона менш типова.

Середній квадратичний показник (середній квадрат відхилення) використовується при визначенні змін зв'язків між явищами, що вивчаються, їх причинами, при обґрунтуванні кореляційних зв'язків.

4.2. Мода та медіана

Разом з тим зауважимо, що середня арифметична, середня геометрична та інші середні — це свого роду статистична абстракція, оскільки вони відволікають від істинних величин, виражаючи лише те загальне, що властиве всій сукупності (10,5 кримінальних справ, що розслідуються слідчим). Тому часто, поряд з абстрактними середніми величинами, у статистиці використовуються конкретні середні величини, які займають

середнє положення у варіаційному ряді, побудованому в порядку зростання або спаду значень варіанту. До таких середніх величин відносять *моду* та *медіану*.

Мода і медіана — це порядкові середні, які належать до характеристик центру розподілу. Вивчаючи ці характеристики, треба усвідомити їх суть, методику визначення в різних видах рядів розподілу, роль в аналізі правових процесів.

Модою називають значення ознаки, що має найбільшу частоту в статистичному ряду розподілу. Спосіб обчислення моди залежить від того, в якому вигляді дано значення ознаки: дискретного (в якому варіанти приймають значення тільки цілих чисел) чи інтервального (в якому варіанти дані у вигляді інтервалів) ряду розподілу.

В дискретних варіаційних рядах моду обчислюють без додаткових розрахунків за значенням варіанти з найбільшою частотою.

В інтервальному варіаційному ряду розподілу визначити модальним інтервал, в якому значення ознаки зустрічається найчастіше, нескладно. А сама мода визначається приблизно, як центральний варіант так званого модального інтервалу. В межах інтервалу необхідно знайти те значення ознаки, яке є модою.

В інтервальних рядах розподілу з рівними інтервалами **мода** обчислюється за такою формулою:

$$M_o = x_0 + h \frac{fm_o - fm_{o-1}}{(fm_o - fm_{o-1}) + (fm_o - fm_{o+1})},$$

Формула ґрунтується на припущенні, що відстані від нижньої межі модального інтервалу до моди і від моди до верхньої межі модального інтервалу прямо пропорційні різницям між частотами модального інтервалу і інтервалів, що прилягають до нього.

Медіана – це значення варіанти, яка знаходиться у середині впорядкованого ряду розподілу, тобто ділить його на дві рівні за чисельністю одиниць сукупності частини.

Якщо в дискретному варіаційному ряду кількість випадків є непарною $(2m+1)$, то медіанним є значення ознаки у випадку $m+1$. Наприклад,

Якщо в ряду кількість випадків є парною $(2m)$, то медіану визначають як середнє арифметичне значення з тих двох значень, які розташовані в середині ряду. Наприклад,

В інтервальному варіаційному ряду розподілу медіану визначають за формулою:

$$M_e = x_o + h \frac{\frac{\sum f}{2} - S_{m_e}}{f_{m_e}},$$

де x_o — нижня межа модального чи медіанного інтервалу;

h — ширина модального чи медіанного інтервалу;

f_{m_o} , f_{m_e} — частота відповідно модального і медіанного інтервалу;

$f_{m_o - 1}$, $f_{m_o + 1}$ — частота відповідно попереднього й наступного інтервалів відносно модального,

S_{m_e} — сума кумулятивних частот до медіанного інтервалу.

Сутність моди і медіани розглянуто в загальному вигляді, який не потребує складних математичних розрахунків. На практиці названі величини інколи використовують разом з середньою арифметичною або замість неї. При використанні разом, вони доповнюють одна одну, особливо коли в сукупності небагато одиниць з дуже великим або малим значенням ознаки, що досліджується.

Мода, а особливо медіана, вираховуються для доповнення середньої арифметичної тоді, коли вони, на відміну від середньої, не залежать від крайніх і характерних для сукупності значень ознак. Медіану також можна використовувати в якості приблизної середньої арифметичної, коли вся сукупність упорядкована. В даному разі вона визначається за середнім значенням варіанти.

Розглянуті середні величини використовуються в правовій статистиці, як правило, у вигляді відпрацьованих схематичних програм.

Аналіз статистичної сукупності за допомогою характеристик центру розподілу доповнюється показниками варіації правових ознак, серед яких — розмах варіації, середнє лінійне відхилення, середнє квадратичне відхилення, дисперсія, коефіцієнт варіації.

Розмах варіації R — це різниця між найбільшим і найменшим значенням правової ознаки: $R = x_{\max} - x_{\min}$.

Середнє лінійне та середнє квадратичне відхилення є середньою арифметичною з відхилень індивідуальних значень правової ознаки від середньої величини. Їх обчислюють за наступними формулами:

		Середнє відхилення	
		лінійне	квадратичне
за незгрупованими даними		$\bar{d} = \frac{\sum x - \bar{x} }{n};$	$\sigma = \sqrt{\frac{\sum (x - \bar{x})^2}{n}};$
за даними ряду розподілу	ряди	$\bar{d} = \frac{\sum x - \bar{x} f}{\sum f};$	$\sigma = \sqrt{\frac{\sum (x - \bar{x})^2 f}{\sum f}};$

Розглянуті абсолютні характеристики варіації — іменовані величини, мають одиниці виміру правової ознаки.

Неіменованою абстрактною величиною є дисперсія, яка буває простою і зваженою:

$$\sigma^2 = \frac{\sum (x - \bar{x})^2}{n} \text{ — проста; } \quad \sigma = \sqrt{\frac{\sum (x - \bar{x})^2 f}{\sum f}} \text{ — зважена.}$$

На її основі можна обчислити середнє квадратичне відхилення:

$$\sigma = \sqrt{\sigma^2}.$$

Для порівняння варіації правової ознаки в різних сукупностях чи варіації декількох правових ознак в одній сукупності застосовується відносний показник — коефіцієнт варіації: лінійний $V_d = \frac{\bar{d}}{\bar{x}} 100$ і квадратичний $V_\sigma = \frac{\sigma}{\bar{x}} 100$.

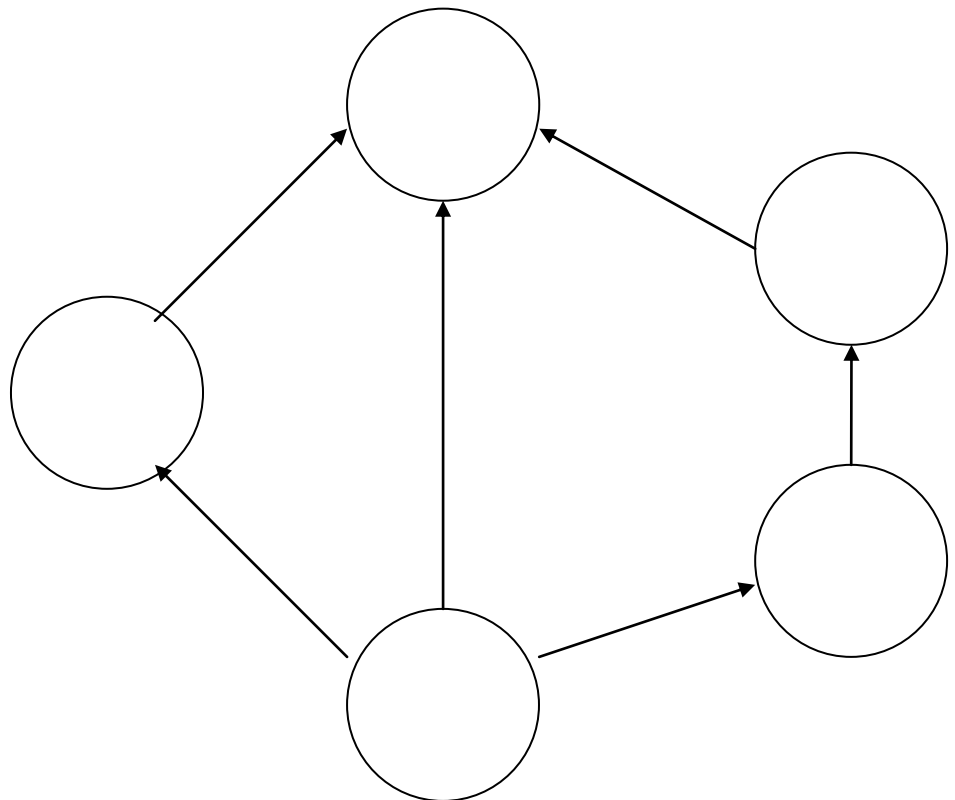
У правовій статистиці частіше використовується квадратичний коефіцієнт варіації для оцінки однорідності сукупності правових явищ. Вважається, що сукупність однорідна, якщо коефіцієнт варіації не перевищує 33%.

Розділ 5. Статистичне вивчення причинно-наслідкових зв'язків правопорушень

5.1. Поняття та види взаємозв'язків між правовими показниками

Вивчення реальної дійсності показує, що практично кожне суспільне явище знаходиться в тісному зв'язку й взаємодії з іншими явищами, якими б випадковими вони не здавалися на перший погляд. Так, наприклад, рівень продуктивності праці (виробництво продукції на одного працівника), урожайності сільськогосподарських культур залежить від множини природних і економічних факторів, рівень злочинності - від багатьох соціальних та економічних факторів, тісно пов'язаних між собою.

Дослідження і вимірювання взаємозв'язків і взаємозалежностей соціально-економічних явищ є одним із найважливіших завдань статистики.

Так, усі явища суспільного життя існують у нерозривному взаємозв'язку, тобто залежать одне від одного. Наприклад, кількість злочинів залежить від рівня забезпеченості населення, останнє - від рівня його зайнятості і т.д. Вивчення взаємозв'язку та вимірювання причинних залежностей є одним із завдань правової статистики.

Для вимірювання взаємозв'язків використовуються параметричні (методи аналітичного групування і кореляційно-регресійного аналізу) і непараметричні методи. Використання параметричних методів передбачає застосування основних параметрів розподілу — середніх величин і дисперсій, тому їх називають параметричними. Непараметричні методи ґрунтуються на кількісних значеннях ознак і не потребують обчислення параметрів. Непараметричні методи застосовуються й тоді, коли є ознаки порядкової чи номінальної шкали. У правовій статистиці частіше застосовуються непараметричні методи.

Особливе місце займає метод кореляції, який є логічним продовженням таких методів як аналітичне групування, дисперсійний аналіз і зіставлення паралельних рядів. В поєднанні з цими методами він надає статистичному аналізу закінчений, завершений характер.

Засновниками теорії кореляції є англійські статистики Ф.Гальтон (1822-1911 pp.) і К.Пірсон (1857-1936 pp.).

Термін кореляція походить від англійського слова *correlation* - співвідношення, відповідність (взаємозв'язок, взаємозалежність) між ознаками, що виявляється при масовому спостереженні зміни середньої величини однієї ознаки залежно від значення іншої. Ознаки, що пов'язані між собою кореляційним зв'язком, називають **корельованими**.

Кореляційний аналіз дає змогу виміряти ступінь впливу факторних ознак на результативні, встановити єдину міру тісноти зв'язку й роль досліджуваного фактора (факторів) у загальній зміні результативної ознаки. Кореляційний метод дозволяє одержати кількісні характеристики ступеня зв'язку між двома і більшим числом ознак, а тому на відміну від розглянутих вище методів, дає більш широке уявлення про зв'язок між ними.

Зв'язки між факторами досить різноманітні. При цьому одні ознаки виступають в ролі факторів, що діють на інші, зумовлюючи їх зміну, другі - в ролі дії цих факторів. Перші з них називають факторними ознаками, другі - результативними.

У правовій статистиці в аналізі злочинності та її факторів і причин важливе значення має виділення криміногенних факторів, які вказують на прямий зв'язок зі злочинністю (наприклад, безробіття, пияцтво, відсутність постійного джерела доходів, рівень освіти і виховання злочинців тощо) і антикриміногенних факторів, які вказують на обернений зв'язок із злочинністю (наприклад, рівень соціального контролю за злочинністю, адміністративна практика стосовно неповнолітніх правопорушників, навантаження кримінальних справ на суддю, слідчого тощо). Отже, чим вищий рівень криміногенних факторів, тим вище рівень злочинності і чим вищий рівень антикриміногенних факторів, тим рівень злочинності нижче, що відповідно вказує на прямий і обернений зв'язок між соціально-правовими явищами.

Досліджуючи зв'язки між ознаками, необхідно виділити насамперед два види зв'язків: 1) функціональний (повний) і 2) кореляційний (статистичний) зв'язок.

Функціональним називають такий зв'язок між ознаками, при якому кожному значенню однієї змінної (аргумента) відповідає строго визначене значення другої змінної (функції). Такі зв'язки спостерігаються в математиці, фізиці, хімії, астрономії та інших науках.

Наприклад, площа круга ($S = \pi R^2$) і довжина ($S = 2\pi R$) кола повністю визначається величиною радіуса, площі трикутника і прямокутника - довжиною їх сторін тощо. Так, із збільшенням радіуса кола на 1 см його довжина збільшується на 6,28 см, на 2 см - на 12,56 см і т.д.

У виробничій сфері прикладом функціонального зв'язку може бути зв'язок між виручкою від продажу продукції, ціною реалізації і тією кількістю реалізованої продукції; валовим збором, урожайністю і розміром посівної площі; фондівдачею, вартістю валової продукції і основних фондів; заробітною платою й кількістю відпрацьованого часу при погодинній оплаті тощо.

Функціональний зв'язок виявляється як у сукупності в цілому, так і в

кожній її одиниці абсолютно точно і виражається за допомогою аналітичних формул.

Суспільні явища, в тому числі й соціально-правові взаємопов'язані між собою, залежать одне від одного і зумовлюють одне одного. Юридичні науки мають справу, головним чином, із соціально-правовими явищами, де не має жорстких, функціональних зв'язків. Злочинність, як масове соціальне явище, пов'язане з великою кількістю факторів (за даними науковців таких факторів налічується понад 450), які зі зміною дії хоча б одного з них можуть змінити характер взаємодії у цілому.

Прикладом кореляційного зв'язку в сфері соціально-правових явищ є зв'язок між рівнем злочинності (кількістю зареєстрованих злочинців на 1000 чоловік населення) і рівнем безробіття, споживанням алкогольних напоїв на душу населення, матеріальним положенням, зайнятістю, рівнем освіти та виховання порушників; між навантаженням кримінальних справ та одного працівника міліції (слідчого, дізнавача) і відсотком розкриття злочинів; навантаженням справ на одного суддю і відсотком скасованих, змінених вироків, скасованих з направленням на новий судовий розгляд, на додаткове розслідування; між кількістю адміністративних правопорушень і кількістю злочинів; між кількістю вчинених адміністративних правопорушень і рівнем споживання алкоголю; між зайнятістю навчанням неповнолітніх і злочинністю неповнолітніх; між злочинністю неповнолітніх і адміністративною практикою стосовно неповнолітніх правопорушників; між судимістю і злочинністю; між кількістю судимостей в розрахунку на одного злочинця і рівнем освіти та виховання злочинців; між судимістю і кількістю ув'язнених; між стажем роботи водіїв і аварійністю на транспорті (кількістю дорожньо-транспортних пригод); між кількістю пожежних команд у населеному пункті і сумою збитків за рік в населеному пункті від пожеж тощо.

Яскравим прикладом кореляційного зв'язку в соціально-правовій сфері є зв'язок між таким криміногенним, що статистично відслідковується

фактором, як стан сп'яніння і злочинністю. В Україні в стані алкогольного сп'яніння в 2003 р. вчинено 37,9 тис. злочинів, у тому числі: 1807 умисних убивств, або 45,7 % від числа розслідуваних злочинів цього виду; 2068 умисних тяжких тілесних ушкоджень, або 38,6 %; 479 зґвалтувань або 48,4 %; 4,8 тис. випадків хуліганства, або 37,0 %. Кожний четвертий засуджений вчинив злочин у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння (засуджено майже 50 тис. осіб). Аналогічна картина спостерігалася і в попередні роки.

Наведені відсотки свідчать про прямий кореляційний зв'язок злочинів із пияцтвом. Оскільки ці цифри повторюються з року в рік, вони свідчать не тільки про наявність даного зв'язку, а й певною мірою і про ступінь впливу пияцтва на різні види злочинних діянь.

Істотно впливає на стан законності й правопорядку в країні безробіття. У 2003 р. в Україні майже дві третини (65,6 %) від загальної кількості працездатних громадян, винних у вчиненні злочинів, ніде не працювали, не навчалися та не мали постійного джерела доходів. Кількість засуджених цієї категорії осіб у 2003 р. в Україні становила 126,7 тис, або 63,0 % від усіх засуджених.

Індикатором неблагополуччя в державі є таке ганебне явище як невиклата зарплат. Згідно зі статтею 43 Конституції України право на своєчасне одержання винагороди за працю захищається законом. За невиклату зарплати, стипендії, пенсії та інших установлених законом виплат у 2002 р. в Україні було порушено 898 кримінальних справ, засуджено 72 особи. У 2003 р. ці показники відповідно становили 1265 кримінальних справ і 210 осіб, або на 40,9 і 191,7 % більше, ніж у 2002 р.

Кореляційний зв'язок є неповним, він проявляється при великій кількості спостережень, при порівнянні середніх значень результативної і факторної ознак. У цьому відношенні виявлення кореляційних залежностей пов'язано з дією закону великих чисел: тільки при досить великій кількості спостережень індивідуальні особливості і другорядні фактори згладяться і залежність між результативною і факторною ознаками, якщо вона має місце, виявиться

досить виразно.

За допомогою **кореляційного аналізу** вирішують такі основні **завдання**:

а) визначення середньої зміни результативної ознаки під впливом одного або кількох факторів (в абсолютному або відносному вимірі);

б) характеристика ступеня залежності результативної ознаки від одного з факторів при фіксованому значенні інших факторів, включених до кореляційної моделі;

в) визначення тісноти зв'язку між результативними і факторними ознаками (як з усіма факторами, так і з кожним фактором окремо при виключенні впливу інших);

г) визначення і розкладання загального обсягу варіації результативної ознаки на відповідні частини і встановлення ролі кожного окремого фактора в цій варіації;

д) статистична оцінка вибірових показників кореляційного зв'язку.

Кореляційний зв'язок виражається відповідними математичними рівняннями. За напрямом зв'язок між корелюючими ознаками може бути прямим і оберненим. При прямому зв'язку обидві ознаки змінюються в одному напрямі, тобто із збільшенням факторної ознаки зростає результативна і навпаки (наприклад, зв'язок між безробіттям і злочинністю, пияцтвом і злочинністю, стажем роботи і продуктивністю праці). При оберненому зв'язку обидві ознаки змінюються в різних напрямках (наприклад, зв'язок між навантаженням на слідчого, суддю і якістю розслідування та судочинства, між кількістю пожежних команд і кількістю збитків від пожеж).

За формою або аналітичним вираженням розрізняють зв'язки прямолінійні (або просто лінійні) і нелінійні (або криволінійні). Якщо зв'язок між ознаками виражається рівнянням прямої лінії, то його називають лінійним зв'язком, якщо ж він виражається рівнянням будь-якої кривої (параболи, гіперболи, показникової, степеневої і т.д.), то такий зв'язок називають нелінійним або криволінійним.

Прикладом криволінійного зв'язку в соціально-правових явищах може

бути зв'язок між злочинністю і віком правопорушників. Багаторічні дослідження, як у світі, так і в Україні, свідчать про те, що спочатку кримінальна активність осіб зростає прямо пропорційно зростанню віку правопорушників (приблизно) до 30 років, а потім із збільшенням віку злочинна активність знижується. При цьому, як свідчать дослідження, вершина кривої розподілу правопорушників за віком зсунута від середньої вліво (до більш молодого віку) і є асиметричною.

Залежно від кількості досліджуваних **ознак** розрізняють парну (просту) і множинну кореляцію. При **парній кореляції** вивчають зв'язок між двома ознаками (результативною і факторною), при **множинній кореляції** — зв'язок між трьома і більшим числом ознак (результативною і двома і більшим числом факторів).

За допомогою методу кореляційного аналізу вирішується два головних завдання: 1) визначення форми і параметрів рівняння зв'язку; 2) вимірювання тісноти зв'язку.

Перше завдання вирішується знаходженням рівняння зв'язку і визначенням його параметрів. Друге — за допомогою розрахунку різних показників тісноти зв'язку (коефіцієнта кореляції, кореляційного відношення, індексу кореляції та ін.).

Схематично кореляційний аналіз можна поділити на п'ять **етапів**:

1) постановка завдання, встановлення наявності зв'язку між досліджуваними ознаками;

2) відбір найістотніших факторів для аналізу;

3) визначення характеру зв'язку, його напрямку і форми, вибір математичного рівняння для вираження існуючих зв'язків;

4) розрахунок числових характеристик кореляційного зв'язку (визначення параметрів рівняння і показників тісноти зв'язку);

5) статистична оцінка вибірових показників зв'язку.

Науково обґрунтоване застосування кореляційного методу потребує передусім глибокого розуміння суті взаємозв'язків соціально-економічних і

соціально-правових явищ. Сам метод не встановлює наявності і причин виникнення зв'язків між досліджуваними явищами, його призначення полягає в їх кількісному вимірюванні. На першому етапі кореляційного аналізу здійснюється загальне ознайомлення з досліджуваним об'єктом і явищами, уточнюються мета і завдання дослідження, встановлюється теоретична можливість причинно-наслідкового зв'язку між ознаками.

Встановлення причинних залежностей в досліджуваному явищі передуює власне кореляційному аналізу. Тому застосуванню методів кореляції повинен передувати глибокий теоретичний аналіз, який охарактеризує основний процес, що протікає в досліджуваному явищі, визначить суттєві зв'язки між окремими його сторонами і характер їх взаємодії.

Простим, але разом з тим і вельми ефективним і широко застосовуваним методом виявлення зв'язків між суспільними, в тому числі й соціально-правовими, явищами є **метод паралельних рядів**, який дає можливість порівнювати зміну двох або кількох пов'язаних між собою ознак (наприклад, безробіття і злочинність, стаж роботи водіїв і аварійність на транспорті тощо).

Метод паралельних рядів дає змогу порівнювати пов'язані між собою окремі явища як у часі (за допомогою побудови системи динамічних рядів), так і у просторі (по окремих територіях, регіонах, містах і т.д.).

При побудові паралельних рядів показники, що характеризують одну із ознак, необхідно розташувати у зростаючому або спадаючому порядку (як правило, у такому порядку розташовують результативну ознаку) і установити як змінюються в зв'язку з цим інші, що нас цікавлять показники, - зростають вони чи зменшуються і в якому ступені.

Паралельні ряди дають змогу не тільки порівнювати показники двох або кількох пов'язаних між собою ознак, але й уловлювати тенденції їх спряженої зміни. Візуальний погляд на паралельні ряди вже дає можливість виявити наявності або відсутності зв'язку між показниками порівнюваних рядів. Тому перед розв'язуванням однофакторних або багатфакторних

кореляційних моделей доцільно побудувати паралельні ряди і впевнитися в наявності кореляційного зв'язку між досліджуваними ознаками.

Встановлення форми зв'язку між ознаками в більшості випадків обґрунтовується теорією або практичним досвідом попередніх досліджень. Якщо форма зв'язку невідома, то при парній кореляції математичне рівняння може бути встановлено за допомогою складання кореляційних таблиць, побудови статистичних групувань, перегляду різних функцій на ЕОМ і вибір такого рівняння, яке дає найменшу суму квадратів відхилень фактичних даних від вирівняних (теоретичних) значень та ін.

Залежно від вихідних даних теоретичною лінією регресії можуть бути різні типи кривих або пряма лінія. Так, якщо зміна результативної ознаки під впливом фактора характеризується постійними приростами, то це вказує на лінійний характер зв'язку, якщо ж зміна результативної ознаки під впливом фактора характеризується постійними коефіцієнтами зростання, то є підстава припустити криволінійний зв'язок.

Особливе місце в обґрунтуванні форми зв'язку при проведенні кореляційного аналізу належить графікам, побудованих у системі прямокутних координат на основі емпіричних даних. Графічне зображення фактичних даних дає наочне уявлення про наявність і форму зв'язку між досліджуваними ознаками.

Згідно з правилами математики при побудові графіка на осі абсцис відкладають значення факторної ознаки, а на осі ординат — значення результативної ознаки. Відклавши на перетині відповідних значень двох ознак точки, одержимо точковий графік, який називають **кореляційним полем**. За характером розміщення точок на кореляційному полі роблять висновки про напрям і форму зв'язку.

За допомогою графіка добирають відповідне математичне рівняння для кількісної оцінки зв'язку між результативною і факторною ознаками. Рівняння, що відображає зв'язок між ознаками, називають **рівнянням регресії** або **кореляційним рівнянням**. Якщо рівняння регресії зв'язує лише дві

ознаки, то воно називається **рівнянням парної регресії**. Якщо рівняння зв'язку відображає залежність результативної ознаки від двох і більше факторних ознак, воно називається **рівнянням множинної регресії**. Криві, побудовані на основі рівнянь регресії, називають **кривими регресії** або **лініями регресії**.

Розрізняють емпіричну і теоретичну лінії регресії. Якщо на кореляційному полі з'єднати точки відрізками прямої лінії, то одержимо ламану лінію з деякою тенденцією, яка називається **емпіричною лінією регресії**. **Теоретичною лінією регресії** називається та лінія, навколо якої концентруються точки кореляційного поля і яка вказує основний напрям, основну тенденцію зв'язку. Теоретична лінія регресії повинна відображати зміну середніх величин результативної ознаки в міру зміни величин факторної ознаки при умові повного взаємопогашення всіх інших — випадкових по відношенню до фактора-причин. Отже, пошук, побудова, аналіз і практичне застосування теоретичної лінії регресії називають **регресійним аналізом**.

За емпіричною лінією регресії не завжди вдається встановити форму зв'язку і добрати рівняння регресії. В таких випадках будують і розв'язують різні рівняння регресії. Потім оцінюють їх адекватність і добирають таке рівняння, яке забезпечує найкращу апроксимацію (наближення) фактичних даних до теоретичних і достатню статистичну вірогідність і надійність.

Якщо підходити строго, регресійно-кореляційний аналіз слід розчленувати на регресійний і кореляційний. Регресійний аналіз вирішує питання побудови, розв'язання і оцінки рівнянь регресії, а при кореляційному аналізі до цих питань приєднується ще коло питань пов'язаних із визначенням тісноти зв'язку між результативною і факторною (факторними) ознаками. В подальшому викладенні регресійно-кореляційний аналіз розглядається як єдине ціле і називається просто кореляційний аналіз.

Щоб результати кореляційного аналізу знайшли практичне застосування і

дали науково обґрунтовані результати, повинні виконуватись певні вимоги відносно об'єкта дослідження і якості вихідної статистичної інформації. Основні з цих вимог такі:

- якісна однорідність досліджуваної сукупності, що передбачає близькість формування результативних і факторних ознак. Необхідність виконання цієї умови впливає із змісту параметрів рівняння зв'язку. З математичної статистики відомо, що параметри є середніми величинами. В якісно однорідній сукупності вони будуть типовими характеристиками, в якісно різнорідній спотвореними, що перекручують характер зв'язку. Кількісна однорідність сукупності полягає у відсутності одиниць спостереження, які за своїми числовими характеристиками суттєво відрізняються від основної маси даних. Такі одиниці спостереження слід виключати із сукупності і вивчати окремо;

- досить велике число спостережень, оскільки зв'язки між ознаками виявляються тільки внаслідок дії закону великих чисел. Кількість одиниць спостереження повинна в 6 — 8 разів перевищувати кількість включених у модель факторів;

- випадковість і незалежність окремих одиниць сукупності одна від одної. Це означає, що значення ознак у одних одиниць сукупності не повинні залежати від значень у інших одиниць даної сукупності;

- стійкість і незалежність дії окремих факторів;
- сталість дисперсії результативної ознаки при зміні факторних ознак;
- нормальний розподіл ознак.

Для встановлення тісноти зв'язку між двома ознаками правових явищ (числом скоєних злочинів і рівнем сп'яніння злочинців) існують різні коефіцієнти. Найбільш поширеними є коефіцієнт асоціації (A) і коефіцієнт рангової кореляції Спірмена — (ρ).

Коефіцієнт асоціації вимірює тісноту зв'язку між двома альтернативними ознаками (котрого разу скоєно злочин — вперше чи вдруге; місце скоєння злочину — місто чи село). Вихідна інформація має

бути наведена у формі чотириклітинкової таблиці співзалежності. Коефіцієнт асоціації визначають за формулою:

$$A = \frac{f_{11}f_{22} - f_{12}f_{21}}{\sqrt{(f_{11} + f_{12})(f_{21} + f_{22})(f_{12} + f_{21})(f_{11} + f_{22})}},$$

де f — частота відповідних рядків і стовпчиків.

Для перевірки істотності зв'язку використовується критерій χ^2 (хі-квадрат), який функціонально пов'язаний з коефіцієнтом асоціації: $\chi^2 = A^2 n$.

Для встановлення наявності зв'язку між досліджуваними ознаками треба фактичне значення χ^2 порівняти з критичним $\chi_{\alpha}^2(k)$. Якщо $\chi_{\text{факт}}^2 > \chi_{\text{табл}}^2$, то це свідчить про наявність зв'язку між ознаками. Якщо $\chi_{\text{факт}}^2 < \chi_{\text{табл}}^2$, то наявність зв'язку між ознаками не доведена і зв'язок вважається неістотним.

Коефіцієнт рангової кореляції вимірює зв'язок між ознаками порядкової шкали. Розрахунок його ґрунтується на різниці рангів $d = R_x - R_y$, де R_x, R_y — ранги елементів сукупності відповідно за першою і другою ознаками. Формула коефіцієнта кореляції рангів Спірмена

$$\rho = 1 - \frac{6 \sum d^2}{n(n^2 - 1)}, \text{ де } n \text{ — число елементів сукупності.}$$

Цей коефіцієнт може набувати значень від -1 до $+1$. Якщо два рядки рангів повністю збігаються, то $\sum d^2 = 0$ і $\rho = 1$, що означає повний прямий зв'язок між ознаками, які вивчаються. При повному зворотному зв'язку $\rho = -1$.

Для перевірки істотності зв'язку треба фактичне значення порівняти з критичним — $\rho_{\alpha}(n)$. Якщо $\rho_{\text{факт}} > \rho_{\text{табл}}$, то наявність зв'язку між ознаками доведена.

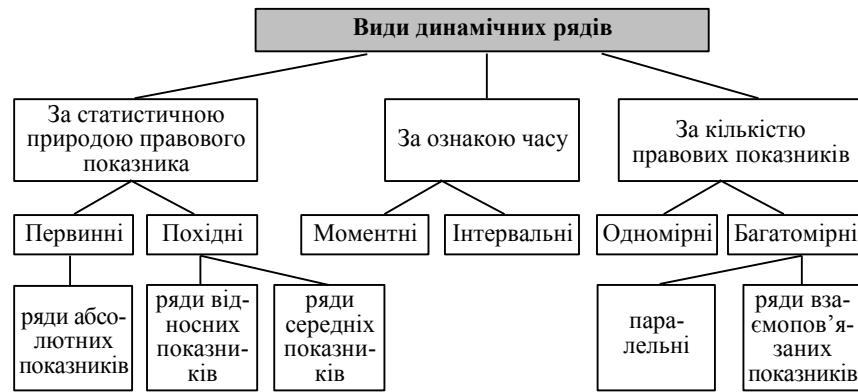
Розділ 6. Ряди динаміки суспільно-правових явищ

Соціально-правові явища, які вивчаються правовою статистикою, постійно змінюються і розвиваються як у просторі, так і в часі. Тому одним з важливих завдань статистики є вивчення суспільних явищ в безперервному розвитку і динаміці. **Динамікою** в статистиці прийнято називати процес розвитку, руху соціально-економічних явищ у часі.

У судах і правоохоронних органах ведеться багаторічний безперервний державний і відомчий облік злочинності, судимості, адміністративних правопорушень, цивільно-правових спорів, народжень, шлюбів та інших соціально-правових явищ. Статистичний аналіз динамічних рядів за тривалий період дає можливість виявляти існуючі та ті, що зароджуються, тенденції і закономірності у розвитку соціально-правових явищ і процесів.

Результати такого аналізу можуть бути використані для розробки державної політики у сфері боротьби зі злочинністю та іншими правопорушеннями, розробки і втілення в практику відповідних профілактичних та оперативно-розшукових заходів, прийняття необхідних управлінських рішень, направлених на локалізацію і мінімізацію злочинності в країні.

Для вивчення розвитку правових явищ використовуються динамічні ряди. Це послідовність чисел, які характеризують зміну будь-якого правового явища у часі. Кожен ряд динаміки складається з двох обов'язкових елементів: періодів часу (t) і рівнів (y). Показниками часу в рядах динаміки можуть бути або певні дати (моменти) часу, або окремі періоди (інтервали часу: роки, місяці).

Моментними називають ряди динаміки, які характеризують розмір явища на певний період часу. За допомогою моментних рядів динаміки характеризується найчастіше стан умов і факторів діяльності установ, організацій та підприємств. Наприклад, динамічні ряди наявності на початок звітнього року автомобілів у райвідділі внутрішніх справ; навантаження кримінальних справ на суддю, слідчого; залишок нерозкритих злочинів; кількість ув'язнених в установах виконання покарань (за нормою і фактично) тощо.

В моментному ряду динаміки одні й ті самі одиниці сукупності входять до складу кількох рівнів. Тому підсумовування рівнів моментного ряду динаміки не має сенсу, так як при цьому підсумки позбавлені економічного змісту.

Інтервальними називають ряди динаміки, які характеризують розмір явищ за певний період часу. За допомогою інтервальних динамічних рядів як правило характеризуються підсумки діяльності установ, підприємств (обсяги виробленої продукції, виконаних робіт, кількість розкритих злочинів, суми стягнутих штрафів тощо). Рівні інтервального ряду динаміки абсолютних показників на відміну від рівнів моментного ряду не містяться в попередніх або наступних показниках. Тому важливе економічне значення має підсумовування цих рівнів. Сума рівнів інтервального ряду динаміки характеризує обсяг досліджуваного явища за більш довгий період.

При вивченні динаміки соціально-правових явищ вирішується цілий ряд завдань, основними з яких є такі: 1) характеристика за допомогою системи показників динаміки інтенсивності зміни рівнів ряду від періоду до періоду або від дати до дати; 2) визначення середніх значень динамічного ряду за той або інший період; 3) виявлення і кількісна оцінка основної тенденції розвитку (тренда) досліджуваного явища; 4) прогнозування розвитку явища на перспективу; 5) виявлення факторів, що зумовили зміну досліджуваного суспільного явища в часі; 6) аналіз сезонних коливань.

Однією з важливих вимог правильного обчислення і аналізу показників динаміки є дотримання умов зіставлення порівнюваних між собою рівнів ряду динаміки.

При побудові і аналізу рядів динаміки необхідно забезпечити порівнянність рівнів ряду передусім за територією, методикою розрахунку показників, періодом або моментом часу, об'єктом і одиницею спостереження, ступенем охоплення одиниць досліджуваної сукупності, одиницями вимірювання тощо.

Основні наукові умови порівнянності рівнів ряду динаміки.

Непорівнянність даних, що виникає внаслідок адміністративно-територіальних змін, часто виявляється в статистичній практиці. Це зумовлено тим, що межі територій, районів, областей і т. д. протягом досліджуваного періоду змінюються внаслідок приєднання до них нових територій або від'єднання окремих частин їхньої території. Для приведення даних до порівнянного виду необхідно виконати перерахунок даних за попередні роки (до зміни території) з урахуванням нових меж.

Порівнянність рівнів ряду динаміки за періодом або моментом спостереження означає, по-перше, що всі показники характеризують явище або за певний період часу, або на певний момент часу. В зв'язку з цим неправомірно порівнювати, наприклад, середньорічну чисельність суддів з чисельністю суддів на початок або кінець року. По-друге, в інтервальних динамічних рядах рівні повинні відноситись до рівних періодів часу, а в

моментних повинні бути, як правило, рівні відрізки часу між моментами (датами) спостереження. Крім того, не можна поєднувати в одному ряду динаміки періоди і моменти часу.

Порівнянність за об'єктом спостереження означає, що всі рівні ряду динаміки відносяться до одного і того самого об'єкта спостереження. Порівнянність за одиницями спостереження передбачає, що всі рівні одержані по одних і тих самих одиницях спостереження.

Крім перелічених вимог, без урахування яких неможливо побудувати ряд динаміки, потрібно дотримуватися одних і тих самих одиниць вимірювання. Так, якщо дані про суму збитків від злочинів за одні роки наводяться в тисячах, а за інші в мільйонах, то необхідно перерахувати весь ряд в одні і ті самі одиниці вимірювання.

Науково обґрунтоване формування рядів динаміки вимагає також виділення строго однорідних періодів (етапів) у розвитку досліджуваних соціально-правових явищ, тому що всебічного аналізу динамічних процесів можна досягти лише в межах однорідних періодів. Періодизацію динамічних рядів слід проводити на основі глибокого теоретичного аналізу основних процесів і законів, які визначають розвиток досліджуваного явища.

Показники ряду динаміки

Одним з важливих завдань аналізу рядів динаміки є вивчення особливостей розвитку досліджуваних явищ за окремі періоди. Для виявлення напрямку та інтенсивності змін досліджуваних суспільних явищ за певні періоди часу визначають систему абсолютних і відносних показників динаміки. До таких показників відносяться абсолютний приріст, темп (коефіцієнт) зростання, темп приросту, абсолютне значення одного процента приросту і середні показники ряду динаміки (середній рівень ряду динаміки, середній абсолютний приріст, середній темп зростання і приросту та ін.).

Показники абсолютного приросту, темпу зростання і приросту, а також абсолютного значення одного процента приросту отримують порівнюючи

між собою вихідні рівні ряду динаміки. При цьому рівень, з яким порівнюють, називають **базисним**, а порівнюваний **поточним рівнем**.

Якщо порівнянню підлягають декілька послідовних рівнів, то можливі два варіанти порівняння:

1)кожен рівень вихідного ряду динаміки зіставляють з одним і тим самим рівнем, взятим за базу порівняння. Найчастіше за базу порівняння беруть або початковий (перший) рівень, або ж рівень, з якого починається якийсь новий етап розвитку явища. Вибір бази порівняння повинен бути обґрунтований історично і економічно. Таке порівняння дістало назву порівняння з постійною базою;

2)кожен рівень вихідного ряду динаміки порівнюють з безпосередньо йому попереднім рівнем. Таке порівняння називають порівнянням зі змінною базою.

Відповідно до цих двох варіантів порівняння отримують дві системи показників ряду динаміки. При порівнянні кожного рівня з одним і тим самим рівнем, взятим за базу порівняння, одержують **базисні показники**; при порівнянні кожного рівня з безпосередньо йому попереднім рівнем отримують **ланцюгові показники**.

Для характеристики абсолютної швидкості зростання (зниження) рівнів ряду динаміки обчислюють показник абсолютного приросту (А).

Абсолютний приріст являє собою різницю між двома рівнями, один з яких взято за базу порівняння.

Він показує на скільки одиниць кожен даний рівень відрізняється від рівня, взятого за базу порівняння. Абсолютний приріст може мати додатний або від'ємний знак. Якщо наступний рівень ряду динаміки більший за попередній, то абсолютний приріст буде мати знак „плюс”, якщо менше знак „мінус”.

Динамічний ряд абсолютних приростів дає змогу визначити напрям (зростання, зниження) динаміки досліджуваного явища. Крім того, порівнянням абсолютних приростів між собою можна встановити характер

зростання або зниження в абсолютному вираженні (рівномірний, прискорений, стрибкоподібний та ін.).

Дослідження динаміки злочинності та правопорушень крім зазначених вимог до порівнюваних показників вимагає дотримання порівнянності рівнів ряду динаміки з точки зору правових норм. Якщо, наприклад, аналізується рівень злочинності, то необхідно врахувати зміни, що відбулися в кримінальному законодавстві (наприклад, введення або виведення якогось діяння зі складу кримінальних злочинів), і взяти дані про ті види злочинів, які передбачались кримінальним законом протягом усього досліджуваного періоду.

Розрахунок середнього рівня правового явища залежить від виду динамічного ряду. В інтервальному динамічному ряду з однаковими періодами часу використовується середня арифметична проста: $\bar{y} = \frac{\sum y}{n}$, де

n — число рівнів ряду.

В моментному динамічному ряді з рівними проміжками часу між моментами — середня хронологічна: $\bar{y} = \frac{\frac{1}{2}y_1 + y_2 + \dots + y_{n-1} + \frac{1}{2}y_n}{n-1}$.

Для оцінки швидкості та інтенсивності розвитку правових явищ використовуються взаємопов'язані характеристики: абсолютний приріст, темп зростання, темп приросту, абсолютне значення 1% приросту. Обчислення цих характеристик ґрунтується на зіставленні рівнів ряду динаміки. При цьому рівень, з яким зіставляють, називається базисним. Це може бути або початковий рівень (y_0), тоді показники називаються базисними, або попередній рівень (y_{i-1}), тоді показники називаються ланцюговими.

Абсолютний приріст Δ відображає абсолютну швидкість зміни рівнів ряду за певний період часу. Він обчислюється як різниця рівнів:

$$\Delta_i = y_i - y_0 \text{ — базисний; } \Delta_i = y_i - y_{i-1} \text{ — ланцюговий.}$$

Сума ланцюгових абсолютних приростів дорівнює кінцевому базисному приросту: $\sum \Delta_i = \Delta_n = y_n - y_0$.

Середній абсолютний приріст обчислюється за формулами:

$$\bar{\Delta} = \frac{\sum \Delta_i}{n} = \frac{y_n - y_0}{n},$$

де n — число ланцюгових абсолютних приростів.

Темп зростання k дозволяє оцінити відносну швидкість зміни рівнів динамічного ряду і обчислюється як частка від ділення кожного наступного рівня на базисний або попередній:

$$k_i = \frac{y_i}{y_0} \text{ — базисний} \quad k_i = \frac{y_i}{y_{i-1}} \text{ — ланцюговий}$$

Добуток ланцюгових темпів зростання дорівнює базисному темпу зростання за весь період:

$$k_1 k_2 k_3 \dots k_i = \prod k_i = \frac{y_n}{y_0}.$$

Середній темп зростання обчислюється за формулою середньої геометричної:

$$\bar{k} = \sqrt[n]{k_1 k_2 k_3 \dots k_i} = \sqrt[n]{k_n} = \sqrt[n]{\frac{y_n}{y_0}},$$

де n — число ланцюгових темпів зростання.

Темп приросту T визначається як співвідношення абсолютного приросту до відповідного рівня ряду: $T_i = \frac{\Delta_i}{y_0} 100$ — базисний; $T_i = \frac{\Delta_i}{y_0} 100$

— ланцюговий. Або $T_i = (k_i - 1) 100$.

Середній темп приросту визначається на основі середнього темпу зростання: $\bar{T} = (\bar{k} - 1) 100$.

Абсолютне значення 1% приросту $A\%$ показує, який реальний зміст має кожен відсоток приросту в абсолютному вираженні. Він обчислюється діленням абсолютного приросту на темп приросту: $A\%_i = \frac{\Delta_i}{T_i}$ або $A\%_i = \frac{y_{i-1}}{100}$, тобто залежить від базисного рівня, тому $A\%$ базисним способом не визначається.

У багатомірних динамічних рядах для попарних порівнянь характеристик швидкості розвитку правових явищ використовуються базисні темпи зростання. Отриманий показник називається коефіцієнтом випередження: $k_{\text{вип}} = \frac{k_1}{k_2}$, де k_1, k_2 — базисні темпи зростання відповідно першого й другого рядів динаміки.

Коефіцієнт випередження показує, у скільки разів швидше зростає рівень одного правового явища щодо іншого.

У зміні рівнів динамічного ряду виявляються певні закономірності, тобто основна тенденція їх розвитку. Тенденція — це певний напрям розвитку, тривала еволюція, яка має характер зростання, стабільності або зниження рівнів правового явища.

Для виявлення тенденції розвитку будь-якого правового явища треба фактичні його рівні змінити на рівні, обчислені за певною методикою. Це може бути метод плинних середніх або аналітичне вирівнювання.

Суть аналітичного вирівнювання полягає в тому, що тенденція розвитку описується деякою математичною функцією від часу t , тобто $Y = f(t)$, найближчою до фактичних рівнів правових показників. Ця функція називається рівнянням тренду. Найбільш поширеною для аналітичного вирівнювання є лінійна функція: $Y = a + bt$, де параметр a — рівень правового явища при $t = 0$, параметр b характеризує середній абсолютний приріст рівнів правового явища, t — порядковий номер періоду часу.

Якщо відлік часу перенести в середину ряду динаміки, то параметри a й b обчислюються за формулами:

$$a = \frac{\sum y}{n}; \quad b = \frac{\sum ty}{\sum t^2}.$$

Ці параметри використовуються для прогнозування рівнів правових явищ на найближче майбутнє.

Деяким суспільно-правовим процесам властиві сезонні коливання. Вимірюються сезонні коливання за допомогою індексів сезонності, сукупність яких утворює сезонну хвилю.

Індекс сезонності — це співвідношення фактичного рівня правового явища (y_i) за певний місяць або квартал року до середньомісячного ($\bar{y}$) або до теоретичного (Y_i) рівня:

$$I_{\text{сез}} = \frac{y_i}{\bar{y}} 100, \quad \text{або} \quad I_{\text{сез}} = \frac{y_i}{Y_i} 100.$$

Узагальнюючими характеристиками сезонності є розмах сезонності

$R_{\text{сез}} = I_{\text{сез}_{\text{max}}} - I_{\text{сез}_{\text{min}}}$ і коефіцієнти сезонності:

$$\text{лінійний } k_{\text{сез}} = \frac{\sum |I_{\text{сез}} - 100|}{12};$$

$$\text{квадратичний } k_{\text{сез}} = \sqrt{\frac{\sum (I_{\text{сез}} - 100)^2}{12}}.$$

Квадратичний коефіцієнт сезонності використовується для порівняння інтенсивності сезонних коливань різних правових показників або одного й того самого, але в різні періоди часу.

Тема 8. Особливості застосування індексів у правовій статистиці

Щоб уявити особливості застосування індексів у правовій статистиці, необхідно перш за все ознайомитись з основами індексного методу аналізу суспільно-економічних явищ.

Індекси є одним із видів узагальнюючих показників у статистиці. Слово «індекс» означає показник. За своєю суттю — це відносний показник, який характеризує зміну рівня будь-якого явища у часі (динамічні індекси) або його співвідношення у просторі (територіальні індекси). Виражаються індекси в коефіцієнтах чи відсотках.

При побудові будь-якого індексу потрібні наявні дані мінімум за два періоди. Період, показники якого порівнюються, називається поточним («1»); період, з показниками якого ведеться порівняння, — базисним («0»); показник, зміна якого вивчається, називається індексованим.

За характером досліджуваних показників розрізняють індекси: кількісних показників — f (чисельність суддів), якісних — x (кількість справ, яка припадає на одного суддю) і об'ємних — xf (кількість розглянутих у суді справ).

За ступенем охоплення елементів сукупності індекси поділяються на індивідуальні (i) і зведені (I). Останні, у свою чергу, поділяються на загальні та групові.

Зведені індекси за своєю формою поділяються на агрегатні й середньозважені. Вибір форми залежить від мети дослідження та наявної інформації.

За базою порівняння, якщо вивчаються явища за понад два періоди, застосовують ряди індексів за базисною й ланцюговою системами.

Особливу групу становлять індекси середніх величин (змінного та фіксованого складу і структурних зрушень).

Індивідуальний індекс визначається як співвідношення за два періоди абсолютних показників індивідуального явища: кількісного (i_f), якісного (i_x)

та об'ємного (i_{xf}). Індивідуальні індекси, що характеризують зміни явищ, поєднаних між собою як співмножники, мають такий взаємозв'язок: добуток індексів співмножників дорівнює індексу добутку

$$i_f \cdot i_x = i_{xf}.$$

Загальний індекс — це співвідношення рівнів показника складного явища, до якого входять різномірні елементи. Якщо суспільні явища й показники, що їх характеризують, є порівнянними, то загальний індекс визначається за наступними формулами:

$$I_x = \frac{\sum x_1}{\sum x_0}; \quad I_f = \frac{\sum f_1}{\sum f_0}.$$

Якщо елементи сукупності різномірні й непорівнянні, то постає проблема зведення їх до порівнянного виду. Це досягається за допомогою вимірників (x) і ваг (f), а їх добуток дає об'ємний показник (xf), який залежить від величин x і f .

Основною формою загальних індексів є агрегатна, що визначається як співвідношення абсолютних сумарних величин ($\sum xf$) у вигляді суми двох величин, одна з яких індексується, а друга є вимірником (чи вагою) і фіксується на рівні одного з періодів (поточного чи базисного). Три агрегатних індекси — кількісного, якісного та об'ємного показників — можуть бути представлені у вигляді двох систем співзалежних індексів:

$$I. \quad I_x = \frac{\sum x_1 f_0}{\sum x_0 f_0}; \quad I_f = \frac{\sum x_1 f_1}{\sum x_1 f_0}; \quad I_{xf} = \frac{\sum x_1 f_1}{\sum x_0 f_0};$$

$$II. \quad I_x = \frac{\sum x_1 f_1}{\sum x_0 f_1}; \quad I_f = \frac{\sum x_0 f_1}{\sum x_0 f_0}; \quad I_{xf} = \frac{\sum x_1 f_1}{\sum x_0 f_0};$$

$$I_x \cdot I_f = I_{xf}.$$

Вибір тієї чи іншої системи залежить від мети дослідження. Українською офіційною статистикою частіше застосовується 2-га система.

Система співзалежних індексів дозволяє оцінити вплив окремих факторів на зміну складного показника як у відносному, так і в абсолютному

вираженні. Абсолютну зміну за рахунок окремих факторів обчислюють як різницю між чисельником і знаменником відповідних індексів.

Агрегатні індекси можуть бути перетворені в тотожні їм середньозважені форми — арифметичну або гармонійну (це залежить від наявної інформації). Формули відповідно такі:

$$I_f = \frac{\sum i_f f_0 x_0}{\sum f_0 x_0}, \text{ де } i_f = \frac{f_1}{f_0}, \text{ тоді } I_f = \frac{\sum \frac{f_1}{f_0} f_0 x_0}{\sum f_0 x_0} = \frac{\sum f_1 x_0}{\sum f_0 x_0};$$

$$I_x = \frac{\sum x_1 f_1}{\sum \frac{x_1 f_1}{i_x}}, \text{ де } i_x = \frac{x_1}{x_0}, \text{ тоді } I_x = \frac{\sum x_1 f_1}{\sum \frac{f_1 x_1}{x_1 : x_0}} = \frac{\sum x_1 f_1}{\sum x_0 f_1};$$

За допомогою індексів середніх величин виконується аналіз динаміки середнього рівня якісного показника за рахунок тих факторів, від яких залежить сама середня. Індекс змінного складу ($I_{з.с.}$) — це співвідношення середніх рівнів якісного показника, величина якого залежить від двох факторів: зміни самого опосередкованого показника ($I_{ф.с.}$) і структурних зрушень ($I_{с.з.}$). Формули відповідних індексів такі:

$$I_{з.с.} = \frac{\bar{x}_1}{\bar{x}_0} = \frac{\sum x_1 f_1}{\sum f_1} : \frac{\sum x_0 f_0}{\sum f_0}; \quad I_{ф.с.} = \frac{\sum x_1 f_1}{\sum x_0 f_1}; \quad I_{с.з.} = \frac{\sum x_0 f_1}{\sum f_1} : \frac{\sum x_0 f_0}{\sum f_0}.$$

Між ними існує взаємозв'язок: $I_{з.с.} = I_{ф.с.} I_{с.з.}$. Особливості індексів у правовій статистиці пов'язані, перш за все, з побудовою тільки зведених агрегатних індексів. Індивідуальні індекси розраховуються по тих формулах, які наведені вище.

Зведені індекси у практиці правової статистики розраховуються як співвідношення (за два періоди) складних явищ кількісних показників за

формулою $I_f = \frac{\sum f_1}{\sum f_0}$ (співвідношення усіх злочинів у регіоні за два

періоди). Однак це явище, по суті, складається не з порівнянних показників, а навпаки, — з різноманітних суспільно небезпечних дій (вбивства й крадіжки, шахрайство і підробка грошей тощо).

Оцінка динаміки такого складного явища може перевернути дійсні зміни рівня злочинності. А тому слід використати такий індекс, який дозволяє виміряти середню динаміку різнорідних безпосередньо несумірних різноякісних правових явищ. Для цього треба взяти за вимірник такий показник, як ступінь тяжкості окремих злочинів. З точки зору сучасної правової практики це може бути міра покарання за скоєний злочин, передбачена кримінальним і цивільним Кодексами. У цьому випадку можна

використати агрегатну форму індексу $I_f = \frac{\sum f_1 x}{\sum f_0 x}$, де x — міра покарання за

різні злочини (в роках). Але міра покарання не завжди чітко розділяє різні види злочинів за ступенем їх суспільної небезпеки (тяжкості). Тому деякі науковці пропонують ввести як вимірники додаткові коефіцієнти — «видові» індекси, котрі повинні враховувати не лише санкції, а й інші елементи складу окремих злочинів (об'єктивну й суб'єктивну сторони злочину, суб'єкт злочину та ін.). Тоді формула агрегатного індексу набуде такого вигляду:

$I_z = \frac{\sum z_1 m}{\sum z_0 m}$, де z_1, z_0 — число злочинів відповідно в поточному й базисному

періодах; m — зафіксовані видові індекси.

За цією формулою можна розраховувати групові індекси, тобто зміну тяжкості окремих груп злочинів. При оцінці впливу окремих факторів на зміну середнього рівня тяжкості злочинності індекс фіксованого складу

можна розрахувати лише таким чином: $I_{f.c} = I_{z.c} / I_{c.z}$.

Розділ 2. Використання табличного процесора MS Excel у задачах правової статистики

2.1. Класифікація статистичних функцій

Статистичні функції використовують для проведення статистичного аналізу, визначення статистичних коефіцієнтів і констант. Усі статистичні функції умовно поділяють на кілька підгруп.

Функції порівняння. До цієї підгрупи включено функції для вибору числа за певним критерієм:

- **МАКС** — вибирає максимальне (найбільше) число діапазону;
- **МАКСА** — вибирає максимальне число діапазону з урахуванням логічних значень і тексту;
- **МИН** — вибирає мінімальне (найменше) число діапазону;
- **МИНА** — вибирає мінімальне число діапазону з урахуванням логічних значень і тексту;
- **МЕДИАНА** — вибирає число, розміщене посередині діапазону чисел;
- **МОДА** — вибирає число, що найчастіше зустрічається у діапазоні чисел;
- **НАИБОЛЬШИЙ** — вибирає найбільше k -те число діапазону чисел (k визначає положення числа відносно максимуму: при $k=1$ буде знайдено максимум, а при $k=2$ — число перед максимумом);
- **НАИМЕНЬШИЙ** — вибирає найменше k -те число діапазону чисел;
- **СЧЕТ** — визначає кількість чисел у списку аргументів;
- **СЧЕТЗ** — визначає кількість значень у списку аргументів.

Функції середніх. Ця підгрупа об'єднує функції для визначення середніх значень чисел:

- **СРГАРМ** — визначає середнє гармонічне множини чисел

$$\frac{\sum_{i=1}^n \frac{1}{x_i}}{n};$$

- **СРГЕОМ** — визначає середнє геометричне множини чисел

$$\sqrt[n]{\prod_{i=1}^n x_i};$$

- **СРЗНАЧ** — визначає середнє арифметичне множини чисел

$$\frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n}$$

- **СРЗНАЧА** — визначає середнє арифметичне множини чисел з урахуванням логічних значень і тексту;

- **УРЕЗСРЕДНЕЕ** — визначає середнє арифметичне значення частини множини чисел, за винятком заданої частки екстремальних значень множини.

Функції відхилень і дисперсії. До цієї підгрупи умовно включено функції для визначення відхилень (дисперсії) чисел від заданого числа:

- **СРОТКЛ** — визначає середнє абсолютних відхилень точок від

середнього значення $\frac{\sum_{i=1}^n |x_i - \bar{x}|}{n};$

- **СТАНДОТКЛОН** — визначає стандартне відхилення значень від

середнього значення $\sqrt{\frac{n \sum_{i=1}^n x_i^2 - \left(\sum_{i=1}^n x_i\right)^2}{n^2}}$

- **СТАНДОТКЛОНП** — визначає стандартне відхилення значень від середнього значення для генеральної сукупності даних

$$\sqrt{\frac{n \sum_{i=1}^n x_i^2 - \left(\sum_{i=1}^n x_i \right)^2}{n^2}},$$

• **СТАНДОТКЛОНА** — визначає стандартне відхилення значень від середнього значення з урахуванням логічних значень і тексту;

• **СТАНДОТКЛОНПА** — визначає стандартне відхилення значень від середнього значення для генеральної сукупності даних з урахуванням логічних значень і тексту;

• **ДИСП** — визначає дисперсію $\frac{n \sum_{i=1}^n x_i^2 - \left(\sum_{i=1}^n x_i \right)^2}{n(n-1)}$

• **ДИСПР** визначає дисперсію для генеральної сукупності даних

$$\frac{n \sum_{i=1}^n x_i^2 - \left(\sum_{i=1}^n x_i \right)^2}{n^2}$$

• **ДИСПА** — визначає дисперсію з урахуванням логічних значень і тексту;

• **ДИСПРА** — визначає дисперсію для генеральної сукупності даних з урахуванням логічних значень і тексту;

• **КВАДРОТКЛ** — визначає суму квадратів відхилень від середнього значення $\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2$

• **СКОС** — визначає ступінь асиметричності ряду або щільності розподілу ймовірності випадкової величин відносно середнього значення

$$\frac{n}{(n-1)(n-2)} \sum_{i=1}^n \left(\frac{x_i - \bar{x}}{\sigma} \right)^3 ;$$

• **ЭКССЕСС** — визначає крутість ряду або щільності розподілу

$$\text{ймовірності} \left\{ \frac{n(n+1)}{(n-1)(n-2)(n-3)} \sum_{i=1}^n \left(\frac{x_i - \bar{x}}{\sigma} \right)^4 \right\} - \frac{3(n-1)^2}{(n-2)(n-3)}$$

2.2. Розрахунок статистичних параметрів засобами табличного процесора MS Excel

Масиви правових даних характеризуються середніми значеннями величин різного виду, варіацією ряду, моментами і формою розподілу даних.

Для статистичного оцінювання даних використовують такі усереднені показники:

- середнє арифметичне;
- середнє квадратичне;
- середнє геометричне;
- середнє гармонічне;
- середнє кубічне.

Для оцінювання розсіювання (відхилення) даних відносно середнього значення користуються такими показниками:

- дисперсією;
- середньоквадратичним відхиленням — квадратним коренем із дисперсії (чим менше значення величини відносно її середнього значення, тим більш рівномірним є розподіл ряду даних);
- середнім модулем відхилень;
- ексцесом (крутістю ряду або щільністю розподілу ймовірності). Для нормального розподілу ексцес дорівнює нулю, для крутих кривих розподілу він додатний, для плоских — від'ємний порівняно з нормальною щільністю розподілу кривих;
- асиметричністю (ступенем асиметричності ряду або щільності розподілу ймовірності випадкової величини відносно її середнього значення). При симетричному розподілі коефіцієнт асиметрії дорівнює нулю;

- максимумом;
- мінімумом;
- найбільшим К-м (К — порядок значення, меншого за максимум);
- найменшим К-м (К — порядок значення, більшого за мінімум);
- інтервалом (максимум — мінімум);
- модою (значенням, що найчастіше зустрічається у ряду даних);
- медіаною (значенням, розміщеним посередині ряду даних);
- квантилями розподілу (підмножинами даних з однаковим числом елементів);
- довірчим інтервалом тощо.

Крім спеціальних статистичних функцій, для статистичного оцінювання даних можна використовувати спеціальний інструмент **Описательная статистика** із засобу **Анализ данных** Excel.

Завантаження **Анализа данных** здійснюється з меню **Сервис**. У результаті на екрані монітора з'явиться діалогове вікно, в якому потрібно активізувати опцію **Анализ данных** (рис. 2.1.)

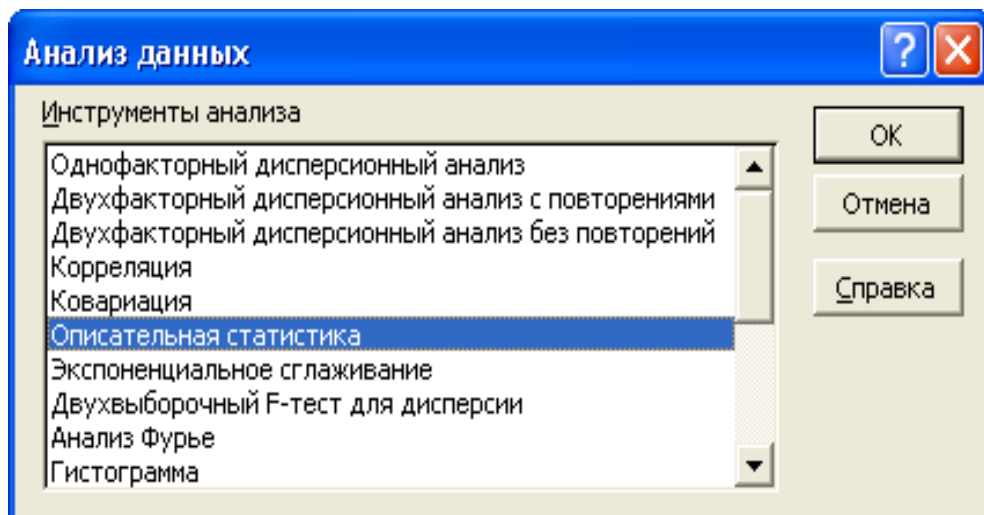

Рис. 2.1. Вікно аналізу даних

Анализ данных включає великий набір інструментів для проведення статистичного, кореляційно-регресійного, дисперсного та інших видів аналізу.. Подальший виклик інструментів **Анализ данных** можна здійсню-

вати за командою **Анализ данных...** із меню **Сервис**.

Вхідні дані, за якими проводиться їх статистичний аналіз із використанням інструменту **Описательная статистика**, мають відповідати таким вимогам:

- на аркуші вхідного діапазону даних не повинно бути об'єднаних клітинок;
- один рядок (стовпець) назв показників має бути розміщений поруч із даними й утворювати з ними нерозірваний діапазон клітинок.

Після подачі команди **Анализ данных.../Описательная статистика** з меню **Сервис** на екрані монітора з'явиться діалогове вікно, в якому потрібно вказати наступні параметри:

- вхідний діапазон — посилання на клітинки, що містять аналізовані дані. Посилання має складатися як мінімум із двох суміжних діапазонів даних, оформлених у вигляді стовпців або рядків;

- групування — перемикач **Группирование** задає положення **По столбцам** або **По строкам** залежно від розташування даних у вхідному діапазоні;

- мітки в першому рядку (стовпці) — перемикач задає положення назв показників **Метки в первой строке** якщо перший рядок у вхідному діапазоні назв містить стовпці, або **Метки в первом столбце**, якщо назви рядків знаходяться у першому стовпці вхідного діапазону. Якщо вхідний діапазон не містить міток, то заголовки у вихідному діапазоні створюватимуться автоматично (**Строка1\Столбец1**);

- вихідний діапазон — посилання на ліву верхню клітинку вихідного діапазону;

- новий листок — перемикач активізують, щоб створити новий листок у книзі та помістити результати аналізу, починаючи з клітини A1. Якщо потрібно, то можна ввести ім'я нового листка в поле, розташоване навпроти відповідного положення перемикача;

- нову книгу — перемикач активізують, щоб створити нову книгу та

помістити результати аналізу в клітинку A1 на першому листку в цій книзі;

- підсумкову статистику — прапорець активізують, якщо у вихідному діапазоні потрібно одержати додаткові статистичні оцінки даних: середнє, стандартну помилку (середнього), медіану, моду, стандартне відхилення, дисперсію вибірки, ексцес, асиметричність, інтервал, мінімум, максимум, суму;

- К-й найбільший — прапорець активізують, якщо у вихідну таблицю треба включити рядок К-го найбільшого значення для кожного діапазону даних;

- К-й найменший — прапорець активізують, якщо у вихідну таблицю потрібно включити рядок К-го найменшого значення для кожного діапазону даних;

- рівень надійності — прапорець активізують, якщо у вихідну таблицю треба включити рядок для рівня надійності. Наприклад, значенню 95 % відповідає рівень надійності середнього зі значущістю 0,05.

Розглянутий інструмент аналізу виводить два стовпці результатів для кожного показника даних. Лівий стовпець містить назви статистичних оцінок, а правий — статистичні оцінки. Відповідно над першим стовпцем розміщується назва показника, якщо було виділено рядок чи стовпець назв та активізовано перемикач **Метки**. Діапазон із двох стовпців буде виведений для кожного стовпця або для кожного рядка вхідного діапазону показників залежно від положення перемикача **Групування**.

Для надання вихідній таблиці статистичного аналізу більш зручного вигляду треба послідовно виконати такі дії:

- перемістити назви показників у першому рядку із першого (третього, п'ятого і т. д.) стовпця у другий (четвертий, шостий і т. д.);

- вилучити дублюючі стовпці назв статистичних оцінок (третьій, п'ятий і т. д.);

- розширити перший стовпець назв статистичних оцінок;

- задати для першого рядка назв показників формат розміщення тексту

в кілька рядків та підібрати потрібну ширину стовпців.

Після цього можна продовжити оформлення таблиці, ввівши її назву, рамки, формати даних і вилучивши порожній рядок.

Інструмент **Описательная статистика** досить зручний для здобуття 16 статистичних оцінок показників. Однак вихідна таблиця статистичного аналізу не є динамічною, оскільки включає лише результати обчислень (значення) і не зберігає зв'язку з таблицею вхідних даних. Якщо значення показників у вхідній таблиці змінюватимуться, то кожний раз розрахунки треба виконувати заново.

Побудова таблиці статистичного аналізу за допомогою статистичних функцій займає набагато більше часу (кожну функцію необхідно вводити окремо). Проте вона дасть досить великий вигаш у майбутньому при зміні вхідних даних.

2.3. Трендові моделі

Значення кримінологічних показників, що мають випадковий характер, можна використовувати для побудови часових рядів - емпіричної послідовності даних, здобутих у певні моменти часу. Кожний такий ряд характеризується деякою тенденцією розвитку процесу в часі, яка називається *трендом*. Трендові моделі часових (динамічних) рядів забезпечують видачу прогнозів на коротко- та середньостроковий періоди при виконанні низки умов:

- період часу, за який досліджується прогнозований процес, має бути достатнім для виявлення закономірностей;
- трендова модель в аналізованій період має розвиватись еволюційно;
- процес, що описується часовим рядом даних, повинен мати певну інерційність, тобто для великих змін у поведінці процесу потрібний значний час;
- автокореляційна функція часового ряду даних і його залишкового ряду мусить бути швидко згасаючою, тобто вплив більш пізньої інформації має сильніше відобразитись на прогнозованій оцінці, ніж вплив більш

ранньої інформації.

На практиці найпоширенішими методами статистичного дослідження тренда є:

- збільшення інтервалів для визначення тренда в часових рядах даних, що коливаються;
- метод ковзних середніх значень із заданим періодом m ;
- метод аналітичного вирівнювання у вигляді функції тренда, яка залежить від часу.

Лінія тренда широко застосовується для розв'язання задач прогнозування за допомогою методів регресійного аналізу. Підбір функції тренда здійснюється методом найменших квадратів. Для оцінювання точності моделі використовують *коефіцієнт детермінації*, побудований на основі оцінок дисперсії емпіричних даних та значень трендової моделі.

Трендова модель показує тенденцію розвитку процесу, якщо коефіцієнт детермінації прямує до 1.

Явища, що спостерігаються у часі, можуть розвиватися так:

- рівномірно при сталому абсолютному прирості чергового рівня часового ряду даних за лінійним законом

$y = a_0 + a_1 t$, де a_0 — стала; a_1 — коефіцієнт регресії, що визначає швидкість і напрямок (< 0 — спадання; > 0 — зростання) розвитку;

- рівноприскорено при сталому в часі збільшенні (зниженні) темпу приросту рівнів за законом (парабола другого порядку)

$$y = a_0 + a_1 t + a_2 t^2,$$

де a_2 — коефіцієнт, що характеризує сталу зміну швидкості (темпу) розвитку ($a_2 > 0$ — прискорення розвитку, $a_2 < 0$ — його сповільнення);

- із змінним прискоренням (сповільненням) при змінному в часі збільшенні (зменшенні) розвитку за законом (парабола третього — шостого порядків)

$$y = a_0 + a_1 t + a_2 t^2 + a_3 t^3 + \dots + a_6 t^6$$

- зі сповільненням зростання в кінці періоду, коли приріст у кінцевих значеннях ряду даних прямує до нуля за законом (логарифмічна функція)

$$y = \ln t + a_0;$$

- зі зростанням за експоненціальним законом

$$y = a_0 e^{at},$$

де t — випадковий час появи чергової події;

- зі сталим відносним приростом за законом степеневі функції (гіпербола)

$$y = a_0 t^{a_1}, \quad y = a_0 + a_1/t.$$

Microsoft Excel будує трендові моделі графічним способом на основі двовимірних діаграм: лінійних, графіків, гістограм, точкових, що відображають динамічні зміни.

Послідовність виконання цієї процедури така:

- будують діаграму;
- діаграму переводять у режим редагування;
- виділяють ряд на діаграмі для побудови лінії тренда;
- подають команду **Добавить линию тренда...** з меню **Диаграмма** або за допомогою контекстного меню.

У результаті на екрані монітора з'являється діалогове вікно, у першому розділі якого можна визначити тип лінії тренда (лінійний, логарифмічний, поліномний, степеневий, експоненціальний, ковзних середніх значень), а у другому задати її параметри:

- ім'я (автоматично з назвою трендової моделі або ввести у текстове поле);
- кількість періодів прогнозування наперед (проводиться на 0,5; 1; 1,5 і т. д. періоди, точний прогноз може здійснюватись тільки на невеликий період, особливо якщо масив фактичних даних невеликий);
- кількість періодів прогнозування назад;
- Y -перетин — точку, в якій лінія тренда має перетинати вісь Y ;
- R^2 — виведення коефіцієнта детермінації, а також відобразити

рівняння лінії тренда на діаграмі.

Спочатку, як правило, вибирають трендову модель і задають її параметри (рівняння, R^2). У подальшому підбирають тип тренда ($R^2 \rightarrow 1$), двічі клацнувши лівою клавішею миші по лінії тренда, та перевіряють іншу трендову модель (Рис. 2.2.).

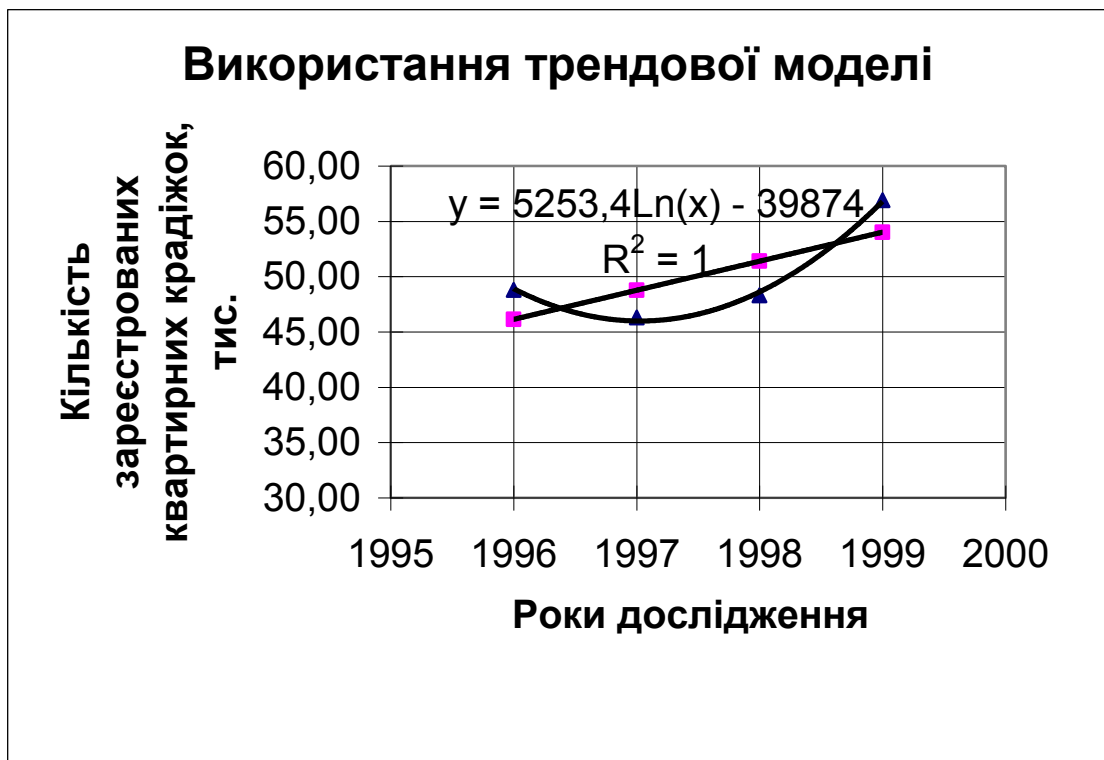

Рис. 2.2. Прогнозування обсягу квартирних крадіжок за допомогою лінії тренда.

Стосовно даних найкращою є логарифмічна модель. На діаграмі можна спостерігати незначну тенденцію зростання обсягу квартирних крадіжок в часі.

2.4. Використання кореляційно–регресійного аналізу у юридичних дослідженнях

При визначенні конкретних залежностей одні показники розглядаються як фактори впливу (ознаки), що обумовлюють зміни іншого показника (результативного фактора). Функціональні зв'язки характеризуються повною відповідністю між змінами факторної ознаки змінами результативної величини, причому кожному значенню фактора-ознаки відповідає певне значення результативного фактора. При кореляційних зв'язках між змінами факторів-ознак та результативного показника повної відповідності не існує.

Вплив окремих факторів виявляється лише в середньому при значній кількості спостережень фактичних даних. Крім того, фактор - ознака, як правило, залежить від зміни інших показників.

Форма взаємозв'язку випадкових величин і функції дістала назву рівняння регресії. Виділяють парну (просту) та множинну регресії лінійного і нелінійного (квадратичного, експоненціального, напівлогарифмічного типів). Вид, а також параметри рівняння регресії знаходять за допомогою методу найменших квадратів. За наявності кореляційної залежності визначають лише тенденцію зміни результативного показника при зміні факторів-ознак.

Найчастіше застосовуються такі математичні залежності для оцінювання кореляційного зв'язку між факторами:

- прямолінійна

$y = a_0 + a_1x$, де a_0 — стала (область існування моделі); a_1 — коефіцієнт регресії, що характеризує середню зміну результативного показника при змінах фактора-ознаки;

- параболічна

$$y = a_0 + a_1x + a_2x^2$$

- показникова

$$y = a_0 + a_1^x$$

- степенева

1. $y = a_0x^{a_1}$,

- гіперболічна

$$y = a_0 + \frac{a_1}{x}$$

- напівлогарифмічна

$$y = a_0 + a_1 \lg x$$

Статистичне оцінювання тісноти зв'язку ґрунтується на показниках варіації:

- загальній дисперсії σ_y^2 результативного показника, обумовленій впливом усіх факторів у сукупності;
- факторній дисперсії σ_{yx}^2 результативного показника, що показує його варіацію під впливом окремих факторів;
- залишковій дисперсії σ_s^2 результативного показника, яка показує його варіацію під впливом усіх факторів, крім виділеного, причому

$$\sigma_y^2 = \frac{\sum (y_i - \bar{y})^2}{n}$$

$$\sigma_{yx}^2 = \frac{\sum (y_{xi} - \bar{y})^2}{n}$$

$$\sigma_s^2 = \frac{\sum (y_i - y_{xi})^2}{n}$$

$$\sigma_y^2 = \sigma_{yx}^2 + \sigma_s^2$$

Якісною оцінкою ступеня зв'язку випадкових величин виступає коефіцієнт детермінації, що визначається виразом $R^2 = \frac{\sigma_{yx}^2}{\sigma_y^2}$ відношенням факторної та загальної дисперсій. Індекс кореляції розраховується як квадратний корінь із коефіцієнта детермінації, тобто

$R = \sqrt{R^2}$, причому його значення лежать у межах від -1 до $+1$ (знак «мінус» указує на наявність зворотного зв'язку між факторами).

Для оцінювання значущості індексу кореляції можна використовувати

F'-критерій Фішера.

$$F_R = \frac{R^2}{1 - R^2} \times \frac{n - m}{m - 1}$$

де n — число значень у масиві; m — число параметрів рівняння регресії (факторів). Фактичне значення цього критерію порівнюють із критичним значенням, яке визначають з урахуванням рівня значущості та кількості ступенів вільності. Якщо фактичне значення F -критерію Фішера більше від критичного, то індекс кореляції R вважається істотним.

Якісне оцінювання ступеня зв'язку випадкових величин може бути виконане з використанням коефіцієнта детермінації за шкалою Чеддока:

0,1...0,3 — незначний; 0,7 ... 0,9 — високий;

0,3...0,5 — помірний; 0,9 ... 0,99 — дуже високий;

0,5... 0,7 — істотний; 1,0 — функціональний. Якщо коефіцієнт детермінації $R^2 > 0,7$, то варіація залежної змінної в основному обумовлена впливом факторів, і для прогнозування можна використовувати одержані регресійні моделі.

Якщо аналізується невелика сукупність даних ($n < < 30$), то для визначення їх довірчого інтервалу використовується *t*-критерій Стьюдента.

Розраховане значення *t*-критерію $t_p = \frac{R\sqrt{n-2}}{1-R^2}$ для коефіцієнта кореляції

порівнюється з критичним з урахуванням прийнятого рівня значущості, а також кількості ступенів вільності та вважається типовим, якщо $t_p > t_k$.

Аналогічне оцінюється значущість факторів x на основі *t*-критерій:

параметрів моделі $t_{pa0} = a_0 \frac{\sqrt{n-2}}{\sigma_y}$; $t_{pa1} = a_1 \frac{\sqrt{n-2}}{\sigma_y} \sigma_{yx}$

Табличний редактор Excel дає змогу використати різні інструменти **Анализа даних (Корреляція, Коваріація, Регресія)** для одержання параметрів лінійної парної та множинної регресій, а також оцінки ступеня

зв'язку.

Аналіз правових даних є досить складною задачею, тому під час проведення кореляційно-регресійного аналізу слід дотримуватись наступних вимог до вхідних даних для одержання вірогідного результату:

- статистична сукупність даних має включати достатню кількість спостережень або однорідних об'єктів (не менше п'яти) — чим більша кількість спостережень, тим точнішими будуть результати одержаних рівнянь залежності;
- статистичні дані мають бути відібрані за однакові періоди часу (місяць, квартал, рік) або для однорідних об'єктів;
- при проведенні множинної регресії кількість факторів має бути меншою (хоча б на два), ніж кількість спостережень.

Розглянемо процедуру проведення багатфакторного кореляційного аналізу із застосуванням засобу **Анализ данных** Excel.

Етап 1. Визначаємо фактори, що впливають на результативний показник, і відбираємо найістотніші них. Основні правила відбору факторів:

- результативним фактором, як правило, визначається якісний показник ефективності певної сфери діяльності підприємства (прибуток, рентабельність, дохідність, обсяг реалізації, собівартість тощо);
- слід урахувати наявність причинно-наслідкового зв'язку між показниками, що дає змогу розкрити сутність явищ, які досліджуються;
- необхідно відбирати найбільш значущі фактори, оскільки охопити всі умови та обставини впливу на результативний показник неможливо;
- усі фактори мають бути кількісними з одиницями виміру;
- не рекомендується включати в кореляційну модель взаємопов'язані фактори, для чого їх слід перевірити на мультиколінеарність;
- не можна включати в кореляційну модель фактори, зв'язок яких з результативним показником має функціональний характер.

Перевірка на мультиколінеарність передбачає оцінювання взаємозв'язку між окремими факторами-ознаками. За наявності лінійної

залежності між факторами система норрисьних рівнянь не матиме однозначною розв'язку, внаслідок чого коефіцієнти регресії та інші оцінки будуть нестійкими. Крім того, наявність взаємозв'язку факторів утруднює економічну інтерпретацію рівняння зв'язку, оскільки зміна одного фактор, спричиняє, як правило, зміну іншого, який з ним пов'язаний.

Існує кілька методів виключення мультиколінеарності, проте найчастіше застосовується метод оцінювання парних коефіцієнтів кореляції. Критерієм мультиколінеарності вважається виконання двох нерівностей:

$$r_{xy} > r_{xjk}; r_{ky} > r_{xjk}$$

Якщо ці нерівності або хоча б одна з них не виконується, то виключається той фактор x , зв'язок якого результативним показником y буде менш тісним.

Для оцінювання парного кореляційного зв'язку між факторами можна використати інструмент **Корреляция з Анализа данных** або статистичну функцію **КОРРЕЛ**. У першому випадку дістанемо таблицю парних коефіцієнтів кореляції для кількох факторів одночасно (але без зворотного зв'язку з вхідними даними) у другому випадку можемо виконати обчислення лише для двох масивів.

Розглянемо спочатку процедуру застосування інструмента **Корреляция**. Показники, відібрані для про ведення аналізу, оформляємо у вигляді таблиці-спис ку, дані якої можуть бути розміщені по рядкам або ж стовпцям; першим рядком (стовпцем) списку є рядок назв показників. Після подачі команди **Анализ данных.../Корреляция з меню Сервис** на екрані монітора з'явиться діалогове вікно, в якому потрібно вказати такі параметри:

- вхідний інтервал — посилання на діапазон аналізованих даних;
- групування — визначення послідовності розміщення даних (по рядках або по стовпцях);
- мітки — параметр для автоматичного формування рядка (стовпця) назв показників;
- вихідний діапазон — посилання на ліву верхню клітинку вихідного

діапазону активного робочого листка, нового робочого листка або нової робочої книги. При цьому можна задати ім'я нового робочого листка, де вихідний діапазон почнеться з клітинки A1.

- множина регресії включатиме аналіз впливу трьох факторів — виробітку одного робітника, матеріаловіддачі та витрат на 1 грн. реалізації.

Одержати парні коефіцієнти кореляції можна такої за допомогою статистичної функції **KORREL**. Для цього поетапно розраховуємо кожен пару коефіцієнтів, копіюванні формули фіксуємо посилання на адреси першого масиву відповідної пари (абсолютна адресація) В результаті дістанемо таку матрицю коефіцієнтів:

2.	уу	уx ₁	уx ₂	.....	уx _m
3.	уx ₁	x ₁ x ₁	x ₁ x ₂	.....	x ₁ x _m
4.	уx ₂	x ₂ x ₁	x ₂ x ₂	.....	x ₂ x _m
5.	.....	.....	.....	....	.....
6.	уx _m	x ₁ x _m	x ₂ x _m	....	x _m x _m
7.					

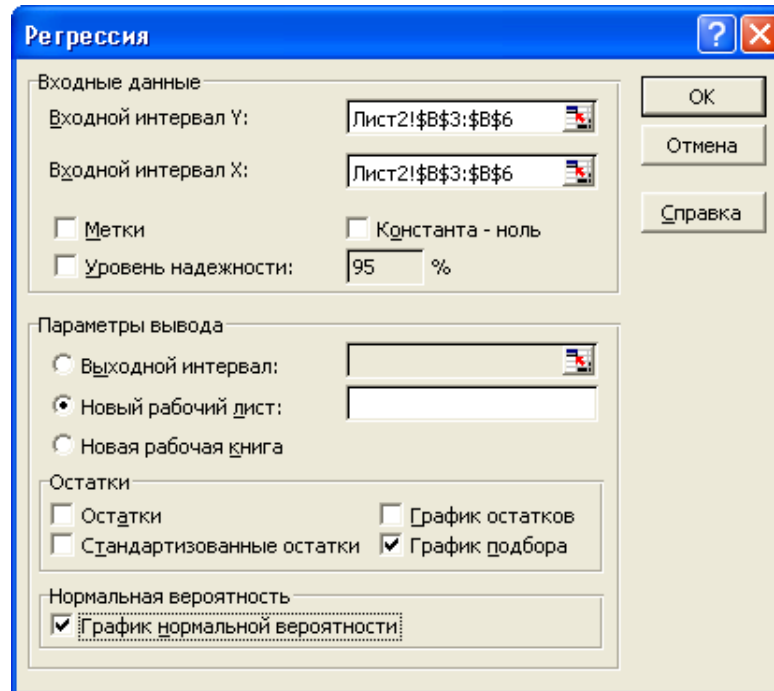
Етап 2. Будуємо рівняння множинної регресії та оцінюємо одержані результати. Для виконання цього етапу можна використати інструмент **Регрессия** або статистичні функції.

Для роботи з інструментом **Регрессия** вхідні дані треба розмістити з дотриманням таких вимог:

- масиви даних розміщуються у стовпцях;
- перший рядок — назви показників;
- перший стовпець даних — масив у (результативний фактор), інші нерозірвані масиви x — масиви факторів-ознак.

Лінійний регресійний аналіз полягає у виборі графіка для відображення спостережень за допомогою методу найменших квадратів. Регресія використовується для аналізу впливу на залежну змінну значень однієї або більше незалежних змінних-факторів.

Параметрами діалогового вікна **Регрессия** є (рис. 2.3):

8. Рис. 2.3. Диалогове вікно команди Регрессия

- вхідний інтервал Y — посилання на діапазон результативного показника. Діапазон має складатися з одного стовпця;
- вхідний інтервал X — посилання на діапазон факторів-ознак. Максимальне число вхідних показників дорівнює 16;
- мітки — параметр для автоматичного формування назв показників;
- рівень надійності — дає змогу включити у вихідний діапазон рівень надійності до 95 %, що вводиться **за замовчуванням**;
- константа-нуль — прапорець, який вказує, що лінія регресії проходить через початок координат;
- вихідний діапазон — посилання на ліву верхню клітинку вихідного діапазону активного робочого листка, нового робочого листка або нової робочої книги. При цьому можна задати ім'я нового робочого листка, де вихідний діапазон почнеться з клітинки A1;
- залишки — дає змогу включити залишки у вихідний діапазон;
- стандартизовані залишки — дає можливість включити стандартизовані залишки у вихідний діапазон;

- графік залишків — діаграма залишків для кожної незалежної змінної;
- графік підбору — діаграма даних, що спостерігаються, а також прогнозованих значень для кожної незалежної змінної;
- графік нормальної імовірності — діаграма нормальної імовірності.

У результаті виконання зазначених команд автоматично буде побудовано таблиці регресійного аналізу (рис. 2.4.):

Регрессионная статистика								
Множественный R	0,829617948							
R-квадрат	0,688265939							
Нормированный R-квадрат	0,532398908							
Стандартная ошибка	4,341543504							
Наблюдения	4							

Дисперсионный анализ								
	df	SS	MS	F	значимость F			
Регрессия	1	83,232	83,232	4,415724972	0,17038			
Остаток	2	37,698	18,849					
Итого	3	120,93						

	Коэффициенты	Стандартная ошибка	t-статистика	P-значение	нижние 95%	Верхние 95%	нижние 95,0%	Верхние 95,0%
Y-пересечение	-8130,650002	3878,341176	-2,09642464	0,170991263	-24818	8556,516862	-24817,82	8556,516
Переменная X 1	4,080000001	1,941597281	2,101362647	0,170382052	-4,274	12,43402466	-4,274025	12,43402

Вывод остатка				Вывод вероятности			
Наблюдение	Предсказанное Y	Остатки	андартные остатки	Перцентиль	Y		
1	13,03	1,170000001	0,330055774	12,5	13,2		
2	17,11	-3,91	-1,103006901	37,5	14,2		
3	21,19	4,31	1,215846482	62,5	23,7		
4	25,27	-1,570000001	-0,442895355	87,5	25,5		

Рис. 2.4. Таблиці регресійного аналізу.

Таблиця **Регрессионная статистика** включає так показники для оцінювання адекватності моделі:

- коефіцієнт детермінації R^2 ;
- індекс кореляції R ;
- значення коефіцієнта детермінації при збільшенні кількості спостережень (нормоване);
- стандартну помилку;

- кількість спостережень.

Таблиця **Дисперсионний анализ** має таку структуру

- df — кількість ступенів вільності ($m; n-m-1; n-1$);
- SS — дисперсія (факторна, залишкова, загальна);
- MS — дисперсія/кількість ступенів вільності;
- F — оцінка зв'язку між незалежними факторами залежною змінною;
- *значимість F* — рівень значущості, що відповідає визначеному F —

чим він нижче, тим кращий зв'язок.

Таблиця **Параметри моделі** має таку структуру:

- *коэффициенты* — значення параметрів моделі $a_0 a_j$
- *стандартная ошибка* — стандартна помилка параметрів рівняння;
- *t-статистика* — коефіцієнт/стандартна помилка;
- *P-значение* — значущість для t-статистики;
- межі довірчих інтервалів для коефіцієнтів рівняння регресії при

різних рівнях значущості.

Остання таблиця включає прогнозовані значення y і залишки.

Одержане рівняння залежності можна використовувати для прогнозних розрахунків. Підставивши у це рівняння нове значення x , можна одержати прогнозоване значення y .

Для розширеного аналізу можна також розраховувати такий показник, як коефіцієнт еластичності:

$$9. \quad Ke = \alpha_j \frac{\bar{x}_j}{\bar{y}}$$

де α_j — коефіцієнт у рівнянні залежності для j -го фактора; $\bar{x}_j$ — середньоарифметичне значення j -го фактора;

$\bar{y}$ — середньоарифметичне значення результативного показника.

Коефіцієнт еластичності показує, на скільки відсотків у середньому змінюється результативний показник із зміною аргументу x на 1 %.

При проведенні кореляційно-регресійного аналізу можна застосовувати також додаткові статистичні функції для оцінювання параметрів моделі та

залежності між факторами:

- **НАКЛОН** — визначає коефіцієнт a_1 у рівнянні $y = a_0 + a_1x$;
- **ОТРЕЗОК** — визначає коефіцієнт a_0 у рівнянні $y = a_0 + a_1x$;
- **ЛИНЕЙН** — вводяться масиви y та x (можна декілька) —

обчислюються коефіцієнти a_1 і a_0 або коефіцієнти у рівнянні з a_j . Вводити цю функцію у множинну регресію треба за правилами роботи з БД: виділити діапазон результатів (рядок із $m + 1$ клітинок); ввести функцію; введення формули закінчити одночасним натисненням на клавіші **Ctrl+Shift+Enter**.

Послідовність розміщення результатів відповідає параметрам моделі $a_m, a_{m-1}, \dots, a_1, a_0$;

- **ПІРСОН** — визначає коефіцієнт кореляції R у межах від -1 до $+1$;
- **КВПІРСОН** — визначає коефіцієнт детермінації R^2 ;
- **СТОШУХ** — визначає стандартну похибку прогнозних значень y для кожного значення x регресії;
- **КОВАР** — визначає коефіцієнти коваріації, а також середні попарні добутки відхилень.

2.5. Використання рядів динаміки для аналізу правових даних

Ряд динаміки являє собою форму відображення розвитку явища у часі за допомогою послідовних значень показників. Кожен ряд динаміки складається з двох елементів:

- ряду числових значень даного показника, що називаються рівнями ряду;
- ряду періодів або моментів часу, до яких належать рівні ряду динаміки.

Залежно від виду наведених показників існують ряди динаміки:

- абсолютних величин;
- відносних величин;
- середніх величин.

Ряди динаміки абсолютних величин є первинними, тому що в їх основі лежать абсолютні показники, отримані безпосередньо при підрахунку результатів статистичного спостереження. Ряди динаміки відносних і

середніх величин називаються похідними, тому що вони утворюються шляхом перетворення рядів динаміки абсолютних величин.

Залежно від того, як характеризується елемент часу, до якого належать рівні ряду динаміки, розрізняють два їх види:

- моментний;
- інтервальний.

Моментний ряд динаміки характеризує чисельність або величину якогось явища за станом на які-небудь моменти часу (на початок або кінець місяця, кварталу, року; кількість суддів, прокурорів, слідчих, адвокатів, юридичних консультацій, ув'язнених у колоніях, в'язницях, слідчих ізоляторах, узяті на якусь дату за декілька років).

В основі моментного ряду лежить той факт, що в результаті статистичного спостереження і зведення одержують абсолютні величини двох видів.

Один із них характеризує стан явищ і процесів на той або інший момент часу (чисельність населення на початок року, кількість підприємств, запаси сировини, товарів на кінець місяця тощо). Величину цих показників можна визначити тільки за станом на якийсь момент часу.

Рівні моментних рядів підсумовувати не має сенсу, тому що одержимо багатократний повторний рахунок.

Інтервальний ряд динаміки характеризує чисельність, обсяги, розміри якогось явища за які-небудь періоди часу (за тиждень, місяць, квартал, рік, десятиліття та ін.)

Рівні інтервальних рядів динаміки абсолютних величин можна додавати, збільшуючи інтервали. Результати такого підсумку мають реальне значення.

При побудові та аналізі рядів динаміки необхідно стежити за тим, щоб рівні ряду були порівнянними за змістом обчислених явищ, відрізком часу обліку, територією, повнотою охоплення, методикою обчислення, одиницями виміру.

Побудова рядів динаміки - перший етап вивчення динаміки явища. Ряди динаміки дають матеріал для аналізу розвитку явища в часі. Для того щоб розкрити й охарактеризувати закономірності, тенденції, особливості, що проявляються на різних етапах розвитку суспільних явищ, потрібно обчислити показники рядів динаміки.

У процесі **аналізу рядів динаміки** визначаються і використовуються такі **показники**:

- абсолютний приріст (зниження);
- темп зростання (динаміки);
- темп приросту;
- абсолютне значення 1 % приросту (зниження);
- середній рівень ряду динаміки;
- середній абсолютний приріст;
- середній темп зростання (динаміки), приросту.

Розглянемо детальніше кожний із показників.

Абсолютний приріст (зниження) показує, на скільки одиниць збільшився або зменшився рівень ряду динаміки порівняно з базисним. Базисний — це рівень, з яким проводиться порівняння. Виражається в одиницях виміру показників ряду, обчислюється двома способами: ланцюговим і базисним.

При ланцюговому способі від кожного наступного рівня ряду динаміки потрібно відняти попередній рівень:

$$\Delta = y_n - y_{n-1}$$

де Δ – абсолютний приріст; y_n – порівнювальний ряд динаміки; y_{n-1} — попередній до порівнювального ряду.

При базисному способі обчислення від кожного наступного рівня потрібно відняти один і той самий рівень, прийнятий за базу, як правило, перший рівень ряду:

$$\Delta = y_n - y_0$$

де y_0 — рівень ряду, прийнятий за базу порівняння, часто перший рівень.

Темп динаміки (зростання) (Т) показує, у скільки разів порівнювальний рівень ряду динаміки більший за базисний або яку його частину становить. Обчислюється ланцюговим та базисним методами. Ланцюгові темпи динаміки визначаються діленням кожного наступного рівня ряду динаміки на попередній:

$$T_p = \frac{y_n}{y_{n-1}}$$

При розрахунку базисним методом кожний наступний рівень ряду ділиться на один і той самий, прийнятий за базу (як правило, початковий):

$$T_p = \frac{y_n}{y_0}$$

Між ланцюговими і базисними коефіцієнтами динаміки існує залежність: добуток послідовних ланцюгових коефіцієнтів зростання дорівнює базисному коефіцієнту.

Темп приросту характеризує відносну величину приросту, тобто на скільки відсотків порівнювальний рівень ряду динаміки більший або менший за базисний. Обчислюється діленням абсолютного приросту на базисний рівень ряду. Виражається у відсотках.

Темп приросту ланцюговим методом визначається за формулою

$$T_{np} = \frac{y_n - y_{n-1}}{y_{n-1}}$$

Темп приросту базисним методом обчислюється за формулою

$$T_{np} = \frac{y_n - y_0}{y_0}$$

Якщо відомі темпи динаміки, то темп приросту можна вирахувати, виходячи з темпів динаміки. Темп приросту дорівнює темпу динаміки мінус 1 ($T = T - 1$). Якщо темпи динаміки виражені у відсотках, то треба відняти 100 % ($T = T - 100 \%$).

Абсолютне значення 1 % приросту (зниження) показує, яка абсолютна величина відповідає кожному відсотку приросту, й обчислюється діленням абсолютного приросту на темп приросту:

$$\frac{\Delta}{T_{np}} = \frac{y_{n-1}}{100\%}$$

або діленням попереднього рівня ряду динаміки на 100.

Абсолютне значення 1 % приросту визначається тільки ланцюговим методом, тому що при базисному одержуємо одну і ту саму величину для кожного періоду.

Середній абсолютний приріст обчислюється за середньою арифметичною з ланцюгових абсолютних приростів:

$$\bar{\Delta} = \frac{\sum \Delta}{t}$$

Середній темп зростання (динаміки) розраховується за середньою геометричною:

$$\bar{K}_p = \sqrt[n-1]{\frac{y_n}{y_0}}, \text{ або}$$

$$\bar{K}_p = \sqrt[n]{K_1 K_2 \dots K_n}$$

Розділ 3. Орієнтовні завдання для лабораторно-практичних занять

3.1. Використання електронних таблиць в інформаційно–аналітичній діяльності ОВС

ПОСЛІДОВНІСТЬ ВИКОНАННЯ РОБОТИ

1. Запустити табличний процесор MICROSOFT EXCEL.
2. Ознайомитись з виглядом екрану та складом горизонтального меню.
3. Створити таблицю за зразком (див. Зразок).

Зразок:

Аналіз стану злочинності 2006 рік																
Підрозділи/ Види злочинів	Вбивства/Скоєно	Вбивства/ Розкрито	Відсоток розкриття (вбивства)	Тяжкі тілесні ушкодження/Скоєно	Тяжкі тілесні ушкодження/Розкрито	Відсоток розкриття (тяжкі тілесні ушкодження)	Грабежі/ Скоєно	Грабежі/ Скоєно	Відсоток розкриття (грабежі)	Вимагання/ Скоєно	Вимагання/Розкрито	Відсоток розкриття (вимагання)	Угони АМТ/ Скоєно	Угони АМТ/Розкрито	Відсоток розкриття (угони АМТ)	Відсоток розкриття по підрозділу:
Дніпровський	17	17-N		27	27-2N		38	38-3N		12	12-N		29	29-2N		
Чорноморський	12	12 - N		43	43-2N		62	62-5N		11	11-N		47	47-4N		
Піски	16	16-N		16	16-N		36	36-3N		26	26-N		26	26-2N		
Всього по місту:																
Відсоток розкриття по місту:																

4. Використовуючи формули, виконати приклад аналізу стану злочинності в умовному місті. Результати відповідних розрахунків помістити у незаповнених вічках таблиці (N – число, яке дорівнює номеру комп'ютера, за яким працює курсант).
5. Зберегти одержану таблицю у папці Мои документи під іменем Таблица_Прізвище_№взводу.xls.
6. Результат показати викладачеві.

1. 3.2. Використання електронних таблиць для розрахунків та графічного подання даних (побудова графіків, діаграм, гістограм)

ПОСЛІДОВНІСТЬ ВИКОНАННЯ РОБОТИ

1. Ввімкнути персональний комп'ютер
2. Запустити табличний процесор MS Excel
3. Завантажити таблицю Таблица_Прізвище_№взводу.xls, створену на попередньому практичному занятті.
4. Використовуючи дані з завантаженої таблиці, побудувати кругові діаграми по кожному підрозділу, яка характеризує кількісно скоєні злочини. Заголовок діаграми: “Кількісна характеристика стану злочинності на території (назва підрозділу) підрозділу.
5. Підрахувати середню кількість злочинів по кожному виду злочинів в цілому по місту.
6. Побудувати гістограми, на яких відобразити кількість злочинів по видах по всіх підрозділах. Заголовок гістограми “Видова характеристика злочинів”.
7. Зберегти результати роботи у даному файлі.
8. Опрацювати зміну розміру, розташування та форматування діаграм та гістограм.

9. Таблицю з вихідними даними, результатами розрахунків та діаграмами і гістограмами розмістити в текстовому процесорі MS WORD.
10. Зберегти підсумковий файл у папці Мои документи під іменем Діаграми_Прізвище_№взводу.doc.
11. Результат показати викладачеві.

3.3. Статистичне опрацювання правових даних шляхом розрахунку відносних величин, середніх величин та величин інтенсивності

ПОСЛІДОВНІСТЬ ВИКОНАННЯ РОБОТИ

1. Ввімкнути персональні комп'ютери, забезпечивши завантаження мереживних інформаційних ресурсів.
2. У папці Мои документи знайти папку Прізвище_обчислення, відкрити її та створити папку другого рівня під назвою ПР_3.3Прізвище, відкрити її та створити папку третього рівня під назвою Статистичне опрацювання правових даних.
3. Проаналізувати наступні правові дані, для чого виконати необхідні розрахунки (значення параметру N дорівнює номеру комп'ютера, за яким працює студент).
4. Зберегти книгу MS Excel, в якій проводились розрахунки, у папці Статистичне опрацювання даних під назвою Аналіз правових даних.xls, підрахунки по кожному завданню виконувати на окремому листі, листам присвоїти назви "Завдання 1", "Завдання 2" і т.д.
5. Результати розрахунків та висновки, зроблені на їх підставі, послідовно розмістити (див. Зразок) у документі MS Word, який зберегти у файлі під назвою Результати аналізу правових даних.doc у папці Статистичне опрацювання даних.

Завдання 1. В таблиці приведені дані по деякому регіону за рік:

Кількість населення	Зареєстровано злочинів							
	Крадіжки	Шахрайства	Вбивства	Грабежи і розбої	Хуліганства	Тяжкі тілесні ушкодження	Економічні злочини	Інші злочини
2314899+300N	10827+20N	9305+6N	276+2N	1658+17N	3193+9N	1051+14N	3164+43N	3166+5N

6. Обчислити відносні величини структури, коефіцієнти злочинності та злочинної активності (на 10.000 чоловік всього населення, кількість осіб по регіону, що не досягли віку 14 років, 12,3% від загальної кількості).

7. Побудувати секторну діаграму, що відображає структуру злочинності.

8. Побудувати стовпчикову діаграму, на якій відобразити співвідношення коефіцієнтів злочинності та злочинної активності.

Завдання 2. За наслідками вибіркового обстеження кримінальних справ отримані дані про вік осіб, що вчинили злочини:

43-N	55-N	57-N	35-N	27-N	37-N	32-N	33-N	34-N	39-N	52-N	58-N	29-N	42-N	35-N	21-N	15-N	45-N	20-N
------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

1. Обчисліть середнє арифметичне, моду, медіану і коефіцієнт варіації вибіркової сукупності. Зробіть висновок щодо однорідності статистичної сукупності.

2. Результат показати викладачеві.

3.4. Дослідження відносних величин динаміки правових явищ

ПОСЛІДОВНІСТЬ ВИКОНАННЯ РОБОТИ

1. Ввімкнути персональні комп'ютери, забезпечивши завантаження мереживних інформаційних ресурсів.
2. У папці Мои документи знайти папку Прізвище_ІТЮД, відкрити її та створити папку другого рівня під назвою ПР_4Прізвище, відкрити її та створити папку третього рівня під назвою Дослідження рядів динаміки.
3. Проаналізувати наступні правові дані, для чого виконати необхідні розрахунки (значення параметру N дорівнює номеру комп'ютера, за яким працює студент):
4. Визначити статистичні показники ряду динаміки, що характеризує стан злочинності в Україні (див. Зразок):
  - а) ланцюгові і базисні абсолютний приріст, темп зростання, темп приросту;
  - б) середній рівень ряду, середній абсолютний приріст, середні темпи зростання і приросту.

Рік	2004	2005	2006	2007
Кількість зареєстрованих фактів привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (тис.)	$24,4+N$	$24,7+0,7N$	$25,6-N$	$29,3+0,1N$

5. Графічно відобразити ряд динаміки.
6. Зробити висновок про характер, напрям і інтенсивність кількісних змін.
7. Результати розрахунків зберегти у файлі MS Excel під назвою Ряди динаміки.xls у папці Дослідження рядів динаміки, перенести їх та написати зроблені на їх підставі висновки у документі MS Word, який зберегти у папці Дослідження рядів динаміки під назвою Ряди Динаміки_Висновки.doc.
8. Результати показати викладачеві.

3.5. Використання засобів статистичного опрацювання даних для аналізу економічної та правової інформації

ПОСЛІДОВНІСТЬ ВИКОНАННЯ РОБОТИ

1. У папці Мои документи створити папку під назвою Прізвище_Статистика
2. В ній створити папки під назвою Розрахунок та Підсумки.
3. Запустити табличний процесор MS Excel.
4. За допомогою довідкової системи ознайомитись із засобами виконання розрахунку коефіцієнтів кореляції та параметрів парної регресії.
5. Набрати таблицю з вихідними даними за зразком, зберегти її у папці Розрахунок під назвою Прізвище_ВихідніДані

Результати моніторингу по областях та обсягах реалізації продукції харчової групи							
Міста	Середній дохід на мешканця	Рівень безробіття (%)	Обсяг реалізації консервованої продукції (тони)	Обсяг реалізації молочної продукції (тони)	Обсяг реалізації алкогольних напоїв (тони)	Обсяг реалізації продуктів імпортного виробництва (тони)	Загальний обсяг реалізації продуктів(тони)
Дніпропетровськ	379+N	11,4	39+N	37+N	41+N	19,4	
Київ	408-N	12,0	48,3-N	40-N	51-N	16,0	
Севастополь	450-3N	14,0	40-3N	45-3N	55-3N	14,0	
Харків	399+N	14,1	39,1+N	39+N	49+N	12,1	
Лисичанськ	368+0,4N	14,3	36+0,4N	36+0,4N	39+0,4N	10,3	
Чернігів	367+N	14,8	37+N	37+N	47+N	4,8	
Кривий Ріг	365+N	14,9	36+N	36+N	35+N	4,9	
Суми	284+2N	15,3	24,9+2N	28+2N	38+2N	5,3	
Полтава	319+N	15,3	39+N	31+N	38+N	5,1	
Донецьк	400-0,8N	15,4	40-0,8N	40-0,8N	45-0,8N	4,2	
Славянськ	298+N	15,8	28+N	29+N	33+N	5,8	
Миколаїв	304+N	15,9	34+N	34+N	44+N	4,9	
Фастів	359-N	16,1	35-N	39-N	41-N	3,1	
Луганськ	337+N	16,2	33+N	37+N	39+N	3,2	
Горлівка	257+N	16,6	25+N	27+N	37+N	4,6	
Черкаси	311-N	17,9	31-N	36-N	46-N	2,9	
Ужгород	302-N	18,1	32-N	30-N	41-N	3,1	
Кіровоград	288+N	19,6	28+N	28+N	35+N	3,6	
Ялта	317-N	19,7	31-N	37-N	43-N	4,7	
Херсон	273-N	20,3	23-N	27-N	37-N	2,3	
Сімферополь	270-N	20,7	20-N	27-N	37-N	2,7	
Рівне	263+N	21,8	23+N	26+N	34+N	2,6	
Івано–Франківськ	280+N	22,4	20+N	28+N	34+N	2,4	
Львів	251+2N	23,8	25+2N	21+2N	31+2N	2,8	
Луцьк	247+N	25,8	24+N	27+N	31+N	2,8	

6. Підрахувати загальні обсяги реалізації продуктів по областях.

7. Підрахувати коефіцієнти парної кореляції між Середнім доходом на мешканця, Рівнем безробіття (%), та: Обсягом реалізації консервованої продукції (тони), Обсягом реалізації алкоголю (тони), Обсягом реалізації молочної продукції (тони), Обсягом реалізації продуктів імпортного виробництва (тони) та Загальним обсягом реалізації продуктів харчової групи(тони).
8. Розрахувати параметри лінії парної регресії для показників: Середній доход на мешканця, Рівень безробіття (%), Обсяг реалізації продуктів імпортного виробництва (тони) та Загальний обсяг реалізації продуктів(тони) харчової групи.
9. Проміжні результати розрахунків зберігати на нових робочих листах книги MS Excel.
10. Остаточні результати подати у вигляді таблиці, наведеної нижче:

Таблиця 1. Результати статистичного аналізу даних моніторингового дослідження.

(дослідження впливу нижченаведених параметрів на Загальний обсяг реалізації продуктів харчової групи (тони))

Розрахункова величина	Середній доход на мешканця	Рівень безробіття (%)	Обсяг реалізації консервованої продукції (тони)	Обсяг реалізації алкоголю (тони)	Обсяг реалізації молочної продукції (тони)	продуктів імпортного виробництва
Коефіцієнт парної кореляції						
Рівняння парної регресії						

11. Результуючу таблицю зберегти у вигляді файла MS Word у папці Підсумки під назвою Прізвище_результат.

12. Показати виконану роботу викладачу.

Короткий термінологічний словник

Абсолютне значення 1% приросту - співвідношення абсолютного приросту до темпу приросту.

Абсолютний приріст - різниця рівнів динамічного ряду.

Абсолютні показники - розміри, рівні, обсяги правових явищ.

Абсолютні статистичні величини - це кількісні показники, що отримують в результаті проведеного статистичного дослідження і які характеризують розміри (рівні, обсяги) суспільних явищ у певних умовах місця і часу.

Аналітичним є групування, що ставить собі за мету виявлення і вивчення взаємозв'язку між окремими явищами та ознаками, які їх характеризують, називається аналітичним.

Варіація - коливання, мінливість значень правової ознаки в окремих елементів сукупності.

Вибірковим спостереженням називається обстеження, коли реєстрації підлягають не всі елементи сукупності, а тільки певна, випадково відібрана їх частина.

Відносна величина - це узагальнюючий показник, який характеризує кількісне співвідношення двох порівнюваних величин.

Відносні показники - результат порівняння двох абсолютних величин.

“Видові” індекси - вимірники “тяжкості” скоєних злочинів, які враховують санкції і склад злочину.

Графіком у статистиці називають наочне зображення статистичних величин за допомогою геометричних ліній і фігур (діаграм), картосхем (картограм) або того й іншого разом узятих (картодіаграм).

Групувальна ознака - атрибутивна чи варіаційна правова ознака, покладена в основу групування сукупності правових явищ.

Групування - це розподіл одиниць суспільного явища, що вивчається, за істотними ознаками, полягає в розподілі сукупності правових явищ на групи за істотними ознаками.

Децентралізоване зведення - зведення, при якому кожна одиниця спостереження за єдиною програмою обробляє зібрані первинні дані і подає до вищої організації тільки зведені дані.

Динамічний ряд - послідовність чисел, які характеризують зміну будь-якого правового явища у часі.

Дискретні ознаки мають лише окремі числові значення (кількість судимостей).

Економічна статистика вивчає явища і процеси, що мають місце в економіці, розробляє систему економічних показників і методи вивчення національного господарства країни чи регіону як єдиного цілого.

Економічні злочини - господарські, проти держави, державної і колективної власності, службові.

Екстраполяція тренду - поширення закономірностей зміни правових показників у минулому на найближче майбутнє.

Загальна теорія статистика розглядає категорії статистичної науки. Вона формулює і розробляє основні принципи, правила і методи дослідження, загальні для всіх галузей статистики.

Закон великих чисел - масовість і причинна зумовленість правових явищ.

Закономірність розподілу полягає у взаємозв'язку, співвідношенні між варіантами і частотами.

Зведений індекс - співвідношення складних правових явищ за два періоди.

Звітність - це форма спостереження, коли кожний правоохоронний орган подає відомості в статистичні органи та юридичні відомства у вигляді документів спеціально затвердженої форми.

Злочин - передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне діяння або бездіяльність, які посягають на суспільний устрій, політичну та економічну систему, власність, політичні, трудові, майнові й інші інтереси громадян.

Індекс - відносний показник, який характеризує зміну будь-якого правового явища у часі або його співвідношення у просторі.

Індекс сезонності - співвідношення фактичного рівня правового явища за певний місяць з середньомісячним рівнем.

Індексний ряд - ряд індексів, побудований за базисною або ланцюговою схемою порівняння.

Індивідуальний індекс - співвідношення рівнів правового показника окремих правових явищ.

Інтервальним рядом динаміки називається такий ряд числових показників, який характеризує розміри досліджуваного явища за певні проміжки (періоди, інтервали) часу (за декаду, місяць, квартал, півріччя, рік або якийсь інші інтервали часу).

Кількість - це така характеристика явища, завдяки якій сукупність можна поділити на однорідні частини і зібрати їх в іншій якості.

Кореляційний метод - це встановлення та обчислення щільності взаємозв'язку явищ суспільного життя.

Медіаною (Me) в статистиці називають варіанту, що є серединою впорядкованого варіаційного ряду розподілу, тобто ділить його на дві рівні частини: одна частина має значення варіюючої ознаки менше ніж середня, а друга - більше. Тобто це чітка середина будь-якого правильно побудованого ряду).

Метод групування дає змогу виділити в суспільному досліджуваному явищі найважливіші типи, характерні групи та підгрупи за істотними ознаками.

Мода (Mo) - це та варіанта, яка найчастіше повторюється в даній сукупності. Прикладом можуть бути дані про строки розгляду заяв у

районних відділах внутрішніх справ. Як правило, строк 7 діб зустрічається найчастіше, тому таку ознаку можна назвати *модю*. Якщо всі варіанти зустрічаються однаково часто, тоді мода практично відсутня.

Моментним рядом динаміки називається такий ряд числових показників, який характеризує розміри досліджуваного явища на якусь певну дату або момент часу.

Монографічне спостереження передбачає детальне обстеження лише окремих типових елементів сукупності.

Неперервні ознаки мають будь-які значення в певних межах варіації (вік людини).

Несуцільне спостереження - обліку підлягають не всі елементи, а тільки певна їх частина.

Об'єкт спостереження - сукупність правових явищ і процесів, які підлягають обстеженню.

Одиницею сукупності є кожний окремий елемент, який складає статистичну сукупність. Кожна окрема одиниця сукупності є носієм явища, що вивчається, і відрізняється від іншої одиниці сукупності розміром ознаки. Завжди має місце коливання (варіювання) значень ознаки у кожній одиниці статистичної сукупності.

Одиниця виміру характеризує, в яких одиницях обчислюється досліджувана сукупність. Наприклад, в кримінально-правовій статистиці злочинність вимірюється в зареєстрованих злочинів, особах, які їх вчинили, в розкритих і нерозкритих злочинах, в кримінальних справах і т.п.

Одиниця спостереження - це джерело інформації, тобто первинний заклад або установа, від якої одержують необхідні статистичні дані. В правовій статистиці одиницею спостереження є районний суд, відділ внутрішніх справ, прокуратура, виправно-трудова установа, органи РАГС, нотаріату тощо.

Одиниця сукупності - це первинний елемент об'єкта спостереження, який існує і ознаки якого реєструються.

Одноразове спостереження проводять епізодично по мірі виникнення потреби в дослідженні явища чи процесу з метою вирішення певних завдань щодо правозастосовчої діяльності.

Ознака - статистичний еквівалент притаманних елементам сукупності властивостей.

Первинний документ - формуляр єдиного зразка, який містить адресну характеристику об'єкта спостереження та відомості про нього.

Періодичне спостереження проводиться регулярно, здебільшого через певні (як правило, рівні) проміжки часу. Наприклад, перепис населення

Підметом таблиці є та статистична сукупність, ті об'єкти або їх частини, які характеризуються рядом числових показників.

Поточне спостереження полягає у систематичній реєстрації фактів по мірі їх виникнення або збирання фактів щодо безперервного процесу.

Правова статистика - галузь статистики, яка в своїх показниках відображає процес охорони суспільного і державного устрою, власності, прав та інтересів окремих громадян, підприємств, установ, організацій; веде облік порушень законності, що розглядаються правоохоронними органами, і заходів боротьби з ними.

Присудок таблиці - це показники, що характеризують статистичну сукупність.

Програма спостереження - перелік запитань, на які буде отримана відповідь внаслідок спостереження.

Рівень ряду - значення правового показника в окремий період або момент часу.

Рівняння тренду - математична функція, яка описує залежність рівнів правового явища від часу.

Ряд розподілу - розподіл елементів сукупності на групи за будь-якою правовою ознакою.

Ряди динаміки - це статистичні показники, розташовані в хронологічній послідовності, які характеризують розвиток того чи іншого соціально-економічного явища у часі.

Середня величина у статистиці - це узагальнюючий показник сукупності однорідних явищ, який характеризує її за якоюсь однією кількісно варіаційною ознакою на певній території за конкретний проміжок часу.

Система показників - єдиний комплекс характеристик правового явища чи процесу, який всебічно кількісно його відображає.

Соціальна статистика формує систему показників для характеристики життя населення та різних аспектів соціальних відносин; її галузі - статистика народонаселення, політики, культури, охорони здоров'я, науки, освіти тощо.

Спеціально організовані статистичні спостереження - проводяться для уточнення і перевірки звітних даних, а також для вирішення самостійних наукових завдань, особливо з метою прийняття важливого управлінського або політичного рішення.

Спостереження основного масиву охоплює переважну частину елементів сукупності, обсяг значень істотної ознаки у яких визначає розмір явища, тобто при обстеженні відкидають певну кількість одиниць, які не можуть істотно вплинути на характеристику сукупності в цілому.

Статистика - це суспільна наука, що вивчає кількісну сторону масових явищ суспільного життя в нерозривному зв'язку з їх якісною стороною в конкретних умовах простору і часу.

Статистична закономірність виражає середній результат взаємодії значного числа однорідних явищ, тобто статистична закономірність не виражає властивості кожного явища окремо, а тільки в масових процесах, або в загальній системі.

Статистична сукупність - це певна множина елементів, поєднаних однаковими умовами існування та розвитку. Об'єктивною основою існування статистичної сукупності є складне перетинання причин та умов, які

формують той чи інший масовий процес, наприклад, зміни тенденцій в розвитку злочинності залежно від зміни соціально-економічної та політичної ситуації в країні.

Статистична таблиця - це форма раціонального викладення числових характеристик досліджуваних суспільних явищ та процесів.

Статистичне дослідження - процес збору, обробки й аналізу інформації про суспільно-правові явища і процеси.

Статистичне зведення - це процес упорядкування, систематизації і наукової обробки первинного статистичного матеріалу для виявлення типових рис і закономірностей явищ і процесів, що вивчаються.

Статистичне спостереження - це планомірний, науково організований процес збирання даних щодо масових явищ і процесів, які відбуваються в різних сферах життя суспільства, шляхом їх реєстрації за спеціальною програмою, розробленою на основі статистичної методології.

Статистичний аналіз являє собою процес вивчення і співставлення отриманих цифрових даних між собою і з іншими даними, їх узагальнення.

Статистичний показник - узагальнююча характеристика правового явища, в якій поєднуються кількісна та якісна його визначеність.

Структурне (варіаційне) групування характеризує розподіл якісно однорідної сукупності на групи за розміром варіюючої ознаки. За допомогою структурних групувань можна вивчати віковий склад населення; віковий склад злочинців або осіб, які вчинили якийсь конкретний вид злочинів.

Суцільне спостереження - обстеженню і реєстрації підлягають усі без винятку елементи сукупності.

Темп зростання - частка від ділення рівнів динамічного ряду.

Темп приросту - співвідношення абсолютного приросту і відповідного рівня динамічного ряду.

Тенденція розвитку - певний напрям розвитку, тривала еволюція, яка має характер зростання, зниження або стабільності рівнів правового показника.

Типологічне групування - це групування, за допомогою якого виділяють із загального масиву інформації типові явища і процеси.

«Тотальний» індекс злочинності - зведений індекс, побудований з урахуванням «тяжкості» (суспільної небезпеки) скоєних злочинів.

Узагальнюючі показники - це такі показники, що відображують величини, які приведені в порівняльній вигляд і одним числом характеризують найбільш типові риси явищ, що вивчаються при даному статистичному дослідженні.

Централізоване зведення - усі первинні дані спостереження зосереджуються в одній, центральній установі (наприклад, в Державному комітеті статистики України), де вони оброблюються та систематизуються. Прикладом такого зведення є обробка матеріалів перепису населення.

Якість - це внутрішня сутність і особливість усієї сукупності явищ та їх природну розмірність, завдяки чому всі явища відрізняються одне від одного, а також те, що робить їх тим, чим вони є в реальній дійсності.

Додаток 1. Основи роботи з табличним процесором Microsoft Excel

1.1. Вікно програми

Microsoft Excel є табличним процесором – програмою для створення та обробки електронних таблиць. Ярлик Microsoft Excel має вигляд, зображений на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Ярлик MS Excel

Вікно програми зображено на рис. 1.2.

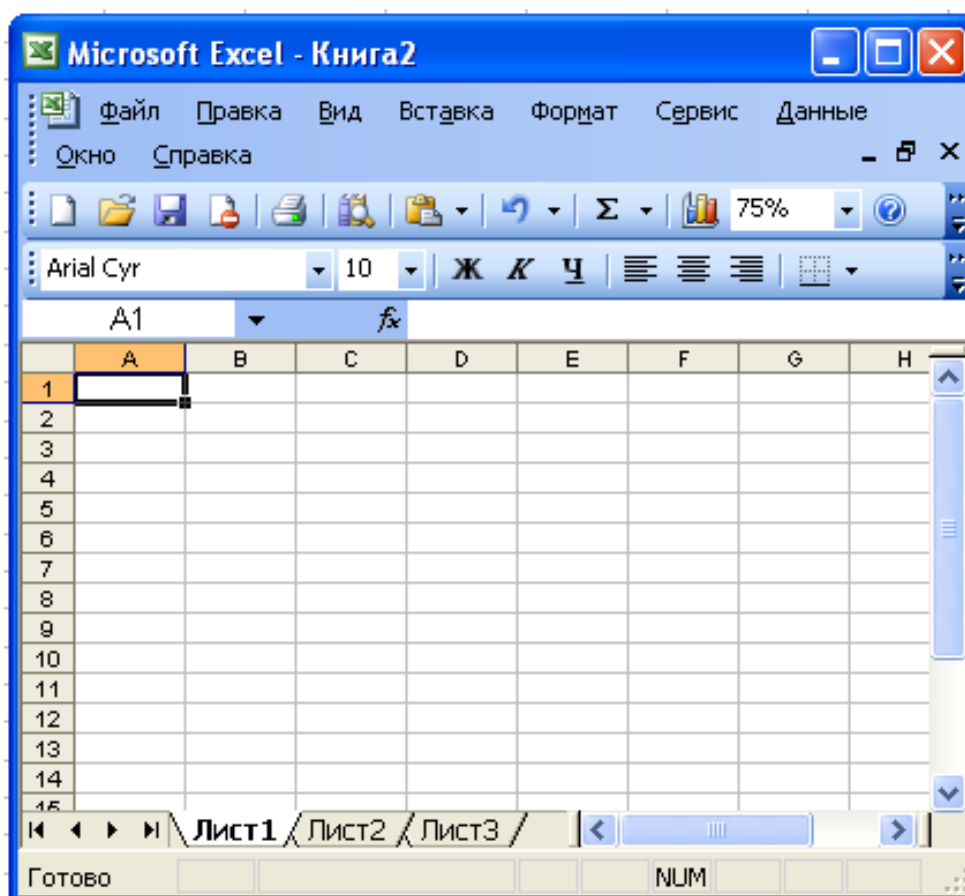

Рис. 1.2. Вікно програми MS Excel

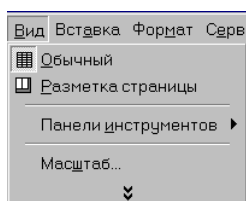
Microsoft Excel дозволяє працювати з таблицями в двох режимах:
Обычный – найбільш зручний для виконання більшості операцій.

Разметка страниц – призначений для остаточного форматования таблиці перед друкуванням. Межі поміж сторінками у цьому режимі відображаються синіми пунктирними лініями, а межі таблиці – суцільною синьою лінією, пересуваючи яку, можна змінювати розмір таблиці.

Для переходу поміж режимами **Обычный** та **Разметка страниц** використовуються відповідні пункти у меню **Вид**.

1.2. Меню

Під заголовком вікна міститься рядок меню, через який можна викликати будь-яку команду Microsoft Excel. Для відкриття меню необхідно клацнути мишею на його імені, після чого з'являться ті команди цього меню, які вживаються найчастіше (рис.1.3.).

Рис.1.3. Команди горизонтального меню, що вживаються найчастіше

Якщо клацнути на кнопці у нижній частині меню, то буде відображена й решта команд цього меню (рис.1.4.).

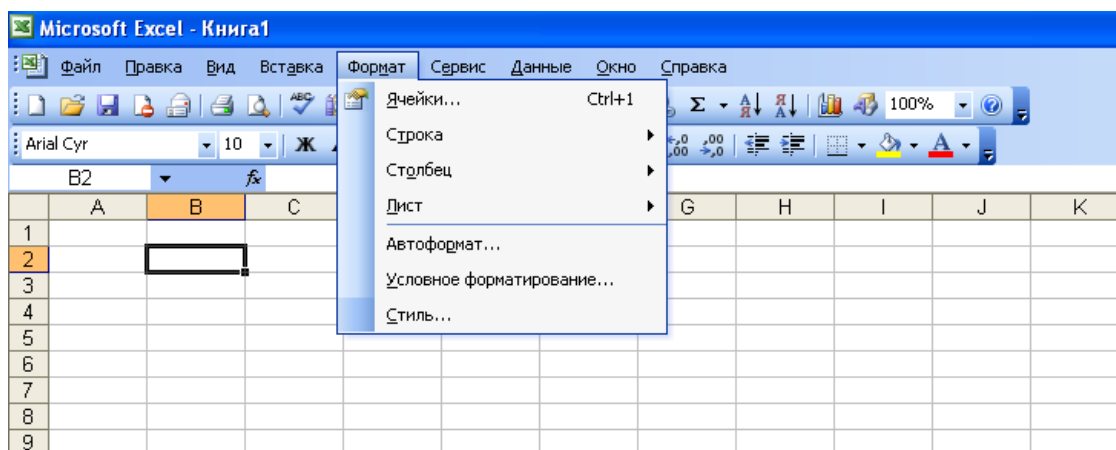

Рис. 1.4. Інші команди горизонтального меню

1.3. Панелі інструментів

Під рядком меню розташовані панелі інструментів, що складаються з кнопок з рисунками. Кожній кнопці відповідає одна команда, значення якої відображає рисунок. Більшість кнопок дублюють найбільш часто вживані команди, доступні зі складу меню (рис. 1.5).

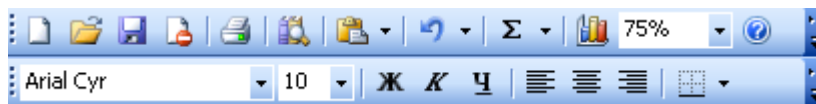
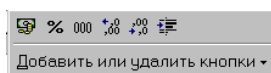

Рис. 1.5. Панелі інструментів

Для виклику команди, пов'язаної з кнопкою, необхідно натиснути мишею на цій кнопці. Якщо навести покажчик миші на кнопку й трохи зачекати, поруч з'явиться рамка з назвою команди.

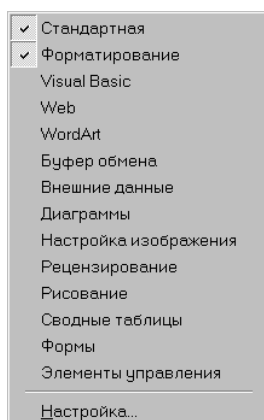
Рис.1.6. Меню додавання або видалення кнопок з панелі інструментів

Зазвичай під рядком меню містяться дві панелі інструментів – **Стандартная** та **Форматирование**. Щоб вивести або забрати панель з екрану, слід вибрати в меню **Вид** пункт **Панели инструментов**, а потім натиснути на ім'я потрібної панелі. Якщо панель присутня на екрані, то навпроти її імені буде стояти позначка ✓. Якщо для виведення усіх кнопок на панелі не достатньо місця, то виводяться кнопки, які були вжиті останніми, та додаткова кнопка у кінці панелі, при натисканні якої з'являться решта кнопок. При натисканні на кнопку **Добавить или удалите кнопки** з'явиться меню (рис.1.6.), в якому можна вивести або прибрати кнопку з панелі.

Також для зміни складу панелі інструментів можна у меню **Сервис** вибрати пункт **Настройка**. У діалоговому вікні необхідно вибрати вкладку **Команды**. У переліку **Категории** необхідно вибрати групу кнопок, після

чого у переліку **Команды** з'являються кнопки цієї групи. Щоб додати кнопку до панелі інструментів, слід пересунути її з діалогового вікна в потрібну позицію меню. Для видалення кнопки з панелі інструментів необхідно пересунути її за межі панелі інструментів **Настройка**. Процес встановлення кнопки завершується натисканням кнопки **Закричь**.

Керувати панелями інструментів зручно за допомогою контекстного меню (рис.1.7.), яке викликається натисканням правої клавіші миші на будь-якій кнопці.

Рис. 1.7. Контекстне меню

Під панелями інструментів Microsoft Excel зазвичай містяться рядок формул, а у нижній частині вікна – рядок стану. Щоб вивести або зібрати ці рядки, слід у меню **Вид** вибрати відповідні пункти: **Строка формул** або **Строка состояния**.

1.4. Робоча книга

Файл у Microsoft Excel називається **робочою книгою**. **Робоча книга** складається з **робочих аркушів**, імена яких (**Лист1, Лист2, ...**) виведені на ярликах у нижній частині вікна робочої книги. Натискаючи на ці ярлики, можна переходити від одного аркушу робочої книги до іншого. Для прокручування ярликів використовуються кнопки ліворуч горизонтальної координатної лінійки:

- – перехід до ярлика першого аркуша;
- – перехід до ярлика попереднього аркуша;
- – перехід до ярлика наступного аркуша;
- – перехід до ярлика останнього аркуша.

Робочий аркуш являє собою таблицю, що складається з 256 стовпців і 65536 рядків. Стовпці позначаються латинськими літерами, а рядки – цифрами. Кожне вічко таблиці має **адресу**, що складається з імені рядка й імені стовпця. Наприклад, якщо вічко міститься в стовпці **F** і рядку **7**, то воно має адресу **F7**.

1.5. Виділення елементів таблиці

Одне з вічок таблиці завжди є **активним**. Активне вічко виділяється рамкою. Щоб зробити вічко активним, потрібно підвести рамку до цього вічка клавішами керування курсором або натиснути на ньому мишею.

Для виділення декількох суміжних вічок необхідно встановити покажчик миші на одному з вічок, натиснути ліву кнопку миші і, не відпускаючи її, розтягнути виділення на всю ділянку. Для виділення декількох несуміжних груп вічок слід виділити одну групу, натиснути клавішу **Ctrl** і, не відпускаючи її, виділити інші вічка.

Щоб виділити цілий стовпець або рядок таблиці, необхідно натиснути мишею на його заголовку. Для виділення декількох стовпців або рядків слід натиснути на імені першого стовпця або рядка і розтягнути виділення на весь діапазон.

Для виділення декількох аркушів необхідно натиснути **Ctrl** і, не відпускаючи її, натискати на ярликах аркушів.

1.6. Заповнення вічок

Для введення даних у вічко необхідно зробити його активним і тоді ввести дані з клавіатури. Дані з'являться у вічку та у рядку редагування (рис.1.8.). Для завершення введення слід натиснути **Enter** або одну з клавiш керування курсором. Процес введення даних закінчиться й активним стане сусіднє вічко.

Рис.1.8. Рядок вводу даних

Щоб відредагувати дані у вічку, необхідно:
зробити вічко активним і натиснути клавішу **F2** або двічі натиснути у вічку мишею;
у вічку з'явиться текстовий курсор, який можна пересунути клавішами керування курсором у потрібне місце і відредагувати дані;
завершити редагування клавішею **Enter** або клавішами керування курсором.

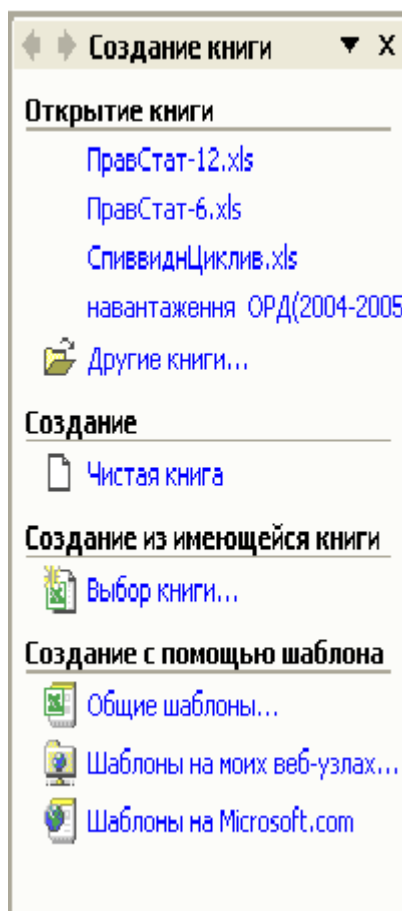
1.7. Скасування операцій

Для скасування останньої операції з даними необхідно в меню **Правка** вибрати команду **Отменить ...** або натиснути кнопку на панелі інструментів. Якщо натиснути на стрілці поруч із цією кнопкою, то розкриється перелік операцій, виконаних у поточному сеансі роботи. Натиснувши на імені однієї операції, можна скасувати її та усі операції, виконані після неї.

Щоб повернути останню скасовану операцію, слід у меню **Правка** вибрати команду **Повторить ...** або натиснути кнопку . Для перегляду переліку скасованих операцій слід натиснути на стрілці поруч із цією кнопкою.

1.8. Створення робочої книги

Для створення нової робочої книги слід вибрати у меню **Файл** команду **Создать**. У діалоговому вікні, що розкрилося (рис.1.9.), слід вибрати спочатку вкладку, а потім шаблон, на основі якого буде створено робочу книгу, після чого натиснути кнопку **ОК**. Звичайні робочі книги створюються на основі шаблону **Книга**. Для створення робочої книги на основі цього шаблону можна також натиснути кнопку .

Рис.1.9. Вікно створення робочої книги

1.9. Відкриття робочої книги

Для відкриття існуючої робочої книги необхідно в меню **Файл** вибрати команду **Открыть** або натиснути кнопку , після чого розкриється діалогове вікно **Открытие документа**. У прихованому переліку **Папка** слід вибрати диск, на якому міститься потрібна робоча книга. У переліку, що

розташований нижче, вибрати (подвійним натисканням) папку з книгою і саму книгу.

За замовченням у переліку виводяться тільки файли з книгами Microsoft Excel, які мають розширення **xls** і позначки, зображені на рис.1.10.

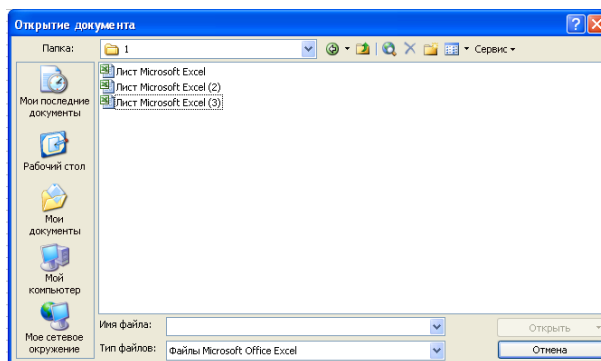

Рис. 1.10 Вікно відкриття документу

Для виводу інших типів файлів або усіх файлів необхідно вибрати відповідний тип у полі прихованого переліку **Тип файлов**.

1.10. Збереження робочої книги

Для збереження робочої книги необхідно викликати команду **Сохранить** зі складу меню **Файл** або натиснути кнопку . При першому збереженні з'являється діалогове вікно **Сохранение документа**. У прихованому переліку **Папка** слід вибрати диск, у переліку, що розташований нижче, – папку, в якій необхідно зберегти книгу. У полі прихованого переліку **Тип файла** вибирається формат, в якому буде збережено книгу. У полі **Имя файла** потрібно ввести ім'я книги й натиснути кнопку **Сохранить**.

При повторному збереженні діалогове вікно **Сохранение документа** не виводиться, книга автоматично зберігається в тому ж файлі. Щоб зберегти її під іншим ім'ям або в іншій папці, слід у меню **Файл** вибрати команду **Сохранить как**, після чого з'являється вікно **Сохранение документа**.

1.11. Закриття робочої книги

Для закриття книги необхідно вибрати в меню **Файл** команду **Закрить** або натиснути кнопку **X** вікна книги.

1.12. Завершення роботи з Microsoft Excel

Для завершення роботи з Microsoft Excel необхідно закрити вікно програми: натиснути кнопку **X** вікна програми, або комбінацію клавіш **Alt + F4**, або виконати команду **Выход** зі складу меню **Файл**.

1.13. Робота з вікнами

Іноді необхідно водночас переглядати різні частини великої таблиці. Для цього слід поділити вікно таблиці на підвікна одним із наступних способів:

1. Встановити покажчик миші на горизонтальній або вертикальній позначці поділу (він матиме вигляд двуспрямованої стрілки) і пересунути його в потрібне місце. Розміри підвікон можна змінювати, пересуваючи смуги поділу.

2. Виділити стовпець або рядок, перед яким слід поділити вікно. Для поділу вікна на 4 частини необхідно виділити вічко, перед яким потрібно виконати поділ. Потім у меню **Окно** вибрати команду **Разделить**. Вікно розділиться горизонтально за рядком над виділеним вічком і вертикально за стовпцем ліворуч від нього.

Щоб скасувати поділ вікон, слід у меню **Окно** вибрати команду **Снять разделение** або двічі натиснути на лінії поділу.

Створення нового вікна

За допомогою команди **Новое** меню **Окно** можна створити додаткове вікно для активної робочої книги, щоб переглядати різні частини робочої книги одночасно. У цьому випадку в заголовку вікна після імені робочої книги через двокрапку зазначається номер нового вікна. Наприклад, друге вікно робочої книги **Звіт** буде назване **Звіт:2**.

Упорядкувати вікна робочої книги можна в такий спосіб. В меню **Окно** слід вибрати команду **Расположить**. У діалоговому вікні, що з'явилося, вибрати потрібний варіант:

рядом – вікна займатимуть рівні частини екрану;

сверху вниз – упорядкування горизонтальними смугами;

слева направо – упорядкування вертикальними смугами;

каскадом – упорядкування каскадом.

Якщо встановити прапорець **только окна текущей книги**, то розміщені таким чином будуть тільки вікна активного документа.

Для повернення до одновіконного зображення необхідно розгорнути активне вікно на весь екран, натиснувши на кнопку розгортання вікна.

Фіксація підвікон

Іноді потрібно зафіксувати не екрані частину таблиці. Наприклад, зафіксувати заголовок таблиці, щоб він завжди був присутній на екрані. Для фіксації тільки горизонтальних або тільки вертикальних заголовків виконайте такі дії:

щоб зафіксувати горизонтальні заголовки, виділіть рядок нижче заголовків; щоб зафіксувати вертикальні заголовки, виділіть стовпець праворуч від заголовків;

у меню **Окно** виберіть команду **Закрепить области**.

Для фіксації і вертикальних, і горизонтальних заголовків необхідно:

виділити вічко, по якому слід зафіксувати заголовки (усі рядки вище виділеного вічка і усі стовпці ліворуч від виділеного вічка будуть зафіксовані);

у меню **Окно** вибрати команду **Закрепить области**.

Якщо поділити вікно до фіксації підвікон, вони зафіксуються по їхньому поточному місцю, а не по активному вічку.

Скасовується фіксація вікон і підвікон командою **Снять закрепление областей** меню **Окно**.

1.14. Форматування даних

Формат чисел

Кожне число в таблиці можна подати в різному форматі (із різною кількістю десяткових позицій, незначущих нулів та ін.).

Для зміни формату вмісту вічка необхідно:

виділити потрібні вічка;

вибрати команду **Ячейки** меню **Формат**;

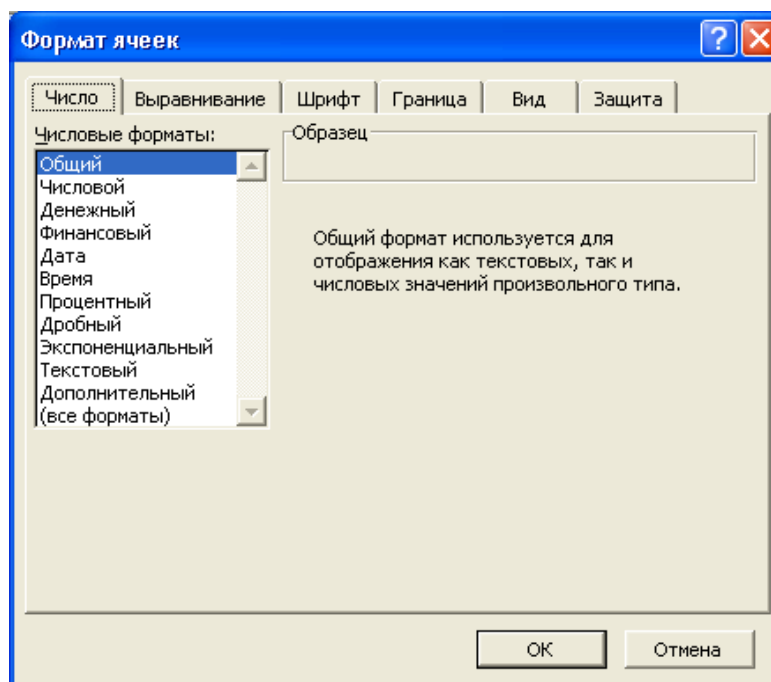
вибрати вкладку **Число** (рис.1.11.);

у переліку **Числовые форматы** вибрати тип формату вмісту вічка, а в полях праворуч – параметри формату;

у полі **Образец** буде відображатися приклад вмісту вічка в обраному форматі;

щоб створити власний формат, слід вибрати пункт **все форматы**, а потім у полі **Тип** ввести новий формат;

натиснути **ОК**.

Рис. 1.11. Вікно формату вічок.

Маски форматів

Маски форматів чисел дозволяють керувати відображенням значень у вічках. Значення масок наступне (табл. 3):

Таблиця 3. Приклади використання масок

Введене число	Маска	Відображення числа
76,364	000,000	076,364
44,894	###,###	044,894
7636,4	####,#	7636,4
781,7	\$###,	\$782,
7,6	#,000	7,600
2,4	000,#	002,4
3,25	#??/???	13/4
0,8	?,#	,8
0,2	0,00	0,20
0,7	#,00	,70
0,4	?,#%	40%

Основной – числа виводяться в тому форматі, в якому вони були введені.

– якщо число має більшу кількість цифр праворуч від десяткової коми, ніж зазначено знаків **#** у правій частині формату, то число округляється до зазначеної кількості десяткових знаків після коми. Якщо число має більшу кількість десяткових знаків ліворуч від коми, ніж знаків **#** у лівій частині формату, то виводиться більша кількість цифр.

0 (нуль) – подібний символу **#**, але якщо в числі менша кількість цифр після коми, ніж зазначено знаків **0** у шаблоні, то виводяться відсутні нулі.

? – подібний символу **0**, за винятком того, що Microsoft Excel виводить пропуск замість незначних нулів по обидва боки від десяткової коми таким чином, що число виявляється вирівняним по десятковій комі. Можна також використовувати цей символ для раціональних дробів, що мають різне число десяткових знаків.

, (кома) – цей символ визначає, скільки цифр (відповідно до кількості символів **0** і **#**) виводиться праворуч і ліворуч від десяткової коми. Можна також використовувати кому в шаблонах часу дня для того, щоб створити формати часу дня, що відображають частки секунди.

% – число множиться на 100 і додається знак **%**.

(пропуск) – роздільник тисяч. Тисячі розділяються пропусками, якщо шаблон містить пропуски, оточені по обидва боки знаками **#** або **0**. Пропуск, що йде слідом за знаком шаблону, округляє число до тисяч. Шаблон, в якому за символами **0,0** йдуть два пропуски, буде відображати число **43 500 000** як **43,5**.

E+00 – експоненціальний формат числа.

грн. – + / ( ) : – відображаються ці символи.

**** – відображається наступний за ним символ формату. Microsoft Excel не відображає сам символ "зворотна коса риска". Діє так само, якби наступний за ним символ був укладений у подвійні лапки.

* – повторює наступний за ним символ формату стільки разів, скільки потрібно, щоб заповнити усю ширину стовпця. У кожній секції формату не може бути більш одного символу *****.

_ (підкреслення) – робить пропуск ширини, що відповідає наступному символу шаблону. Наприклад, для того, щоб Microsoft Excel робив пропуск на ширину символу дужок і позитивні числа виявлялися вирівняними так само, як і негативні числа, укладені в дужки, слід ввести **_**) наприкінці секції формату для позитивних чисел.

"текст" – відображає будь-який текст, укладений у подвійні лапки.

@ – якщо у вічку є текст, то цей текст відображається в тому місці формату, де перебуває символ **@**.

Зазначимо, що зміна формату вічка змінює лише зовнішній вигляд вічка, але не його вміст.

Вирівнювання вмісту вічок

Вміст вічок може бути вирівняний по лівому краю, по правому краю або по центру. На новому робочому аркуші усі вічка мають формат **Обычный**, при якому числа, дати і час вирівнюються по правому краю вічка, текст – по лівому, а логічні значення **ИСТИНА** і **ЛОЖЬ** центруються. Зміна вирівнювання не впливає на тип даних. Для вирівнювання вмісту вічок необхідно:

виділити вічка, які слід відформатувати;

у меню **Формат** вибрати команду **Ячейки**;

вибрати вкладку **Выравнивание**;

у прихованому переліку **по горизонтали** вибирається тип вирівнювання по горизонталі:

по значенню – вирівнювання за замовчанням залежно від типу даних;

по левому краю (отступ) – вміст вічка вирівнюється по лівому краю з відступом, який зазначений у полі праворуч;

по центру – вміст вічка центрується;

по правому краю – вміст вічка вирівнюється по правому краю;

с заполнением – вміст виділеного діапазону заповнюється символами, зазначеними в лівому вічці обраного діапазону;

по ширине – вміст вічка розбивається на декілька рядків, а пропуски між словами встановлюються так, щоб ширина рядків відповідала вічку;

по центру выделения – вміст лівого вічка виділеного діапазону вирівнюється по центру діапазону (всі інші вічка виділеного діапазону повинні бути порожніми);

у прихованому переліку **по вертикали** вибирається тип вирівнювання по вертикалі:

по верхньому краю – вміст вічка вирівнюється по верхньому краю;

по центру – по центру;

по нижньому краю – по нижньому краю;

по висоті – вміст вічка розбивається на декілька рядків, перший і останній рядки вирівнюються по верхній і нижній межі вічка; у групі прапорців **Отображение** можна увімкнути такі режими:

переносить по словам – по досягненні правої межі вічка текст буде переноситися на новий рядок;

автоподбор ширины – розмір символів зменшується так, що вміст вічка уміщується в межах вічка;

объединение ячеек – виділені вічка об'єднуються в одне;

у рамці **Ориентация** вибирається напрямок розташування тексту у вічку – текст можна розташувати вертикально, або під кутом.

Для швидкого вирівнювання даних у вічках використовуються кнопки

 на панелі інструментів:

Щоб вирівняти текст по центру декількох стовпців, необхідно:

виділити вічко, що містить дані, які необхідно вирівняти по центру декількох стовпців, і порожні вічка, що містяться праворуч;

об'єднати вічка, натиснувши кнопку .

Встановлення шрифту

Для встановлення шрифту необхідно:

виділити групу вічок;

у меню **Формат** вибрати команду **Ячейки**;

вибрати вкладку **Шрифт** (рис. 1.12.);

у переліку **Шрифт** вибирається тип шрифту (шрифти типу TrueType виглядають однаково на екрані й на друку, поруч з їхнім ім'ям встановлені спеціальні позначки);

у полі Начертание вибирається написання шрифту:

обычный – звичайне написання;

курсив – *курсивне написання*;

полужирный – **жирне написання**;

полужирный курсив – ***жирне курсивне написання***.

у полі Размер – розмір шрифту у пунктах (1 пункт = 0,375 мм).

у полі Подчеркивание – тип лінії підкреслення:

Нет – підкреслення не використовується;

Одинарное, по значению – підкреслення символів одинарною лінією;

Двойное, по значению – підкреслення символів подвійною лінією;

Одинарное, по ячейке – підкреслення одинарною лінією по ширині вічка;

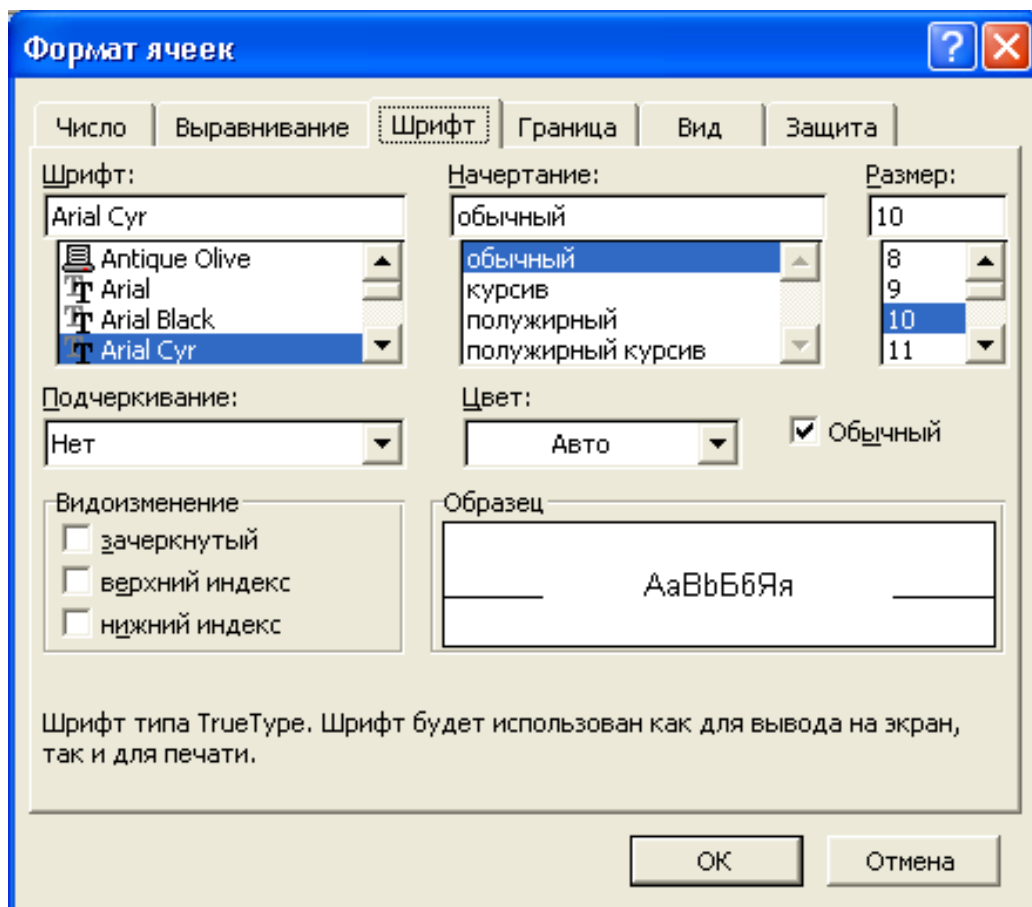

Рис. 1.12. Вкладка Шрифт з команди Формат вічок

Двойное, по ячейке – підкреслення подвійною лінією по ширині вічка;

у полі Цвет – колір символів;

у рамці Эффекты можна встановити прапорці:

зачеркнутый – закреслення тексту одинарною лінією;

верхний индекс – розмір символів зменшується, текст розташовується вище;

нижний индекс – розмір символів зменшується, текст розташовується нижче;

якщо встановити прапорець **Обычный**, то у вічку встановиться шрифт за замовчанням;

натиснути **ОК**.

Для швидкого форматування символів використовуються кнопки панелі **Форматирование**.

Зміна розмірів рядків і стовпців

За замовченням вічка мають стандартну ширину і висоту. Висота рядку визначається розміром поточного шрифту. Для зміни розміру рядка або стовпця можна пересунути межу заголовку до необхідного розміру (на межі заголовків покажчик миші обернеться на двоспрямовану стрілку). Для зміни розмірів відразу декількох стовпців або рядків слід їх виділити і пересунути межу одного з виділених елементів. Якщо на межі заголовків стовпців двічі натиснути мишею, то ширина стовпця встановиться по ширині вічка з самим довгим вмістом.

Для точного встановлення ширини стовпців необхідно:

виділити стовпці;

викликати команду **Столбец** меню **Формат**, потім вибрати команду

Ширина;

ввести в полі **Ширина столбца** значення ширини стовпця (число символів, що можуть поміститися в стовпці при використанні стандартного шрифту);

натиснути кнопку **ОК**.

Команда **Автоподбор ширины** встановлює ширину стовпця так, щоб умістити самий довгий елемент цього стовпця. Команда **Стандартная ширина** пропонує змінити стандартну ширину для стовпців робочого аркушу.

Для точного встановлення висоти рядків необхідно:

виділити рядок або декілька рядків;

вибрати команду **Строка** меню **Формат**, а потім команду **Высота**;

у полі **Высота строки** ввести значення висоти рядку в пунктах;

натиснути **ОК**.

Щоб приховати рядки або стовпці, необхідно:

виділити рядки або стовпці, які слід приховати;

вибрати в меню **Формат** команду **Строка** або команду **Столбец** відповідно, потім вибрати команду **Скрыть**.

Щоб приховати рядок, можна також пересунути нижню межу заголовку рядку за верхню межу. Щоб приховати стовпець, можна пересунути праву межу заголовку стовпця за ліву. Стовщена рамка рядка або стовпця, а також пропущена літера стовпця або пропущений номер рядка вказують на наявність прихованих рядків або стовпців.

Щоб показати рядки або стовпці, необхідно:

виділити рядки або стовпці по обидва боки прихованого рядку або стовпця;

у меню **Формат** вибрати команду **Строка** або **Столбец**, а потім вибрати команду **Отобразить**.

Щоб показати рядок, можна також встановити покажчик миші відразу під стовщеною межею заголовку рядка і пересунути її униз. Щоб показати стовпець, слід встановити покажчик миші впритул праворуч від стовщеної межі заголовку стовпця і пересунути її праворуч.

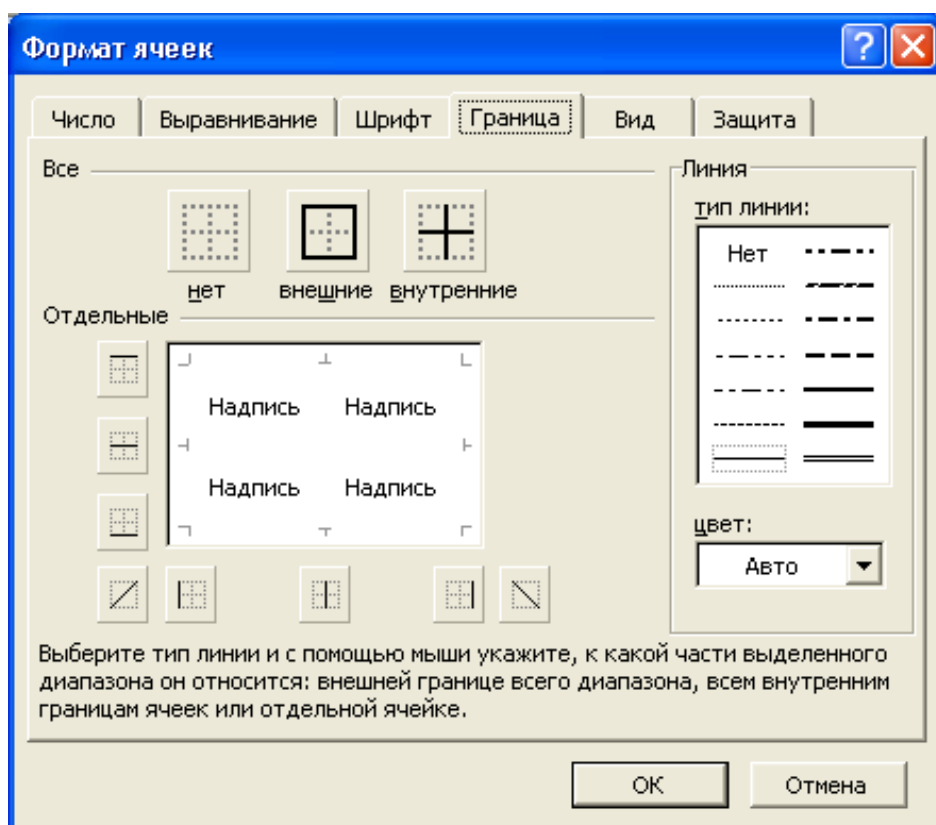
Оформлення таблиць

Таблиці в Microsoft Excel можна обрамлювати рамками і заповнювати різним кольором. Для обрамлення необхідно:

виділити вічка, які потрібно обрамити;

у меню **Формат** вибрати команду **Ячейки**;

вибрати вкладку **Граница** (рис. 1.13.);

Рис. 1.13. Вікно вкладки Границя команди Формат вічок

у полі **ТИП ЛІНИИ** вибрати тип лінії рамки;

у переліку **ЦВЕТ** – колір лінії;

для обрамлення виділених вічок ззовні слід натиснути кнопку **внешние**;

для відображення на папері внутрішніх ліній меж вічок слід натиснути кнопку **внутренние**;

для зняття обрамлення виділених вічок слід натиснути кнопку **нет**;

за допомогою групи кнопок **Отдельные** можна встановлювати та прибирати окремі лінії. Це можна також робити натисканням миші у зразку обрамлення, який подано у вікні.

Створювати рамки можна також за допомогою прихованого переліку

Границы: :

виділити вічка, які необхідно обрамити;

натиснути на стрілці поруч із кнопкою **Границы**;

вибрати тип обрамлення в палітрі рамок.

Обраний тип обрамлення можна застосувати і для інших вічок, виділивши ці вічка і зробивши натискання в палітрі **Границы**. Для зручності використання палітру рамок можна витягти з панелі інструментів.

Вічка таблиці можна заповнювати різними кольорами та візерунками:

виділити вічка;

вибрати команду **Ячейки** меню **Формат**;

вибрати вкладку **Вид**;

у палітрі кольорів вибрати колір (у рамці **Образец** буде подано зразок з обраними параметрами);

у переліку **Узор** вибрати візерунок;

натиснути кнопку **ОК**.

Для оформлення елементів таблиці різними кольорами можна використовувати також піктографічне меню:

виділити потрібні вічка;

для зміни кольору натиснути на стрілці поруч із кнопкою та у палітрі кольорів вибрати колір;

для зміни кольору символів натиснути на стрілці поруч із кнопкою і вибрати необхідний колір.

1.15. Виконання обчислень

Основні відомості

Обчислення в таблицях виконуються за допомогою **формул**. Формула може складатися з математичних операторів, значень, посилань на вічки та імена функцій. Результатом виконання формули є деяке нове значення, що міститься у вічку, де знаходиться формула. Формула починається зі знаку рівняння **=**. У формулі можуть використовуватися арифметичні оператори **+**, **-**, *****, **/**. Порядок обчислень визначається звичайними математичними законами.

Приклади формул: **=(A4+B8)*2**, **=F7*C14+B12**.

Константи – текстові або числові значення, що вводяться у вічко і не можуть змінюватися під час обчислень.

Посилання на вічко або групу вічок – спосіб, яким можна зазначити конкретне вічко або декілька вічок. Посилання на окреме вічко здійснюється зазначенням його координат. Значення порожнього вічка дорівнює нулю. Посилання на вічка бувають двох типів:

відносні (наприклад: **F7**) – визначають положення вічка відносно вічка з формулою.

абсолютні, які відрізняються наявністю символу **\$** перед ім'ям строки або(та) стовпця (наприклад: **\$F\$7**), – завжди вказують на конкретні вічка таблиці.

Відносні посилання автоматично корегуються при їх копіюванні, а відносні – ні. Наприклад, якщо пересунути або скопіювати формулу, яка містить обидва наведені посилання, на рядок нижче, то перше посилання автоматично зміниться на **F8**, а друге залишиться без зміни.

Можливо комбінувати типи посилань, наприклад: **F\$7**.

Для посилання на групу вічок використовують спеціальні символи:

: (двокрапка) – формує посилання на суцільний діапазон вічок.

Наприклад: **C4:C7** звертається до вічок **C4**, **C5**, **C6**, **C7**.

; (крапка з комою) – використовується для об'єднання кількох вічок або діапазонів вічок. Наприклад, **D2:D4;D6** – посилання на вічка **D2, D3, D4** та **D6**.

Для введення формули у вічко потрібно ввести знак **=** і математичний вираз, значенню якого повинен дорівнювати вміст цього вічка. Результат обчислення зображується безпосередньо у вічку, а текст формули з'являється в рядку редагування при виділенні цього вічка.

Функції

Функціями в Microsoft Excel називають заздалегідь визначені та іменовані формули, що мають один або декілька аргументів. Аргументами функцій можуть бути числові значення або адреси вічок. Наприклад:

=СУММ(A5:A9) – сума вічок **A5, A6, A7, A8** та **A9**;

=СРЗНАЧ(G4:G6) – середнє значення вічок **G4, G5** та **G6**.

Функції можуть входити одна в іншу, наприклад:

=ОКРУГЛ(СРЗНАЧ(G4:G6);2) – середнє значення по діапазону вічок **G4:G6**, округлене до двох десяткових знаків після крапки.

Для введення функції у вічко необхідно:

виділити вічко для формули;

викликати **Мастер функцій** за допомогою команди **Функция** меню **Вставка** або кнопки

у діалоговому вікні, що з'явилося (рис.1.14.), вибрати тип функції в переліку **Категория**, потім – потрібну функцію в переліку **Функция**;

натиснути кнопку **ОК**;

у полях **Число1**, **Число2** та ін. наступного вікна ввести аргументи функції (числові значення або посилання);

щоб не вказувати аргументи з клавіатури, можна натиснути кнопку , яка знаходиться праворуч поля, і вказати мишею аргументи функції

безпосередньо на робочому листі; для виходу з цього режиму слід натиснути кнопку , яка буде знаходитися під рядком формул; натиснути **ОК**.

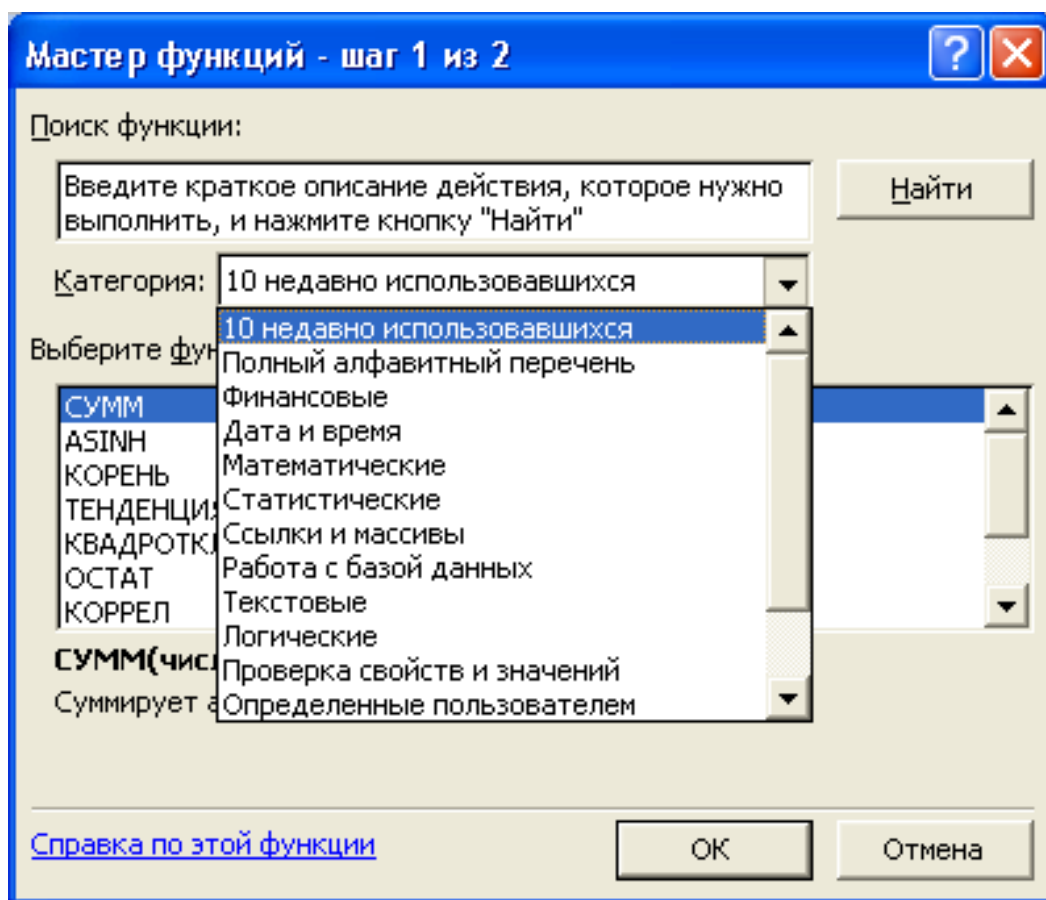

Рис. 1.14. Вікно Майстра функцій.

Швидко вставити у вічко функцію суми **СУММ** можна також за допомогою кнопки .

Повідомлення про помилки

Якщо формула у вічку не може бути правильно обчислена, Microsoft Excel виводить у вічко повідомлення про помилку. Якщо у формулі є посилання на вічко, що містить значення помилки, то замість цієї формули також буде виводитися повідомлення про помилку.

Значення помилок:

– ширина вічка не дозволяє відобразити число в заданому форматі;

#ИМЯ? – Microsoft Excel не зміг розпізнати ім'я, використане в формулі;

#ДЕЛ/0! – у формулі робиться спроба ділення на нуль;

#ЧИСЛО! – порушені правила задавання операторів, прийняті в математиці;

#Н/Д – таке повідомлення може з'явитися, якщо як аргумент задано посилання на порожнє вічко;

#ПУСТО! – зазначено перетинання двох областей, які насправді не мають загальних вічок;

#ССЫЛКА! – у формулі задано посилання на неіснуюче вічко;

#ЗНАЧ! – використаний неприпустимий тип аргументу.

При зверненні до вічка, інтервалу або формули замість адреси вічок можна використовувати привласнені їм імена.

Щоб привласнити ім'я формулі, необхідно:

у меню **Вставка** вибрати пункт **Имя**, а потім пункт **Присвоить**;

у полі **Имя** ввести ім'я для формули;

у полі **Формула** ввести формулу (вона повинна починатися зі знака рівняння);

натиснути кнопку **Добавить**, після чого ім'я формули з'явиться в переліку;

для вилучення імені з переліку слід виділити його і натиснути кнопку

Удалить;

після введення усіх імен натиснути **ОК**.

Щоб вставити формулу з власним ім'ям, необхідно:

у меню **Вставка** вибрати пункт **Имя**, а потім пункт **Вставить**;

у переліку **Имя** вибрати ім'я формули і натиснути **ОК**.

Для присвоєння імені вічку (інтервалу) необхідно або виконати ті ж самі дії, попередньо виділивши вічко з цим значенням, або:

виділити вічко, інтервал вічок або декілька несуміжних інтервалів, яким слід привласнити ім'я;

натиснути мишею в полі імені в лівій частині рядку формул;

набрати ім'я для вічка або інтервалу;

натиснути клавішу **Enter**.

Якщо натиснути на кнопці зі стрілкою поруч із полем імені, то з'явиться перелік власних імен вічок. Цей перелік можна використовувати для швидкого переміщення до іменованого об'єкту.

Ім'я, привласнене вічку або інтервалу на одному робочому аркуші, можна використовувати на будь-якому іншому аркуші цієї ж книги. Але можна також створювати імена, визначені тільки для поточного робочого аркуша (наприклад, щоб використовувати однакове ім'я на декількох різних аркушах однієї книги). Для цього необхідно включити до імені назву листа, наприклад: **Лист5!КоефіцієнтКореляції**.

При визначенні однакового імені на рівні аркушу і на рівні всієї книги, ім'я на рівні робочого аркушу буде перекривати загальне ім'я на тому аркуші, де воно визначено.

1.16. Операції з елементами таблиці

Вставка елементів таблиці

Для вставки вічок слід виділити вічка, на місці яких будуть вставлені нові вічка, та вибрати команду **Ячейки** із меню **Вставка**. У діалоговому вікні, що з'явилося, потрібно вибрати тип елемента, що вставляється:

ячейки, со сдвигом вправо – вставити вічка, зсунувши усе праворуч;

ячейки, со сдвигом вниз – вставити вічка, зсунувши усе ліворуч;

строку – вставити рядок;

столбец – вставити стовпець.

Для вставки рядків або стовпців необхідно:

виділити рядки або стовпці, на місці яких будуть вставлені нові елементи;

у меню **Вставка** вибрати пункт **Строки** або **Столбцы**.

Видалення елементів таблиці

Для видалення елементів таблиці слід виділити їх та у меню **Правка** вибрати команду **Удалить**. Стовпці та рядки видаляються без додаткових запитів, а при видаленні вічок з'являється діалогове вікно, в якому необхідно вибрати варіант видалення елементу:

ячейки, со сдвигом влево – видалити вічка, зсунувши усе вліво

ячейки, со сдвигом вверх – видалити вічка, зсунувши усе угору;

строку – видалити рядок;

столбец – видалити стовпець.

Видалення вмісту елементів таблиці

Для видалення вмісту вічок без видалення їх самих слід:

- ✓ виділити групу вічок, які необхідно очистити;
- ✓ вибрати пункт **Очистить** із меню **Правка**, а потім один із пунктів:

Все – очистити усе;

Форматы – встановлюється формат вічок за замовчанням;

Содержимое – очищення тільки вмісту вічок;

Примечание – очищення вічок від приміток.

Для видалення тільки вмісту вічок також можна виділити їх і натиснути клавішу **Delete**.

Копіювання і переміщення даних

Microsoft Excel дозволяє переміщувати і копіювати вміст вічок. Для цього використовується буфер проміжного збереження інформації **Clipboard**, що дозволяє переміщувати дані як у межах таблиці, так і в інші додатки Windows.

Для копіювання необхідно:

виділити групу вічок, вміст яких слід скопіювати;

викликати команду **Копировать** меню **Правка** або натиснути кнопку (навколо групи вічок з'явиться пунктирна лінія, яка вказує, що фрагмент скопійовано у буфер);

виділити групу вічок, в які слід вставити дані, або її ліве верхнє вічко;

викликати команду **Вставить** меню **Правка** або натиснути кнопку .

Фрагмент із буферу скопіюється в зазначене місце.

При копіюванні вічок, що містять формули з відносними посиланнями, координати вічок аргументів змінюються автоматично. Наприклад, при копіюванні формули **=A1+A2** з вічка **A3** у вічко **B3** її вміст зміниться на **=B1+B2**, тобто ця формула як і раніше обчислює суму двох вічок ліворуч від вічка з формулою. При копіюванні вічок, що містять формули з абсолютними посиланнями, адреси вічок-аргументів не змінюються.

Для переміщення вмісту вічок необхідно:

виділити групу вічок, вміст яких потрібно перемістити;

викликати команду **Вырезать** меню **Правка** або натиснути кнопку на (навколо групи вічок з'явиться пунктирна лінія, яка позначає, що фрагмент переміщений у буфер);

виділити верхнє ліве вічко з діапазону, в який необхідно вставити фрагмент;

викликати команду **Вставить** меню **Правка** або натиснути кнопку .

Фрагмент із буферу буде вставлений у зазначене місце.

При переміщенні вічок, що містять формули, координати вічок аргументів не змінюються. Наприклад, при переміщенні формули **=A1+A2** з вічка **A3** у вічко **B3** формула залишиться **=A1+A2**.

Операції копіювання та переміщення зручно здійснювати за допомогою контекстного меню, яке викликається натисканням правої клавіші миші на будь-якому вічці або на виділеній сукупності вічок. Пункт **Спеціальная вставка ...** (який присутній також у меню **Правка**) дозволяє копіювати замість формул лише отриманий за ними результат, копіювати формати вічок, визначати математичну операцію між вмістом буферу обміну та вічок, куди здійснюється вставка.

Буфер обміну

В Microsoft Excel існує власний **Буфер обміну** на 12 вічок, за допомогою якого можна копіювати фрагменти таблиці не тільки у межах Excel, але й в інші додатки, наприклад, у Microsoft Word. Для виведення панелі буферу обміну необхідно у меню **Вид** вибрати – **Панели инструментов**, потім – **Буфер обмена**. Для копіювання фрагменту у буфер його необхідно виділити та клацнути на кнопці . Для вставлення фрагменту з буферу необхідно клацнути на значку фрагменту. Наприклад, якщо фрагмент скопійовано з Microsoft Excel, то він буде мати значок . Для вставлення усіх фрагментів із буферу одночасно використовується кнопка . Для очищення буферу слід клацнути кнопку . При копіюванні двох фрагментів підряд панель **Буфер обмена** з'являється автоматично.

Пошук даних

Щоб знайти деякий текстовий рядок або число, потрібно: у меню **Правка** вибрати пункт **Найти**;

у діалоговому вікні, що з'явилося, у полі **Что** ввести текст, який необхідно знайти;

для того, щоб Microsoft Excel враховував при пошуку регістр символів (нижній – рисі літери, верхній – заглавні), уведених у полі **Что**, слід встановити прапорець **Учитывать регистр**;

якщо необхідно, щоб Microsoft Excel шукав тільки ті вічка, весь вміст яких відповідає шаблону пошуку, слід встановити прапорець **Ячейка целиком**;

у полі **Просматривать** необхідно вибрати напрямок пошуку – **по строкам** або **по столбцам**;

у полі **Область поиска** слід вибрати **формулы**, **значения** або **примечания** (пошук буде робитися тільки в зазначених компонентах вічок); натиснути кнопку **Найти далее** (після чого буде виділене перше слово, що відповідає умовам пошуку);

для пошуку наступного входження тих же символів повторно натиснути кнопку **Найти далее**;

для заміни виділених символів іншими необхідно натиснути кнопку **Заменить**, після чого з'явиться діалогове вікно **Заменить**.

Заміна даних

Команда **Заменить** меню **Правка** аналогічна команді **Найти**, але вона дозволяє замінити знайдені дані на інші. У полі **Что** слід зазначити, що потрібно знайти, а в полі **Заменить на** – зазначити, яким текстом необхідно замінити знайдений фрагмент. Після натискання кнопки **Найти далее** буде виділене перше слово, що відповідає умовам пошуку. Для його заміни слід натиснути кнопку **Заменить**.

1.17. Операції з аркушами робочих книг

Для перейменування аркуша необхідно виконати подвійне натискання на його ярлику і ввести нове ім'я. Його довжина не повинна перевищувати 31 символ і не може містити символи **\ / ? * : [ ]**.

Для копіювання або переміщення аркушів робочої книги необхідно:
відкрити робочу книгу-джерело, аркуші якої необхідно скопіювати, і робочу книгу-приймач;
вибрати аркуш, який потрібно скопіювати;
вибрати команду **Переместить/скопировать лист** меню **Правка**;
у полі **в книгу** (рис.1.25.) слід вибрати робочу книгу-приймач (для того, щоб скопіювати аркуші в ту ж саму робочу книгу, необхідно вибрати ім'я поточної робочої книги);
у полі **Перед листом** слід вибрати аркуш, перед яким необхідно вставити скопійований аркуш;
для копіювання аркуша потрібно встановити прапорець **Создавать копию**;
натиснути кнопку **ОК**.
для видалення аркушу необхідно зробити його поточним і в меню **Правка** вибрати команду **Удалить лист**.

Для вставки чистого аркуша слід зробити поточним аркуш, на місці якого буде вставлений новий, і вибрати команду **Лист** меню **Вставка**.

Можна також використовувати контекстне меню аркушу, яке викликається натисканням правої клавіші миші на його ярлику.

Створення приміток

Microsoft Excel дозволяє додавати текстові примітки до вічок робочого аркуша. Це корисно в одному з таких випадків:

- робочий аркуш використовується спільно декількома користувачами;
- робочий аркуш великий і складний;
- робочий аркуш містить формули, в яких потім буде важко розібратися.

Після додавання примітки до вічка в її верхньому правому куті з'являється покажчик примітки (червоний трикутник). Для додавання примітки необхідно:

- виділити вічко, до якого додається примітка;

викликати команду **Примечание** зі складу меню **Вставка**;
у полі, що з'явилося, ввести примітку (розмір поля можна змінити, пересуваючи маркери розміру);

натиснути мишею за межами поля.

Примітка буде приєднана до вічка і буде з'являтися при наведенні на нього покажчика миші. Для зміни тексту примітки слід виділити відповідне вічко та в меню **Вставка** вибрати пункт **Изменить примечание**. Також для цього зручно використовувати контекстне меню.

Щоб побачити одночасно усі примітки та працювати з ними, можна перейти в режим **Примечания** через відповідний пункт у меню **Вид**. При цьому з'являється панель **Рецензирование**, що містить кнопки для роботи з примітками.

1.18. Робота з діаграмами

Діаграми використовуються для подання табличних даних у графічному вигляді, зручному для аналізу та порівняння.

На діаграмі вміст кожного вічка зображується у вигляді крапок, ліній, смуг, стовпчиків, секторів та ін. Групи елементів даних, що відбивають вміст вічок одного рядку або стовпця на робочому аркуші, складають **ряд даних**. Більшість типів діаграм може відображати водночас декілька рядів даних (рис. 1.15).

Microsoft Excel дозволяє створювати діаграми понад десяти типів, найчастіше з яких вживаються діаграми:

Кругові діаграми, які подають ряд даних у вигляді розбитого на сектори кола. Цей тип зручно використовувати для порівняння частин, що у сукупності складають одне ціле.

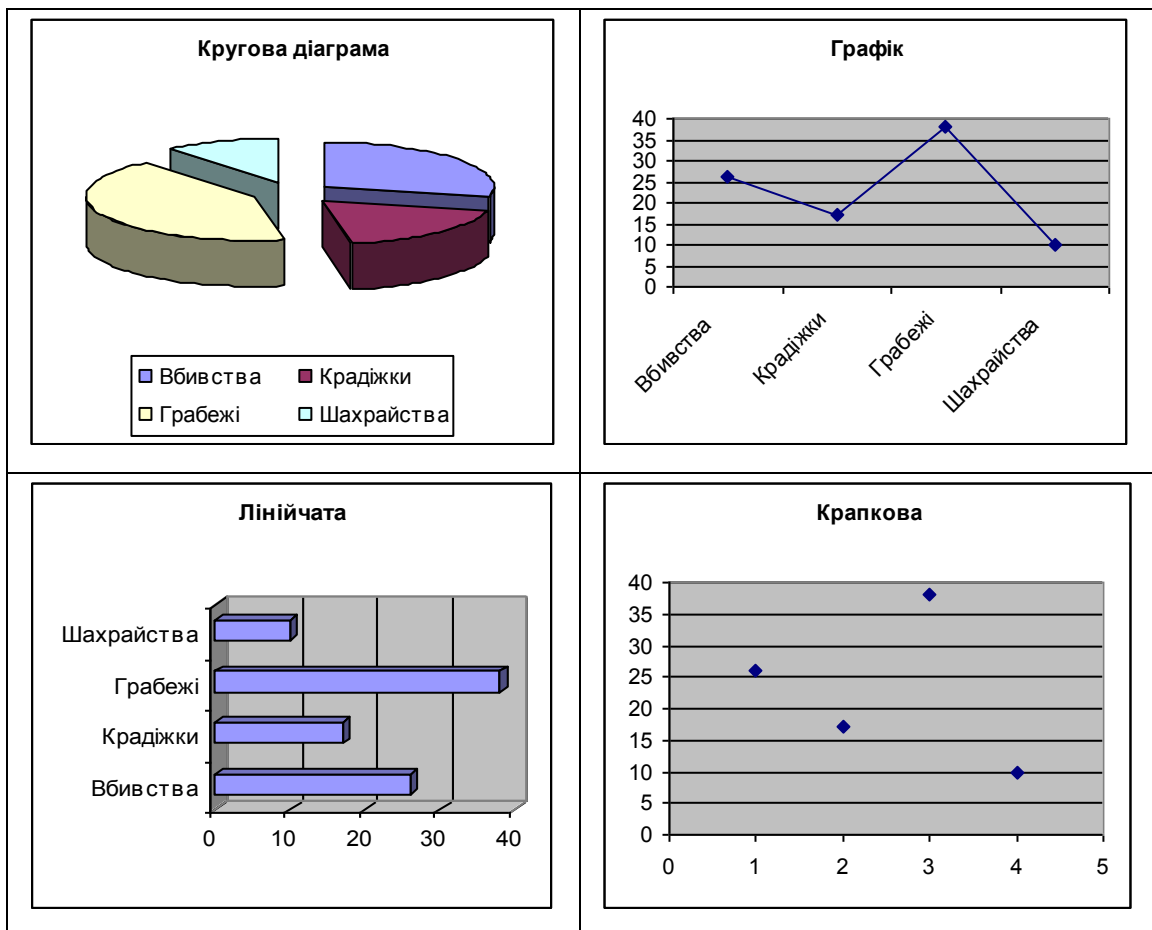
Крапкові діаграми – призначені для відображення сукупності крапок, які мають дві числові координати: вертикальну та горизонтальну. Крапки, що складають ряд даних, можна з'єднати лінією – ламаною або згладженою. Цей

тип діаграм найчастіше використовують для візуалізації математичних функцій та інших наукових даних.

Графіки – дуже схожі на крапкові діаграми, але призначені для відображення таких сукупностей крапок, в яких лише одна з координат – вертикальна – є числовою, а по горизонтальній осі виводяться на рівній відстані назви стовпців, за якими створена діаграма.

Гістограми та лінійчаті діаграми – подібні графікам, але відображають дані у вигляді не крапок, а стовпців (гістограми) та горизонтальних смуг (лінійчаті діаграми).

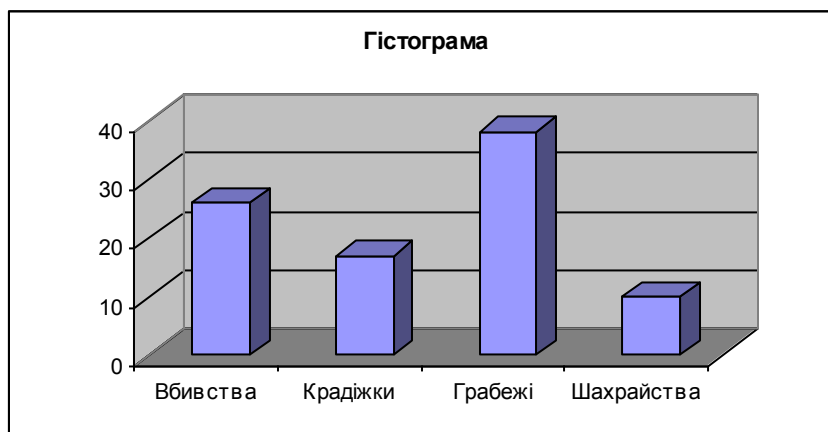

Рис. 1.15. Найбільш уживані типи діаграм

Для створення діаграми необхідно:

на робочому аркуші виділити дані, по яким слід побудувати діаграму, включаючи вічка, що містять імена категорій або рядів, які будуть використовуватися в діаграмі як заголовки;

вибрати команду **Діаграма** меню **Вставка** або натиснути кнопку

у діалогових вікнах **Майстра діаграм** (рис. 1.16.) слід вибрати тип, формат та інші параметри діаграми, а також місце її розташування (на вже існуючому робочому листі або на новому);

для переходу до наступного кроку **Майстра діаграм** використовується кнопка **Далее >**;

для побудови діаграми на будь-якому кроці можна натиснути кнопку **Готово. Майстер діаграм** самостійно закінчить побудову діаграми, використавши стандартні параметри настройки;

в останньому (4-му) вікні натиснути кнопку **Готово**.

Діаграма складається з таких елементів:

Область діаграми, в якій у довільних місцях розташовується решта елементів діаграми. Цю область можна заповнювати кольором а також обрамляти лінією.

Область побудови, в якій розміщуються ряди даних. Вона також характеризується заливкою та обрамленням.

Осі – шкали, які служать для визначення розташування даних на діаграмі. Осі наявні у більшості типів діаграм (окрім кругових та кільцевих). Можна

встановити потрібну товщину осі, наявність та зовнішній вигляд позначок ділень та підписів значень поряд з ними.

Заголовки діаграми та осей. Для цих елементів можна встановлювати шрифт, заливку та обрамлення, а також спосіб вирівнювання та орієнтацію тексту. За допомогою миші можна змінювати їх розміри.

Легенда діаграми, яка складається автоматично та служить для розшифровки умовних позначень рядів даних (кольорів секторів чи стовпців, форми крапок тощо.). У легенді діаграми можна змінювати обрамлення, шрифт та заливку.

Елемент даних – відбиває на діаграмі значення одного вічка таблиці та дозволяє встановлювати для цієї позначки колір, наявність підписів та інші характеристики, перелік яких залежить від типу діаграми.

Ряд даних – елемент, який дозволяє водночас редагувати властивості усіх елементів даних, які належать до одного ряду даних.

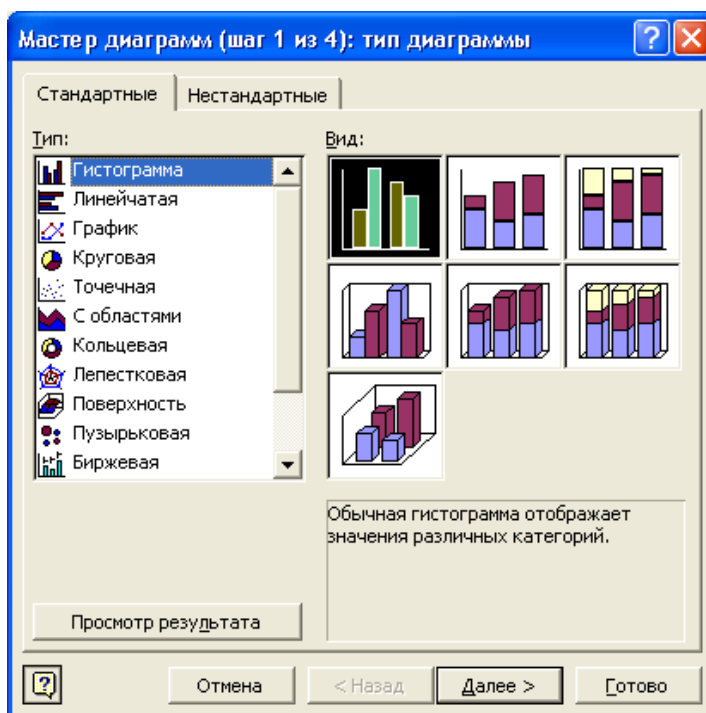
Діаграму можна переміщати за допомогою миші. Команди для зміни типу, формату та інших характеристики діаграми в цілому зосереджені в меню **Диаграмма**.

Редагування характеристик елементів діаграми здійснюється в діалоговому вікні, вміст якого залежить від того, який саме елемент редагується. Для відображення цього вікна слід або двічі натиснути на елементі діаграми мишею, або виділити елемент та вибрати відповідну команду у контекстному меню чи в меню **Формат**.

Редагувати елементи діаграми зручно також за допомогою панелі інструментів **Діаграма**, яка дозволяє вибирати необхідний елемент у переліку **Объекты диаграмм** та викликати діалогове вікно його настройки кнопкою .

1.19. Друкування таблиць

Перед друкуванням таблиць необхідно встановити параметри сторінки за допомогою команди **Параметры страницы** меню **Файл**. У вкладці **Страница** (рис. 1.17) встановлюється орієнтація і розміри аркушу паперу, масштаб зображення і якість друкування. У рамці **Ориентация**

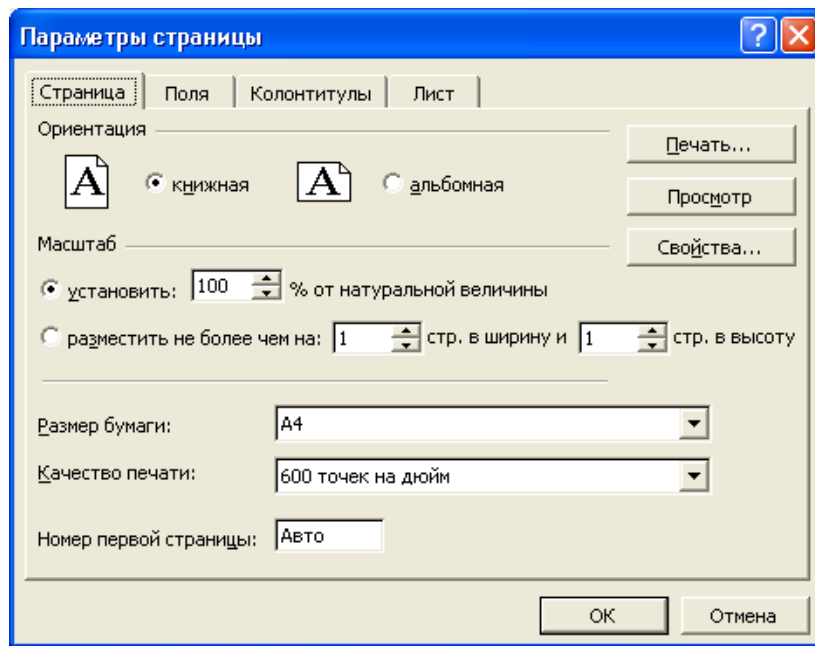

Рис. 1.16. Вікно Майстра діаграм.

встановлюється орієнтація аркушу:

книжная – вертикальне розташування аркушу паперу;

альбомная – горизонтальне розташування.

Рис.1.17. Вікно встановлення параметрів сторінки

Якщо встановлено прапорець **установить**, то таблиця буде зображена при друкуванні в масштабі, зазначеному в полі праворуч (без зміни розміру аркушу на екрані).

Якщо встановлено прапорець **разместить не более чем на**, то таблицю або виділення буде зменшено так, щоб не виходити за межі визначеної кількості сторінок (**стр. в ширину** та **стр. в высоту**).

У полі **Размер бумаги** вибирається формат аркушу паперу, а в полі **Качество печати** – роздільна здатність принтера.

Для встановлення полів сторінки слід вибрати вкладку **Поля** і в полях **верхнее**, **нижнее**, **левое** і **правое** вказати потрібні значення. У полях **верхнего колонтитула** і **нижнего колонтитула** вибирається відстань від верхнього краю аркушу до верхнього колонтитулу і від нижнього краю аркушу до нижнього колонтитулу відповідно.

Для створення колонтитулів використовується вкладка **Колонтитулы**. Вміст колонтитулів або вибирається у прихованих переліках **верхний колонтитул** і **нижний колонтитул**, або вводиться самостійно після натискання кнопок **Создать верхний колонтитул** і **Создать нижний колонтитул**.

Після встановлення усіх параметрів у вікні **Параметры страницы** необхідно натиснути кнопку **ОК**.

Для перегляду таблиці перед друком слід вибрати пункт **Предварительный просмотр** у меню **Файл** або натиснути кнопку . Щоб збільшити у цьому режимі розмір зображення, слід навести покажчик миші, який матиме вигляд лупи, на потрібний фрагмент і натиснути кнопку миші. Наступне натискання кнопки миші повертає нормальний масштаб зображення. Вийти з режиму попереднього перегляду можна за допомогою кнопки **Закорыть** або клавіші **Esc**.

Для друкування таблиці необхідно в меню **Файл** вибрати команду **Печать**. У діалоговому вікні **Печать** (рис. 1.18) у полі прихованого переліку **Имя** потрібно вибрати принтер, якщо є можливість друкувати на декількох принтерах.

У рамці **Печатать** цього діалогового вікна вказуються сторінки, які слід надрукувати:

все – усі сторінки;

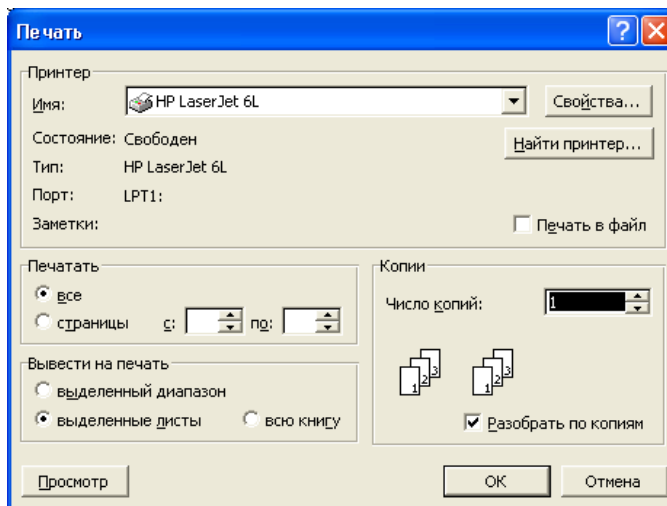
страницы – тільки сторінки, зазначені в полях **с і по**;

У рамці **Вывести на печать** зазначається об'єкт друкування:

выделенный диапазон – друкувати тільки виділену ділянку;

выделенные листы – друкувати виділені аркуші (для виділення 2-х і більше аркушів необхідно натискати мишею на їх ярлики при натиснутій клавіші **Ctrl**);

всю книгу – друкування усієї робочої книги.

Рис. 1.18. Вікно друку

У полі **Число копий** вказується кількість копій. Щоб надрукувати цілком першу копію, потім другу й інші слід увімкнути прапорець **Разобрать по копиям**.

Щоб надрукувати одну копію активних аркушів, можна просто натиснути кнопку .

Засвоєння поданого в даному розділі навчального матеріалу дозволить ефективно використовувати можливості електронних таблиць для накопичення правових даних, виконання кримінологічних, криміналістичних та економічних розрахунків, відображати одержані результати у вигляді графіків і діаграм.

1.20. Приклад первинної обробки результатів анкетування

Первинну обробку результатів дослідження, проведеного за допомогою анкет (наприклад, практичних співробітників правоохоронних органів) доцільно проводити за допомогою табличного процесора MS Excel. Для обробки кожного виду анкет (рис. 1.19.) доцільно створювати окрему книгу MS Excel (рис. 1.20.). Відомості з Документу MS Word до відповідної книги MS Excel можна переносити за допомогою команд «Правка/Копировать» та «Правка / Вставить».

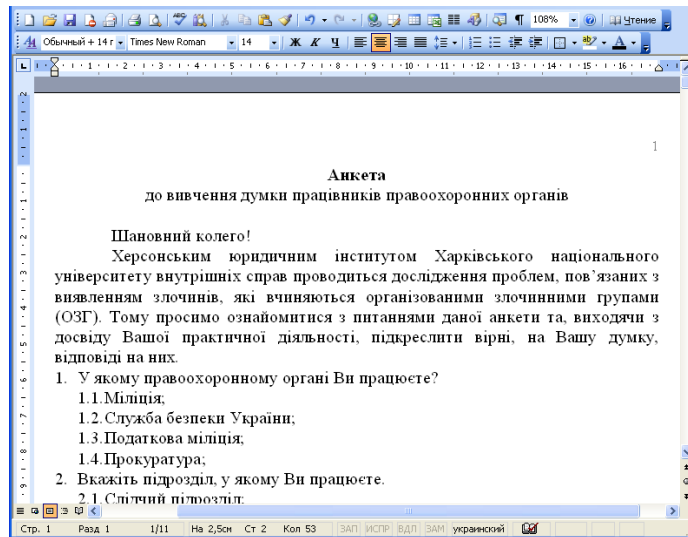

Рис. 1.19. Анкета, створена за допомогою текстового процесора MS Word

	A	B	C	D	E	F	G
1							
2							
3				1. У якому правоохоронному органі Ви працюєте?			
4							
5				Міліція	Служба безпеки України	Податкова міліція	Прокуратура
6							
7				111	16	11	4
8							
9							
10		№ анкети					
11		1		1			
12		2			1		
13		3			1		
14		4				1	
15		5				1	
16		6				1	
17		7				1	
18		8					1
19		9					1
20		10					1
21		11					1
22		12		1			
23		13		1			
24		14		1			
25		15			1		
26		16			1		
27		17			1		
28		18			1		
29		19				1	
30		20				1	
31		21				1	
32		22				1	
33		23				1	

Рис. 1.20. Вигляд анкети при обробці її за допомогою табличного процесора MS Excel

Для зручності проведення розрахунків на кожне питання окремого виду анкет слід виділяти окремий лист створеної книги MS Excel (рис. 1.21., 1.22.).

33		23			
34		24			
35		25			
36		26			
37		27			
38		28			

Готово

Рис. 1.21. Оформлення кожного питання анкети у вигляді окремого аркушу

	D	E	F	G
	1. У якому правоохоронному органі Ви працюєте?			
	Міліція	Служба безпеки України	Податкова міліція	Прокуратура
	102	18	9	13

Рис. 1.22. Розміщення назви питання на аркушу робочої книги

При обробці кожен екземпляр анкети нумерується. При введенні відомостей в книгу MS Excel (рис. 1.23.) слід помічати цифрою 1 потрібну відповідь наступним чином: напроти номера відповідної анкети (у даному випадку № 1) та напроти відповіді, наданої особою, що заповнювала анкету (у даному випадку відповідь 1.1).

		1. У якому правоохоронному органі Ви працюєте?			
		Міліція	Служба безпеки України	Податкова міліція	Прокуратура
		111	16	11	4
№ анкети					
1		1			

Рис. 1.23. Занесення до робочої книги відомостей, отриманих в результаті анкетування

Після введення відомостей в анкету слід скористатися функцією «Сума» для підрахунку кількості осіб, що обрали кожну конкретну відповідь (рис. 1.24., 1.25.).

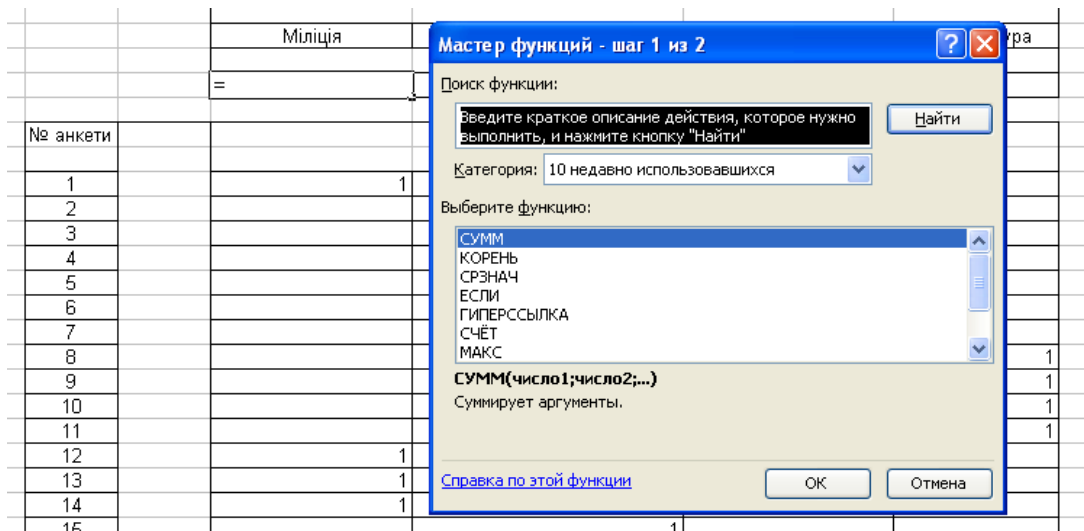

Рис. 1.24. Використання функції «Сума» для підрахунку кількості відповідей, отриманих на кожне запитання

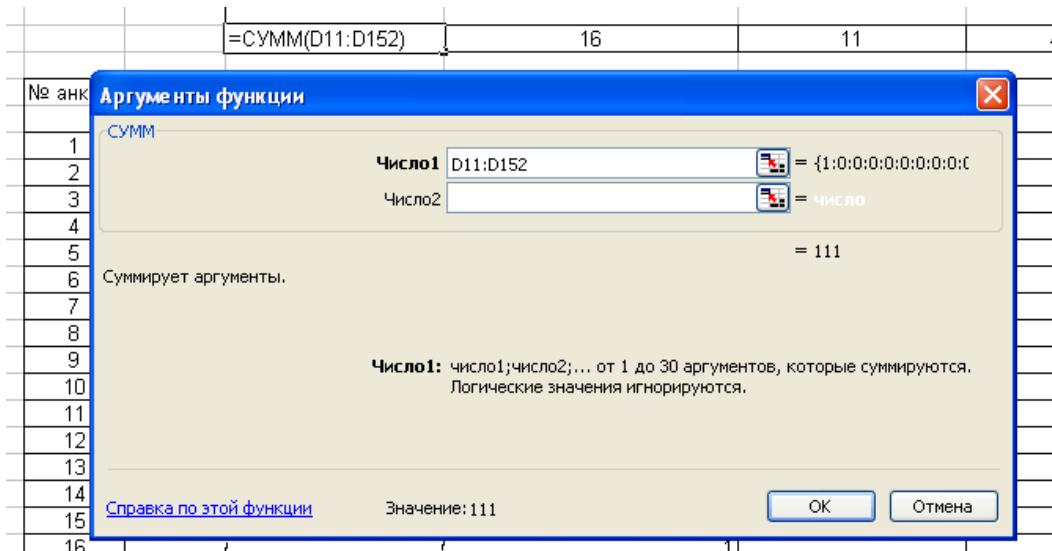

Рис. 1.25. Обрання аргументу функції «Сума» для підрахунку кількості відповідей, отриманих на кожне запитання

Отримані результати можна використати для побудови відповідних діаграм (рис. 1.26).

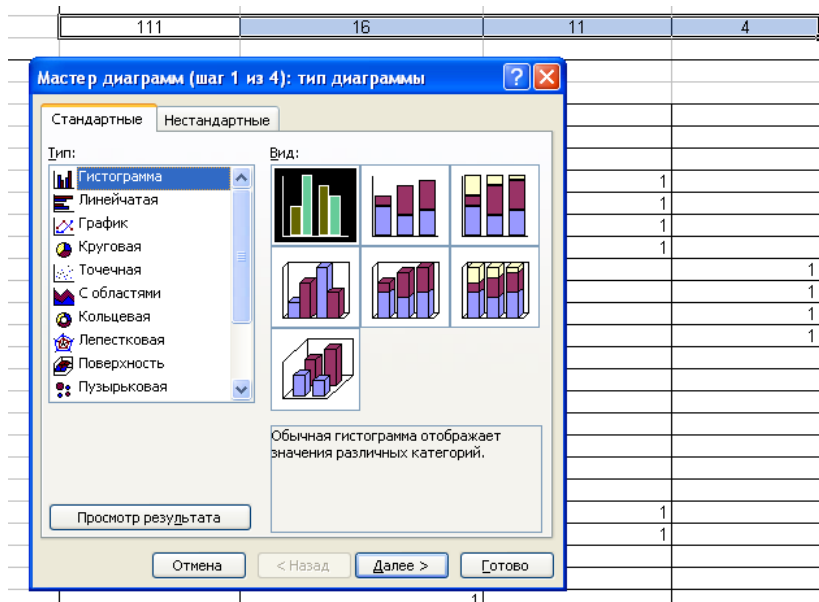

Рис. 1.26. Побудова діаграми за результатами дослідження

Контрольні питання для підсумкового контролю

1. Вибірковий метод у правовій статистиці.
2. Види відносних величин.
3. Види групувань у кримінальній статистиці.
4. Види статистичних таблиць.
5. Види та форми статистичного спостереження.
6. Використання буферу обміну для передачі даних між компонентами MS Office.
7. Використання вбудованих (стандартних) функцій MS Excel для виконання статистичних розрахунків.
8. Використання засобу “Надпись” для написання заголовків таблиць.
9. Використання кримінологічних прогнозів на основі дослідження змін правової інформації в часі.
10. Відносна величина виконання плану.
11. Відносна величина координації.
12. Відображення правових даних (побудова графіків та діаграм)
13. Галузі правової статистики.
14. Графічне зображення показників статистики.
15. Для чого використовується графічна інтерпретація змін правових даних у часі?
16. Експорт результатів розрахунків, таблиць, графіків, діаграм та гістограм в текстовий редактор MS Word.
17. Загальне поняття індексів.
18. Загальний та спеціальний коефіцієнти правопорушень.
19. Засоби форматування даних у вічках електронних таблиць.
20. Застосування групування в кримінальній статистиці.
21. Збереження результатів роботи в MS Excel.
22. Значення правової статистики та її основні галузі.
23. Значення статистичних методів опрацювання юридичної інформації (правова статистика, кримінологія).
24. Коефіцієнти правопорушень та їх види.
25. Метод варіаційних рядів та його види.
26. Метод динамічних рядів та його види.
27. Метод екстраполяції в кримінологічному прогнозуванні.
28. Методи статистики.
29. Місце статистики в системі суспільних наук.
30. Можливості MS Excel для побудови графіків, діаграм та гістограм.
31. Об'єднання вічок.
32. Об'єкти адміністративної статистики.
33. Об'єкти кримінальної правової статистики.
34. Об'єкти цивільно-правової статистики.
35. Обчислення “сезонної хвилі”
36. Обчислення дисперсії (MS Excel).
37. Обчислення середнього геометричного (MS Excel).

38. Означення абсолютних та відносних величин. Співвідношення між ними.
39. Означення коефіцієнта варіації
40. Означення медіани
41. Означення моди
42. Означення середньої величини (середнє арифметичне).
43. Означення та обчислення коефіцієнту злочинної активності.
44. Означення та обчислення коефіцієнту злочинної інтенсивності.
45. Означення та обчислення коефіцієнту злочинності.
46. Основні положення теорії групування.
47. Основні статистичні характеристики вибірки (середнє, мода, медіана, дисперсія)
48. Основні типи діаграм.
49. Перенос даних з одного робочого листа на інший.
50. Питома вага правопорушень та норма її обчислення.
51. Показники структури злочинності та їх види.
52. Поняття абсолютних величин і узагальнених показників.
53. Поняття генеральної статистичної сукупності.
54. Поняття дисперсії.
55. Поняття моди і медіани у правовій статистиці.
56. Поняття одиниці спостереження.
57. Поняття одиниці сукупності та одиниці виміру.
58. Поняття про базисний спосіб аналізу рядів динаміки.
59. Поняття про ланцюговий спосіб аналізу рядів динаміки.
60. Поняття про моментні та інтервальні ряди.
61. Поняття про рядок, стовпчик.
62. Поняття про сезонні коливання рівня злочинності за окремими видами.
63. Поняття про статистичну обробку даних.
64. Поняття середнього геометричного
65. Поняття статистичних графіків.
66. Поняття статистичного групування і зведення матеріалів статистичного спостереження.
67. Поняття статистичного спостереження, його види і форми.
68. Порядок вводу даних в електронну таблицю.
69. Порядок побудови графіку, діаграми та гістограми.
70. Порядок створення формул.
71. Предмет правової статистики.
72. Призначення електронних таблиць.
73. Призначення засобу “**Діаграма**” з пункту горизонтального меню “**Вставка**”.
74. Прийоми вивчення матеріалів в кримінальній статистиці. Система показників.
75. Середні величини у правовій статистиці.
76. Середні величини, їх правова інтерпретація.
77. Склад книги MS Excel, окремі листи та перехід між ними.

78. Співвідношення правової статистики з юридичними науками.
79. Спроби розрахунку показників варіацій.
80. Статистика та правові науки.
81. Статистична звітність органів внутрішніх справ.
82. Статистичні ряди та їх види.
83. Статистичні таблиці та вимоги до них.
84. Структура правопорушень, показники їх обрахування.
85. Типові помилки у процесі некоректних розрахунків.
86. Порядок використання вбудованих функцій для виконання типових розрахунків.
87. Формати даних MS Excel, присвоєння певного типу даних вічку або окремому діапазону.
88. Форматування вічок (орієнтація тексту, лінії таблиці та окремих вічок).
89. Форматування діаграми.
90. Що таке вічко та діапазон?
91. Що таке темп зростання?
92. Що таке темп приросту?
93. Що характеризує коефіцієнт кореляції?
94. Як визначається середній приріст?
95. Як встановити кількісну залежність між двома вибірками?
96. Як можна проаналізувати зміну правових явищ у часі?
97. Як обчислюється темп приросту?
98. Яким чином визначається напрям і характер змін у правових явищах?

Додаток 1

Затверджено

Наказ Генеральної прокуратури
України

Служби безпеки України

Міністерства внутрішніх справ України

Державної податкової Адміністрації
України

Міністерства юстиції України

26.03. 2002р. №20/84/293/126/ 18/5

І Н С Т Р У К Ц І Я

про єдиний облік злочинів¹

Інструкція визначає систему та методику єдиного обліку і статистичної звітності про злочини та осіб, які їх учинили на території України.

Розділ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Єдиний облік злочинів полягає в первинному обліку, реєстрації та введенні у статистичну звітність виявлених злочинів та осіб, які їх учинили.

2. Система єдиного обліку злочинів і осіб, які їх учинили, ґрунтується на реєстрації злочинів з моменту порушення кримінальної справи та осіб, які вчинили злочини, з моменту затвердження прокурором обвинувального висновку або винесення мотивованої постанови про направлення справи до суду для вирішення питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності і на подальшому коригуванні цих даних залежно від наслідків розслідування та судового розгляду справи. Але таке коригування допускається лише впродовж звітного періоду. Підставами для коригування можуть бути також: розкриття злочинів минулих років; постанова злочинів на облік прокурором; додаткове виявлення злочинів у ході досудового слідства або дізнання; виявлення технічних або методологічних помилок в обліку і звітності (у разі виявлення помилок минулих років коригування у звітах не проводиться, а допущені помилки відображаються у спеціальній записці, яка додається до звіту про злочинність).

3. Правила єдиного обліку злочинів поширюються на органи прокуратури (включаючи й військові прокуратури), органи внутрішніх справ, податкової міліції, Служби безпеки України.

---

¹ Далі - Інструкція

Реєстрація злочинів, осіб, які їх вчинили, кримінальних справ, що розслідуються прокурорами, слідчими прокуратури, слідчими і дізнавачами МВС, податкової міліції, їх облік, обробка, ведення статистичної звітності здійснюється органами внутрішніх справ. Злочини, у справах яких проводиться розслідування органами Служби безпеки України, обліковуються згідно з правилами цієї Інструкції.

Форми статистичних звітів про злочинність та Інструкції до них розробляються відповідними органами, які ведуть облік злочинів, на підставі правил цієї Інструкції і погоджуються з Генеральною прокуратурою України.

4. Військові та інші злочини у Збройних Силах та в інших військових формуваннях, дислокованих в Україні, вчинені військовослужбовцями, військовозобов'язаними під час проходження зборів, та службовцями Збройних Сил і інших військових формувань у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків або скоєні в розташуванні військових частин, установ, навчальних закладів, підприємств чи організацій обліковуються військовими прокуратурами відповідно до правил цієї Інструкції². При цьому форми і реквізити обліково-реєстраційних документів і статистичних звітів затверджуються Генеральною прокуратурою України. Порядок реєстрації злочинів військовими прокурорами також визначається Генеральною прокуратурою України, на підставі загальних положень цієї Інструкції.

Зміни та доповнення до цієї Інструкції можуть вноситися тільки Генеральною прокуратурою України за погодженням із зацікавленими правоохоронними органами.

Розділ II. ОБЛІК ЗЛОЧИНІВ

5. Основа єдиного обліку злочинів ґрунтується на реєстрації:

- злочинів на момент порушення кримінальної справи, відмови в порушенні кримінальної справи за nereабілітуючих підстав, але з визнанням злочину;
- злочину, по якому встановлена особа за постановою про пред'явлення обвинувачення;
- кримінальної справи з моменту її порушення і прийняття у ній рішень;
- особи, яка вчинила злочин, з моменту затвердження прокурором обвинувального висновку, винесення мотивованої постанови про направлення справи до суду для вирішення питання про звільнення від кримінальної відповідальності або відмови в порушенні кримінальної справи за nereабілітуючих підстав.

6. Визначення понять:

6.1. Реєстрація злочинів, осіб, які їх вчинили, проводиться за **територіальним принципом** (адміністративним районом) його вчинення. Якщо немає можливості визначити місце скоєння злочину, то злочин реєструється за місцем його виявлення. Винятком є реєстрація злочинів, осіб, які їх вчинили, по кримінальних справах (матеріалах) органів МВС на транспорті, військової прокуратури.

6.2. Єдина система обліку злочинів та осіб, які їх вчинили, визначає такі форми облікових документів:

- 6.2.1. Статистична картка на виявлений злочин форми 1 (додаток 1);
- 6.2.2. Статистична картка про наслідки розслідування злочину форми 1.1. (додаток 2);
- 6.2.3. Статистична картка про результати відшкодування матеріальних збитків та вилучення предметів злочинної діяльності форми 1.2 (додаток 3);
- 6.2.4. Статистична картка на особу, яка вчинила злочин форми 2 (додаток 4);
- 6.2.5. Статистична картка про рух кримінальної справи форми 3 (додаток 5);
- 6.2.6. Статистична картка на злочин, за вчинення якого особі пред'явлено обвинувачення форми 4 (додаток 6);
- 6.2.7. Довідка про наслідки розгляду кримінальної справи судом форми 6 (додаток 7).

² Див. наказ Генпрокурора України від 5 серпня 1994 р. № 16 "Про підслідність кримінальних справ військовим прокуратурам".

6.3. Реєстрація злочинів, осіб, які їх вчинили, здійснюється шляхом занесення працівником з обліково - реєстраційної роботи відомостей із статистичної картки в єдиний журнал обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які вчинили злочини (додаток 8), присвоєння номера кримінальній справі та складання реєстру про передачу їх для обліку до обліково-реєстраційних підрозділів (форма реєстру встановлюється обліково-реєстраційними підрозділами на місцях). Для Служби безпеки України форма єдиного журналу обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які вчинили злочини, розробляється самостійно.

6.4. Облік злочинів - реєстрація в Управлінні оперативної інформації, в обліково-довідкових підрозділах статистичних карток, що надійшли від нижчих підрозділів, у т.ч. в електронному вигляді та внесення даних статистичних карток у державну звітність у вигляді цифрових показників.

Вважаються облікованими злочини, а також особа, яка його вчинила, і кримінальна справа, коли дані про них внесені в картку первинного обліку (або перенесені на магнітні носії), зареєстровані в журналі обліку злочинів, поставлені на централізований облік і включені до статистичної звітності обліково-реєстраційними підрозділами Головних управлінь, управлінь, управлінь на транспорті Міністерства внутрішніх справ України³, обліково-довідковими підрозділами обласних управлінь Служби безпеки України, військових прокуратур регіонів та інших органів.

7. Процес здійснення єдиного обліку злочинів.

Реєстрація злочинів, осіб, які їх вчинили, та кримінальних справ здійснюється працівниками з обліково-статистичної роботи на підставі документів первинного обліку - статистичних карток.

Дізнавач, слідчий негайно після прийнятого рішення на підставі постанови про порушення кримінальної справи на кожний виявлений ними у звітному періоді злочин, незалежно від того, коли цей злочин мав місце і встановлені чи не встановлені особи, які їх вчинили, заповнює статистичну картку форми 1 (на виявлений злочин).

Картка форми 1 складається негайно і в тих випадках, коли необхідно зареєструвати злочин, який раніше не був зареєстрований. Зокрема, у разі:

- прийняття до провадження кримінальної справи, порушеної судом, а також справи, що надійшла від військового прокурора, органів Служби безпеки та податкової міліції або навпаки;

- прийняття до провадження кримінальної справи, що надійшла від органів прокуратури чи внутрішніх справ інших областей, інших країн, якщо злочин, щодо якого вона порушена у даному звітному періоді, не був облікований і зареєстрований;

- звільнення особи, яка вчинила злочин, від кримінальної відповідальності у зв'язку з актом амністії;

- відновлення провадження у кримінальній справі, що раніше була закрита із зняттям злочину з обліку;

- приєднання до справи, що розслідується, матеріалів про інший злочин, який раніше не був зареєстрований або виявлений додатково в процесі розслідування;

- виділення кримінальної справи про злочин з іншої справи.

Картка в усіх випадках заповнюється особою (у т.ч. і прокурором), яка порушила кримінальну справу або винесла іншу постанову про одне з рішень, що наведені у даному пункті.

---

³ Далі Головні управління, управління, управління на транспорті Міністерства внутрішніх справ України будуть іменуватися "ГУМВС, УМВС, УМВСТ МВС України", якщо інше не обумовлено в тексті

У разі, коли справа порушена судом і направлена для провадження попереднього слідства або дізнання, картку на виявлений злочин заповнює слідчий або працівник органу дізнання, який прийняв справу до провадження.

За поставленими в статистичній картці запитаннями посадова особа, що їх заповнює, фіксує виявлений злочин і несе відповідальність за достовірність цієї інформації, підписує цю статистичну картку і разом із матеріалами справи впродовж доби надає прокурору, який перевіряє законність прийнятого рішення та заповненої в статистичній картці інформації, підписує її і через секретаря, під підпис, передає її для реєстрації працівникові з обліково-реєстраційної та статистичної роботи. По справах МВС, прокуратури, податкової міліції статистичні картки передаються працівникам з обліково-реєстраційної та статистичної роботи міськрайлінорганів внутрішніх справ, у Службі безпеки України – до обліково-довідкового підрозділу.

Працівник з обліково-реєстраційної та статистичної роботи отримує в прокуратурі під підпис вказані статистичні картки і впродовж доби реєструє злочин в єдиному журналі обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які вчинили злочини, та вносить відповідну інформацію до цих журналів.

Зареєстровані територіальними органами внутрішніх справ злочини, справи по яких перейшли за підслідністю військовим прокурорам, в органи Служби безпеки та податкової міліції, з обліку в територіальних органах знімаються і ставляться на облік у відповідних органах або навпаки.

Злочини, вчинені на території України військовослужбовцями, громадянами інших держав, обліковуються територіальними органами.

Злочини, по яких порушуються справи не інакше як за скаргою потерпілого, обліковуються судами. У тих випадках, коли прокурором чи судом визнано необхідним порушити справу і провести досудове розслідування чи дізнання, злочини обліковуються органом, який проводив слідство чи дізнання.

Журнали обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які вчинили злочини, ведуться в кожному відомчому підрозділі реєстрації і обліку злочинів. По справах, порушених працівниками прокуратури, МВС, податкової міліції, ці журнали (по можливості) ведуться окремо і окремо нумеруються.

Зареєструвавши в цьому журналі злочини і статистичні картки (довідки), працівник з обліково-реєстраційної та статистичної роботи заповнює їх 1-й розділ, підписує його та впродовж доби передає картки за реєстром до обліково-реєстраційного підрозділу, а також негайно передає ці дані електронною поштою.

В обліково-реєстраційних підрозділах ГУМВС, УМВС, УМВСТ МВС України ведуться контрольні журнали обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які їх вчинили, окремо по кожному району, місту, лінійному органу, в яких реєструється дата надходження статистичних карток і зазначена в них інформація про злочин.

Ці журнали ведуться для контролю за своєчасним надходженням первинної облікової документації, підбору окремих відомостей про злочини і наслідки їх розслідування та для інших довідкових завдань.

Працівник обліково-реєстраційного підрозділу ГУМВС, УМВС, УМВСТ МВС України, отримавши електронною поштою відомості про злочини, не ставить їх на облік без підтвердження статистичною картою. Отримавши статистичну картку, він зобов'язаний: зареєструвати її в контрольному журналі обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, що їх учинили; внести відповідну інформацію; затвердити її своїм підписом і нести відповідальність за неї.

На підставі обробки карток первинного обліку в обліково-реєстраційних підрозділах органів внутрішніх справ проводиться первинне формування статистичної звітності про злочинність.

В інших органах з невеликим обсягом такої інформації її обробка і узагальнення може проводитися без застосування ЕОМ.

Складена статистична звітність про злочини, осіб, які їх учинили, та про проведену роботу з розслідування підписується начальниками: Обліково-реєстраційного підрозділу та начальниками ГУМВС, УМВС, УМВСТ МВС України, начальниками управлінь податкової міліції Державної податкової адміністрації в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, начальником обліково-довідкового підрозділу і начальником управління Служби безпеки України, військовим прокурором регіонів та інших органів і передається вищим органам за підвідомчістю та прокурорам областей, управлінню Держкомстату області.

В УОІ МВС України, в архівно-обліковій службі Служби безпеки України обробляються вказані звіти на ЕОМ, зведені статистичні показники у вигляді звітів, підписаних начальниками облікових підрозділів і керівників правоохоронних органів, надсилаються Держкомстату України, Генеральній прокуратурі України.

Розділ III. ПРАВИЛА ЗАКРІПЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ЗЛОЧИНИ У СТАТИСТИЧНИХ КАРТКАХ (ДОКУМЕНТАХ ПЕРВИННОГО ОБЛІКУ),

А ТАКОЖ РЕЄСТРАЦІЇ І ОБЛІКУ ЗЛОЧИНІВ

8. Обліковується як один злочин (складається одна картка на виявлений злочин) у випадках:

- а) учинення одного злочину групою осіб у співучасті (ст. 26 КК України);
- б) учинення злочину, який складається із декількох злочинних дій (бездіяльність) або посягання на різні об'єкти, якщо вони за законом кваліфікуються як один злочин;
- в) учинення одного злочинного діяння, в результаті якого потерпілими є декілька осіб;
- г) тривалий злочин, тобто вчинення одного злочинного діяння протягом визначеного часу;
  - д) продовжуваний злочин, тобто вчинення тотожних або однорідних злочинних дій, пов'язаних між собою єдиним умислом винуватого на досягнення єдиного злочинного результату, спільністю об'єкта і злочинними наслідками.
- е) учинення двох чи більше різних злочинів однією злочинною дією (ідеальна сукупність), при цьому обліковується найтяжчий злочин.

9. Обліковується як два і більше злочинів (складаються дві і більше карток на виявлені злочини) у випадках:

- а) сукупність злочинів (ст. 33 КК України), вчинення двох або більше злочинних дій, передбачених різними статтями або різними частинами однієї статті КК України (реальна сукупність);
- б) неодноразове вчинення тотожних або однорідних злочинних діянь, якщо вони не мають ознак продовжуваного злочину (ст. 32 КК України);
- в) одночасне вчинення декількома особами без попереднього зговору злочинів, кваліфікованих за однією і тією ж статтею КК України, коли кожний учасник діяв незалежно від другого.
- г) вчинення особою (групою осіб) двох і більше злочинів, що кваліфікуються за різними частинами однієї статті Кримінального кодексу, кожний з яких становить самостійний злочин.

10. При визначенні особливостей окремих видів злочинів необхідно керуватися Кримінальним кодексом України та постановами Пленуму Верховного Суду України.

11. **Обліку в числі злочинів не підлягають** дія або бездіяльність, що хоч формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого Кримінальним кодексом України, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, а тому не вважається злочином (ч. 2 ст. 11 КК).

12. **Зареєстровані злочини підлягають зняттю з обліку, якщо відносно осіб, які їх вчинили, винесена мотивована постанова про направлення кримінальної справи до суду для вирішення питання про застосування примусових заходів медичного характеру (статті 226, 417 КПК України) або кримінальні справи по них закриті за таких підстав:**

- а) за відсутністю події злочину (п. 1 ст. 6 КПК);
- б) за відсутністю в діянні складу злочину (п. 2 ст. 6 КПК), у тому числі за малозначністю діяння (ч. 2 ст. 11 КК);
- в) у зв'язку з тим, що правопорушник не досяг на час вчинення суспільно небезпечного діяння віку, при досягненні якого відповідно до закону встановлено кримінальну відповідальність (п. 5 ст. 6, ст. 7-3 КПК);
- г) за примиренням обвинуваченого, підсудного з потерпілим у справах, які порушуються не інакше як за скаргою потерпілого (п. 6 ст. 6 КПК);
- д) за відсутністю скарги потерпілого, якщо справу може бути порушено не інакше, як за його скаргою (п. 7 ст. 6 КПК);
- е) у зв'язку з тим, що відносно даної особи є вирок по тому ж обвинуваченню, що набрав законної сили, або ухвала чи постанова суду про закриття справи з тієї ж підстави, а також не скасована постанова органу дізнання, слідчого, прокурора про закриття справи по тому ж обвинуваченню (п.п. 9, 10 ст. 6 КПК);
- ж) із закінченням строків давності, зазначених у ст. 49 КК України, якщо не встановлено особу, яка вчинила злочин (ст. 11-1 КПК);
- и) за документами прокурорського реагування у зв'язку з необґрунтованою постановою на облік злочину.

13. **Зареєстровані злочини залишаються на обліку у випадках, коли кримінальна справа закрита щодо померлого (п.8 ст.6 КПК), або направлена до суду для вирішення питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності:**

- а) внаслідок акту амністії, якщо він усуває застосування покарання за вчинене діяння, а також у зв'язку з помилуванням окремих осіб (п. 4 ст. 6 КПК);
- б) при звільненні винного від кримінальної відповідальності внаслідок зміни обстановки (ст. 7 КПК);
- в) при звільненні винного від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 7-2 КПК);
- г) внаслідок звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням обвинуваченого з потерпілим, із застосуванням до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру, з передачею особи на поруки (ст. ст.8, 9, 10 КПК);
- д) щодо конкретної особи за недоведеністю її участі у вчиненні злочину при наявності події злочину, справа по якому зупинена провадженням;
- е) із закінченням строків давності щодо особи, яка вчинила злочин (ст. 11-1 КПК).

Розділ IV. ОБЛІК ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ ЗЛОЧИНИ

14. Облік осіб, які вчинили злочини, ведеться шляхом заповнення особою, яка проводить розслідування справи, статистичної картки форми 2.

Обліку підлягають усі особи, які вчинили злочини, якщо у справах прийняті такі рішення:

а) прокурором затверджено обвинувальний висновок і кримінальна справа направлена прокурором до суду (ст. 232 КПК);

б) прокурором складено обвинувальний висновок і кримінальна справа направлена до суду відповідно до ст. 430 КПК.

Обліку також підлягають особи, які вчинили злочини, але щодо яких кримінальні справи закриті щодо померлого обвинуваченого (п.8 ст.6 КПК) або направлені до суду для вирішення питання про звільнення їх від кримінальної відповідальності за таких підстав:

а) внаслідок акту амністії (п. 4 ст. 6 КПК);

б) внаслідок зміни обстановки (ст. 7 КПК);

в) у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 7-2 КПК);

г) у зв'язку з примиренням обвинуваченого з потерпілим, із застосуванням до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру, з передачею особи на поруки (ст. ст. 8, 9, 10, КПК);

д) із закінченням строків давності (ст. 11-1 КПК).

У разі винесення судом виправдувального вироку або закриття кримінальних справ за пунктами 1, 2, 5, 6, 7, 9, 10 і 11 статті 6, статей 7-3, 100, 421 КПК особи по цих справах знімаються з обліку.

Розділ V. ОБЛІК КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ

Кримінальна справа повинна бути зареєстрована впродовж доби після винесення постанови про її порушення.

15. Рух кримінальної справи в процесі розслідування обліковується на підставі статистичної картки про рух кримінальної справи форми 3, що заповнюється прокурором, слідчим або працівником органу дізнання негайно після прийняття у справі (матеріалах) рішення про:

а) порушення кримінальної справи;

б) об'єднання кримінальних справ;

в) прийняття кримінальної справи до провадження: після скасування прокурором постанови про відмову в порушенні кримінальної справи, за постановою або ухвалою суду, при передачі справи із іншого органу, після повернення справи для додаткового розслідування та після відновлення слідства в закритій або зупиненій справі та в інших випадках;

г) направлення справи за підслідністю;

д) при направленні до суду та закриття справи;

е) зупинення справи;

ж) відновлення слідства в закритій або зупиненій справі за п.1 ст. 206 (ст. 207), п.2 ст. 206 (ст. 208), п.3 ст. 206 (ст. 209) КПК;

и) вилучення прокурором справи і передачі її для розслідування іншому органу;

к) повернення справи на додаткове розслідування прокурором або судом;

л) продовження строку розслідування;

м) пред'явлення для ознайомлення матеріалів справи обвинуваченому та його захиснику;

н) виділення в окреме провадження справи відносно одного або декількох обвинувачених.

У випадках прийняття прокурором рішень, зазначених у п.п. «и», «к» цього розділу у справах, що розслідуються слідчими або органом дізнання, картка форми 3 заповнюється особисто прокурором.

Картки по кримінальних справах подаються до відповідних органів внутрішніх справ для внесення необхідних відомостей до журналу обліку злочинів, кримінальних справ та осіб, які вчинили злочини, та подальшої передачі до обліково-реєстраційних підрозділів органів внутрішніх справ.

Облік кримінальних справ здійснюється тим же обліково-реєстраційним підрозділом, який веде облік злочинів.

Розділ VI. ОБЛІК СУДОВИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ, НАПРАВЛЕНИХ ДО СУДУ

16. Відомості про судові рішення у кримінальних справах, направлених до суду, заповнюються в журналах обліку злочинів на підставі довідок про наслідки розгляду кримінальної справи судом (форма 6).

Для одержання таких довідок прокурор, слідчий, які проводили розслідування, при направленні справи або матеріалу до суду повинен підшити на початку справи чи матеріалів бланк довідки на кожного обвинуваченого з відображенням його анкетних даних.

Ці довідки з усіх розглянутих справ надсилаються судами до органів внутрішніх справ та податкової міліції, слідчих підрозділів органів Служби безпеки України за місцем проведення слідства не пізніше 5-ти робочих днів з дня набрання рішенням суду (вироком, постановою, ухвалою) законної сили чи повернення справи після розгляду судом апеляційної інстанції (касаційної інстанції – у випадку винесення вироку апеляційним судом).

Підрозділи податкової міліції після одержання довідок за формою 6 направляють їх до міськрайлінорганів внутрішніх справ за місцем реєстрації кримінальних справ.

Міськрайліноргани внутрішніх справ, слідчі підрозділи органів Служби безпеки України, військові прокуратури після одержання цих довідок вносять відомості про судимість у журналі обліку злочинів і не пізніше 3-х робочих днів з дня надходження довідок пересилають їх до обліково-реєстраційних підрозділів для використання цих документів при статистичному і оперативно – довідковому обліку осіб, які вчинили злочини.

Розділ VII. ВІДОБРАЖЕННЯ В ДЕРЖАВНІЙ ТА ВІДОМЧІЙ СТАТИСТИЧНІЙ ЗВІТНОСТІ ПОКАЗНИКІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З РЕЗУЛЬТАТАМИ РОЗСЛІДУВАННЯ І РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНІВ

17. Дані про розкриття злочинів визначаються за кінцевими наслідками розслідування кримінальних справ. Розкритим враховується злочин, кримінальна справа по якому закінчена розслідуванням і по якій прийнято одне з таких рішень:

а) прокурором затверджено обвинувальний висновок і кримінальна справа направлена до суду в порядку ст.232 КПК України;

б) особа, яка вчинила злочин, встановлена, але за згодою прокурора на підставі статей 7-2, 8, 9, 10 КПК України кримінальна справа направлена до суду для вирішення питання про звільнення цієї особи від кримінальної

відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям, з примиренням обвинуваченого з потерпілим, із застосуванням до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру, з передачею особи на поруки;

в) особа, яка вчинила злочин, відома і є достатньо доказів, які вказують на вчинення злочину цією особою, але кримінальна справа щодо цієї особи направлена до суду для вирішення питання про звільнення від кримінальної відповідальності згідно з п. 4 ст. 6, 11-1 КПК України, внаслідок акту амністії, якщо він усуває застосування покарання за вчинене діяння чи у зв'язку із закінченням строків давності;

г) кримінальна справа за згодою прокурора направлена до суду для вирішення питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності на підставі ст. 7 КПК України внаслідок зміни обстановки;

д) кримінальна справа закрита на підставі п.8 ст.6 КПК України щодо померлого обвинуваченого;

е) прокурором складено обвинувальний висновок і кримінальна справа направлена до суду відповідно до ст.430 КПК України.

До числа розкритих злочинів враховується злочин, по якому у звітному періоді, незалежно від року порушення кримінальної справи, представлені заповнені документи первинного обліку про наслідки розслідування злочину (картка форми 1.1) і на особу, що вчинила злочин (картка форми 2), підписані відповідним прокурором чи його заступником.

Відсоток розкритих злочинів визначається співвідношенням числа розкритих злочинів, помноженого на 100, до суми числа розкритих і нерозкритих злочинів.

18. Нерозкритим є злочин, кримінальна справа по якому зупинена за п.1 ст. 206 (ст. 207), п.3 ст. 206 (ст. 209) КПК України (коли місцезнаходження обвинуваченого невідоме або коли не встановлена особа, яка вчинила злочин) у звітному періоді. До числа нерозкритих враховуються злочини, справи по яких вперше зупинені в даному звітному періоді, незалежно від часу порушення кримінальних справ і часу реєстрації даних злочинів.

Крім того, до числа нерозкритих злочинів включаються також злочини, у справах по яких з моменту порушення пройшло більше двох місяців, але не представлено документів первинного обліку про пред'явлення обвинувачення або продовження чи зупинення слідства за нерозшуком або не встановленням осіб, які вчинили злочини, та злочини, за вчинення яких з моменту пред'явлення обвинувачення пройшло більше двох місяців, але не представлено документів первинного обліку про прийняття рішення по кримінальній справі.

Відомості про нерозкриті злочини рахуються обліково-реєстраційними підрозділами на підставі статистичних карток про зупинення слідства за п.1 ст. 206 (ст. 207), п.3 ст. 206 (ст. 209) КПК України форм 1.1, 3 з доповненнями даних, зазначених у частині другій цього пункту.

Відсоток злочинів, що залишились нерозкритими у звітному періоді, визначається співвідношенням числа нерозкритих злочинів, помноженого на 100, до суми числа розкритих і нерозкритих злочинів.

Інформаційні підрозділи правоохоронних органів зобов'язані щомісяця робити розрахунки звітних показників про розкриті та нерозкриті злочини відповідно до вимог даної Інструкції.

Злочини, у справах яких досудове слідство зупинено у випадках, коли місцезнаходження обвинуваченого невідоме або коли не встановлено особу, яка

вчинила злочин, знімаються з обліку зупинених не в момент відновлення слідства, а лише по закінченій розслідуванням справі та коли до обліково-реєстраційних підрозділів надійшли документи первинного обліку про розкриття злочину (картка форми 1.1, 2).

19. З метою контролю за процесом розкриття злочинів та прийняття відповідних заходів передбачено облік злочинів, по яких особам пред'явлено обвинувачення у їх вчиненні. Облік цих злочинів здійснюється на підставі статистичної картки форми 4. Статистична картка форми 4 заповнюється особою, яка проводить розслідування кримінальної справи для пред'явлення обвинувачення в порядку ст. 140 КПК України особам, щодо яких винесено постанову про притягнення як обвинуваченого по даному злочину. Картка складається на кожний злочин.

Прокурор (заступник прокурора) підписує картку форми 4 тільки за умови представлення до прокуратури згідно з вимогами закону копії постанови про пред'явлення особі обвинувачення і коли впевниться, що дійсно по зареєстрованому злочину пред'явлено обвинувачення у його вчиненні вказаній у картці особі (особам) згідно зі ст. 140 КПК України.

У разі винесення постанови про притягнення особи як обвинуваченої, місце перебування якої не встановлено, статистична картка форми 4 не складається. При зупиненні досудового слідства в таких кримінальних справах на підставі п. 1 ст. 206 (ст. 207) КПК України особа, яка провадить розслідування, зобов'язана скласти картки форм 1.1 і 3.

Зняття з обліку злочинів, по яких особам пред'явлено обвинувачення, здійснюється на підставі карток форм 1.1, 3, коли вона подається у випадках закриття справи за відсутністю події, складу злочинів або інших підстав, які виключають оцінку діяння як злочинного⁴. Зупинення за п.3 ст. 206 (ст. 209) КПК України виключає злочин з числа розкритих.

Ефективність роботи правоохоронних органів з контролю за розкриттям злочинів визначається питомою вагою злочинів, за вчинення яких особам пред'явлено обвинувачення у звітному періоді. До числа злочинів, за вчинення яких особам пред'явлено обвинувачення, враховуються злочини, по яких у звітному періоді, незалежно від року порушення кримінальної справи, представлені заповнені документи первинного обліку про пред'явлення обвинувачення особам, які їх вчинили (картка форми 4).

Питома вага злочинів, за вчинення яких особам пред'явлено обвинувачення у звітному періоді, визначається співвідношенням числа злочинів, за вчинення яких особам пред'явлено обвинувачення у звітному періоді, помноженого на 100, до суми числа злочинів, за вчинення яких особам пред'явлено обвинувачення у звітному періоді, числа злочинів, кримінальні справи по яких зупинені за п.1 ст. 206 (ст. 207), п.3 ст. 206 (ст. 209) КПК України (коли місцезнаходження обвинуваченого невідоме або коли не встановлена особа, яка вчинила злочин) у звітному періоді та числа злочинів, у справах по яких з моменту порушення пройшло більше двох місяців, але не представлено документів первинного обліку про пред'явлення обвинувачення або продовження чи зупинення слідства за не розшуком або не встановленням осіб, які вчинили злочини.

20. Разом із розкриттям злочинів у звітному періоді визначається результативність роботи правоохоронних органів по розкриттю злочинів минулих

⁴ Див. пункт 12 Інструкції про єдиний облік злочинів

років. До категорії нерозкритих злочинів минулих років належать злочини, справи по яких зупинені за п.1 ст. 206 (ст.207), п.3 ст. 206 (ст. 209) КПК України у попередні роки і у звітному періоді не подані документи первинного обліку про їх розкриття.

Відсоток розкриття злочинів минулих років визначається співвідношенням числа злочинів минулих років, кримінальні справи по яких закінчені розслідуванням у звітному періоді, помноженого на 100, до залишку нерозкритих злочинів минулих років на початок звітного періоду за виключенням злочинів минулих років, які зняті з обліку у звітному періоді.

Розділ VIII. ПОРЯДОК РЕЄСТРАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ, КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ ТА ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ ЗЛОЧИНИ

21. Злочини реєструються в єдиному журналі обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які вчинили злочини, на підставі карток на виявлений злочин (форма 1) за порушеними кримінальними справами, справами направленими прокурором до суду відповідно до ст. 430 КПК та в інших випадках, які зазначені в пункті 7 Інструкції.

Відомості про виявлені злочини коригуються за даними картки про наслідки розслідування злочину (форма 1.1), картки на особу, яка вчинила злочин (форма 2) і картки про рух кримінальної справи (форма 3), а також картки на злочин, за вчинення якого особі пред'явлено обвинувачення (форма 4), довідки про наслідки розгляду кримінальної справи судом (форма 6).

Відомості про осіб, що вчинили злочини, в журнал обліку злочинів заносяться на підставі карток про цих осіб (форма 2). Ці відомості коригуються за даними картки про наслідки розслідування злочину (форми 1.1) та довідки про наслідки розгляду кримінальної справи судом (форма 6).

Дані про рух кримінальних справ записуються в журналі з карток форми 3.

Дані про порушення кримінальних справ і їх рух повинні реєструватися в єдиному журналі обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які вчинили злочини, не пізніше 24-х годин з моменту надходження відповідних карток.

Управління (відділи) оперативної інформації та інші обліково-реєстраційні підрозділи органів внутрішніх справ для реєстрації кримінальних справ щорічно виділяють районним, транспортним органам внутрішніх справ та оперативним відділам установ виконання покарань, які ведуть розслідування у кримінальних справах, необхідну кількість реєстраційних номерів. У районі кількість виділених номерів з урахуванням обсягу роботи розподіляється між органами внутрішніх справ, податкової міліції та органами прокуратури, про що повідомляється в Управління (відділи, відділення) оперативної інформації.

Слідчий (працівник дізнання) органу внутрішніх справ і податкової міліції одночасно із заповненням картки на виявлений злочин отримує в органі внутрішніх справ порядковий номер справи. Слідчий прокуратури отримує порядковий номер справи, яку прийнято ним до провадження, в прокуратурі.

Справи, що надходять для розслідування із органів прокуратури до органів внутрішніх справ чи податкової міліції або з органів внутрішніх справ чи податкової міліції до органів прокуратури даного району (міста), а також справи, що надійшли за підслідністю по територіальності з одного району (міста) в інший район (місто) тієї ж області, вдруге не реєструються і закінчуються провадженням за номером первинної реєстрації.

Злочини по кримінальних справах, виділені з інших справ (якщо раніше злочини по цих справах були зняті з обліку), ставляться на облік.

Злочини по кримінальних справах, що надійшли для провадження розслідування з органів прокуратури і внутрішніх справ інших держав за місцем вчинення злочину, органів суду, податкової міліції, Служби безпеки України та військової прокуратури, знімаються з обліку в цих органах і реєструються в територіальних органах внутрішніх справ, як вперше порушені справи.

Злочини по кримінальних справах, відновлені для провадження додаткового розслідування, вдруге не реєструються. Не підлягають реєстрації кримінальні справи, що надійшли з інших органів для виконання окремих доручень (допит, очна ставка тощо).

Якщо кримінальні справи об'єднуються в одну справу у зв'язку з тим, що злочини, вчинені однією і тією ж особою, то в журналах обліку злочинів робляться відповідні позначки про об'єднання цих справ, але зміни у звітність про кількість зареєстрованих злочинів не вносяться.

У разі пересилки кримінальної справи в іншу область, Автономну Республіку Крим для розслідування за місцем вчинення злочину, Управління (відділ) оперативної інформації або інший обліково-реєстраційний підрозділ надсилає облікові картки та повідомлення про направлення кримінальної справи до відповідного обліково-реєстраційного органу. Останній реєструє цей злочин після з'ясування, чи не був він облікований раніше.

На централізованій облік у поточному звітному періоді також повинні ставитись і відображатись у відповідних статистичних звітах усі злочини, кримінальні справи по яких порушені у попередньому звітному році, які надійшли за підслідністю з інших органів, де вони у зв'язку з цим були зняті з обліку. У разі повернення таких справ до того органу, який раніше надсилав справу, злочини повинні бути відновлені на обліку в цьому органі і у тому звітному періоді, коли справу було повернуто.

У разі, коли в кримінальній справі розслідується декілька злочинів, що вчинені на території різних областей, слідчий (працівник дізнання), у провадженні якого знаходиться справа, направляє картки до обліково-реєстраційного підрозділу органів внутрішніх справ для обліку злочинів за місцем їх вчинення (де вони обліковуються незалежно від будь-якої місцевої нумерації кримінальних справ).

При реєстрації злочинів у кримінальній справі прокуратури в журналі обліку проставляється номер справи з додаванням літер «ПР», а у кримінальній справі податкової міліції – «ПМ».

Додатково виявлені у процесі розслідування злочини реєструються в журналі з зазначенням наступного порядкового номера запису та номера справи, за якою вони виявлені. У журналі цей додатковий злочин позначається літерами «ДВ».

При заповненні картки на додатково виявлений злочин слід мати на увазі, що додатковою вважається картка, складена на виявлений у процесі розслідування у цій справі інший, раніше не зареєстрований злочин, якщо їх розслідування об'єднано в одну справу.

Установлені єдині документи первинного обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, що вчинили злочини (статистичні картки форм 1, 1.1, 1.2, 2, 3, 4 та довідки ф. 6), призначені для автоматизованої обробки на ЕОМ.

Обліково - реєстраційні підрозділи, за погодженням з прокуратурами Автономної Республіки Крим, областей, міст, інших прирівняних до них прокурорів,

при обробці статистичної інформації можуть використовувати засоби ЕОМ для ведення єдиних журналів обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які вчинили злочини, та контрольних журналів на магнітних носіях. В кінці звітнього періоду ця інформація роздруковується і зберігається в окремій справі працівника з обліково-реєстраційної та статистичної роботи.

Документи первинного обліку злочинів зберігаються в обліково-реєстраційних підрозділах органів внутрішніх справ впродовж одного року після складання на їх підставі статистичної звітності про злочинність та даних щодо осіб, які вчинили злочини, за умови, що по справах, які направлені до суду, надійшли довідки за формою 6 та по закритих кримінальних справах при їх наявності в архівах інформаційного підрозділу.

Документи первинного обліку про злочини, по яких кримінальні справи зупинені за п.1 ст. 206 (ст.207), п.3 ст. 206 (ст. 209) КПК знищенню не підлягають і вони зберігаються до закінчення кримінальної справи.

Реєстрація злочинів, осіб, що їх вчинили, кримінальних справ в органах внутрішніх справ на транспорті, обліково-довідкових підрозділах обласних управлінь Служби безпеки України, військових прокуратурах регіонів проводиться у тому ж порядку, як і в міськрайорганах внутрішніх справ.

Розділ IX. ПРАВИЛА СКЛАДАННЯ І ПОДАННЯ ДОКУМЕНТІВ ПЕРВИННОГО ОБЛІКУ

22. За прийнятими рішеннями про виявлені злочини і осіб, які їх вчинили, заповнені статистичні картки форм 1, 1.1, 1.2, 2, 3, 4 підписуються: слідчими (у справах, що розслідуються слідчими органів внутрішніх справ та податкової міліції), начальниками органів внутрішніх справ та податкової міліції (у справах, що розслідуються дізнавачами); прокурорами або їх заступниками. У справах, що розслідуються слідчими прокуратури, картки підписують слідчий та прокурор. Такий же порядок підпису статистичних карток відноситься і до Служби безпеки України, військових прокуратур.

23. Заповнення карток на виявлений злочин та інших документів первинного обліку повинно провадитися розбірливо, без скорочень. Прізвище, ім'я та по батькові особи, яка вчинила злочин, записуються друкованими літерами. Прізвище осіб, які підписують картку, повинні вказуватися повністю і чітко.

Відповіді на поставлені в облікових документах запитання повинні чітко відповідати наявним матеріалам і ясно відображати суть справи. Виправлення і дописування в облікових документах обумовлюються особами, які їх підписали.

У числі осіб, які раніше вчиняли злочини, обліковуються всі особи, які раніше скоїли злочини, незалежно від того, були вони засуджені чи звільнялись від кримінальної відповідальності за нереабілітуючих підстав (ст. 7, 7-2, 8, 9, 10 КПК України), а також незалежно від того, погашена чи знята з них судимість, або закривалась щодо них справа у зв'язку з застосуванням акта амністії та із закінченням строків давності (п. 4 ст. 6, 11-1 КПК України).

З цієї категорії виділяються особи, щодо яких, згідно із законом, судимість не знята і не погашена.

Прокурор, слідчий прокуратури, слідчі і працівники дізнання органів внутрішніх справ, податкової міліції після прийняття рішення про злочин, особу, яка його вчинила, чи рішення по кримінальній справі, повинні негайно скласти документи первинного обліку за формами 1, 1.1, 1.2, 2, 3, 4 і особисто їх підписати. Після заповнення розділів картки начальником органу внутрішніх справ,

податкової міліції і підписання ним картки, реєстрації злочину в єдиному журналі обліку, слідчі і працівники органу дізнання **впродовж доби** повинні подати ці картки прокурору для підписання разом з кримінальною справою.

Картки, які заповнені прокурором, підписуються тільки ним.

Прокурори або їх заступники при отриманні статистичних карток (документів первинного обліку) повинні перевірити відповідність даних у картках процесуальним документам справи і підписати ці картки при наявності копій процесуальних документів, котрі залишити в прокуратурі.

Підписані прокурором або його заступником документи первинного обліку передаються негайно після підписання безпосередньо працівнику з обліково-реєстраційної та статистичної роботи міськрайліноргану внутрішніх справ під підпис у спеціальному журналі (форма журналу для органів прокуратури встановлена вказівкою Генпрокуратури України від 30.09.92 р. №11-40).

Якщо прокурор не погоджується з прийнятим слідчим або органом дізнання рішенням по справі, то він документи первинного обліку не підписує.

Працівник з обліково-реєстраційної та статистичної роботи міськрайліноргану внутрішніх справ після одержання в прокуратурі документів первинного обліку повинен зробити в них необхідні відмітки, внести записи до єдиного журналу обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які їх вчинили (або перевірити ці записи, якщо вони були внесені раніше) і впродовж доби направити картки безпосередньо до обліково-реєстраційного підрозділу органів внутрішніх справ.

Якщо міськрайлінорган внутрішніх справ знаходиться у тому ж місці, де й обліково-реєстраційний підрозділ, то документи первинного обліку передаються працівником з обліково-реєстраційної та статистичної роботи міськрайліноргану внутрішніх справ до обліково-реєстраційного підрозділу особисто під підпис у спеціальному реєстрі, в якому повинні бути зазначені: назва картки, номер справи та дата одержання карток працівником УОІ (ВОІ).

Якщо міськрайлінорган внутрішніх справ і обліково-реєстраційний підрозділ розміщені в різних населених пунктах, то працівник з обліково-реєстраційної та статистичної роботи може надіслати документи первинного обліку керівнику обліково-реєстраційного підрозділу поштою з супровідним листом, в якому зазначаються ті ж самі реквізити, що й у реєстрі.

Реєстри та копії супровідних листів зберігаються у діловодстві працівника з обліково-реєстраційної та статистичної роботи міськрайлінорганів внутрішніх справ на протязі одного року після складання річних звітів.

Працівнику з обліково-реєстраційної та статистичної роботи міськрайліноргану внутрішніх справ забороняється передавати будь-кому підписані прокурором картки для внесення в них змін чи доповнень без відома прокурора. Скасувати облік картки може лише той прокурор, який її підписав, або прокурор вищого рівня. Обліково-реєстраційні підрозділи органів внутрішніх справ зобов'язані негайно обліковувати всі документи первинного обліку, що надійшли.

У разі відсутності підпису прокурора чи неможливості врахувати картку у зв'язку з неналежним її оформленням вона повертається для дооформлення через відповідного прокурора з забезпеченням контролю за її поверненням до УОІ (ВОІ).

Такий же порядок руху документів первинного обліку для інших правоохоронних органів, які зазначені в цій Інструкції.

Забезпечення органів прокуратури і внутрішніх справ бланками обліково-реєстраційних документів покладається на МВС України. Інші правоохоронні органи забезпечують підлеглі органи обліковою документацією самостійно.

Розділ X. КОНТРОЛЬ ТА НАГЛЯД

24. Начальники міськрайлінорганів внутрішніх справ, податкової міліції та начальники слідчих підрозділів органів внутрішніх справ, податкової міліції усіх рівнів, а також міські, районні міжрайонні, інші прирівняні до них прокуратури, начальники слідчих підрозділів прокуратур областей, інших прирівняних до них прокуратур, начальники слідчих відділів, управлінь прокуратур областей, Автономної Республіки Крим та інших спеціалізованих прокуратур відповідають за забезпечення своєчасного, точного і повного складання та надання реєстраційних документів, а також за стан державного і відомчого обліку злочинів.

Районні, міські та інші прокурори на правах районних здійснюють нагляд за тим, щоб жоден злочин, про який відомо прокуратурі і органам розслідування, не залишився не зареєстрованим.

25. Прокурори, начальники ГУМВС, УМВС, УМВСТ, начальники слідчих підрозділів та органів дізнання Служби безпеки України, податкової міліції зобов'язані забезпечити чітке виконання цієї Інструкції підлеглими їм органами і посадовими особами, вживати належних заходів до усунення порушень обліково – реєстраційної дисципліни та притягувати до відповідальності посадових осіб, які винні в приховуванні від обліку злочинів та перекручуванні звітних даних.

Начальники обліково-реєстраційних підрозділів несуть персональну відповідальність за повноту і своєчасність відображення в державній звітності про злочинність показників, які мають місце в надісланих реєстраційних документах.

26. Працівники органів прокуратури, внутрішніх справ, податкової міліції, органів Служби безпеки, на яких покладена робота з реєстрації, зобов'язані:

- контролювати своєчасність надання слідчими і працівниками органів дізнання реєстраційних документів;
- перевіряти правильність їх складання і направляти у визначені терміни до відповідних обліково-реєстраційних підрозділів;
- інформувати начальника відповідного суб'єкта реєстрації і обліку злочинів про виявлені порушення в реєстраційно-обліковій роботі.

Відповідальність за повноту і достовірність заповнення реєстраційних документів, а також за своєчасність їх направлення до обліково – реєстраційних підрозділів покладається на керівників суб'єктів обліку.

27. Документи первинного обліку, передбачені цією Інструкцією, підлягають пред'явленню прокурору на першу його вимогу. Реєстраційні документи, які надані прокурору для перевірки повноти та достовірності відомостей, що містяться у них, повинні повертатися до обліково-реєстраційних підрозділів правоохоронних органів у десятиденний термін.

Затверджено

Наказ Генеральної прокуратури України

Служби безпеки України

**Міністерства внутрішніх справ
України**

**Державної податкової Адміністрації
України**

Міністерства юстиції України

26.03.2002р. №20/84/293/126/ 18/5

І Н С Т Р У К Ц І Я

**про порядок заповнення та подання документів первинного обліку
злочинів, осіб, які їх вчинили, руху кримінальних справ**

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Облік злочинів, осіб, які їх вчинили, кримінальних справ в органах прокуратури (включаючи і військові прокуратури), внутрішніх справ, податкової міліції та Служби безпеки України⁵ здійснюється на підставі таких облікових документів:

- статистична картка на виявлений злочин (форма 1);
- статистична картка про наслідки розслідування злочину (форма 1.1);
- статистична картка про результати відшкодування матеріальних збитків та вилучення предметів злочинної діяльності (форма 1.2);

---

⁵ Далі органи внутрішніх справ, податкової міліції та Служби безпеки України будуть іменуватися “правоохоронні органи”, якщо інше не обумовлене в тексті

- статистична картка на особу, яка вчинила злочин (форма 2);
- статистична картка про рух кримінальної справи (форма 3);
- статистична картка на злочин, за вчинення якого особі пред'явлено обвинувачення (форма 4);
- єдиний журнал обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які вчинили злочини.

Система показників у перелічених обліково-реєстраційних документах побудована на кримінально-правовій основі і спрямована на зміцнення законності при здійсненні обліку злочинів та їх розкриття.

Забороняється вносити в зазначені документи первинного обліку будь-які доповнення та зміни, оскільки вони єдині для всіх органів прокуратури та правоохоронних органів і можуть змінюватися і доповнюватися тільки за узгодженням з Генеральною прокуратурою України.

При заповненні документів первинного обліку (статистичних карток, журналів, довідок) належить керуватися правилами реєстрації і обліку злочинів та осіб, які їх вчинили, викладеними в Інструкції про єдиний облік злочинів та положеннями, які вказані в даній Інструкції.

2. На кожний злочин, особу, яка його вчинила, кримінальну справу, що підлягають обліку, прокурор, слідчий прокуратури або правоохоронних органів⁶, а також працівник органу дізнання, які винесли постанову про порушення кримінальної справи чи інший процесуальний документ про прийняте рішення по суті, складають документи первинного обліку за формами 1, 1.1, 1.2, 2, 3, 4 та особисто їх підписують.

Тільки у випадках, коли справа порушена судом з направленням її для провадження досудового слідства або дізнання, а також, коли справа надійшла з Служби безпеки України, підрозділів податкової міліції, військової прокуратури або навпаки для подальшого розслідування, картку

---

⁶ Далі слідчі прокуратури і правоохоронних органів будуть іменуватися “слідчі”, якщо інше не обумовлене в тексті.

на виявлений злочин форми 1 заповнює і подає слідчий або працівник органу дізнання, який прийняв справу до свого провадження.

Статистичні картки заповнюються негайно після прийняття рішення по вчиненому злочину та особі, яка його вчинила відповідно до чинного законодавства.

Заповнені і підписані слідчим (працівником дізнання) картки підписуються також прокурором або його заступником і тільки після цього можуть передаватися в прокуратурі працівнику правоохоронного органу, на якого покладена обліково-реєстраційна та статистична робота⁷.

Слідчі після заповнення карток разом з кримінальною справою подають їх прокурору.

Працівник дізнання після заповнення і підпису карток подає їх начальнику правоохоронного органу для заповнення ним свого розділу, перевірки достовірності та повноти відображення в них відповідних відомостей і підписання, а потім разом з кримінальною справою подає їх прокурору.

Документи первинного обліку, складені слідчим, перевірки і підписання начальником правоохоронного органу не потребують. Він заповнює і підписує тільки свій розділ цих облікових документів.

Картки, заповнені прокурором, підписуються тільки прокурором. Слідчі та працівники дізнання **продовж доби** після прийняття рішення про злочин, особу, яка його вчинила, чи рішення по кримінальній справі повинні представити прокурору для підписання картки первинного обліку разом з кримінальною справою та копіями процесуальних документів відповідно до чинного законодавства.

Прокурори підписують картки після перевірки відповідності їх матеріалам кримінальних справ і при наявності поданих до прокуратури, передбачених законом, копій процесуальних документів. Якщо картки подаються без цих документів, прокурори зобов'язані вжити заходи для

---

⁷ Далі – працівник з обліково – статистичної роботи.

усунення порушень закону. При підписанні карток прокурори повинні перевірити відповідність даних у картках матеріалам кримінальної справи.

Підписані прокурором картки негайно передаються в прокуратурі безпосередньо працівнику з обліково – реєстраційної роботи.

Працівник з обліково-статистичної роботи зобов'язаний перевірити в картках правильність дублювання відомостей відповідних пунктів цифровими індексами, які розміщені в графоклітках з правого боку карток та правильність заповнення даних, які відмічаються в картках за довідниками, зробити відповідні відмітки в документах первинного обліку. **Протягом 24-х годин** з моменту одержання карток у прокуратурі працівник з обліково-статистичної роботи повинен зробити в єдиному журналі обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які вчинили злочини⁸, необхідні записи і направити облікові документи безпосередньо до обліково-реєстраційного підрозділу.

Обліково-реєстраційні підрозділи зобов'язані негайно врахувати всі надіслані і підписані прокурором документи первинного обліку і не мають права відкладати постановку на облік або виключати їх з обліку. У разі відсутності підпису прокурора або його заступника чи неможливості врахувати картку в зв'язку з неналежним її оформленням вона повертається для дооформлення через відповідного прокурора, з забезпеченням контролю за її поверненням. В обліково-реєстраційних підрозділах повинен бути запроваджений облік карток повернутих для дооформлення. Відмінити облік карток може тільки прокурор, який їх підписав або прокурор вищого рівня.

3. Усі вміщені в документах первинного обліку інформаційні показники і уточнюючі їх додаткові дані необхідні для реєстрації, обліку злочинів і осіб, які їх вчинили, а також для подальшого складання статистичної звітності правоохоронними органами про злочинність і заходів боротьби з нею, є пронумерованими.

---

⁸ Далі — журнал обліку злочинів

У пронумерованих пунктах карток необхідні відомості або вписуються, або підкреслюються, а в розміщених з правого боку графоклітках, там, де це необхідно, дублюються цифровими індексами.

4. Статистичні картки залежно від форми складаються з розділів: форми 1 з 2-х, форми 1.1 з 3-х, форми 1.2 з 2-х, форми 2 з 3-х, форми 3 з 2-х, форми 4 з 3-х розділів.

Розділ 1 усіх карток заповнюється у відповідних пунктах працівником з обліково-статистичної роботи правоохоронного органу і працівником обліково-реєстраційного підрозділу.

Пункти 1, 2 і розділ 2 усіх карток заповнюються прокурорами, слідчими або працівниками дізнання на підставі фактичних даних, які містяться у кримінальній справі.

Розділ 3 карток форми 1.1, 2, 4, у тому числі і у справах органів прокуратури, заповнюється начальником правоохоронного органу на підставі необхідної інформації про конкретний злочин, яка знаходиться в його розпорядженні.

У розділі 2 статистичних карток пункти, які відмічаються за довідниками також заповнюються особою, яка веде розслідування справи або вирішила матеріал.

У картках форм 1.1, 2 передбачені пункти, в які вносяться дані про військовослужбовців, оскільки кримінальні справи по обвинуваченню осіб у вчиненні за участю військовослужбовця за межами військової частини одного або кількох злочинів, що не є військовими, розслідуються за підслідністю територіальними слідчими органами⁹.

Кожний розділ обліково-реєстраційних документів підписується особою, яка його заповнила.

---

⁹ Див. наказ Генпрокурора України від 5 серпня 1994 року № 16 «Про підслідність кримінальних справ військовим прокурорам».

Порядок відображення в обліково-реєстраційних документах необхідних шифрів і цифрових індексів встановлюється у типовій програмі математичного забезпечення їх обробки.

5. При заповненні документів первинного обліку відповіді на поставлені питання повинні точно відповідати наявним матеріалам і ясно відобразити суть справи. Дописування і виправлення в картках здійснюються особами, які їх підписали.

Необхідні записи в них повинні виконуватись ручкою, розбірливо і без скорочень. При цьому прізвище, ім'я та по батькові особи, яка вчинила злочин, записуються друкованими літерами.

Прізвища осіб, які підписали документи первинного обліку, повинні вказуватись повністю і чітко.

6. Для здійснення належного нагляду за достовірністю обліку злочинів і своєчасним поданням документів первинного обліку у всіх органах прокуратури повинен бути заведений журнал обліку статистичних карток, підписаних прокурором. До журналу необхідно вносити такі дані: дата порушення справи, у т.ч. відповідно до ст. 430 КПК України, номер справи, прізвище слідчого чи особи, яка провадила дізнання, дата надходження картки від слідчого (дізнавача) і дата передачі картки працівнику з обліково-статистичної роботи під підпис¹⁰.

Працівник з обліково-статистичної роботи правоохоронного органу одержує в канцеляріях прокуратур усі картки (слідчих прокуратури, слідчих і працівників дізнання) підписаних прокурором, під підпис у вказаному журналі.

Після одержання в прокуратурі документів первинного обліку працівник з обліково-статистичної роботи заповнює в них необхідні позначки у розділі 1, на підставі карток робить усі необхідні записи в журналі обліку злочинів і **протягом 24 годин** направляє їх безпосередньо до обліково-реєстраційного підрозділу.

---

¹⁰ Вказівка Генпрокуратури України від 30 вересня 1992 року № 11-40.

При цьому, якщо правоохоронний орган знаходиться у тому ж самому місті, де і обліково-реєстраційний підрозділ, документи первинного обліку здаються працівником з обліково-статистичної роботи органу особисто до обліково-реєстраційного підрозділу під підпис у реєстрі, у якому вказується: назва картки, номер справи та дата одержання карток.

Якщо правоохоронний орган і обліково-реєстраційний підрозділ знаходяться в різних населених пунктах, документи первинного обліку можуть направлятися працівником з обліково-статистичної роботи органу начальнику обліково-реєстраційного підрозділу поштою із супровідним листом, в якому вказуються ті ж реквізити, що в реєстрі.

Реєстри і копії супровідних листів зберігаються у діловодстві працівника з обліково-статистичної роботи.

7. Документи первинного обліку підлягають зберіганню в обліково-реєстраційних підрозділах упродовж одного року після складання на їх підставі статистичної звітності про злочини і осіб, які вчинили злочини, при умові, що по справах, які направлені до суду, в обліково-реєстраційний підрозділ надійшла із суду довідка про наслідки розгляду кримінальної справи судом (форма 6) та по закритих кримінальних справах, при їх наявності в архівах інформаційних підрозділів.

Документи первинного обліку про злочини, по яких справи зупинені за пунктами 1, 3 ст. 206 КПК не знищуються, а зберігаються у спеціальній картотеці обліково-реєстраційного підрозділу до розкриття злочину або закриття справи на підставі, що виключає кваліфікацію діяння як злочину.

II. ПОРЯДОК ЗАПОВНЕННЯ ТА ПОДАННЯ СТАТИСТИЧНОЇ КАРТКИ НА ВИЯВЛЕНИЙ ЗЛОЧИН (ФОРМА 1)

8. Статистична картка на виявлений злочин за формою 1 є підставою для реєстрації і взяття на облік за територіальним принципом кожного злочину, що став у звітному періоді відомим прокурору, слідчому або працівнику дізнання, незалежно від того, коли цей злочин мав місце і встановлені чи не встановлені особи, які його вчинили.

Злочин вважається облікованим, коли його поставлено на централізований облік в обліково-реєстраційному підрозділі і включено до статистичної звітності.

Для забезпечення повноти і достовірності реєстрації та обліку конкретних злочинів при складанні картки форми 1 необхідно керуватися положеннями, викладеними в Інструкції про єдиний облік злочинів.

Картка форми 1 може бути основною і додатковою. Основною є картка, що складається на виявлений злочин уперше. Додатковою є картка, яка складається з метою внесення в облік і звітність необхідних змін про раніше вчинений злочин та його наслідки. Додатковою слід вважати також картку, яка складається на виявлений у ході розслідування за основною справою інший, раніше не зареєстрований злочин, якщо розслідування об'єднано в одній справі.

8.1. ОСНОВНА КАРТКА СКЛАДАЄТЬСЯ У ВИПАДКАХ:

8.1.1. Порухення кримінальної справи.

8.1.2. Направлення справи прокурором відповідно до ст. 430 КПК України.

8.1.3. Звільнення особи, що вчинила злочин, при направленні справи (матеріалу) до суду від кримінальної відповідальності внаслідок акту амністії.

8.1.4. Прийняття до провадження кримінальної справи, порушеної судом, а також справи, що надійшла з Служби безпеки України, підрозділів податкової міліції і військової прокуратури або навпаки.

8.1.5. Прийняття до провадження кримінальної справи, що надійшла в установленому законом порядку за територіальною підслідністю з органів прокуратури або внутрішніх справ інших областей, Автономної Республіки Крим, інших держав, за місцем вчинення злочину або УМВС на транспорті, якщо злочин, що розслідується у даному звітному періоді, раніше не був зареєстрований і поставлений на облік.

8.1.6. Виділення справи про злочин з іншої кримінальної справи.

8.2. ДОДАТКОВА КАРТКА СКЛАДАЄТЬСЯ У ВИПАДКАХ:

8.2.1. Приєднання до розслідуваної справи іншої справи або матеріалу про інший, раніше не зареєстрований злочин.

8.2.2. Виявлення у ході розслідування справи, про основний злочин додаткового, раніше не зареєстрованого злочину, якщо розслідування об'єднано в одній справі.

8.2.3. Поновлення провадження за раніше закритою кримінальною справою, із зняттям злочину з обліку.

8.2.4. Перекваліфікації при розслідуванні вчиненого діяння з менш тяжкого на більш тяжкий злочин, із більш тяжкого на менш тяжкий злочин.

8.2.5. Необхідності повного відображення у звітності числа осіб, які загинули в результаті вчиненого злочину, якщо хто-небудь із потерпілих помер у процесі розслідування кримінальної справи, після її порушення.

Примітка. Якщо особою вчинено декілька злочинів, які складають реальну сукупність, кожне з яких підлягає обліку, то складається основна та додаткова картки.

В основній картці вказується кваліфікація основного злочину. При одночасному складанні основних та додаткових карток основним враховується найбільш тяжкий злочин.

У додаткових картках вказується кваліфікація інших злочинів, які складають реальну сукупність, за якою враховуються ці злочини.

Наприклад. При умисному вбивстві, поєднаному з зґвалтуванням, складається основна картка, в якій вказується кваліфікація за ст. 115 п. 10 КК України, і за цією картокою враховується умисне вбивство та додаткова картка, в якій вказується кваліфікація за ст. 152 ч. 4 КК України і за цією картокою враховується зґвалтування.

9. Якщо кримінальні справи об'єднуються в одну справу в зв'язку з тим, що злочини вчинені однією особою, то в журналах обліку злочинів робляться відповідні позначки про об'єднання цих справ, але зміни в звітність про кількість зареєстрованих злочинів не вносяться.

Якщо кримінальні справи надходять для провадження розслідування з правоохоронних органів в органи прокуратури або з органів прокуратури в правоохоронні органи одного і того ж району (міста), а також якщо справи надійшли за підслідністю з одного району (міста) у інший район (місто) тієї ж області або Автономної Республіки Крим, то виявлені в них злочини повторно не реєструються і справи про ці злочини закінчуються розслідуванням за номерами первинної реєстрації.

Якщо кримінальні справи пересилаються в іншу область, Автономну Республіку Крим або іншу державу для розслідування за місцем вчинення злочину, обліково-реєстраційний підрозділ пересилає документи первинного обліку та повідомлення про направлення кримінальної справи в обліково-реєстраційний підрозділ правоохоронного органу цієї області, міста, Автономної Республіки Крим. Останній ставить на облік ці злочини після з'ясування, чи не були вони зареєстровані раніше.

На централізований облік у поточному звітному періоді повинні також ставитися і відображатися у відповідних статистичних звітах усі злочини, за якими були порушені у попередньому звітному році кримінальні справи, що надійшли за підслідністю з інших органів, де вони в зв'язку з цим були зняті з обліку, а в разі повернення таких справ у той орган, який раніше пересилав справу, злочини повинні відновлюватися на обліку в цьому органі в той звітний період, коли справа повернулася назад.

Злочин, справа про який направляється за територіальною підслідністю, може бути знятий з обліку тільки після того, як відповідним прокурором буде прийнято рішення про направлення кримінальної справи для подальшого розслідування за місцем вчинення злочину.

Злочин може бути знятий з обліку, якщо справа про нього направляється:

а) з України в іншу державу - після одержання на передачу справи згоди прокурора.

б) З однієї області, Автономної Республіки Крим або з однієї ділянки обслуговування транспортним органом (в межах України) до іншої, а також в територіальний орган, та навпаки - після одержання згоди на передачу справи прокурора області, міста, Автономної Республіки Крим.

в) З одного району в інший (в межах області, Автономної Республіки Крим, однієї ділянки обслуговування транспортним органом) після одержання на передачу справи згоди прокурора району, міста. При цьому треба мати на увазі, що коли в одній області або Автономній Республіці Крим злочин знімається з обліку в кінці звітного періоду і виключається із статистичного звіту за рік, як зареєстрований у зв'язку з направленням кримінальної справи про нього за територіальною підслідністю, то в іншій області або Автономній Республіці Крим цей же злочин після надходження кримінальної справи про нього і прийняття його слідчим (органом дізнання) до провадження на початку наступного року не може бути віднесений до злочинів минулих років, а повинен бути зареєстрований і відображений у статистичній звітності поточного звітного періоду.

Якщо по кримінальній справі розслідується декілька злочинів, вчинених на території різних регіонів, слідчий або працівник дізнання, в провадженні якого знаходиться справа, направляє картки в обліково-реєстраційні підрозділи органів відповідних областей, міст, Автономної Республіки Крим для постановки злочинів на облік за місцем їх вчинення, де вони становляться на облік незалежно від місцевої нумерації кримінальних справ.

10. У пунктах 10 і 12 картки зазначається дата (день і час) вчинення злочину, коротко вказується подія злочину, місце і спосіб його вчинення, характерні особливості та інші суттєві обставини, прізвища та ініціали потерпілих, наслідки злочину, дані осіб, що вчинили злочин.

У пункті 8 картки повинні зазначатися відомості про попередження злочину. При цьому треба мати на увазі, що ці відомості вказуються тільки при наявності незакінченого злочину.

Попередженими безпосередньо правоохоронними органами слід вважати ті злочини, про підготовку до вчинення яких було заздалегідь відомо із показань обвинувачених, затриманих, свідків, із заяв громадян, повідомлень посадових осіб підприємств, установ та організацій або особистого спостереження працівників цих органів, і коли в результаті проведення ними оперативних та інших заходів злочинці були затримані при готуванні або замаху на вчинення цього злочину, або поставлені в умови, які виключали можливість доведення злочину до кінця.

Попередженими за ініціативою правоохоронних органів слід вважати й ті злочини, вчинення яких не було допущено представниками громадськості за пропозиціями (проханнями, рекомендаціями) працівників цих органів.

Не підлягають обліку в числі попереджених злочинів діяння, які не містять у собі ознак готування чи замаху на злочин, зазначених у статтях 14, 15 КК України.

У пункті 22 картки зазначається облік злочинів, вчинених у громадських місцях та на вулицях.

Відомості про потерпілих відмічаються в картці форми 1 розділу 2 в пунктах 32-39. Підставою для заповнення розділу 2 картки форми 1 є постанова у кримінальній справі про визнання особи, якій злочином заподіяно моральну, фізичну або майнову шкоду потерпілою (ст. 49 КПК України).

У пункті 32 показується загальна кількість потерпілих.

Якщо відносно одного потерпілого вчинено два або більше злочинів, об'єднаних у одній кримінальній справі, то облік потерпілого здійснюється один раз в картці за злочином, який передбачає більшу міру покарання.

Відомості про виявлені злочини можуть коригуватися також за даними статистичних карток форми 1.1 про наслідки розслідування злочину, форми 2 на особу, яка вчинила злочин, форми 3 про рух кримінальної справи, форми 4 на злочин, за вчинення якого особі пред'явлено обвинувачення, а також довідки про наслідки розгляду кримінальної справи судом (форма 6).

ІІІ. ПОРЯДОК ЗАПОВНЕННЯ ТА ПОДАННЯ СТАТИСТИЧНОЇ КАРТКИ НА ЗЛОЧИН, ЗА ВЧИНЕННЯ ЯКОГО ОСОБІ ПРЕД'ЯВЛЕНО ОБВИНУВАЧЕННЯ

(ФОРМА 4)

11. Облік злочинів, за вчинення яких особам пред'явлено обвинувачення здійснюється на підставі статистичної картки форми 4. Картка заповнюється особою, яка провадить розслідування кримінальної справи після пред'явлення обвинувачення в порядку ст. 140 КПК України особі (особам), щодо якої винесено постанову про притягнення як обвинуваченого за даними злочинами. Картка складається на кожний злочин.

До обліку приймаються тільки ті злочини, за вчинення яких особам пред'явлено обвинувачення, що вказано в постанові про притягнення як обвинуваченого.

У разі винесення постанови про притягнення особи як обвинуваченої, місце перебування якої не встановлено, статистична картка форми 4 не складається. При зупиненні досудового слідства по таких справах на підставі п. 1 ст. 206 КПК України особа, яка провадить розслідування, зобов'язана скласти картки форм 1.1 і 3.

Статистичну картку форми 4 підписує прокурор (заступник прокурора) за умови представлення до прокуратури згідно зі ст. 132 КПК України, копії постанови про пред'явлення особі обвинувачення та коли впевниться, що дійсно за злочином пред'явлено обвинувачення у його вчиненні вказаній в картці особі (особам).

Прокурор або його заступник, крім підпису на статистичній картці форми 4, повинен ставити печатку прокуратури “Для пакетів”. Обліково – реєстраційні підрозділи правоохоронних органів зобов'язані прийняти для обліку статистичні картки форми 4 тільки з розбірливим підписом прокурора або його заступника і печаткою прокуратури “Для пакетів”. У разі неналежного оформлення картки форми 4 або з нерозбірливим підписом

прокурора (заступника прокурора) необхідно з'ясувати у відповідній прокуратурі її достовірність.

Зняття з обліку злочинів, за якими особам пред'явлено обвинувачення здійснюється на підставі статистичних карток форм 1.1, 3, коли вона подається у випадках закриття справи за відсутністю події, складу злочину або за інших підстав, що виключають оцінку діяння як злочинного¹¹, а також зупинення за п.3 ст.206 КПК України.

ІV. ПОРЯДОК ЗАПОВНЕННЯ ТА ПОДАННЯ СТАТИСТИЧНОЇ КАРТКИ ПРО НАСЛІДКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНУ (ФОРМА 1.1)

12. Статистична картка про наслідки розслідування злочину (форма 1.1) є підставою для відображення в обліку і звітності відомостей про наслідки розслідування злочинів:

- для обліку злочину, коли вона подається по закінченій розслідуванням справі, одночасно з статкарткою форми 2 на особу, яка вчинила злочин;

- для обліку злочину, коли вона подається у разі винесення постанови про зупинення слідства за не розшуком або не встановленням особи, яка підлягає притягненню як обвинувачений та захворюванням обвинуваченого;

- для зняття злочину з обліку, коли вона подається у разі закриття справи за відсутністю події, складу злочину або за інших підстав, що виключають оцінку діяння як злочинного.

Статистична картка форми 1.1 може бути тільки основною.

Картки форми 1.1 на злочини у багатоепізодних кримінальних справах складаються на кожний зареєстрований у ній злочин із зазначенням у пункті 4 порядкового номера злочину у справі. По об'єднаних кримінальних справах картки складаються на кожний злочин у такій справі і за тим номером справи, яка була приєднана до тієї, що розслідується.

Для відображення в обліку і статистичній звітності даних про закінчені провадження злочини у картці форми 1.1 робляться відповідні позначки в

---

¹¹ Див. пункт 12 Інструкції про єдиний облік злочинів.

одному із пунктів з 18.01 по 18.10 з одночасним поданням картки форми 2 на особу, яка вчинила злочин.

Відомості про злочини, кримінальні справи по яких зупинені за п.п. 1, 2, 3 ст. 206 КПК України (коли місцезнаходження обвинуваченого невідоме або коли не встановлена особа, яка вчинила злочин, або коли психічне, інше тяжке захворювання обвинуваченого перешкоджає закінченню провадження у справі), формуються на підставі карток первинного обліку злочинів форми 1.1.

При винесенні постанови про зупинення слідства за вказаними підставами особа, яка веде розслідування кримінальної справи, в той же день складає і підписує статистичні картки форми 1.1 і 3, в яких відображають відповідні дані про прийняте рішення щодо злочину у справі.

Упродовж доби картки форми 1.1 і 3 про зупинення слідства на підставі п. 1, 2, 3 ст. 206 КПК повинні бути представлені прокурору для підписання і передачі їх працівнику обліково-статистичної роботи. У числі зупинених враховується злочин, справу за яким вперше зупинено в даному звітному періоді, незалежно від часу порушення кримінальної справи і часу реєстрації даного злочину.

Для відображення в обліку і статистичній звітності даних про зупинені злочини у картці за формою 1.1 робляться відповідні позначки в пунктах 18.27 або 18.28, або 18.29 з одночасним поданням картки форми 3 про прийняте рішення по кримінальній справі.

Для відображення в обліку і статистичній звітності знятого злочину з обліку за відсутністю події, складу злочину або з інших підстав, зазначених у законі, в картці форми 1.1 робляться відповідні позначки в одному з пунктів 18.11-18.22 або 18.23.

13. У пункті 13 картки форми 1.1. та у пункті 37 картки форми 2 зазначається облік злочинів, вчинених у стані алкогольного, наркотичного, психотропного або токсичного сп'яніння.

Злочином, учиненим у стані алкогольного, наркотичного, психотропного або іншого токсичного сп'яніння, слід вважати:

а) коли особа, яка вчинила злочин, затримана безпосередньо на місці його скоєння або неподалік, у встановлений термін була піддана медичному огляду і є висновок медичної установи про стан сп'яніння;

б) коли це підтверджується матеріалами розслідування кримінальної справи.

V. ПОРЯДОК ЗАПОВНЕННЯ ТА ПОДАННЯ СТАТИСТИЧНОЇ КАРТКИ

ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ВІДШКОДУВАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ ЗБИТКІВ ТА ВИЛУЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (ФОРМА 1.2)

14. Відомості про матеріальні збитки та їх відшкодування, вилучення предметів злочинної діяльності відображаються в статистичній картці форми 1.2 всіма органами розслідування щодо кожного злочину, за наслідками якого заподіяні матеріальні збитки або вилучені предмети злочинної діяльності за справами, закінченими розслідуванням, направленими до суду відповідно до статей 232, 430 КПК України та направленими до суду для вирішення питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності за п. 4 ст.6, статей 7, 7-2, 8, 9, 10, 11-1 КПК України або закриття справи щодо померлого обвинуваченого на підставі п.8 ст.6 КПК України.

Статистична картка форми 1.2 виставляється як додаток до статистичної картки форми 1.1.

VI. ПОРЯДОК ЗАПОВНЕННЯ ТА ПОДАННЯ СТАТИСТИЧНОЇ КАРТКИ НА ОСОБУ, ЯКА ВЧИНИЛА ЗЛОЧИН (ФОРМА 2)

15. Статистична картка на особу, яка вчинила злочин, форми 2 є підставою для реєстрації і постановки на облік таких осіб і відображення у

статистичній звітності показників, що характеризують осіб, які вчинили злочини.

Картка форми 2 може бути тільки основною. Вона складається у випадках, коли щодо винних осіб приймається одне із таких процесуальних рішень:

а) Прокурором затверджено обвинувальний висновок і кримінальну справу направлено до суду (ст. 232 КПК).

б) Прокурором складено обвинувальний висновок і кримінальну справу направлено до суду відповідно до ст. 430 КПК.

в) Кримінальну справу закрито щодо померлого обвинуваченого (п.8 ст.6 КПК) або направлено до суду для вирішення питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності за однією з таких підстав:

- внаслідок акту амністії (п. 4 ст. 6 КПК);
- внаслідок зміни обстановки (ст. 7 КПК);
- у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 7-2 КПК);
- у зв'язку з примиренням обвинуваченого з потерпілим, із застосуванням до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру, з передачею особи на поруки (ст. ст. 8, 9, 10 КПК);
- із закінченням строків давності (ст. 11-1 КПК).

Якщо особа вчинила декілька злочинів, то на неї складається одна картка за формою 2, де вказується в пунктах 23-26 всі статті КК України, за якими пред'явлено обвинувачення. У цьому випадку особа, яка вчинила злочини, повинна бути відображена у звітності за злочином, який передбачає більшу міру покарання.

При заповненні карток на осіб, які вчинили злочини, слід керуватися такими правилами:

- відомості про вік злочинця показуються в повних роках. Наприклад, якщо злочинцю в момент вчинення злочину було 28 років 11 місяців і 28 днів, то така особа повинна бути показана в пункті 15 картки у віці «25-28 років»;

- відомості про працездатних осіб (16 років і більше), які не працюють і не навчаються, показуються у всіх випадках, коли вони до моменту вчинення злочину ніде не працювали і не навчались, незалежно від того, скільки часу пройшло з моменту залишення ними (їх звільнення) останнього місця роботи або навчання. У числі непрацюючих не слід вказувати пенсіонерів, у т.ч. інвалідів, осіб пенсійного віку, безробітних, домашніх господарок, вагітних жінок та жінок, які перебувають у відпустці по догляду за дитиною;

- у числі осіб, які вчиняли злочини, враховуються всі особи, які раніше скоїли злочини, незалежно від того, були вони засуджені чи звільнялись від кримінальної відповідальності на підставі статей 7, 7-2, 8, 9, 10 КПК, а також незалежно від того, погашена чи знята з них судимість, або закривались щодо них справи п. 4 ст. 6, 11-1 КПК внаслідок акту амністії та із закінченням строків давності. З цієї категорії виділяються особи, щодо яких, згідно закону, судимість не знята і не погашена.

16. У разі винесення судом виправдувального вироку або закриття кримінальних справ за пунктами 1, 2, 5, 6, 7, 9, 10 і 11 статті 6, статей 7-3, 100, 421 КПК особи по цих справах знімаються з обліку.

VII. ПОРЯДОК ЗАПОВНЕННЯ І ПОДАННЯ СТАТИСТИЧНОЇ КАРТКИ ПРО РУХ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ (ФОРМА 3)

17. Статистична картка про рух кримінальної справи форми 3 є підставою для відображення в обліку і звітності даних про рух кримінальних справ у процесі розслідування.

Картка складається після прийняття за кримінальною справою (матеріалу) одного із таких рішень:

а) при порушенні кримінальної справи;

б) про передачу кримінальної справи за підслідністю згідно зі ст. 112 КПК та ч. 2 ст. 104 і ст. 109 КПК або за територіальністю відповідно до ст. 116 КПК України;

в) про об'єднання кримінальних справ згідно зі ст. 26 КПК;

г) про виділення із кримінальної справи іншої справи у самостійне провадження відповідно до статті 26 КПК;

д) при прийнятті кримінальної справи до провадження: після скасування прокурором постанови про відмову в порушенні кримінальної справи, за постановою або ухвалою суду, при передачі справи із іншого органу, після повернення справи для додаткового розслідування та після відновлення слідства в закритій або зупиненій справі та в інших випадках;

е) при направленні до суду та закриття справи;

ж) про зупинення кримінальної справи за однією з трьох підстав, указаних у ст. 206 КПК.

з) про продовження строку розслідування кримінальної справи відповідно до статей 108, 120 КПК;

и) при поверненні справи на додаткове розслідування прокурором або судом будь-якої інстанції;

к) про відновлення слідства за раніше закритою кримінальною справою відповідно до ст. 216 КПК;

л) про відновлення слідства за раніше зупиненою справою за п. 1, 2, 3 ст. 206 КПК.

м) при пред'явленні для ознайомлення матеріалів справи обвинуваченому та його захиснику.

У випадках виділення із кримінальної справи в окреме провадження справи відповідно ст. 26 КПК України одночасно з статистичною карткою за формою 3 складається і подається основна картка за формою 1 для постановки злочину на облік (якщо раніше цей злочин був знятий з обліку) за правилами, викладеними в п. 8 цієї Інструкції.

У випадках прийняття до провадження кримінальної справи після повернення її на додаткове розслідування із суду будь-якої інстанції, якщо вона раніше направлялась до суду в поточному звітному році, складається статистична картка за формою 3. Усі злочини по цій справі повинні бути виключені з числа розслідуваних до моменту повторного закінчення справи.

У випадках, коли у процесі додаткового розслідування як за справами поточного року, так і за справами попередніх років відбувається:

- перекваліфікація діянь з менш тяжких на більш тяжкі злочини або з більш тяжких на менш тяжкі злочини;
- виявлення додаткових, раніше не зареєстрованих злочинів;
- зміна складу виявлених осіб, які вчинили злочини;
- зміна у розкритті злочинів тощо - то згідно з встановленими цією Інструкцією правилами за наслідками додаткового розслідування складаються і направляються до обліково-реєстраційного підрозділу відповідні документи первинного обліку.

VIII. ПОРЯДОК ЗАПОВНЕННЯ ДОВІДКИ ПРО НАСЛІДКИ РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ СУДОМ (ФОРМА 6)

18. Довідка про наслідки розгляду справи судом за формою 6 є підставою для відображення в обліку та звітності про злочинність результатів розгляду кримінальної справи судом.

19. При направленні прокурору кримінальної справи з подальшою її передачею до суду слідчий заповнює пункти 1-14 довідки за формою 6 на кожного обвинуваченого і приєднує їх до справи.

Після набрання вироком, постановою про закриття справи, постановою (ухвалою) про застосування примусових заходів медичного характеру законної сили, секретар суду заповнює відповідні пункти про результати розгляду справи та подає на підпис судді. Перевіривши достовірність результатів розгляду справи, суддя підписує дану довідку.

Зазначені довідки по всіх розглянутих справах, у тому числі розслідуваних прокурором або слідчим прокуратури, повертаються судами з супровідними листами (під розписку або надсилаються заказним листом) в правоохоронні органи за місцем проведення слідства не пізніше 5-ти робочих днів з дня набрання рішенням суду (вироком, постановою, ухвалою) законної сили чи повернення справи після розгляду судом апеляційної

інстанції (касаційної інстанції – у випадку винесення вироку апеляційним судом).

При одержанні із суду довідки за формою 6 працівник з обліково-статистичної роботи органу вносить відомості про судимість у журнал обліку злочинів і не пізніше трьох робочих днів з дня надходження довідок пересилає їх до обліково-реєстраційного підрозділу для використання цих документів при статистичному і оперативно-довідковому обліку осіб, які вчинили злочини.

ІХ. ПОРЯДОК ВЕДЕННЯ ЄДИНИХ ЖУРНАЛІВ ОБЛІКУ ЗЛОЧИНІВ, КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ І ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ ЗЛОЧИНИ

20. У районних, міських і лінійних органах внутрішніх справ ведуться єдині журнали обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які вчинили злочини, де на підставі одержаних від прокурорів, слідчих і працівників дізнання документів первинного обліку реєструються і враховуються всі виявлені злочини, особи, які їх вчинили, кримінальні справи, а також відображаються наслідки розгляду справ у суді.

21. Журнал обліку злочинів у тому регіоні, де це необхідно, може складатися із двох розділів (двох томів): у першому реєструються виявлені злочини, особи, що їх вчинили, і справи органів внутрішніх справ та податкової міліції, у другому - органів прокуратури.

У межах Автономної Республіки Крим, областей, території, яка обслуговується органами внутрішніх справ на транспорті, встановлюється єдина для органів внутрішніх справ і прокуратури нумерація справ.

Обліково-реєстраційні підрозділи органів внутрішніх справ для реєстрації кримінальних справ щорічно виділяють для міськрайлінорганів внутрішніх справ, підрозділів податкової міліції, органів прокуратури і оперативних відділів установ виконання покарань, які ведуть розслідування за кримінальними справами, необхідну кількість реєстраційних номерів.

У районі (місті) кількість виділених номерів з урахуванням обсягу роботи розподіляється між органами внутрішніх справ, податкової міліції і органами прокуратури, про що повідомляється в обліково-реєстраційні підрозділи.

Слідчий і працівник дізнання органів внутрішніх справ, податкової міліції одночасно з заповненням картки за формою 1 на виявлений злочин одержує в міськрайліноргані внутрішніх справ порядковий номер справи.

Слідчий прокуратури одержує порядковий номер справи, порушеної і прийнятої ним до провадження, у прокуратурі.

22. При реєстрації злочинів у журналі обліку злочинів поруч з реєстраційним номером при певних умовах проставляються літери:

а) «ПР» - по кримінальній справі прокуратури.

б) «ПРТ» - у випадках направлення справи прокурором до суду відповідно до ст. 430 КПК.

в) «ПМ» - по кримінальній справі податкової міліції.

Додатково виявлені у процесі розслідування злочини реєструються у журналі з зазначенням чергового порядкового номера запису і номера справи, за якою вони виявлені; про те, що цей злочин виявлений додатково, в журналі обліку злочинів він позначається додаванням літер «ДВ».

23. У журналі обліку злочинів відповідні відомості вносяться:

а) У графах 2-8 - на підставі картки форми 1 (у графі 8 – форми 1.1).

б) У графі 11 – на підставі картки форми 4.

в) У графах 12, 14-на підставі карток форми 1.1, 2, 3, 4.

г) У графі 13 - на підставі картки форми 2.

д) У графі 15 - на підставі карток форм 1, 1.1, 3.

е) У графі 16 – на підставі картки форми 1.2.

е) У графі 17 - на підставі довідки форми 6.

ж) У графі 18 – архівний номер закритої кримінальної справи, яка здана до архіву інформаційного підрозділу.

24. У графах 9, 10 вказуються дати надходження кожного із документів первинного обліку до міськрайліноргану внутрішніх справ і направлення їх до обліково-реєстраційного підрозділу.

25. При внесенні відомостей у журнал обліку злочинів повинні бути вписані вичерпні і точні відповіді на всі питання, передбачені змістом граф журналу.

Виконані у журналі записи, на підставі відомостей, які містяться у додаткових картках, повинні уточнюватися та доповнюватися.

Повнота і достовірність записів у журналі обліку злочинів, їх відповідність змісту обліково-реєстраційних документів повинні систематично перевірятися начальником міськрайліноргану внутрішніх справ, а також обліково-реєстраційними підрозділами при перевірках стану обліково-реєстраційної роботи і проведенні звірок облікових даних за кожний звітний період.

Журнал підлягає пред'явленню прокурору за першою вимогою.

26. Журнал обліку злочинів є підставою для складання у міських, районних і лінійних органах внутрішніх справ щомісячних (наростаючим підсумком) відомостей про зареєстровані, розкриті і нерозкриті злочини з метою аналізу і використання у практичній діяльності в організації боротьби зі злочинністю.

Щомісячні відомості про зареєстровані, розкриті і нерозкриті злочини подаються також відповідному наглядовому прокурору.

У обліково-реєстраційних підрозділах органів внутрішніх справ на підставі статистичних карток ведуться контрольні журнали обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які їх вчинили, по кожному району, місту, лінійному органу окремо, а також спеціальні журнали обліку злочинів, при реєстрації яких у органах внутрішніх справ були допущені порушення законності та обліково-реєстраційної дисципліни. Ці журнали ведуться для контролю за своєчасним надходженням первинної облікової документації,

підбору окремих відомостей про злочини і наслідки їх розслідування та для інших довідкових завдань.

Вищевказані журнали, як і картки, підлягають пред'явленню прокурору на його вимогу.

27. Реєстрація злочинів, осіб, що їх вчинили, кримінальних справ у Службі безпеки України проводиться у тому ж порядку, як і в міськрайліноорганах внутрішніх справ.

Х. ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОВНЕННЯ ДОКУМЕНТІВ ПЕРВИННОГО ОБЛІКУ ДЛЯ ОБРОБЛЕННЯ ЇХ НА ЕЛЕКТРОННО-ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ МАШИНАХ

28. Установлені єдині документи первинного обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, що вчинили злочини (статистичні картки форм 1, 1.1, 1.2, 2, 3, 4 та довідки ф. 6), призначені для автоматизованої обробки на ЕОМ.

Обліково - реєстраційні підрозділи, за погодженням з прокуратурами Автономної Республіки Крим, областей, міст, інших прирівняних до них прокурорів, при обробці статистичної інформації можуть використовувати засоби ЕОМ для ведення єдиних журналів обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які вчинили злочини, та контрольних журналів на магнітних носіях. У кінці звітного періоду ця інформація роздруковується і зберігається в окремій справі працівника з обліково-реєстраційної роботи.

Заповнення документів первинного обліку і розроблення вміщених у них даних слід здійснювати відповідно до вимог даної Інструкції підготовленим обліково-реєстраційними підрозділами типового математичного забезпечення та довідників.

29. Забезпечення органів прокуратури і внутрішніх справ новими бланками обліково-реєстраційних документів, примірниками цієї Інструкції та довідниками для здійснення обліку і реєстрації злочинів покладено на МВС України. Інші правоохоронні органи забезпечують підлеглі органи обліковою документацією самостійно.

ХІ. ДОВІДНИКИ ДЛЯ ЗАПОВНЕННЯ

ДОКУМЕНТІВ ПЕРВИННОГО ОБЛІКУ ЗЛОЧИНІВ

І ОСІБ, ЯКІ ЇХ ВЧИНИЛИ, ФОРМ 1,1.1, 1.2, 2,4

ДОВІДНИК 1

Перелік підрозділів, які попередили, виявили злочин

(до картки форми 1 рядок 8, 9, форми 1.1 рядок 20 і форми 4 рядок 16)

Слідчий: прокуратури (01), ОВС (02), у т. ч. БОЗ (03), штатний дізнавач (04), СБУ (05), податкової міліції (06).

Працівники кримінальної міліції: КР (07), БНОН (08), БЕЗ (09), КМСН (10), БОЗ (11), ВБ (12), кримінального пошуку (13), оперативно-пошукових відділів (по боротьбі з кишеньковими крадіжками) (14), податкової міліції (15).

Громадської безпеки: дільничний інспектор (16), ДАІ (17), ППС (18), Беркут (19), служби державної охорони (20), чергової частини (21), нац. бюро Інтерполу (22), експертно-криміналістичного підрозділу (23), підрозділів паспортної, реєстраційної та міграційної роботи (24), підрозділів оперативної інформації (25), службових собак (26), метрополітену (27), Державної пожежної охорони (28), УВП (29), СІЗО (30),

приймальник-розподільник (31), спецприймальник (32), приймальник-розподільник для неповнолітніх (33), інспекції виправних робіт (34), ізоляторів тимчасового утримання (ІТУ) (35), внутрішніх військ (36), інші підрозділи ОВС (37), податкова інспекція (38), митниця (39), ДІМ спільно з військовослужбовцями внутрішніх військ (51), ППС спільно з військовослужбовцями внутрішніх військ (52), силами громадськості (90).

ДОВІДНИК 2

Повідомлення негласного апарату, який сприяв розкриттю злочину

(до картки форми 1.1 рядок 21 і до картки форми 4 рядок 17)

	Агент	Агент в ІТУ	Латний агент	Платни й агент в ІТУ	Рези- дент	Утримувач конспіра- тивної квартири	ОРС	Агент, який перебуває на зв'язку у резидента
КР (07)	01	16	20	36	40	51	61	72
БНОН (08)	02		21		41	52	62	73
БЕЗ (09)	03		22		42	53	63	74
КМСН (10)	04		23		43	54	64	75
БОЗ (11)	05		24		44	55	65	76
ВБ (12)	06		25		45		66	77
ОПВ (14)	07		26		46		67	78
ПМ (15)	08		27		47	56	68	79
УВП (29)	09		28			57		
СІЗО (30)	10		29					
Приймал- розподільник (31)	11		30					
Спец приймальник (32)	12		31					
ІТУ (35)	13		32					
Інші служби	14		33					

ДОВІДНИК 3

Види економічної діяльності, де вчинено злочин

(до картки форми 1 рядок 28 і до картки форми 2 рядок 22)

ДОВІДНИК 4

Знаряддя і засоби вчинення злочину

(до картки форми 1 рядок 29)

Зброя вогнепальна. Довгоствольна бойова нарізна: гвинтівки, карабіни 01, автомати 02, пістолети-кулемети 03, мисливська нарізна: гвинтівки, карабіни 04, гладкоствольна: рушниці 05, комбінована 06, спортивна (нарізна) гвинтівки 07, короткоствольна: пістолети 08, револьвери 09, дефектна вогнепальна зброя: обрізи всіх видів 10, саморобне кустарного виробництва 11, пристрої для стрільби малокаліберними патронами 12. Пристосована: переробки сигнальних пістолетів 13, пневматичної зброї 14, пневматична: гвинтівки 15, пістолети 16.

Холодна зброя. Довгоклинкова: шаблі 17, шпаги 18, середньоклинкова: кинджали 19, стилети 20, короткоклинкова: мисливський ніж 21, армійський ніж 22, інші види ножів та заточки 23, ударно - роздрібна: кастети 24, надолонники 25, кистень 26, булава 27, нунчаки 28.

Газова: аерозольні упаковки 29, пістолети 30.

Метальна зброя: арбалети 31.

Вибухові речовини: динаміт 32, тротиліві шашки 33, пластикові вибухові речовини 34, саморобні вибухові речовини 35, електродетонатори 36, інші вибухові речовини 37.

Міни 38, гранати 39, снаряди 40.

Знаряддя і засоби: домкрат 41, газорізка 42, фомка 43, сокира 44, пристосовані предмети 45, комп'ютерна техніка 46, програмні продукти 47, магнітні носії 48.

Технічні знаряддя зняття інформації: радіостанції 49, направлені мікрофони 50, спеціальні стетоскопи 51, спеціальні приймачі 52, зняття інформації з телефонної лінії 53, сховані диктофони 54, маскіратори телефонних переговорів 55, мікрофони 56, радіовипромінюючі пристрої 57, відеокамери 58, інша техніка для отримання інформації 59. Спосіб проникнення, скоєння: удушення 60, утоплення 61, завдання вогнепального поранення 62, нанесення тілесних ушкоджень 63, знуцання 64, вибух 65, підпал 66, пожежа 67, збут 68, зберігання 69, підбір ключа 70, віджим 71, злом 72, пролом 73, свердління 74, через вікно 75, через загорожу 76,

відчинення дверей 77, вільний доступ 78, шляхом довіри 79, з пошкодженням сигналізації 80, ривок 81, погроза 82, з застосуванням транспортного засобу 83, підробка документа 84, підробка печатки 85, дописка в документах 86, знищення документів 87, внесення неправильних відомостей 88, створення фіктивних об'єднань 89, маска-панчоха 90, через балкон 91, перепилювання 92, отруєння 93, у формі працівника міліції (94), з використанням посвідчення працівника міліції (95).

ДОВІДНИК 5

Предмет посягання

(до картки форми 1 рядок 19 і форми 2 рядок 35)

Транспортні засоби:

автомобіль: легковий державний 01, легковий приватний 02, вантажний державний 03, вантажний приватний 04, автобус державний 05, автобус приватний 06, мотоцикл 07, мопед 08, велосипед 09, трактор 10, комбайн 11, інші транспортні засоби 12;

деталі автомашин: лобове скло 13, колеса 14, авторадіоапаратура 15, акумулятор 16, інші запчастини (17), номерні знаки (18);

Гроші, цінні папери, фінансово-платіжні документи: гроші 19, валюта (іноземна) 20, акції 21, авізо 22, кредитні картки 23, чекові книжки 24, вексель 25, облігації 26, чеки 27, сертифікати 28, лотерейні квитки 29, інші 30;

Документи: паспорт 31, посвідчення особи 32, інші 33;

Коштовне каміння: алмази 34, діаманти 35, інше коштовне каміння 36;

Коштовні метали: золото 37, срібло 38, інші коштовні метали 39;

Вироби: із золота 40, із срібла 41;

Метали: кольорові 42, рідкоземельні 43, чорні 44, металопрокат 45;

Радіоактивні матеріали 46;

Паливно-мастильні матеріали: бензин 47, мазут 48, керосин 49, солярка 50, газ 51, нафта 52, вугілля 53, інші 54;

Електроенергія 55;

Нерухомість: гараж 56, дача 57, земельна ділянка 58, квартира 59, приватний будинок 60, інша нерухомість 61;

Антикваріат 62, ікона 63, церковна оздоблення 64, колекції (ордена, медалі, монети) 65, картини 66, витвір мистецтва 67, інші культурні цінності 68;

Зброя: вогнепальна нарізна 69, вогнепальна гладкоствольна 70, пневматична 71, газова 72, холодна 73, боєприпаси 74, вибухові речовини 75, інша зброя 76.

Наркотичні засоби та психотропні речовини 77, прекурсори 78;

Обладнання різноманітне 79, прилади 80, лічильники 81, інструменти 82, музичні інструменти 83;

Промтовари 84, одяг 85, взуття 86, хутряні вироби 87, галантерейні вироби 88, парфумерія 89, тканини 90;

Оргтехніка 91, комп'ютерне обладнання 92, побутова техніка 93, холодильник 94, годинник 95, господарчі товари 96, фотокінотовари 97;

Кабельно-провідникова продукція 98;

Телевідеорадіоапаратура: відеокамера 99, відеомагнітофон 100, магнітофон 101, радіотовари 102, радіостанції 103, телевізор 104, телефон 105;

Спортінвентар 106, меблі 107, спальне обладнання 108;

Ліс і лісоматеріали 109, будматеріали 110, сировина 111;

Продтовари, продукти 112, винно-горілчані 113, тютюнові 114;

Сільськогосподарська продукція 115, у т.ч. зерно 116, худоба 117, птиця 118;

Інші: каса 119, сейф 120, гаманець 121, валіза 122, сумка 123;

Вантажі: що транспортуються: залізницею 124, автомагістралями 125,

повітряним 126, річковим 127, морським 128 транспортом;
**Підакцизні товари 129, марки акцизного збору 130, контрольні
марки 131.**

ДОВІДНИК 6

Національність

(до картки форми 1 рядок 36, форми 4 рядок 13 і форми 2 рядок 12)

100 абазіни	009 молдовани
016 абхази	047 мордва
021 аварці	081 нанайці
150 австрійці	164 народи Індії та Пакистану
022 агули	082 нганасани
055 адигейці	083 негидальці
007 азербайджанці	974 ненці
151 албанці	171 німці
078 алеути	084 німчи
056 алтайці	027 ногайці
152 народи Америки	085 ороки
153 англійці	086 орочі
154 араби	048 осетини
155 ассирійці	172 перси
156 афганці	173 поляки
017 балкарці	174 румуни
018 бапкіри	001 росіяни
003 білоруси	028 рутульці
157 белуджі	087 саамі
158 болгари	088 селькупи
019 буряти	175 серби
101 вепси	176 словаки
013 вірмени	029 табасарани

160 в'єтнамці	012 таджики
102 гагаузи	063 талиші
161 голанці	049 татари
162 греки	109 татари кримські
006 грузини	110 тати
023 даргинці	089 тофари
071 долгани	050 тувинці
163 донгани	177 турки
057 євреї	014 туркмени
103 євреї горські	159 угорці
104 євреї грузинські	112 удіни
105 євреї середньоазіатські	051 удмурти
106 іжорці	090 удегейці
040 інгуші	178 уйгури
165 іспанці	004 узбеки
166 італійці	002 українці
079 ітельмени	091 ульчі
047 кабардинці	179 фіни
005 казахи	180 французи
042 калмики	059 хакаси
107 караїми	181 халха-монголи
043 каракалпаки	075 ханти
058 карачаївці	182 хорвати
944 карели	030 цахури
080 кети	113 цигани
011 киргизи	060 черкеси
167 китайці	183 чехи
045 комі	052 чеченці
061 комі-пермяки	092 чуванці
168 корейці	053 чуваші

072 коряки	076 чукчі
108 кримчаки	114 шорці
169 кубинці	077 евенки
024 кумики	093 евени
170 курди	094 енці
025 лакці	095 ескімоси
010 латиші	015 естонці
026 лезгини	096 юкаїри
065 ліви	054 якути
008 литовці	184 японці
073 манси	199 інші національності
046 марійці	

ДОВІДНИК 7

Країна проживання

(до картки форми 1 рядок 37, форми 1.1 рядок 15 і форми 2 рядок 13)

021 Австралія	117 Ботсвана	222 Гренландія
025 Австрія	121 Бразилія	225 Греція
029 Азербайджан	125 Бруней	229 Грузія
033 Албанія	129 Буркіна-Фасо	230 Гуам
037 Алжир	133 Бурунді	233 Данія
038 Америк. Самоа	137 Бутан	237 Джибуті
039 Ангилья (Брит)	141 Вануату	241 Доменіка
041 Ангола	145 Ватикан	245 Доменіканська Р.
045 Андорра	149 Велика Британія	246 Еквадор
049 Антигуа і Барбуда	157 Венесуела	247 Екваторіальна Гвінея
053 Антильські Острови	165 В'єтнам	248 Еритрія

057	Аоминь (Макао)	166	Віргінські Острови (Брит)	249	Естонія
065	Аргентина	167	Віргінські Острови (США)	250	Ефіопія
067	Аруба	168	Вірменія	251	Єгипет
069	Афганістан	169	Габон	252	Ємен
076	Багамські Острови	173	Гаїті	255	Заїр
077	Бангладеш	177	Гайана	256	Замбія
081	Барбадос	181	Гамбія	261	Західна Сахара
085	Бахрейн	185	Гана	265	Західне Самоа
089	Білорусь	189	Гваделупа	269	Зімбабве
093	Беліз	193	Гватемала	273	Ізраїль
097	Бельгія	197	Гвіана	274	Індія
101	Бенін	201	Гвінея	281	Індонезія
102	Бермудські Острови	205	Гвінея-Бісау	282	Ірак
105	Болгарія	213	Гібралтар	283	Іран
109	Болівія	217	Гондурас	297	Ірландія
113	Боснія і Герцеговина	221	Гренада	298	Ісландія
305	Іспанія	489	Монако	642	Сеута і Мелілья
309	Італія	493	Монголія	645	Сінгапур
315	Йорданія	494	Монтсеррат	649	Сирія
317	Кабо-Верде	497	М'янма	652	Словаччина
321	Казахстан	501	Намібія	653	Словенія
322	Кайман Острови	505	Науру	657	США
325	Камбоджа	509	Непал	661	Соломонові Острови
329	Камерун	513	Нігер	665	Сомалі
333	Канада	517	Нігерія	669	Судан
337	Катар	521	Нідерланди	673	Суринам

			676 Східний Тімор
341 Кенія	525 Нікарагуа		677 Сьєрра-Леоне
345 Кіпр	526 Німеччина		681 Сянган (Гонконг)
349 Китай	527 Ніус		685 Таджикистан
353 Кірибаті	529 Нова Зеландія		689 Таїланд
357 Киргизтан	533 Нова Каледонія		693 Тайвань
365 Колумбія	537 Норвегія		697 Танзанія
369 Коморські Острови	538 Норфолк		699 Теркс і Кайокс острови
373 Конго	541 Об'єд. Емірати	Араб.	701 Того
377 Корея Південна	542 Оман		702 Токелау
378 Корея Північна	549 Пакистан		705 Тонга
381 Коста-Ріка	550 Палау		709 Тринідад і Тобаго
385 Кот-д'Івуар	553 Палестина		713 Тувалу
389 Куба	557 Панама		717 Туніс
393 Кувейт	561 Папуа-Нова Гвінея		721 Туркменистан
394 Кука Острови	565 Парагвай		725 Туреччина
397 Лаос	569 Перу		729 Уганда
401 Латвія	570 Південна Африка		730 Угорщина
405 Лесото	571 Півн.Маріан. Острови		733 Узбекистан
406 Литва	572 Піткерн		737 Україна
409 Ліберія	573 Польща		739 Уолліс і Футіна
413 Ліван	577 Португалія		741 Уругвай
417 Лівія	581 Пуерто-Ріко		743 Фарерські острови
425 Ліхтенштейн	582 Різдва Острів		744 Федер. Штати Мікронезії
429 Люксембург	585 Реюньйон		745 Фіджі
433 Маврикій	589 Росія		749 Філіппіни
437 Мавританія	593 Руанда		753 Фінляндія

441	Мадагаскар	597	Румунія	755	Фолклен-і (Мальвін-і) о-ви
442	Майотта	601	Сальвадор	757	Франція
445	Македонія	602	Самоа	761	Хорватія
449	Малаві	605	Сан-Марино	765	Центральна Африкан. Р.
453	Малайзія	609	Сан-Томе і Принсіпі	769	Чад
457	Малі	613	Саудівська Аравія	770	Чехія
461	Мальдіви	617	Свазіленд	781	Чилі
465	Мальта	621	Сейшельські Острови	783	Чорногорія
469	Марокко	625	Сенегал	785	Швейцарія
473	Мартініка	626	Сент-П'єр Микелон	і 789	Швеція
474	Маршалові Острови	629	Ст-Вінсент і Гренадіни	793	Шрі-Ланка
477	Мексика	630	Сент-Гелен	813	Югославія
479	Мідвей Острови	633	Сент-Кіст і Невіс	821	Ямайка
481	Мозамбік	637	Сент-Люсія	825	Японія
485	Молдова	641	Сербія	829	Інші

ДОВІДНИК 8

Рід занять, службове становище

(до картки форми 1 рядок 39 і форми 2 рядок 19)

Рід занять: власник підприємства (01), власник на паях колективної власності (02), приватний підприємець (03), кооператор (04), комерсант (05), бізнесмен (06), робітник (07), службовець (08), державний службовець (09), працівник адміністрації (10), ратъе (11), служитель культу (12), представник наукової або творчої інтелігенції (13), робітник

сільськогосподарського підприємства (14), у т.ч. фермерського (15), лікар (16), фармацевт (17), вчитель (18), журналіст (19), редактор (20), кореспондент (21), інший працівник засобів масової інформації (22), листоноша (23), інший працівник пошти (24); учень: середньої школи (30), ліцею (31), коледжу (32), гімназії (33), ПТУ-СПТУ (34), технікуму (35), студент вищого навчального закладу (36).

Особа, яка перебуває на соціальному забезпеченні (37), особа без постійного джерела доходів (38), утриманець (39), безробітний (40), пенсіонер (41), інвалід 1—2 груп (42), вагітна (43), перебуває у відпустці по догляду за дитиною (44), працевдатний, не працює і не навчається (45).

Службове становище: керівник підприємства (46), керівник підрозділу (47), керівник сільськогосподарського підприємства (48), у т.ч. фермерського (49), працівник фінансово-кредитної сфери (50), з них банківських установ (51), фінансово-бухгалтерський працівник (52), касир (53), інкасатор (54), матеріально відповідальна особа (55);

Дипломат (56), військовослужбовець (57);

Депутати всіх рівнів: Верховної Ради та АР Крим (58), обласної ради (59), міської ради (60), районної ради (61), селищної та сільської ради (62);

Працівники: ОВС (63), прокуратури (64), судів (65), СБУ (66), податкової міліції (67), податкової інспекції (68), митної служби (69), адвокатури (70);

Інше службове становище (71);

Народний дружинник (72);

Працівник транспорту: водій автотранспорту (73), у т.ч. таксист (74), машиніст, помічник машиніста (75), прийомоздатчик вантажної служби (76), працівник ВОХР (77), працівник поїздної бригади (78), екіпажу повітряного, водного судна (79), працівник станції, порту (80), інші працівники транспорту (81).

ДОВІДНИК 9

Додаткові відмітки щодо кваліфікації

(до картки форми 1 рядок 18 і до картки форми 2 рядок 34).

Статті 262, 289, 308, 312, 313, 357, 362, 410 КК:

1. Поєднані з насильством
2. Шляхом викрадання
3. Шляхом грабежу
4. Шляхом розбійного нападу
5. Шляхом шахрайства
6. Шляхом вимагання
7. Шляхом зловживання службовим становищем

Статті 185, 186, 187, 189, 190, 191 КК, з:

8. Складів, баз
9. Магазинів
10. Ринків
11. Інших торговельних точок (ларьки, кіоски, буфети, їдальні, ресторани)
12. З гаражів та автостоянок, що охороняються
13. Із транспортних засобів
14. У т.ч. з автомобілів
15. Автозаправок
16. З них державних
17. З них приватних
18. Нафтобаз
19. Банк (державний)
20. Банк (комерційний)
21. Ощадбанк
22. Пункти обміну валют
23. Каса підприємства

24. Інкасаторські засоби перевезення
25. Відділення зв'язку
26. Пошта
27. Телеграф
28. Переговорний пункт
29. Нотаріальна контора
30. Офіс комерційної структури
31. Офіс партійної організації
32. Офіс редакції (газет, журналів)
33. Музеїв, картинних галерей, виставочних залів
34. Бібліотек
35. Архівів
36. З місць відправлення релігійного культу
37. Аптеки, лікарні
38. Ломбардів

Для транспортних органів:

39. Вагона
40. Контейнера

Статті 185, 186, 187 КК (з, в, на) :

41. Кишенькова
42. Квартир, приватних будинків
43. Готель, гуртожиток, будинок відпочинку
44. Дача, садовий будинок

Статті 194, 195, 252, 259, 277, 347, 352, 360, 378, 399, 411 КК :

47. Шляхом підпалу
48. Шляхом вибуху

Ст. 296 КК :

49. У квартирах, гуртожитках

Ст. 304 КК:

50. У злочинну діяльність

- 51. Пияцтво
- 52. У заняття жебрацтвом
- 53. Азартними іграми

Ст. 358 КК:

- 54. Паспортів та посвідчень особи
- 55. Посвідчення водія

Ст. 263 ч.1 КК:

- 56. Вогнепальна зброя
- 57. Боєприпаси
- 58. Вибухові речовини
- 59. Вибухові пристрої

Статті 307, 311, 321 КК:

- 60. Промислового виробництва
- 61. Виготовлення, придбання, зберігання
- 62. Перевезення, пересилання
- 63. Збут

Статті 308, 312, 313 КК:

- 64. Із складів, баз, аптек, лікувальних закладів
- 65. З хімічно-фармацевтичних підприємств
- 66. З державних посівів наркотичних культур і місць їх переробки

Ст. 317 КК:

- 67. Для незаконного вживання
- 68. Виробництва чи виготовлення
- 69. Надання приміщення

Статті 216, 318 КК:

- 70. Виготовлення
- 71. Підроблення
- 72. Використання
- 73. Збут

Ст. 204 КК:

- 74. Виготовлення
- 75. Зберігання
- 76. Збут
- 77. Транспортування

Ст. 209 КК:

- 78. Для здійснення підприємницької або іншої господарської діяльності
- 79. Для створення організованих груп в Україні чи за її межами

Ст. 212 КК:

- 80. Податок на прибуток
- 81. Податок на додану вартість (ПДВ)
- 82. Акцизний збір
- 83. Інші податки і платежі

ДОВІДНИК 10

Вилучено предметів злочинної діяльності

(до картки форми 1.2 рядок 36)

Коштовні метали в грамах

- 01 золота
- 02 срібла
- 03 платини
- 04 металів платинової групи
- 05 у виробках та ломі золота
- 06 у виробках та ломі срібла
- 07 у виробках та ломі платини
- 08 у виробках та ломі металів платинової групи

Коштовні метали в каратах

- 11 алмазів
- 12 діамантів

- 13 сапфірів
- 14 смарагдів
- 15 рубінів
- 16 олександритів
- 17 перлів
- 18. необроблених дорогоцінних каменів

Кольорові метали в кілограмах

- 21 алюмінію
- 22 бронзи
- 23 латуні
- 24 міді
- 25 олова
- 26 ртуті
- 27 сполук ртуті
- 28 свинцю
- 29 титану
- 30 радіоактивних матеріалів

Зброя та боєприпаси в одиницях

Нарізної: 31 гвинтівки, карабіни

32 автомати

33 пістолети-кулемети

34 пістолети, револьвери

35 мисливська

36 інша

Гладкоствольної: 37 рушниці

38 комбінована

39 саморобної кустарного виробництва

40 пристроїв для стрільби малокаліберними патронами

41 іншої зброї

42 пневматичної зброї

- 43 газової зброї
- 44 холодної зброї
- Боєприпасів: 45 патрони
  - 46 гранати
  - 47 міни
  - 48 снаряди
- 49 саморобних вибухових пристроїв
- 50 електродетонаторів
- 51 вибухових речовин (кг)

Вилучено технічних засобів, які злочинці використали при вчиненні злочину, в одиницях

- 52 автомобілів
- 53 радіозасобів
- 54 засобів особистого захисту
- 55 комп'ютерного обладнання

Наркотичні засоби в грамах

- 65 Бупренорфін
- 66 Канабіс
- 67 Канабісу смола (гашиш, анаша)
- 68 Канабісу олія, настойки та екстракти
- 69 Канабісу верхівки рослин з квітками чи плодами, за винятком дозрілого насіння,
  - з яких не була виділена смола
- 70 Марихуана: висушена, невисушена
- 71 Героїн
- 72 Етилморфіну гідрохлорид (діонін)
- 73 Кодеїн (основа та солі)
- 74 Кокаїн (основа та солі)
- 75 Метадон
- 76 Меткатинон (ефедрон)

- 77 Морфін (основа та солі)
- 78 Макова солома, концентрат з макової соломи
- 79 Макова солома висушена (будь –яким способом)
- 80 Макова солома невисушена
- 81 Опій екстракційний (речовини, концентрат, що отримують з макової соломи способом екстракції)
- 82 Омнопон
- 83 Опій
- 84 Опій (сік снодійного маку, що згорнувся)
- 85 Опій ацетильований (речовина, що містить складні ефіри наркотичних компонентів опію)
- 86 Піритрамід (дипідолор)
- 87 Тримеперидин (промедол)
- 88 Фентаніл

Психотропні речовини в грамах

- 89 Алобарбитал
- 90 Алпразолам
- 91 Амобарбитал
- 92 Амфепрамон
- 93 Амфетамін
- 94 Барбітал
- 95 Бензфетамін
- 96 Бромазепам
- 97 Буталбітал
- 98 Бутобарбітал
- 99 Броламфетамін (ДОБ, DOB)
- 100 Вінілбітал
- 101 Галазепам
- 102 Галоксазолам

- 103 Гідазепам
- 104 N – гідрокси-МДА (N-гідроксиметилен, діоксіамфетамін)
- 105 Глутетімід
- 106 Грандаксин
- 107 Делоразепам
- 108 Дексамфетамін
- 109 Дельта-9-тетра-гідроканнабінол
- 110 Діазепам
- 111 ДМА (2,5-диметоксіамфетамін)
- 112 ДОЕТ (2,5-диметокси-4-етиламфетамін)
- 113 N –етилтенамфетамін (МДЕ, N-етил-МДА)
- 114 Естазолам
- 115 Етиламфетамін
- 116 Етил лофлазепат
- 117 Етинамат
- 118 Етхлорвінол
- 119 Камазепам
- 120 Катін
- 121 Катінон
- 122 Кетазолам
- 123 Клобазам
- 124 Клоназепам
- 125 Клоразепат
- 126 Клотіазепам
- 127 Клоксазолам
- 128 Левамфетамін
- 129 Левометамфетамін
- 130 Лефетамін
- 131 (+) – Лізергід (ЛСД)
- 132 Лоразепам

- 133 Лопразолам
- 134 Лорметазапам
- 135 Мазиндол
- 136 Медазепам
- 137 Мепробамат
- 138 Мескалін 4-метиламінорекс
- 139 Метаквалон
- 140 Метамфетамін (первітин)
- 141 Метамфетамін рацемат
- 142 Метилфенобарбітал
- 143 Метилприлон
- 144 Мефенорекс
- 145 МДМА (3,4- метилендіоксиметамфетамін)
- 146 ММДА (5-метокси-3,4- метилендіоксіамфетамін)
- 147 Мідазолам
- 148 Німетазапам
- 149 Нітразапам
- 150 Нордазапам
- 151 Оксазолам
- 152 Оксазапам
- 153 Пемолін
- 154 Пінізапам
- 155 Пентазоцин
- 156 Пентобарбітал
- 157 Піпрадрол
- 158 Піровалерон
- 159 Празепам
- 160 ПМА (параметоксіамфетамін)
- 161 Секбутабарбітал
- 162 Секобарбітал

163 СТП (ДОМ)
164 Темазепам
165 Тенамфетамін (МДА)
166 Тетрагідроканнабіноли, усі ізомери, крім дельта-9-тетраканнабінолу

167 Тетразепам
168 ТМА (3,4,5-триметоксіамфетамін)
169 Тріазолам
170 Феназепам
171 Фендиметразин
172 Фенетилін
173 Фенкамфамін
174 Фенметразин
175 Фенобарбітал
176 Фенпропорекс
177 Фентермін
178 Флудіазепам
179 Флунітразепам
180 Флуразепам
181 Хлордіазепоксид
182 Циклобарбітал

Прекурсори в кілограмах

183 Антранілова кислота
184 Ангідрид оцтової кислоти
185 N-ацетилантранілова кислота
186 Ергометрин
187 Ерготамін
188 Ефедрин
189 Ізосафрол

- 190 Калію перманганат
- 191 Лізергінова кислота
- 192 Норелефдрин (Фенілпропаноламін, ФПА)
- 193 Піперидин
- 194 Піперональ
- 195 Псевдоефедрин
- 196 Сафрол
- 197 Фенілоцтова кислота

Прекуртори в літрах

- 198 Ацетон
- 199 Етиловий ефір
- 200 3,4 –метилендіоксифеніл-2-пропанон
- 201 Метилетилкетон
- 202 Сірчана кислота
- 203 Соляна кислота
- 204 Тoluол
- 205 Фенілацетон
- 206 Розчинники, що містять не менш, як 10% ацетону, етилового ефіру, метилетил-кетону та толуолу

Вилучено фальшивих грошей номіналом (в одиницях)

- Гроші НБУ України

- 207 1 гривня
- 208 2 гривні
- 209 5 гривень
- 210 10 гривень
- 211 20 гривень
- 212 50 гривень
- 213 100 гривень
- 214 200 гривень

215

216 металева монета

- Долари США

217 1 долар

218 2 долари

219 5 доларів

220 10 доларів

221 20 доларів

222 50 доларів

223 100 доларів

- Банкноти Європейського Центрального банку (ЄЦБ)

224 5 євро

225 10 євро

226 20 євро

227 50 євро

228 100 євро

229 200 євро

230 500 євро

231

232 металева монета ЄЦБ

- Банкноти Банку Росії

233 5 рублів

234 10 рублів

235 50 рублів

236 100 рублів

237 500 рублів

238 1000 рублів

239

240 банкноти інших країн

241 державні цінні папери

242 білети державної лотереї

243 недержавні цінні папери

ДОВІДНИК 11

Міністерства, державні комітети та інші організації

(до картки форми 1 рядок 27, картки форми 2 рядка 20)

01024	ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ УКРАЇНИ З ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ	ДЕРЖКОМЕНЕРГОЗБЕ- РЕЖЕННЯ УКРАЇНИ
01064	МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	МІНАГРОПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
01074	МІНІСТЕРСТВО ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ	
01084	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ	МОН УКРАЇНИ
01094	МІНІСТЕРСТВО ПАЛИВА ТА ЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ	МІНПАЛИВЕНЕРГО УКРАЇНИ
01104	ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ, ТЕЛЕБАЧЕННЯ І РАДІОМОВЛЕННЯ УКРАЇНИ	
01114	ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ, СПОРТУ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ	
01124	ДЕРЖАВНИЙ ДЕПАРТАМЕНТ НАФТОВОЇ, ГАЗОВОЇ ТА НАФТОПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	ДЕРЖНАФТОГАЗПРОМ
01944	ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ ЗВ'ЯЗКУ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ УКРАЇНИ	ДЕРЖКОМЗВ'ЯЗКУ УКРАЇНИ
02774	ФОНД СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ УКРАЇНИ	
02784	ПЕНСІЙНИЙ ФОНД УКРАЇНИ	
02894	УКРАЇНСЬКИЙ СОЮЗ ПРОМИСЛОВЦІВ І ПІДПРИЄМЦІВ	
03824	ЦЕНТРАЛЬНА СПІЛКА СПОЖИВЧИХ ТОВАРИСТВ УКРАЇНИ	УКООПСІЛКА
04084	МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ	МІНОБОРОНИ УКРАЇНИ
04134	МІНІСТЕРСТВО УКРАЇНИ З ПИТАНЬ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТА У СПРАВАХ ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ВІД НАСЛІДКІВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ	МНС
04664	ФЕДЕРАЦІЯ ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛОК УКРАЇНИ	ФПС УКРАЇНИ
04734	ОРЕНДНІ ПІДПРИЄМСТВА І ОРГАНІЗАЦІЇ ОРЕНДАРІВ, СТВОРЕНІ НА БАЗІ ДЕРЖАВНИИХ ПІДПРИЄМСТВ	
05054	НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ	НБУ
05304	ВИЩИЙ АРБІТРАЖНИЙ СУД УКРАЇНИ	
05364	ГЕНЕРАЛЬНА ПРОКУРАТУРА УКРАЇНИ	ГЕНПРОКУРАТУРА
05374	НАЦІОНАЛЬНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ УКРАЇНИ	
05384	ДЕРЖАВНИЙ ДЕПАРТАМЕНТ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ	

06544	ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	ДЕРЖПРОМПоліТИ-КИ УКРАЇНИ
06894	ДЕРЖАВНА МИТНА СЛУЖБА УКРАЇНИ	ДЕРЖМИТСЛУЖБА
07054	ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА	ДЕРЖПІДПРИЄМНИЦТВО УКРАЇНИ
07064	ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ	ДЕРЖКОМЛІСГОСП УКРАЇНИ
07074	МІНІСТЕРСТВО ПРАЦІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	МІНПРАЦІ УКРАЇНИ
07084	ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ БУДІВНИЦТВА, АРХІТЕКТУРИ ТА ЖИТЛОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	ДЕРЖБУД УКРАЇНИ
07094	МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ	МІНКУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
07124	МІНІСТЕРСТВО ЗАКОРДОННИХ СПРАВ УКРАЇНИ	МЗС УКРАЇНИ
07184	МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ	МОЗ УКРАЇНИ
07214	МІНІСТЕРСТВО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ	МІНТРАНС УКРАЇНИ
07284	МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ	МІНФІН УКРАЇНИ
07294	МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ	МІНЮСТ УКРАЇНИ
07314	ДЕРЖАВНА ПОДАТКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ УКРАЇНИ	ДПАУ
07324	ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ АРХІВІВ УКРАЇНИ	ДЕРЖКОМАРХІВ УКРАЇНИ
07334	ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ СТАНДАРТИЗАЦІЇ, МЕТРОЛОГІЇ ТА СЕРТИФІКАЦІЇ УКРАЇНИ	
07434	ДЕРЖАВНА КОМІСІЯ З ЦІННИХ ПАПЕРІВ ТА ФОНДОВОГО РИНКУ	
07544	ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ УКРАЇНИ У СПРАВАХ РЕЛІГІЙ	
07734	КООПЕРАТИВИ УКРАЇНИ	
07744	КОЛЕКТИВНІ ПІДПРИЄМСТВА, ЗАСНОВАНІ НА ВЛАСНОСТІ ТРУДОВОГО КОЛЕКТИВУ	
07774	ПІДПРИЄМСТВА УКРАЇНИ, ЗАСНОВАНІ ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ	
07804	ХОЛДИНГОВІ КОМПАНІЇ	
08094	ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ УКРАЇНИ ПО ВОДНОМУ ГОСПОДАРСТВУ	
08164	УКРАЇНСЬКА КООПЕРАТИВНО-ДЕРЖАВНА КОРПОРАЦІЯ ПО АГРОПРОМИСЛОВОМУ БУДІВНИЦТВУ "УКРАГРОПРОМБУД"	УКРАГРОПРОМБУД
08174	ДЕРЖАВНИЙ ДЕПАРТАМЕНТ У СПРАВАХ НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ ТА МІГРАЦІЇ	ДЕРЖНАЦМІГРАЦІЇ
08184	МІНІСТЕРСТВО ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	МІНЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ
08194	ДЕРЖАВНИЙ ДЕПАРТАМЕНТ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА	УКРДЕРЖРИБГОСП
08354	МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ	МВС УКРАЇНИ
08474	НАЦІОНАЛЬНА АКЦІОНЕРНА СТРАХОВА КОМПАНІЯ "ОРАНТА"	НАСК "ОРАНТА"
08604	ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ УКРАЇНИ ПО ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСАХ	ДЕРЖКОМЗЕМ УКРАЇНИ
08684	ДЕРЖАВНИЙ ДЕПАРТАМЕНТ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ	
08774	ДЕРЖАВНЕ КАЗНАЧЕЙСТВО УКРАЇНИ	

08784	ФОНД ДЕРЖАВНОГО МАЙНА УКРАЇНИ	ДЕРЖМАЙНО УКРАЇНИ
08954	ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ	ДЕРЖКОМСТАТ УКРАЇНИ
73094	ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ У СПРАВАХ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ	ДЕРЖКОМКОРДОН УКРАЇНИ
73104	ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ УКРАЇНИ У СПРАВАХ ВETERANIB	
75034	СПІЛКА ОРЕНДАРІВ І ПІДПРИЄМЦІВ УКРАЇНИ	САПУ
99944	ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ДЕРЖАВНИХ СЕКРЕТІВ ТА ТЕХНІЧНОГО ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ	ДЕРЖКОМСЕКРЕТІВ УКРАЇНИ

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ДЕПАРТАМЕНТ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ВИКОНАННЯ
ПОКАРАНЬ**

Н А К А З

№ 823/188 від 23.08.2002   Зареєстровано в Міністерстві
м. Київ   юстиції України
9 вересня 2002 р.
за № 738/7026

Про затвердження Інструкції про порядок формування,
ведення та використання оперативно-довідкового і
дактилоскопічного обліку в органах внутрішніх справ
та органах (установах) кримінально-виконавчої системи
України

Згідно з Конституцією України (254к/96-ВР), Законами
України "Про міліцію" (565-12), "Про оперативно-розшукову
діяльність" (2135-12), "Про інформацію" (2657-12)
Н А К А З У Є М О:

1. Затвердити Інструкцію про порядок формування, ведення та
використання оперативно-довідкового і дактилоскопічного обліку в
органах внутрішніх справ та органах (установах)
кримінально-виконавчої системи України (додається).

2. Начальникам головних управлінь, самостійних управлінь,
департаментів та відділів центрального апарату МВС України,
головних управлінь МВС України в Автономній Республіці Крим, місті
Києві та Київській області, управлінь МВС України в областях,
місті Севастополі та на транспорті, відділів спеціального обліку
ДДУПВП:

2.1. Організувати вивчення цієї Інструкції з працівниками
інформаційних підрозділів, оперативних підрозділів, слідчого
апарату, дізнання, підрозділів адміністративної служби, паспортної
служби, по роботі з персоналом, приймальників-розподільників,
органів (установ) кримінально-виконавчої системи.

2.2. Забезпечити формування, ведення та використання

оперативно-довідкового і дактилоскопічного обліку в органах внутрішніх справ та органах (установах) кримінально-виконавчої системи України.

2.3. Вжити заходів щодо впровадження в підпорядкованих підрозділах автоматизованих систем та опрацювання облікової інформації на основі застосування технічних засобів і сучасних інформаційних технологій.

3. Головному штабу (Гришко В.В.), ГУКР (Євдокимов В.М.), ГСУ (Захаров В.І.), ГУАСМ (Савченко О.І.), ДГПтаІС (Перов О.О.) МВС України, УОІ (Єрмоленко В.М.) при МВС України, відділу спеціального обліку (Двойнос О.Г.) ДДУПВП у службових відрядженнях здійснювати перевірки виконання вимог Інструкції і вживати дійових заходів до підвищення ефективності використання оперативно-довідкових обліків у розкритті і розслідуванні злочинів, розшуку злочинців.

4. Департаменту адміністративно-господарського забезпечення (Бакумов С.Ф.) МВС України забезпечити виготовлення бланків облікових документів, передбачених Інструкцією.

5. Скасувати наказ МВС України від 02.03.95 N 138 "О порядке ведения персонального оперативно-справочного и дактилоскопического учетов в органах внутренних дел Украины".

6. Контроль за виконанням наказу покласти на ДІТ (Єрмоленко В.М.) при МВС України та відділ спеціального обліку (Двойнос О.Г.) ДДУПВП.

В.о. міністра
внутрішніх справ України
генерал-полковник міліції

О.А. Гапон

Голова
Державного департаменту України
з питань виконання покарань
генерал-лейтенант внутрішньої
служби

В.А. Львовчкін

Погоджено

Заступник Генерального
прокурора України
1 серпня 2002 р.

В.М. Шокін

Заступник Голови
Служби безпеки України
13 серпня 2002 р.

Ю.О. Вандін

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ МВС України та ДДУПВП
23 серпня 2002 р. N 823/188

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України
9 вересня 2002 р.
за N 738/7026

ІНСТРУКЦІЯ

про порядок формування, ведення та використання
оперативно-довідкового і дактилоскопічного обліку
в органах внутрішніх справ та органах (установах)
кримінально-виконавчої системи України
(далі - Інструкція)

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Інструкція визначає порядок формування, ведення та використання оперативно-довідкового і дактилоскопічного обліку в органах внутрішніх справ та органах (установах) кримінально-виконавчої системи України.

1.2. Правовою основою ведення оперативно-довідкового і дактилоскопічного обліку є Конституція України (254к/96-ВР), Закони України "Про міліцію" (565-12), "Про оперативно-розшукову діяльність" (2135-12), "Про інформацію" (2657-12), міжнародні договори у сфері обміну інформацією, які набрали чинності в установленому порядку, та ця Інструкція.

1.3. Департамент інформаційних технологій при МВС України (далі - ДІТ при МВС) разом із зацікавленими службами та Управління (відділи) оперативної інформації при ГУМВС, УМВС і УМВСТ (далі - УОІ-ВОІ) удосконалюють структуру та зміст обліків, відпрацьовують методику і тактику їх застосування з метою запобігання злочинам, їх розкриття та розслідування.

2. ОБ'ЄКТИ ТА ФОРМИ ОПЕРАТИВНО-ДОВІДКОВОГО І ДАКТИЛОСКОПІЧНОГО ОБЛІКУ

2.1. Об'єктами оперативно-довідкового і дактилоскопічного обліку є особи, які на території України обвинувачуються у вчиненні злочинів або засуджені, розшукуються, затримані за підозрою в занятті бродяжництвом, а також громадяни України, що вчинили злочини за її межами і відомості про яких надійшли офіційними каналами згідно з міжнародними договорами у сфері обміну інформацією, які набрали чинності в установленому порядку.

Облік здійснюється шляхом ведення алфавітних оперативно-довідкових картотек (далі - ОДК) і дактилоскопічних картотек (далі - ДК), у тому числі з використанням автоматизованих банків даних та автоматизованих дактилоскопічних інформаційних систем.

Централізований облік здійснюється Департаментом інформаційних технологій при МВС України (далі - ДІТ при МВС), а регіональний (місцевий) облік - управліннями (відділами) оперативної інформації при ГУМВС України в Автономній Республіці Крим та при управліннях МВС України в областях. У місті Києві і Київській області алфавітний і дактилоскопічний облік здійснюється ДІТ при МВС України, а в місті Севастополі - УОІ при ГУМВС України в Автономній Республіці Крим.

2.2. В ДІТ при МВС централізованому обліку підлягають:

а) засуджені до довічного позбавлення волі (у тому числі й ті, що раніше були засуджені до виняткової міри покарання - смертної кари), до позбавлення волі на певний строк, до тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, до обмеження волі та арешту незалежно від складу злочину, виду та строку покарання (пункти 8-12 статті 51 КК України (2341-14),

б) іноземці - засуджені або ті, що знаходяться під слідством, незалежно від складу злочину і виду покарання;

в) громадяни України, засуджені судами інших держав до позбавлення волі;

г) засуджені до виправних робіт або звільнені від відбування покарання з випробуванням, відносно яких судом винесено ухвалу про направлення їх в місця позбавлення волі для подальшого відбування покарання;

г) особи, оголошені в розшук;

д) особи, затримані за підозрою в занятті бродяжництвом;

е) особи, що вчинили злочини і направлені за рішенням суду до психіатричних лікарень для примусового лікування;

є) особи, що проходять за архівними кримінальними справами, які зберігаються в архівах МВС України, Служби безпеки України (далі - СБУ) і Центрального державного архіву громадських об'єднань України (далі - ЦДАГО).

2.3. В УОІ-ВОІ регіональному (місцевому) обліку підлягають:

- а) особи, перелічені в п. 2.2 Інструкції;
- б) засуджені особи або особи яким пред'явлено звинувачення, незалежно від складу злочину чи обраного запобіжного заходу;
- в) особи, кримінальні справи щодо яких припинені відповідно до статей 22, 44-49, 97 КК України (2341-14);
- г) особи, відносно яких матеріали протокольної форми направлені до суду відповідно до статті 426 КПК України (1003-05);
- г) засуджені в інших областях до позбавлення волі, що прибули для відбування покарання або проживання в дану область;
- д) громадяни України, засуджені судами інших держав, незалежно від складу злочину і виду покарання;
- е) особи, які проходять за архівними кримінальними справами, що зберігаються в архівах ГУМВС, УМВС, управлінь СБУ і територіальних підрозділів ЦДАГО України.

3. ПІДСТАВИ ДЛЯ ПОСТАВЛЕННЯ НА ОБЛІК

3.1. Підстави для поставлення на облік осіб, які засуджені або притягаються до кримінальної відповідальності, оголошені в розшук, затримані за підозрою в занятті бродяжництвом:

- а) постанова про притягнення як обвинувачуваного;
- б) вирок суду;
- в) санкціоновані прокурором протоколи, складені відповідно до статті 426 КПК України (2341-14);
- г) постанова про заведення оперативно-розшукової справи;
- г) постанова про затримання особи, яка підозрюється в занятті бродяжництвом.

3.2. Форми документів, що використовуються для формування та коригування оперативно-довідкового і дактилоскопічного обліку (банку даних):

- алфавітна картка форми 1 (додаток 1);
- розшукова картка (додаток 2);
- алфавітна картка форми 1а на особу, яка затримана за підозрою в занятті бродяжництвом (додаток 3);
- дактилоскопічна карта (додаток 4);
- сповіщення про засудженого (заарештованого) (додаток 5);
- повідомлення про помилування засудженого (додаток 6);
- повідомлення про внесення змін в анкетні дані осіб, що стоять на обліку;
- повідомлення про засудженого (взятого під варту) іноземця (додаток 7);
- висновок про відновлення родових даних (додаток 10);

- постанова органу слідства (дівзнання) про закриття кримінальної справи на підставі реабілітації;
- виправдувальний вирок суду;
- довідка відповідної форми про результати розгляду кримінальної справи в суді;
- повідомлення компетентних органів іноземних держав про притягнення до кримінальної відповідальності громадян України.

Примітка. У разі необхідності та на виконання міжнародних договорів у сфері обміну інформацією, які набрали чинності в установленому порядку, облікові та коригувальні документи (алфавітні картки форм 1 та 1а, дактилоскопічні карти, сповіщення тощо) заповнюються російською мовою.

4. СКЛАДАННЯ ОБЛІКОВИХ І КОРИГУВАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ

Облікові та коригувальні документи повинні бути віддруковані або заповнені друкованими літерами.

Терміни направлення облікових документів і кількість їх примірників регламентуються цією Інструкцією та іншими нормативно-правовими актами МВС, Служби безпеки, Генеральної прокуратури, Державного департаменту України з питань виконання покарань (далі - ДДУПВП), які направляють їх до облікових підрозділів органів внутрішніх справ України.

Облікові і коригувальні матеріали направляються до УОІ-ВОІ:

4.1. Слідчими органів внутрішніх справ, прокуратури, Служби безпеки, у провадженні яких знаходяться кримінальні справи або протокольні матеріали на осіб, які притягаються до кримінальної відповідальності і щодо яких запобіжний захід у вигляді взяття під варту не обирався, - один примірник алфавітної картки форми 1 не пізніше 3 діб після винесення постанови:

- а) про притягнення як обвинуваченого;
- б) про закриття кримінальної справи відповідно до статей 22, 44-49, 97 КК України (2341-14);

Органами дівзнання при досудовій підготовці матеріалів протокольної форми відповідно до статті 426 КПК України (1003-05) - один примірник алфавітної картки форми 1 протягом 3 діб після направлення матеріалів до прокуратури.

Примітки:

1. В УОІ-ВОІ статистичні картки на осіб, які скоїли злочин (форма 2), та на злочин, за вчинення якого особі пред'явлено обвинувачення (форма 4), направляються і реєструються тільки за наявності алфавітних карток форми 1.

2. При оформленні алфавітної картки установчі дані на особу, яка притягається до кримінальної відповідальності, мають бути заповнені на підставі документів, що підтверджують особу.

4.2. Відділами спеціального обліку слідчих ізоляторів і тюрем ДДУПВП:

- на обвинувачених у випадках:

а) взяття під варту в порядку запобіжного заходу за постановами органів слідства (дізнання), за рішеннями судів - алфавітні картки форми 1 і дактилокарти (далі - облікові документи) у двох примірниках, а у відношенні іноземців - три примірники;

б) зміни запобіжного заходу, припинення кримінальної справи, винесення виправдувального вироку або смерті - сповіщення про засудженого (заарештованого);

- на засуджених у випадках:

в) взяття під варту за рішенням суду - облікові документи у двох примірниках;

г) винесення відповідним судовим органом України рішення про виконання вироку суду іноземної держави щодо громадянина України - облікові документи у двох примірниках;

г) скасування звільнення від відбування покарання з випробуванням - облікові документи у двох примірниках;

д) призначення покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, вступу вироку в законну силу, вибуття у ВТУ, залишення в СІЗО для виконання господарських робіт, зміни вироку, звільнення або смерті - сповіщення;

е) етапування у зв'язку із захворюванням до лікарні ДДУПВП в іншій області - сповіщення до УОІ-ВОІ, з території розташування якого було етаповано хворого, і облікові картки форми 1 - до УОІ-ВОІ, на територію розташування якого було направлено хворого;

- на заарештованих і засуджених осіб, що вчинили втечу і не затримані, до ДІТ при МВС та УОІ-ВОІ за територіальністю направляється термінове спецповідомлення;

- на осіб, щодо яких виконані акти Президента України про помилування, до ДІТ при МВС і УОІ-ВОІ за місцем засудження направляються повідомлення у терміни, встановлені відомчими нормативно-правовими актами ДДУПВП.

Примітка. Звірення обліків з УОІ-ВОІ проводиться не рідше двох разів на рік.

4.3. Підрозділами спеціального обліку виправно-трудових установ ДДУПВП:

а) на осіб, прибулих у ВТУ для відбування покарання з інших

областей або Автономної Республіки Крим, а також з-за меж України, - облікові документи в одному примірнику для УОІ-ВОІ за територіальністю, а також сповіщення для ДІТ при МВС (інформаційного центру - в інших державах), УОІ-ВОІ за місцем засудження;

б) на осіб, засуджених судами областей або Автономної Республіки Крим, які направлені відбувати покарання в їх межах, - сповіщення для УОІ-ВОІ за територіальністю;

в) у разі переведення до інших ВТУ, звільнення або смерті засудженого - сповіщення для УОІ-ВОІ за територіальністю та за місцем засудження. На засуджених, померлих під час етапування, сповіщення складаються установами, з яких вони вибули, і тільки на підставі акту про смерть;

г) у разі зміни судового рішення, звільнення на підставі амністії чи помилування - сповіщення для УОІ-ВОІ за місцем засудження та за територіальністю для опрацювання та подальшого направлення до ДІТ при МВС;

г) на осіб, засуджених у період відбування покарання, - сповіщення для УОІ - ВОІ за територіальністю;

д) на заарештованих і засуджених осіб, що вчинили втечу і не затримані, до ДІТ при МВС та УОІ-ВОІ за територіальністю направляється термінове спецповідомлення;

е) на осіб, щодо яких виконані акти Президента України про помилування, до ДІТ при МВС і УОІ-ВОІ за місцем засудження направляються повідомлення у терміни, встановлені відомчими нормативно-правовими актами ДДУПВП;

є) у разі поповнення відомостей картотек, уточнення установчих даних тощо за вмотивованим запитом ДІТ при МВС і УОІ-ВОІ уточнюються розбіжності в облікових документах.

4.4. Органами виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, щодо засуджених:

а) до виправних робіт, громадських робіт та звільнених від відбування покарання з випробуванням - сповіщення для УОІ-ВОІ за територіальністю;

б) до обмеження волі, засуджених судами областей або Автономної Республіки Крим, які направлені відбувати покарання в їх межах, - сповіщення для УОІ-ВОІ за територіальністю;

в) до обмеження волі, до виправних робіт та звільнених від відбування покарання з випробуванням, які прибули для відбування покарання з інших областей, - облікові документи в одному примірнику для УОІ-ВОІ за територіальністю, а також сповіщення для УОІ-ВОІ за місцем засудження.

При одержанні рішення суду про зміну призначеного покарання, а також при звільненні засудженого від подальшого відбування

покарання направляється повідомлення (списки) в одному примірнику в УОІ-ВОІ за територіальністю.

Примітка. Звірення обліків з УОІ-ВОІ проводиться не рідше одного разу на рік.

4.5. Приймальниками-розподільниками щодо осіб, затриманих за підозрою у занятті бродяжництвом, - алфавітні картки форми 1а і дактилоскопічні карти у трьох примірниках протягом 3 діб з моменту затримання.

4.6. Підрозділами Державного департаменту у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб:

а) у разі смерті або зміни прізвища раніше засудженої особи - повідомлення в УОІ-ВОІ за місцем її останнього мешкання, звідки після відображення відповідних відомостей у своєму обліку повідомлення направляються до ДІТ при МВС, якщо особа перебуває на централізованому обліку, а також в УОІ-ВОІ за місцем її останнього засудження;

б) при реєстрації осіб, які прибули для проживання на територію району (міста), якщо вони до цього були засуджені до позбавлення волі за межами даної області (Автономної Республіки Крим) або в іншій державі - алфавітні картки форми 1 (без відбитка пальця).

Примітка. Звірення з обліками УОІ-ВОІ проводиться не рідше одного разу на рік за списками форми 2б.

4.7. Судами після винесення судового рішення:

а) вироки судів щодо осіб, яким взяття під варту обрано в порядку запобіжного заходу, направляються безпосередньо до слідчих ізоляторів ДДУПВП у триденний термін після вступу вироку в законну силу;

б) копії вироків щодо осіб, засуджених до міри покарання, що не пов'язана з позбавленням волі, направляються до органів виконання покарань;

в) копії ухвал (постанов) про зміну вироку і зняття судимостей - до УОІ-ВОІ за місцем засудження;

г) довідки форми 6 про результати розгляду кримінальних справ у суді - у триденний термін після вступу вироку в законну силу до правоохоронних органів за місцем реєстрації справи;

г) документи, що усувають виявлені в судових виробах розбіжності (між описовою і резолютивною частинами, перекручування прізвищ, імен та по батькові тощо), - до органів МВС, СБУ, прокуратури, установ і органів ДДУПВП.

4.8. Військовими судами (трибуналами) після винесення судового рішення:

- копії вироків до УОІ-ВОІ за територіальністю та за місцем народження засудженого - у триденний термін після вступу вироку в законну силу.

4.9. Органами прокуратури і Служби безпеки:

- сповіщення про реабілітацію засуджених відповідно до законодавчих актів України про реабілітацію жертв політичних репресій, де вказується місце зберігання архівної кримінальної справи репресованої особи.

ДІТ при МВС та УОІ-ВОІ формують і контролюють повноту обліків, вносять в алфавітні картки форми 1 та дактилоскопічні карти коригувальну інформацію відповідно до інформаційних матеріалів, що надходять, та заповнюють:

- алфавітну картку форми 1 в одному примірнику (для даного УОІ-ВОІ) - при одержанні копії вироку суду за справами приватного обвинувачення щодо осіб, засуджених до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, якщо за цими справами не велося досудове слідство (дізнання);

- алфавітну картку форми 1 у двох примірниках (для даного УОІ-ВОІ та ДІТ при МВС) - після одержання інформаційних повідомлень МЗС України про затримання, арешт, засудження за межами України особи, що мешкає (в деяких випадках - що народилась) на території, підпорядкованій ГУМВС, УМВС;

- алфавітну картку форми 1 - при надходженні копій вироків військових судів (трибуналів);

- алфавітну картку форми 1 - при надходженні постанови про зміну анкетних даних.

Крім того, ДІТ при МВС відповідно до угод про взаємодію міністерств внутрішніх справ країн СНД у сфері обміну інформацією направляє:

- облікові документи та сповіщення до інформаційних підрозділів МВС на осіб тієї держави, громадянами (підданими) якої вони є;

- до ГІЦ МВС РФ облікові документи на осіб без громадянства та осіб без певного місця проживання.

5. ПОРЯДОК ОФОРМЛЕННЯ ТА НАПРАВЛЕННЯ ОБЛІКОВИХ ДОКУМЕНТІВ ДО УОІ-ВОІ

5.1. Облікові документи заповнюються за такими правилами:

5.1.1. Реквізити алфавітних карток, дактилокарт і сповіщень заповнюються тільки друкарським шрифтом, без виправлень і

скорочень.

Прізвище, ім'я та по батькові вказуються в називному відмінку.

5.1.2. Алфавітна картка форми 1 (додаток 1) заповнюється таким чином.

Пункт 1. На осіб, що мають подвійне прізвище, алфавітні картки заповнюються окремо на кожне прізвище.

Наприклад, картки на особу, що має прізвище "Петров-Червинский", заповнюються таким чином: одна - "Петров-Червинский", друга - "Червинский-Петров".

У такій самій послідовності складаються картки на осіб, що мають декілька імен та по батькові.

Якщо особа заарештована, затримана або притягається до кримінальної відповідальності як обвинувачена, називає декілька прізвищ, імен та по батькові, у тому числі ті, за якими раніше вона була засуджена, то алфавітна картка складається на родове прізвище.

Якщо виявлено факт зміни в установленому порядку прізвища, імені або інших установчих даних, але ці дані не зафіксовані в обліках картотек, то на нові установчі дані заповнюється окрема алфавітна картка, на лицьовому боці якої вгорі проставляється позначка "ДИВ." (тобто "ДИВИСЬ"), а на зворотному боці картки знизу перераховуються всі повні установчі дані, що раніше стосувались даної особи. Такі самі позначки робляться на всіх наявних на обліку алфавітних картках форми 1 на цю особу з переліком відсутніх повних установчих даних.

Пункти 2 і 3. Вказуються без скорочень.

Пункт 4. Заповнюється в повному обсязі.

Відсутні до двозначного числа перші цифри дня та місяця народження доповнюються нулями. Рік народження вказується чотиризначним числом.

Наприклад, якщо дата народження особи 9 березня 1953 року то вказується: 09.03.1953.

Пункт 5. Відносно осіб, що народилися в сільській місцевості, вказується село, район, область, край, країна.

Пункт 6. Відносно осіб, що мешкають у місті, вказується повна адреса мешкання (назва міста, вулиці, номер будинку, корпусу і квартири), а відносно військовослужбовців - місце проживання до призову на військову службу.

Пункт 7. Вказується серія та номер паспорта. У разі відсутності паспорта дозволяється використовувати дані іншого документа, що підтверджує особистість. При цьому замість слова "Паспорт" наводиться назва документа.

Пункт 8. У реквізиті вказується група крові та резус-фактор особи, що підлягає обліку. Поруч щодо глухонімих робиться відмітка

"ГЛУХОНІМИЙ", а щодо померлих - "ПОМЕР".

Пункт 9. Заповнюється за результатом опитування.

Пункт 10. Вказується назва країни, громадянином якої є особа, що підлягає обліку.

Пункт 11. Щодо осіб, які притягаються як обвинувачені, вказується "заарештований" чи "підписка про невиїзд".

Для військовослужбовців днем арешту є день їх поміщення до гауптвахти.

Пункт 12. Вказується характер вчиненого злочину ("крадіжка", "хуліганство" тощо).

Пункт 13. Перелічуються статті та частини статей КК України (2341-14) або іншої держави, за якими заарештована чи притягнута до відповідальності дана особа.

Пункт 14. Зазначається повна назва органу, де складена алфавітна картка на особу, дата її заповнення і прізвище працівника, що склав картку.

У правому верхньому кутку вказується орган, у провадженні якого знаходиться кримінальна справа або матеріал протокольної форми.

Нижче вказується номер кримінальної та архівної справи.

У правому нижньому кутку алфавітної картки записується дактилоформула відбитків пальців рук облікованої особи і робиться відбиток її вказівного пальця правої руки, а у разі його відсутності або сильного пошкодження, яке не дає можливості класифікувати тип візерунка, будь-якого іншого пальця, про що робиться відмітка нижче відбитка.

Наклеювати на картку відбитки пальців рук забороняється.

Порядок заповнення рішень судів

Якщо в процесі слідства або дізнання з'ясувалося, що особою було вчинено декілька злочинів, об'єднаних в одне провадження, і винесений один вирок, то в алфавітну картку вносяться всі статті засудження із застосуванням статті 70 КК України (2341-14).

В алфавітних картках на осіб, покарання яким визначено за декількома вироками, вказується окремо термін покарання за новим вироком і загальний термін. При цьому робиться посилання на статтю 71 КК України (2341-14).

Працівник, що заповнює картку, спочатку записує інформацію з останнього вироку (яким судом засуджено, коли, за якими статтями, міра покарання) з приєднанням невідбутого терміну покарання за попереднім вироком з посиланням на статтю 71 КК України (2341-14), а потім також вказує, яким судом, коли, за якою статтею і на який термін особу було засуджено раніше.

Після запису повідомлень про засудження обов'язково

вказується дата вступу вироку в законну силу.

При внесенні змін в облікову картку працівник картотеки повинен обов'язково зазначити в ній, на підставі якого документа, коли і ким вони були внесені.

При зміні анкетних даних слід посилатися на паспорт, відповідний актовий запис державного органу реєстрації актів цивільного стану або свідоцтво про народження, а при зміні прізвища чоловіка чи дружини, відновленні родового прізвища - на свідоцтво про шлюб або його розірвання. Громадянство повинно бути підтверджене паспортними підрозділами.

При з'ясуванні об'єктивних даних на підставі відповідних висновків паспортних підрозділів заповнюються нові облікові документи, що направляються до УОІ-ВОІ для заміни. У супровідних листах обов'язково мають бути зазначені повні установчі дані заарештованих і засуджених, за якими вони раніше були взяті на облік, а також підстави для заміни цих даних (із зазначенням реєстраційного номера, назви установи - ініціатора документа, дати реєстрації).

5.1.3. Порядок оформлення облікових матеріалів на осіб, яким звільнення від відбування покарання з випробуванням замінені на міру покарання у вигляді позбавлення волі, визначений пунктом 4.2 Інструкції.

5.1.4. У дактилоскопічній карті заповнюються всі передбачені реквізити із зазначенням органу, де проводилося дактилоскопіювання, дати складання карти і прізвища працівника, що її заповнював.

Відбитки пальців рук повинні робитися з повним прокочуванням кожного з них від одного краю нігтя до іншого і мати чітке зображення папілярних ліній.

Для перевірки правильності розміщення відбитків пальців на дактилокарті нижче відображаються контрольні відбитки пальців правої і лівої руки.

У разі, якщо немає можливості одержати чітке зображення папілярних ліній внаслідок захворювання покриву шкіри, робиться запис про те, що у слідчому ізоляторі проводити лікування пальців неможливо через об'єктивні (вказати, які саме) причини. До алфавітної картки ф.1 додається довідка про відсутність дактилокарти.

Нижче контрольних відбитків, особа, яка дактилоскопіювалась, проставляє свій підпис. Дані про наявність ушкоджень, шрамів та інших особливостей вказуються у графі "особливі прикмети".

За відсутності в особи, яка дактилоскопіюється, руки або пальців про це робиться позначка у відповідних квадратах дактилокарти із зазначенням часу втрати руки або пальців.

У рядку "Заарештований" на зворотному боці дактилокарти

вказується: коли, за що, за якою статтею КК України (2341-14) особа заарештована, з обов'язковим записом складу вчиненого нею злочину.

При внесенні змін у дактилокарти в них необхідно зазначити, на підставі якого документа, коли і ким ці зміни були внесені.

5.1.5. Сповідення (додаток 5) заповнюється за такими правилами:

Пункти 1-8 заповнюються в повному обсязі без скорочень. Щодо осіб, які народилися або засуджені за межами України, у пункті 5 вказується: держава, область, місто, район, населений пункт.

Пункт 9 вміщує повні відомості про зміну вироку.

У пункті 10 міститься інформація про переміщення засудженого (дата, назва та місцезнаходження установи кримінально-виконавчої системи).

У пункті 11 вказуються мотиви звільнення, найменування органу і дата винесення постанови (ухвали), а при умовно-достроковому звільненні - термін невідбутої частини покарання.

Пункт 12 - повні відомості про місце, куди після звільнення вибула особа, щодо якої заповнюється сповідення.

У пункті 13 вказується дата смерті засудженого і місцезнаходження органу РАГС (місто, село, район, область), що зареєстрував його смерть.

На померлих у місцях позбавлення волі, глухонімих, тих, чия особа не встановлена, або тих, що мають неповні установчі дані, а також при внесенні змін в установчі дані засудженого вгорі на лицьовому боці сповідення проставляється дактилоформула, а на глухонімих, додатково, - відмітка "ГЛУХОНІМІЙ", а на померлих - відмітка "ПОМЕР".

Пункт 14 має вміщувати назву і повну адресу установи, що склала сповідення, а також, розбірливо, прізвища і підписи виконавця і начальника установи та дату заповнення сповідення.

5.2. Складені підрозділами ДДУПВП облікові документи направляються до УОІ-ВОІ за територіальністю.

5.2.1. СІЗО (тюрма) направляє алфавітні картки форми 1 разом із дактилокартами після перевірки повноти і якості їх заповнення до УОІ-ВОІ за територіальністю при супровідних листах (додаток 8) і контрольних списках (додаток 9) один раз на десять днів.

5.2.2. У разі неможливості дактилоскопіювання у зв'язку із захворюванням пальців до УОІ-ВОІ направляються тільки алфавітні картки форми 1, а дактилоскопічні карти - після вилікування пальців. Якщо до відправлення особи до ВТУ оформити дактилокарти немає можливості, про це робиться відповідна відмітка в особовій справі. Дактилоскопіювання особи відбувається у ВТУ, а

дактилокарти направляються до УОІ-ВОІ за місцем зберігання алфавітних карток форми 1 та ДІТ при МВС. При цьому в дактилокарті нижче рядка, відведеного під дактилоформулу, робиться обов'язковий запис: "Формулу доповнити в алфавітну картку форми 1".

5.2.3. ВТУ, як і СІЗО (тюрми), облікові документи і сповіщення подають при супровідних листах та контрольних списках (додатки 8, 9).

5.2.4. Для відображення в оперативно-довідкових картотеках відомостей про рух засуджених, що стоять на обліку, у ВТУ готуються сповіщення у двох примірниках, з яких перший направляється до УОІ-ВОІ за територіальністю з наступним направленням до ДІТ при МВС, а другий - до УОІ-ВОІ за місцем засудження.

5.2.5. При надходженні до СІЗО (тюрми) вироку або ухвали до відповідної алфавітної картки форми 1 контрольної картотеки вноситься запис про прийняте судом рішення, а при направленні засудженого до ВТУ додатково вказується місцезнаходження ВТУ і дата відбуття особи з СІЗО (тюрми). При цьому картка з контрольної картотеки вилучається і надсилається до УОІ-ВОІ за територіальністю.

5.3. Облікові документи щодо осіб, які підлягають поставленню на централізований облік (пункт 2.2 Інструкції), зберігаються в територіальних УОІ-ВОІ окремо в контрольних картотеках. До ДІТ при МВС облікові документи надсилаються 1-го, 11-го, 21-го числа кожного місяця, але не пізніше 10 днів з моменту одержання офіційного повідомлення про остаточно прийняте судове рішення і вступу вироку в законну силу. У разі, коли особа за вироком не підлягає централізованому обліку, зайві примірники, призначені для цього, знищуються.

5.4. Пересилання облікових документів здійснюється службовою поштою із супровідними листами, де вказується кількість облікових карток, дактилоскопічних карт і сповіщень. Документи мають бути підібрані за алфавітом прізвищ засуджених, їх забороняється перегинати і прошивати.

Терміново надсилаються до ДІТ при МВС і УОІ-ВОІ за територіальністю:

- а) інформація про заарештованих і засуджених, що вчинили втечу і не затримані;
- б) повідомлення про помилування (додаток 6) на кожну особу, щодо якої виконано акт Президента України про помилування.

6. ОПРАЦЮВАННЯ ОБЛІКОВИХ ДОКУМЕНТІВ В ДІТ при МВС, УОІ-ВОІ

ДІТ при МВС, УОІ-ВОІ:

6.1. При надходженні облікових документів про заарештованих, засуджених і затриманих за підозрою у бродяжництві протягом не пізніше 3 днів:

а) перевіряються повнота і якість їх заповнення, а також ідентичність відбитків пальців на дактилоскопічних картах і контрольного відбитка на алфавітних картках форм 1 і 1а;

б) обчислюються дактилоскопічні формули, що записуються в дактилоскопічні карти й алфавітні картки форм 1 і 1а;

в) у підрозділах, де обліки автоматизовані, інформація кожного облікового документа вводиться в базу даних, про що на ньому робиться відмітка, після чого вони (по одному примірнику) розміщуються у відповідних картотеках за правилами, вказаними в додатку 14 Інструкції.

З метою контролю за надходженням рішень органів слідства, дізнання і судів у кримінальних справах із других примірників алфавітних карток форми 1 і дактилоскопічних карт на заарештованих утворюються контрольні картотеки (окремо по кожному із слідчих ізоляторів). Щодо осіб, притягнутих як обвинувачені без обрання запобіжного заходу - тримання під вартою, контроль здійснюється за єдиними журналами обліку кримінальних справ і осіб, що вчинили злочини.

При надходженні із СІЗО алфавітної картки форми 1 з рішенням суду за кримінальною справою відповідні картки вилучаються з контрольної картотеки і після внесення до них необхідної інформації направляються до ДІТ при МВС.

6.2. У випадках, коли із СІЗО, тюрми, ВТУ, ІТТ, приймальника-розподільника надійшли нові облікові документи у зв'язку із встановленням дійсних анкетних даних заарештованих і засуджених, облікові документи, складені раніше, знищуються, а замість них в картотеках розміщуються нові.

6.3. На підставі постанови підрозділів ДДГРФО про зміну раніше засудженими родових прізвищ, імен та по батькові (додаток 10) заповнюються алфавітні картки форми 1 на нові прізвища (імена та по батькові) відповідно до пункту 5.1 цієї Інструкції.

6.4. При надходженні сповіщень і повідомлень в алфавітних картках форми 1 робляться відмітки про місце зберігання і номери архівних справ щодо осіб, які були незаконно репресовані, а також про їх реабілітацію.

Сповіщення з цими відомостями надсилаються до ДІТ при МВС, де на їх підставі до обліків вносяться відповідні записи, після чого

сповіщення переадресовуються до УОІ-ВОІ за місцем засудження осіб.

6.5. Облікові документи на засуджених, сповіщення разом із супровідними листами направляються УОІ-ВОІ до ДІТ при МВС один раз на декаду - 1-го, 11-го, 21-го числа кожного місяця службовою поштою. Крім того, до них долучається список померлих невідомих громадян, особа яких встановлена за дактилоскопічними обліками із зазначенням їх установчих даних (прізвище, ім'я та по батькові, число, місяць, рік, місце народження) і дактилоформул.

6.6. При запровадженні автоматизованого комп'ютерного інформаційного обміну передача даних до ДІТ при МВС здійснюється засобами електронної пошти, що регламентується додатковою інструкцією.

6.7. Неякісно підготовлені облікові і коригувальні документи разом з мотивованими висновками повертаються виконавцю для переоформлення і уточнення.

6.8. При опрацюванні облікових документів і сповіщень вказується: ким і коли опрацьовані документи, обчислена дактилоформула, розміщений обліковий матеріал тощо.

6.9. В ДІТ при МВС і УОІ-ВОІ ведуться паспорти на алфавітні та дактилоскопічні картотеки, в яких містяться дані про площу приміщень, які вони займають, їх оснащення, наявність охоронних засобів, санітарний і протипожежний стан, а також відомості про проведені інвентаризації. У ці паспорти щокварталу вносяться дані про кількість облікових карток, розміщених у масивах картотек і вилучених із них.

Щокварталу УОІ-ВОІ подають звіт про основні показники роботи картотек згідно із затвердженою формою до ДІТ при МВС.

7. КОНТРОЛЬ ЗА ФОРМУВАННЯМ ТА ВИКОРИСТАННЯМ ОБЛІКІВ

7.1. З метою забезпечення повноти подання і якості оформлення обліково-реєстраційних документів здійснюється постійний контроль за належною фіксацією в них інформації про об'єкти обліку.

Управління (відділи) оперативної інформації використовують такі форми контролю за повнотою і достовірністю облікових документів:

- ведення контрольних картотек на осіб, щодо яких запобіжним заходом обрано взяття під варту (по кожному СІЗО, тюрмі, УВП окремо);
- приймання від слідчих та дізнавачів правоохоронних органів,

перелічених у пункті 4.1, статистичних карток на осіб, які скоїли злочини (форма 2), та на злочини, за вчинення яких особам пред'явлено обвинувачення (форма 4) - здійснюється за наявності алфавітних карток ф.1 (додаток 1) на цих осіб;

- проведення звірень з обліками зацікавлених служб не рідше одного разу на рік.

7.2. З метою забезпечення збереження картотечних фондів і захисту інформації, що міститься в них, працівникам картотек забороняється:

- повідомляти стороннім особам відомості про структуру обліків і характер інформації, що міститься в оперативно-довідкових картотеках;
- залишати приміщення картотек і робочих кабінетів відкритими у разі тимчасової відсутності посадових осіб, а також неопечатаними в неробочий час;
- допускати в приміщення картотек сторонніх осіб, у тому числі працівників інших підрозділів управлінь оперативної інформації, без супроводження керівників ДІТ при МВС, УОІ-ВОІ та оперативно-довідкових підрозділів;
- передавати облікові документи в тимчасове користування працівникам, що не мають за родом своєї службової діяльності прямого допуску до картотек;
- зберігати облікові документи поза картотечними приміщеннями;
- вилучати облікові картки і дактилоскопічні карти до закінчення термінів їх зберігання, проводити не обгрунтоване офіційними документами коригування інформації;
- надавати довідки про облікованих осіб по телефону, якщо не встановлено звернення до обліку за паролем;
- робити перевірки і надавати інформацію в письмовій або усній формі за неофіційними запитами посадових і приватних осіб.

7.3. Автоматизація оперативно-довідкового обліку повинна забезпечувати уніфікацію і сумісність інформаційних систем, оброблення даних та обмін інформацією в єдиному форматі. Перевірка осіб з віддаленого терміналу за автоматизованим банком даних без спеціального дозволу ДІТ при МВС категорично забороняється. Підключення до інформаційно-обчислювальної мережі не допускається без наявності спеціальної системи захисту від несанкціонованого доступу до даних та автоматизованого контролю за реєстрацією звернень.

7.4. Працівникам забороняється розголошувати особам, що перевіряються, та іншим стороннім особам відомості про джерело

одержання інформації про притягнення до кримінальної відповідальності та дані про наявність чи відсутність судимості.

7.5. Нагляд за дотриманням законності при формуванні обліку та захисту прав і свобод осіб, які беруться на облік, здійснюється Генеральною прокуратурою України, прокурорами областей, міст Києва та Севастополя.

8. ПОРЯДОК ЗВЕРТАННЯ ДО ОБЛІКУ

8.1. Інформація оперативно-довідкового та дактилоскопічного обліку ДІТ при МВС та УОІ-ВОІ має обмежений доступ.

8.2. Право безпосереднього звертання до оперативно-довідкових картотек мають:

- слідчі та оперативні підрозділи органів внутрішніх справ, прокуратури, ДДУПВП, Служби безпеки при проведенні оперативно-слідчих та оперативно-розшукових заходів;
- органи дізнання при провадженні протокольної форми досудової підготовки матеріалів відповідно до статті 426 КПК України (1003-05);
- підрозділи адміністративної служби міліції при затриманні особи за бродяжництво чи у разі перевірки її за підозрою у скоєнні злочину, а також при оформленні матеріалів про поміщення особи в спецустанову чи на примусове лікування;
- суди всіх рівнів.

При звертанні до оперативно-довідкових картотек у вимозі обов'язково вказується мета перевірки, номер кримінальної справи (протоколу), оперативно-розшукової справи, номер перевірконого матеріалу, а також адреса ініціатора запиту.

Направлення запитів на осіб, які проходять за справами оперативного обліку, здійснюється в порядку, передбаченому законодавством, що регламентує оперативно-розшукову діяльність.

Заповнені ініціатором запити завіряються підписами посадових осіб та печаткою відповідного органу і реєструються його канцелярією.

8.3. Перевірка осіб за оперативно-довідковим обліком працівниками правоохоронних органів здійснюється лише за офіційними запитами.

Запит для перевірки особи може бути у вигляді:

- вимоги (додаток 11);
- дактилоскопічної карти (долучена до вимоги або окремо);
- шифротелеграми;
- мотивованого листа-запиту довільної форми.

8.4. Вимога друкується окремо на кожну особу, що перевіряється. Як виняток, допускається її заповнення від руки чорнилом (пастою). Якщо особа має декілька прізвищ, на кожне з них складається окрема вимога. При цьому установчі дані записуються українською та російською мовою, чітко, розбірливо, друкованими літерами. Прізвище, ім'я та по батькові пишуться в називному відмінку. Кожна літера прізвища записується в окрему графоклітинку вимоги (додаток 11), закінчення прізвища виділяється символом "=" (знак рівняння).

Право підпису вимог (списків) щодо перевірки за оперативно-довідковими обліками надається:

- у центральних апаратах Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки України, ДДУПВП, - начальникам головних управлінь (управлінь), відділів (відділень) та їх заступникам;
- в органах і підрозділах внутрішніх справ, Служби безпеки України, ДДУПВП - начальникам управлінь, відділів (відділень), ГУМВС, УМВС, УВСТ, УСБ, начальникам міських і районних управлінь (відділів, відділень) внутрішніх справ і Служби безпеки, начальникам територіальних управлінь (відділів, відділень) ДДУПВП, начальникам УВП, начальникам СІЗО (тюрем) та їх заступникам;
- в органах прокуратури всіх рівнів - прокурорам та їх заступникам;
- у судах - головам судів та їх заступникам;

8.5. Перевірка за дактилоскопічними картотеками ДІТ при МВС та УОІ-ВОІ здійснюється за наявності оригіналу дактилоскопічної карти з чіткими відбитками на ній десятих пальців рук з контрольними відбитками. Якщо є відбитки не всіх пальців, то з цими дактилокартами працюють експерти-криміналісти.

При встановленні наявності інформації про судимість та реєстрацію особи під іншими установчими даними складається довідка (додаток 12). Така сама довідка складається при встановленні особи трупа.

8.6. Запити, заповнені недбало, без повної дати і місця народження особи, що перевіряється, або з порушеннями положень Інструкції, повертаються ініціатору запиту без виконання і з вказівкою причини повернення.

8.7. Направлення запитів до ДІТ при МВС, УОІ-ВОІ та їх одержання здійснюється:

- а) поштою або через спеціально виділених працівників (кур'єрів), які є уповноваженими особами;
- б) засобами електронного зв'язку з використанням

спеціалізованого програмного забезпечення;

в) через спецвідділ (шифром).

Вимоги, як правило, направляються нетаємним порядком. Засекречування їх здійснюється лише в тих випадках, коли це викликано службовою необхідністю і обґрунтовано нормативно-правовими актами правоохоронних органів.

8.8. Запити, не передбачені пунктом 8.2, виконуються відповідно до статті 9 Закону України "Про інформацію" (2657-12), постанови Кабінету Міністрів України від 11.12.99 N 2266 (2266-99-п) "Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися інформаційними підрозділами органів внутрішніх справ України" та спільного наказу МВС України, Мінфіну України і Мінекономіки України від 15.03.2000 N 152/52/29 (z0305-00) "Про затвердження Порядку і розміру оплати робіт та використання коштів, отриманих від послуг, пов'язаних із збиранням, пошуком, підготовкою, створенням та наданням запитуваної письмової інформації, а також з наданням інших послуг інформаційними підрозділами органів внутрішніх справ", зареєстрованого в міністерстві юстиції України 25 травня 2000 року за N 305/4525.

9. ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ ЗАПИТІВ

9.1. Запити від органів та установ, перелічених у пункті 8.2, виконуються протягом десяти діб.

Терміново, протягом доби, виконуються мотивовані запити, пов'язані з розкриттям тяжких злочинів і розшуком злочинців, а також щодо осіб, відносно яких вирішується питання про арешт.

9.2. Запити юридичних та фізичних осіб (пункт 8.8) виконуються в терміни, передбачені статтею 33 Закону України "Про інформацію" (2657-12).

9.3. При виконанні запитів слід мати на увазі, що:

- за заявами родичів і вмотивованими запитами органів державної влади повідомляються тільки відомості про місце відбування покарання засуджених із зазначенням поштової адреси (для установ та органів ДДУПВП - додатково, якщо необхідність цього обумовлена пунктом 7 вимоги (додаток 11), - також дані про судимості, застосування актів помилування та амністій, переміщення, місця відбування покарання);

- виконання запитів на осіб, які проходять за справами оперативного обліку, здійснюється в порядку, передбаченому нормативно-правовими актами МВС України, що регламентують

оперативно-розшукову діяльність;

- відомості про репресованих осіб видаються у зв'язку з розглядом заяв репресованих громадян та їх родичів, за запитами Служби безпеки, обласних прокуратур.

9.4. Зміст та обсяг довідки, яка надається в результаті оброблення вимоги, залежать від мети перевірки.

Якщо метою перевірки є:

- притягнення до кримінальної відповідальності, реабілітації
- видається повна довідка із зазначенням усіх наявних відомостей (арешт, підписка про невиїзд, судимість, переміщення, застосування актів помилування, амністій, визначень судів під час відбування покарання, мотиви звільнення, місцезнаходження);

- арешт, амністія, затримання за підозрою у бродяжництві - видається довідка, яка повинна містити перелік судимостей із зазначенням інформації про звільнення за останньою судимістю;

- розшук - вказується інформація про перебування особи в розшуку та її місцезнаходження в разі арешту чи засудження.

9.5. Відомості, що підлягають видачі, записуються працівником картотеки на зворотному боці вимоги або дактилокарти розбірливо, без скорочень (крім загальноприйнятих).

9.5.1. За результатами перевірки на зворотному боці запиту і дактилокарти:

а) у разі відсутності відомостей або тотожних відбитків проставляються штампи N 7 або N 23 (додаток 13);

б) у разі наявності відомостей про особу та залежно від їх характеру проставляються штампи N 4, 11, 14, 17 (додаток 13), в яких від руки чорнилом (пастою) розбірливо робиться відповідний запис із зазначенням дати і прізвища працівника, який зробив перевірку, або проставляється один з іменних штамтів N 15, 16, 22 (додаток 13). Коли встановлено, що відбитки пальців рук належать особі, що перевіряється, проставляється штамп N 8 (додаток 13);

в) якщо між анкетними даними, зазначеними в запиті, і інформацією, що міститься в оперативно-довідковій картотеці, є розбіжності, вказується, кого стосується ця інформація. Одночасно проставляється дактилоскопічна формула (якщо є дактилокарта) і штамп N 3 разом зі штампами N 9 або N 13 (додаток 13).

Під текстом відомостей, що надаються, вказується прізвище співробітника і дата надання довідки або проставляється один з іменних штамтів N 15, 16, 22 (додаток 13).

9.5.2. Результати перевірки можуть бути надруковані на зворотному боці вимоги, у цьому разі інформація завіряється печаткою та підписом співробітника - виконавця запиту.

9.5.3. У разі одержання відповіді на запит щодо перевірки

каналами електронної пошти ці дані обов'язково реєструються в канцелярії органу, установи - ініціатора запиту і завіряються печаткою та підписом посадової особи, відповідальної за довідкову роботу, із зазначенням її прізвища (розбірливо).

Завірена інформація має статус офіційного документа так само, як і результати перевірки звичайних запитів згідно із зразком, вказаним у додатку 11.

9.6. У разі виявлення даних про місцезнаходження розшукуваної особи у процесі виконання запитів або розміщення облікових матеріалів про це терміново інформується орган, який здійснює перевірку, та орган - ініціатор розшуку.

9.7. Якщо запит та облікова картка містять розбіжності в анкетних даних, але є підстави вважати, що інформація може стосуватись особи, яка перевіряється, довідка видається з використанням штампів N 9 або N 13 (додаток 13) та із зазначенням анкетних даних особи, про яку є відомості. У таких довідках обов'язково вказується дактилоскопічна формула (за наявності дактилоскопічної карти) або робиться запис "Дактилоформули немає".

Зазначені довідки можуть бути долучені до кримінальних та інших справ (матеріалів) лише після підтвердження на місцях іншими джерелами тієї обставини, що відомості, вміщені в них, належать особі, яка перевіряється.

9.8. Якщо встановлено, що особа, яка перевіряється, раніше була засуджена за іншими анкетними даними, на зворотному боці вимоги проставляється штамп N 9 (додаток 13), нижче якого викладаються відомості із зазначенням прізвищ і установчих даних за кожним засудженням та підстав зміни анкетних даних.

9.9. Інформацію про судимість (несудимість) за особистими зверненнями громадян надають територіальні УОІ-ВОІ за місцем останнього постійного мешкання цих громадян з урахуванням вимог статей 5, 89, 108 КК України (2341-14). Довідка надається на бланку встановленого зразка за підписом керівника та засвідчується печаткою підрозділу з її обов'язковою реєстрацією.

9.10. При опрацюванні запитів на іноземців інформацію необхідно перевіряти за централізованим обліком ДІТ при МВС.

10. ТЕРМІНИ ЗБЕРІГАННЯ ОБЛІКОВИХ ДОКУМЕНТІВ

10.1. В оперативно-довідкових картотеках (банках даних) ДІТ при МВС і територіальних УОІ-ВОІ облікові документи зберігаються

незалежно від погашення або зняття судимості.

10.2. В оперативно-довідкових картотеках облікові документи зберігаються:

10.2.1. Постійно:

- а) на засуджених за злочини проти основ національної безпеки України, проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку;
- б) на засуджених до довічного позбавлення волі (у тому числі тих, хто раніше був засуджений до смертної кари);
- в) на осіб, померлих у місцях позбавлення волі та під час слідства;
- г) на осіб, що стали жертвами політичних репресій.

10.2.2. На засуджених до позбавлення волі за скоєння:

- а) особливо тяжких злочинів (пункт 5 статті 12 КК України (2341-14) - 50 років після відбування покарання;
- б) тяжких злочинів (пункт 4 статті 12 КК України (2341-14) - 30 років після відбування покарання;
- в) злочинів середньої тяжкості (пункт 3 статті 12 КК України) (2341-14) - 20 років після відбування покарання;
- г) злочинів невеликої тяжкості (пункт 2 статті 12 КК України) (2341-14) - 10 років після відбування покарання.

10.2.3. На осіб, засуджених до мір покарання без позбавлення волі:

- а) один раз - 5 років після відбування покарання;
- б) два і більше разів - 10 років після відбування покарання за останньою судимістю.

10.2.3.1. На осіб, засуджених до штрафу, - 5 років після винесення рішення.

10.2.3.2. У разі основного покарання у вигляді позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю, службового обмеження для військовослужбовців, а також тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців - 2 роки після закінчення визначеного судом терміну обмеження.

10.2.4. Щодо інших категорій осіб:

- а) на осіб, які вчинили злочини і за рішенням суду поміщені в психіатричні лікарні для примусового лікування або передані під опіку родичів чи інших осіб, що доглядають за хворим, - до досягнення ними 80-річного віку;
- б) на осіб, амністованих на стадії досудового слідства, або до вступу вироку в законну силу - 10 років з моменту прийняття рішення про амністію;
- в) на засуджених осіб, амністованих після вступу вироку в законну силу, - на загальних підставах відповідно з підпунктами 10.2.1, 10.2.2, 10.2.3, 10.2.4 Інструкції, але не менш ніж 10 років після звільнення від покарання;

г) на осіб, кримінальні справи стосовно яких припинені відповідно до статей 22, 44-49, 97 - 10 років з дня припинення справи;

г) на осіб, оголошених у розшук - до припинення розшуку його ініціатором;

д) на осіб, затриманих за підозрою в занятті бродяжництвом, - 5 років;

е) на осіб, відносно яких матеріали протокольної форми направлені до суду відповідно до статті 426 КПК України (1003-05), - 10 років;

є) на іноземців - на загальних підставах відповідно до підпунктів 10.2.1, 10.2.2, 10.2.3, 10.2.4, 10.2.5 Інструкції.

10.2.5. На осіб, які відбували покарання за статтями кримінального кодексу України (2001-05, 2002-05) 1961 року, виключеними з чинного кримінального кодексу України (2341-14) 2001 року:

а) у разі засудження до позбавлення волі - 10 років після відбування покарання;

б) у разі засудження до мір покарання без позбавлення волі - 2 роки після відбування покарання.

10.3. У дактилоскопічних картотеках ДІТ при МВС України та територіальних УОІ-ВОІ дактилоскопічні карти зберігаються, незалежно від термінів зберігання облікових карток, до досягнення особами, що стоять на обліку, 80-річного віку.

Особи, які досягли 80-річного віку в період відбування покарання, з дактилоскопічного обліку знімаються після звільнення.

Терміни зберігання облікових матеріалів, які мають науково-історичне значення, можуть продовжуватись рішенням керівництва ДІТ при МВС або територіального УОІ-ВОІ.

11. ВИЛУЧЕННЯ ОБЛІКОВИХ ДОКУМЕНТІВ

11.1. З оперативно-довідкових картотек ДІТ при МВС та територіальних УОІ-ВОІ вилучаються:

а) раніше складені облікові документи у разі їх переоформлення на підставі постанов органів слідства (дізнання) або ухвал судів про уточнення (зміну) анкетних даних осіб, що стоять на обліку;

б) алфавітні картки на осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності, до яких не застосовувався запобіжний захід у вигляді взяття під варту, при заміні цих карток на арештантські або картки з рішенням суду;

в) облікові документи на осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності як обвинувачені, кримінальні справи стосовно яких

припинені на стадії досудового слідства на підставі реабілітації або відносно яких судом прийнято виправдувальний вирок;

г) облікові документи, що підлягають вилученню у зв'язку із закінченням строку їх зберігання відповідно до п.10 Інструкції.

11.2. Правильність вилучення карток і дактилокарт контролюється керівниками відповідних підрозділів.

11.3. Вилучені документи знищуються за затвердженим керівництвом ДІТ при МВС, УОІ-ВОІ актом із зазначенням у ньому складу комісії, місця, часу, підстави вилучення і кількості облікових документів, що знищені.

Начальник Департаменту
інформаційних технологій
при МВС України полковник міліції

В.М. Єрмоленко

Додаток 1
до п.п. 3.2, 5.1.2
Інструкції

(Лицьовий бік)

Алфавітна картка. Форма 1

1. Прізвище _____	Орган _____
2. Ім'я _____	(який поруш. справу)
3. По батькові _____	_____
4. Народився " __ " ____ 19 ____ р.	
5. Місце народження _____	
_____	N _____
6. Адреса _____	(крим. справи, арх. справи)
_____	
7. Паспорт серії _____ N _____	
8. Група крові _____	Дакт.
9. Нац. _____	-----
10. Громадянство _____	форм.
-----+-----	
11. Арешт/підписка _____	
" __ " ____ 20__ р.	
12. Характер злочину _____	
_____	
13. Ст. ст. _____ КК _____	
14. Картка складена _____	
(назва органу)	
_____	
(посада і прізвище працівника,	

що заповнив карточку) |
" ___ " ___ 20 ___ р. _____ |
(підпис) | Відбиток вказівного
| пальця правої руки

(Зворотний бік)

ким засуджений: _____

коли " ___ " _____ 20 ___ р. за статтями _____

_____ КК _____
строком на ___ років ___ міс. ___ днів _____

(вказати повністю додаткові заходи)

Вирок вступив в законну силу " ___ " _____ 20 ___ р.

Відмітки про _____
виконання, _____
зміну вироку, _____
рух _____
засудженого _____

_____
_____
_____
_____

Форма 1 (розмір 140 x 95 мм)

(Лицьовий бік)

Продовження

1. Прізвище _____
2. Ім'я _____
3. По батькові _____
4. Народився " ___ " _____ 19 ___ р.
5. Місце народження _____

_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

(Зворотний бік)

Форма 1 (розмір 140 x 95 мм)

Додаток 2
до п. 3.2 Інструкції

РОЗШУКОВА КАРТКА

1. Прізвище _____
2. Ім'я _____
3. По батькові _____
4. Народився " ____ " ____ 19 ____ р. |
5. Місце народження _____ | 8. Розшукова справа N _____
_____ | від " ____ " _____ 20 ____ р.
_____
|
6. Звинувачується за ст.ст. _____ | 9. Дакт.
_____ КК _____ | -----
7. Розшукується _____ | форм.
(назва органу внутрішніх справ) |
_____
|
11. Картка складена _____ |
(назва органу внутрішніх справ) |
_____
| 10. Розшук припинено
(посада і прізвище працівника, | " ____ " _____ 20 ____ р.
що заповнив карточку) |
" ____ " ____ 20 ____ р. _____ |

(підпис) |

Додаток 3
до п.3.2 Інструкції

Форма 1а

(Лицьовий бік)

1. Прізвище _____ | Затриманий _____
2. Ім'я _____ | _____
3. По батькові _____ | (вказати повну назву органу)
4. Народився " ____ " _____ 19 ____ р. | _____
5. Місце народження _____ |
_____
_____
6. Адреса м/проживання _____ | Перевірочна справа N
-----+-----
-----|
7. Національність _____ |
8. Затриманий " ____ " _____ 20 ____ р. | Відбиток вказівного
| пальця правої руки

(Зворотний бік)

9. Звільнений " ____ " _____ 20 ____ р. _____

(вказати, які прийняті заходи до затриманого)

10. Паспорт серії _____ N _____ виданий " ____ " _____ 20 ____ р.

(назва органу внутрішніх справ)

11. Раніше судимий (затримувався) як _____
(вказуються лише інші

прізвища, імена та по батькові, роки і місця народження)

12. Картка складена _____
(прізвище працівника, що склав картку)

(вказати назву органу внутрішніх справ)

- " ____ " _____ 20 ____ р. _____
(підпис)

Додаток 4
до п.3.2, 5.1.4 Інструкції

(Лицьовий бік)

_____ (стать) Дактилоскопічна картка

- 1. Прізвище _____ |
2. Ім'я _____ |
3. По батькові _____ | дакт.
4. Народився " ____ " _____ 19 ____ р. |-----
5. Місце народження _____ | формула
_____
_____ |

Права рука

- 16 ----- 8 -----
1. Великий | 2. Вказівний | 3. Середній | 4. Безіменний | 5. Мізинець
-----+-----+-----+-----+-----
| | | | |
----- 16 ----- 8 ----- 4 -----

----- Лінія перегинання ----- Ліва рука -----

- 2 ----- 1 -----
6. Великий | 7. Вказівний | 8. Середній | 9. Безіменний | 10. Мізинець
-----+-----+-----+-----+-----

----- Лінія перегинання ----- Контрольні відтиски пальців -----

Ліва рука | Великий | Великий | Права рука
|-----+-----|

Підпис особи, що дактилоскопіюється _____

Карта заповнена " ____ " _____ 200 ____ р.

(орган, підрозділ)

(Зворотний бік)
ДАНІ ПРО АРЕШТ

Заарештований _____
(коли, ким, за що, статті, частини статей КК і указів
(крим. справи, арх. справи)

Відтиск
правої
долоні

Відтиск
лівої
долоні

ОСОБЛИВІ ПРИКМЕТИ (додаткові дані)

Карту склав _____
(посада, підпис, прізвище)

Правильність складання карти перевірів, формулу обчислив _____
(посада)
" ____ " _____ 20 ____ р.
(підпис, прізвище)

(розмір 290x205 мм)

Штамп ОДК про внесення Додаток 5
змін в ф.1 до пп. 3.2, 5.1.5 Інструкції

(Лицьовий бік)

СПОВІЩЕННЯ ПРО ЗАСУДЖЕНОГО (ЗААРЕШТОВАНОГО)

1. Прізвище _____
2. Ім'я _____
3. По батькові _____
4. Народився " ____ " _____ 19 ____ р.
5. Місце народження _____
(нас. пункт, р-н, обл., країна)

6. Заарештований "___" _____ 20__ р.

7. Засуджений "___" _____ 20__ р. _____
(назва судового органу)

за ст. _____ КК _____
(республіки, країни)

строком на ___ років ___ міс. _____
(основні і додаткові покарання)

8. Вирок вступив в законну силу "___" _____ 20__ р.

9. Вирок змінено _____ від "___" _____ 20__ р.
(постанова, ухвала)

_____ (назва судового органу)

_____ (зміст рішення)

_____ (Зворотний бік)

10. Прибув, вибув "___" _____ 20__ р. _____
(непотрібне закреслити) (умовна назва установи,

_____ найменування ВТУ і її місцезнаходження (область)

11. Звільнений "___" _____ 20__ р. _____
(підстава,

_____ ким, коли прийнято рішення і його зміст)

12. Після звільнення вибув _____
(вибране місце проживання)

13. Помер "___" _____ 20__ р. Повідомлення про реєстрацію
смерті направлено _____
(дата і назва органу РАГС)

14. Сповідення складено _____
(умовна назва установи, найменування ВТУ,

органу внутрішніх справ і його місцезнаходження)

Виконавець _____
(підпис) (прізвище)

Начальник _____
(назва установи, підпис) (прізвище)

" ____ " _____ 20 ____ р.

Додаток 6
до п.п. 3.2, 5.4 Інструкції

Начальнику Департаменту інформаційних технологій
при МВС України
на N ____ від " ____ " _____ 20 ____ р.

Копія: Начальнику Управління (відділу) оперативної
інформації при ГУМВС, УМВС України в

Місто _____
на N _____ від " ____ " _____ 20 ____ р.

ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПОМИЛУВАННЯ

Повідомляємо, що засуджений
Прізвище _____
Ім'я _____
По батькові _____
_____ року народження, уродженець _____
_____, засуджений " ____ " _____ 20 ____ р.

(вказати, ким, коли, за якими статтями і на який строк засуджений)
згідно з Указом Президента України про помилування
від " ____ " _____ 20 ____ р.,
(дата Указу)
звільнений " ____ " _____ 20 ____ р.

(зі зняттям або без зняття судимості, із заміною невідбутого
строку покарання)

і вибув _____
(указати точну адресу вибуття)

Про скорочення строку покарання з ____ до ____ років позбавлення волі оголошено " ____ " _____ 20 ____ р.

Начальник _____
(указати повну назву підрозділу) (прізвище, підпис)

Начальник відділу спецобліку _____
(прізвище, підпис)
" ____ " _____ 20 ____ р.

Додаток 7
до п. 3.2 Інструкції

(Лицьовий бік)

ПОВІДОМЛЕННЯ
про засудженого іноземця

1. Прізвище _____

2. Ім'я _____

3. По батькові _____

4. Народився " ____ " _____ 19 ____ р.

5. Місце народження _____

6. Місце проживання до арешту _____

7. Стать _____

8. Національність _____

9. Громадянство (підданство) _____

10. Коли і з якої країни прибув до України _____

11. Заарештований " ____ " _____ 20 ____ р. _____

(яким органом)

12. Характер злочину _____

13. Ст. ст. _____ КК _____

14. Засуджений " ____ " _____ 20 ____ р. _____
(назва судового органу)

за статтями _____ КК _____
(країна)

строком на ____ років ____ міс. ____ днів _____

(основні і додаткові міри покарання)

15. Вирок набрав законної сили " ___ " _____ 20 ___ р.

16. Вирок змінено _____ від " ___ " _____ 20 ___ р.
(постанова, ухвала)

(яким органом)

17. Прибув " ___ " _____ 20 ___ р. з _____
зміст рішення

18. Переведений " ___ " _____ 20 ___ р. _____
(Зворотний бік)

(умовна назва установи і її місцезнаходження)

19. Звільнений " ___ " _____ 20 ___ р. _____

(підстава, ким, коли прийнято рішення і його зміст)

20. Після звільнення вибув _____
(указати населений пункт, район, область, країна)

21. Помер " ___ " _____ 20 ___ р. Сповідання про реєстрацію
смерті направлено _____
(дата і назва органу РАГС, його місцезнаходження)

22. Здійснив втечу " ___ " _____ 20 ___ р.

23. Повідомлення складено _____
(умовна назва установи без скорочень

і її місцезнаходження - насел. пункт, район, область, країна)

Виконавець _____
(посада) (підпис) (прізвище)

Начальник _____
(установа, орган) (підпис) (прізвище)

" ___ " _____ 20 ___ р.

Додаток 8
до п.п. 5.2.1, 5.4
Інструкції

Начальнику УОІ (ВОІ) _____
(назва органу внутр. справ)

_____
(звання)

_____
(прізвище та ініціали)

Відповідно до наказу МВС України від " ____ " _____ 2002 р. N _____ направляємо облікові документи на осіб, які підлягають оперативно-довідковому обліку згідно з контрольним списком*, а також корегувальні матеріали за період з " ____ " до " ____ " _____ 20__ р.

Додаток: картки форми 1 ____ шт., дактилокарти ____ шт., картки форми 1а ____ шт., повідомлення ____ шт.

Начальник _____
(назва установи ДДУПВП, УОІ (ВОІ))

_____
(звання) (підпис, прізвище)
" ____ " _____ 200__ р. вих. N _____

* При направленні до ДІТ при МВС України контрольний список додавати не обов'язково.

Додаток 9
до п. 5.2.1 Інструкції

КОНТРОЛЬНИЙ СПИСОК
осіб, які направляються для поставлення на
оперативно-довідковий облік

N	Прізвище, ім'я та по батькові	Дата	Примітка
з/п	народження		

Всього: _____ осіб.

Начальник _____
(назва установи)

_____

(підпис)

_____

(прізвище)

Додаток 10
до п.п. 3.2, 6.1.3
Інструкції

(Лицьовий бік)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Начальник підрозділу ДДПРФО
ГУМВС, УМВС

_____

" ___ " _____ 20 ___ р.

ВИСНОВОК

про відновлення родових даних

" ___ " _____ 20 ___ р. Місто _____

Громадянин

Прізвище _____

Ім'я _____

По батькові _____

який народився " ___ " _____ 19 ___ р. в _____

_____

(вказати повні дані про місце народження:

_____

нас. пункт, р-н, область, країна)

засуджений " ___ " _____ 20 ___ р. _____

(назва судового органу)

_____

за статтями _____ КК _____

(країна)

на строк ___ років ___ міс. ___ днів _____

_____

Цей самий громадянин раніше судимий як _____

(прізвище, ім'я, по батькові,

_____

рік і місце народження, коли, яким судом, статті засудження,
строк покарання,

_____

дата і підстава звільнення за кожною судимістю)

_____
_____
_____

Відомості про судимості підтверджені ДІТ при МВС, УОІ (ВОІ) при ГУМВС, УМВС

Проведеною перевіркою (опитування свідків, родичів, перевірка копій свідоцтва про народження, наявності паспорта та ін.) встановлено, що його родовими даними є:

(прізвище, ім'я, по батькові, дата і місце народження)

(Зворотний бік)

ПОСТАНОВЛЯЮ:

Засудженого (раніше судимого)

Прізвище _____

Ім'я _____

По батькові _____

Дата та місце народження _____

надалі вважати

Прізвище _____

Ім'я _____

По батькові _____

Дата та місце народження _____

і видати на ці дані паспорт.

Копії висновку направити до ДІТ при МВС та відповідні УОІ (ВОІ) ГУМВС, УМВС, а на осіб, що відбувають покарання, - також і в суд, що виніс останній вирок.

Начальник відділу (відділення) ДДПРФО _____
(назва органу внутрішніх справ)

(підпис)

(прізвище)

ЗГОДЕН:

Начальник _____
(назва органу внутрішніх справ)

(підпис)

(прізвище)

" ___ " _____ 20 ___ р.

Кутовий штамп
органу-відправника
Вих. N ___ від ___

Додаток 11
до п.п. 8.3, 8.4 Інструкції

ВИМОГА |Індекс|

(назва органу внутрішніх справ, куди направлена вимога)
-----

1. Прізвище-----
2. Ім'я _____
3. По батькові _____
4. Народився "___" _____ р.
5. Місце народження _____

6. Адреса _____

7. Чим викликана перевірка _____
(арешт, розшук, оформлення матеріалів до спецстанов,

притягнення до кримінальної відповідальності та ін.)

8. Номер справи _____ від "___" _____ 20__ р.
(кримінальної, оперативно-розшукової, матеріалів)

9. Яка потрібна довідка _____
(про судимість, місцезнаходження та ін.)

Начальник _____
(назва органу (служби),

що направив вимогу)

М.П. _____
(підпис, прізвище)

Виконавець _____
(посада, служба)

_____ (підпис, прізвище)

"___" _____ 20__ р.

Назва органу _____

Адреса _____
(поштовий індекс, вулиця, будинок, нас.пункт, район, область)

Додаток 12
до п. 8.5 Інструкції

УОІ (ВОІ) при _____

ДОВІДКА
про судимості і реєстрацію під іншими
установочними даними

" ___ " _____ 20 ___ р. Місто _____
При перевірці дактилоскопічної карти, складеної " ___ " _____ 20 ___ р.

_____ (назва органу)
на громадянина _____
(прізвище, ім'я та по батькові)

" ___ " _____ 19 ___ р. н. (на труп - дата виявлення) _____

_____ (вказати місце народження,
на труп - місце виявлення)

дактилоскопічна формула _____

В С Т А Н О В Л Е Н О,
що він як _____
(прізвище, ім'я та по батькові)

_____ (дата і місце народження)

був _____

(вказати всі судимості і реєстрації в хронологічному порядку:

коли, яким судом засуджений, статті, термін покарання,

дата і підстави звільнення за кожною судимістю)

Довідку склав _____

_____ (посада, підпис)

_____ (прізвище)

Начальник відділу _____

_____ (підпис)

_____ (прізвище)

до п.п. 9.5, 9.7 Інструкції

Зразки штампів,
що можуть використовуватися при обробці
оперативно-довідкової та дактилоскопічної інформації

-
- 1 | Без повних установчих даних |
| перевірити в ОДК ДІТ при МВС України |
| НЕМОЖЛИВО | 65 x 20 мм
-
- 2 | Для перевірки із вказаною Вами метою |
| заповнюється спецбланк. |
| Повертаємо без виконання | 65 x 20 мм
-
- 3 | В ОДК ДІТ при МВС України відомостей |
| про особу із вказаними установчими |
| даними НЕМАЄ | 65 x 20 мм
-
- 4 | Проход. ___ у крим. справі N ___ |
| за ___ рік. Звин. ___ за ст. ___ |
| Справа припинена на підставі ст. ___ | 65 x 20 мм
-
- 5 | Звільнений _____ з місць п. в. |
| _____ обл. |
| Після відбування строку покарання |
| вибув |
| _____ | 70 x 20 мм
-
- 6 | Відомості про звільнення ВІДСУТНІ. |
| На "___" _____ р. перебував |
| у місцях п. в. _____ області | 70 x 20 мм
-
- 7 | У дактилокартотечі ДІТ при МВС |
| України тотожних відбитків |
| НЕ ЗНАЙДЕНО |
| Перевірку здійснив _____ |
| "___" _____ р. | 68 x 30 мм
-

8 | Відбитки пальців належать особі, |
| яка перевіряється | 48 x 15 мм

9 | ДО ВІДОМА. |
| В ОДК ДІТ при МВС УКРАЇНИ ЗНАЧИТЬСЯ: | 55 x 15 мм

10 | ЗАТРИМАНИЙ | 55 x 15 мм

11 | ЗАТРИМАНИЙ ЗА БРОДЯЖНИЦТВО |
| "___" _____ р. _____ |
| "___" _____ р. _____ |
| "___" _____ р. _____ | 70 x 24 мм

12 | Повертаємо без виконання |
| у зв'язку з неякісними |
| відбитками пальців | 65 x 16 мм

13 | УТОЧНІТЬ УСТАНОВЧІ ДАНІ. |
| В ОДК ДІТ при МВС УКРАЇНИ |
| ЗНАЧИТЬСЯ ОСОБА: | 50 x 18 мм

14 | Засуджений "___" _____ р. |
| судом _____ |
| _____ обл. |
| за ст. _____ КК _____ |
| на строк ___ років ___ міс. ___ |
| днів позбавлення волі | 118 x 20 мм

Іменні штампи

15 | Башенко | 37 x 9 мм

16 | Нач. ВОДО ДІТ при МВС України |
| "___" ___ 20___ р. Німченко | 55 x 15 мм

17 | Засуджений в _____ рр. |
| в _____ обл. |
| Дані знаходяться в ОДК місцевого |
| УОІ при УМВС України |
| "___" _____ 20__ р. Башенко | 70 x 20 мм

---

18 | В ОДК ДІТ при МВС УКРАЇНИ |
| АЛФАВІТНОЇ КАРТКИ НЕМАЄ |
| "___" _____ р. | 54 x 18 мм

---

19 | В ОДК ДІТ при МВС УКРАЇНИ |
| ВІДОМОСТІ АНАЛОГІЧНІ |
| "___" _____ 20__ р. | 55 x 18 мм

---

20 | В ОДК ДІТ при МВС УКРАЇНИ |
| РОЗШУК ПРИПИНЕНО |
| "___" _____ 20__ р. | 54 x 22 мм

---

21 | В ОДК ДІТ при МВС УКРАЇНИ |
| ПЕРЕМІТКА ВИКОНАНА |
| "___" _____ 20__ р. | 56 x 22 мм

---

22 | Довідку наводив працівник |
| ОДК ДІТ при МВС України |
| "___" _____ 20__ р. |
| _____ |
| Савченко Т.А. | 56 x 22 мм

---

23 | ДОВІДКА |
| Відомості, які Вас цікавлять, |
| в ОДК ДІТ при МВС України |
| ВІДСУТНІ |
| "___" _____ 20__ р. |
| _____ |
| Башенко М.Я. | 65 x 30 мм

---

24 | Вилучено |
| з масиву ОДК у |

Додаток 14
до п. 6.1. Інструкції

РОЗ'ЯСНЕННЯ
ЩОДО ФОРМУВАННЯ АЛФАВІТНИХ ОПЕРАТИВНО-
ДОВІДКОВИХ І ДАКТИЛОСКОПІЧНИХ КАРТОТЕК

Оперативно-довідкові картотеки

1. З огляду на тривалий досвід ведення оперативно-довідкових картотек рекомендуються такі основні принципи розміщення алфавітних карток в ОДК:

1.1. Прізвищ, імен та по батькові - за російським алфавітом.

Приклад

Бондар, Бондаренко, Бондарчук
Андрей, Борис, Василий
Андреевич, Борисович, Васильевич

1.2. На осіб, що мають однакові прізвища, імена та по батькові, алфавітні картки розміщуються за роками народження, починаючи зі старшого віку: 1887, 1895, 1901, 1922 і т.д. На чоловіків і жінок - за іменами і по батькові, розташованими в алфавітному порядку. Закінчення жіночих прізвищ при цьому не враховуються.

Приклад

Абрамов Александр Яковлевич
Абрамова Александра Абрамовна
Абрамова Александра Александровна
Абрамов Василий Иванович

1.3. На осіб, імена та по батькові яких можуть бути написані порізно, наприклад, "Георгий, Гоша, Жора, Георгиевич" - як "Георгий, Георгиевич".

1.4. На осіб, у прізвищах яких зустрічаються голосні літери (крім початкових літер) А, Е, И, Й, О, Ы, Э, Я, кожна з них замінюється на літеру А. Аналогічно цьому літери У та Ю читаються,

як У.

Приклад

Ведрин як Вадран

Клюев як Клуав

Любан як Лубан

1.5. На осіб, у прізвищах яких є приголосні літери (крім початкових літер), відбувається така заміна:

Б і П читається як Б

В і Ф читається як В

Г і Ч читається як Г

Д і Т читається як Д

Ж, Ш, Щ читається як Ж

З и С читається як З

К и Х читається як К

Приклад

Тополь - Табал

Собко - Сабк

Вафин - Ваван

Сифоненко - Савананк

Сечалов - Сагал

Легачев - Лагаг

Лохман - Лакман

Вытченко - Вадганк

Сытенко - Саданк

Видищев - Вадаж

Лещенко - Лажанк

Вясов - Ваз

Цесарь - Цезар

Цехин - Цакан

1.6. На осіб, у прізвищах яких є дві або більше розташованих поруч голосних літер, алфавітні картки розміщуються так само, як і на осіб, прізвища яких мають одну голосну літеру.

Приклад

Еремейкин - Ерамакан

Дуюн - Дун

1.7. На осіб, у прізвищах яких зустрічаються дві поруч розташовані приголосні літери, картки розміщуються так само, як і на осіб, прізвища яких мають одну приголосну літеру.

Приклад

Обязин - Обазан

Введенин - Ваданан

1.8. При розміщенні облікових карток не береться до уваги:

а) наявність м'якого знака "Ь" або твердого знака "Ъ" у прізвищах;

б) наявність перед прізвищами часток ВАН, ДЕ, ФОН, ТЕР, СЫН, ДОЧЬ, ОГЛЫ, КЫЗИ, ЗАДЕ тощо.

1.9. Алфавітні картки на осіб, прізвища яких закінчуються на голосні літери або сполучення УЙ, ЮЙ, ОВ, ЕВ, ІВ, розміщуються в масиві без урахування цих закінчень.

Приклад

Терезку - Таразк	Коваленко - Каваланк
Шульга - Шульг	Вайдуй - Вад
Гарцюй - Гарц	Іванов - Іван
Гренив - Гран	Хмелев - Хмал
Клюев - Кл	Веске - Вазк

1.10. Алфавітні картки на осіб, прізвища яких закінчуються на сполучення УВ, ЮВ, розміщуються в масиві з урахуванням цих закінчень.

Приклад

Клюв - Клув
Гасюв - Газув

1.11. Алфавітні картки на осіб, прізвища яких починаються на літери:

А та О - об'єднуються в масиві на літеру А;
Е, Э, Я - об'єднуються в масиві на літеру Е;
Ш та Щ - об'єднуються в масиві на літеру Ш.

Приклад

Огольцова - Агалц
Эргашева - Ергаж
Яременко - Ераманк
Щусев - Шуз

1.12. Близькі за звучанням прізвища з різноманітними початковими літерами (Гусейнов, Кусейнов, Хусейнов або Гулиев і Хулиев або Гурбанов, Курбанов і Хурбанов і т.п.) розміщуються в масиві картотеки за початковою літерою кожного із зазначених прізвищ.

2. У разі, якщо особа має два і більше прізвища (деякі з них можуть бути вигаданими), необхідно вжити заходів до відновлення родового прізвища. Якщо родове прізвище відновити неможливо (наприклад, у старих картках), всі заповнені на дану особу картки з перерахуванням наявних прізвищ, імен та по батькові розміщуються в масиві алфавітної картотеки окремо.

Приклад

1-а картка: Самойлов Александр Тимофеевич,
он же Тихонов Иван Гаврилович,
он же Бедрич Олег Викторович

2-а картка:

Тихонов Иван Гаврилович,
он же Самойлов Александр Тимофеевич,
он же Бедрич Олег Викторович

3-я картка:

Бедрич Олег Викторович,
он же Тихонов Иван Гаврилович,
он же Самойлов Александр Тимофеевич

3. Якщо особа має подвійне прізвище, тоді також виписуються дві картки із зазначенням обох прізвищ. Кожна з карток розміщується в порядку, визначеному в пп. 1 - 2.

Приклад

1-а картка:

Новиков-Сидоров Петр Алексеевич

2-а картка:

Сидоров-Новиков Петр Алексеевич

4. У процесі формування масиву рекомендується об'єднувати співзвучні прізвища (такі, як Абрахманов, Абдирахманов, Абдурахманов, Абдрахманов і т.п.) в окремий підмасив. На місці вилучення цього підмасиву із загального масиву ставиться сигнальна закладка із вказівкою місця його знаходження. А на місці злиття таких підмасивів в об'єднаний підмасив виставляється сигнальна закладка із зазначенням того, з яких саме підмасивів він створений.

Приклад

Створено об'єднаний підмасив Абдуракман.

На сигнальній закладці перед першою картою цього підмасиву буде вказано:

Основна - Абдуракман.

Злито з Абракман, Абдаракман, Абдракман.

В основному масиві на місці зберігання даних підмасивів будуть стояти сигнальні закладки:

Абракман дивись як Абдуракман

Абдаракман дивись як Абдуракман
Абдракман дивись як Абдуракман

5. За наявності двох і більше алфавітних карток, що стосуються однієї й тієї ж особи, уважно звіряються установчі дані, дактилоформула і відбиток пальця. Якщо в даних картках виявлено якісь розбіжності, на окремому аркуші виписуються установчі дані і дактилоформула з нової картки, вказується суть розбіжностей із старою картокою, після чого цей аркуш листом направляється для негайного усунення розбіжностей до ГУМВС, УМВС, яке направило облікові матеріали. При влитті в масив двох і більше карток на одну особу вони об'єднуються в пакет-муфту.

6. З метою посилення особистої відповідальності кожного працівника за стан оперативно-довідкових картотек та ефективності роботи масив картотеки поділяється за алфавітом на сектори, які закріплюються за окремою групою працівників або за одним з них.

При обробці запитів, сповіщень та інших документів на місце вилучених алфавітних карток вставляються іменні закладки, що мають бути завізовані керівником відділу (відділення).

7. Алфавітні картки, вилучені тимчасово для оформлення довідок, відміток і уточнень, після закінчення роботи розкладаються на свої місця.

Залишення алфавітних карток поза картотеками і видача їх іншим службам забороняється.

8. Працівниками ОДК систематично ведеться робота, спрямована на підтримання карток у належному стані: їх поповнення відсутніми даними, переписування алфавітних карток, що знаходяться в поганому стані, вилучення карток через закінчення строків їх зберігання тощо.

9. Алфавітні картки зберігаються у спеціальних шафах, зручних для ведення довідкової роботи. Картотеки розміщуються в окремих ізольованих і добре обладнаних у протипожежному відношенні приміщеннях, які після закінчення робочого часу здаються на централізований пульт під охорону.

Допуск до картотек осіб, не пов'язаних із виконанням роботи по картотеці, категорично забороняється.

На кожен ящик картотеки прикріплюється етикетка із зазначенням на ній прізвища (а за необхідності - також імені та по батькові) особи, інформація про яку міститься в першій картці ящика.

Дактилоскопичні картотеки

10. Дактилоскопичні картотеки формуються за 10-пальцевою системою. Дактилокарти розміщуються за виведеними дактилоскопичними формулами в наростаючому порядку, окремо на чоловіків і жінок.

Дактилоскопичні карти вміщуються у спеціальні папки з цупкого картону розміром 32x22 см. У кожену папку поміщується по 300 - 400 дактилокарт. На папку наклеюється етикетка із записом основної і додаткової формули дактилоскопичних карт, наявних у папці. Папки вміщуються у спеціальні картотечні шафи і розкладаються рядами зліва направо, починаючи з верхньої полки, за наростаючими формулами.

11. Дактилокарти розкладаються в картотеці за чисельником основної формули, починаючи з цифри 1 і закінчуючи цифрою 32. Таким чином, всі дактилоскопичні карти з чисельником основної формули, який становить 1, увійдуть до першої групи, а ті, що мають чисельник 2, - до іншої групи і т.д. Усього таких груп 32.

Потім у кожній із груп дактилокарти розкладаються за підгрупами в наростаючому порядку за числами знаменника основної формули.

Приклад

У першій групі: 1/1, 1/2, ... до 1/32;

у другій групі: 2/1, 2/2, ... до 2/32;

у третій групі: 3/1, 3/2, ... до 3/32

і т. д. - до 32/32

12. У середині кожної з підгруп дактилоскопичні карти розкладаються за цифрами чисельника додаткової формули в наростаючому порядку. Так, наприклад, дактилоскопичні карти з формулами

7-11963 / 9-86764, 7-11932 / 9-79536, 7-12712 / 9-73813

розташовуються в такому порядку:

7-11932 / 9-79536;

7-11963 / 9-86764;

7-12712 / 9-73813

13. За наявності дактилокарт з подібними основними формулами і подібними чисельниками додаткових формул вони розкладаються у відповідні підгрупи за наростаючими числами знаменників додаткових формул.

Приклад

Дактилокарти з формулами:

1-73268 / 22-41175, 1-73268 / 22-52138, 1-73268 / 22-41173

розкладаються у такій послідовності:

1-73268 / 22-41173;

1-73268 / 22-41175;

1-73268 / 22-52138.

14. При розміщенні дактилоскопічних карт необхідно враховувати, що спочатку повинні бути дактилокарти з основною формулою 1/1, причому першою з них - дактилокарта з найменшим чисельником і знаменником додаткової формули, за нею - з тією ж основною формулою, але з більшим чисельником додаткової формули. У тій же послідовності розміщуються дактилокарти з основними формулами:

$1/2, 1/3, \dots 32/32$.

Таким же чином систематизуються дактилокарти, що мають у чисельнику основної формули цифру 2, 3, 4, ..., 32. Наприкінці масиву картотеки розміщуються дактилокарти з основною формулою 32/32 і найбільшим чисельником і знаменником додаткової формули.

15. З метою скорочення часу на пошук ідентичних відбитків пальців у середніх і великих за обсягом масивах дактилокарти на чоловіків і жінок можуть бути розмежовані за секторами і згруповані за окремими видами візерунка пальця.

Дактилокартотеки із середнім масивом інформації складаються з 4-х секторів:

перший: дактилокарти (позначаються цифрою 0) на осіб, у яких відсутні деякі пальці або візерунки пальців травмовані;

другий: дактилокарти (позначаються цифрою 2) на осіб, у яких візерунки пальців мають радіальні (більшові) петлі;

третій: дактилокарти (позначаються цифрою 1) на осіб, у яких пальці з дуговими візерунками;

четвертий: всі інші дактилокарти.

16. Дактилоскопічні карти, що мають однакові чисельники і знаменники основної і додаткової формул, можуть бути розкладені в кожній підгрупі за системою додаткової класифікації, наприклад, за роками народження засуджених або притягнутих як обвинувачені.

Начальник Департаменту
інформаційних технологій
полковник міліції

В.М. Єрмоленко

Список рекомендованої літератури

1. Воробйов В.В. Microsoft Excel 2000: Посібник для початківця. – К.: 2000. – 36 с.
2. Гуржій А.М., Зайцева Т.В., Співаковський О.В. Комп'ютерні технології загального призначення: Навчальний посібник. – Херсон: Айлант, 2001. – 216 с.
3. Джу́жа О. М., Александров Ю. В., Василевич В. В., Гринчак В. М., Годлосніченко Д. І. Правова статистика. - К., 2000. - 336 с.
4. Дибкова Л.М. Інформатика і комп'ютерна техніка: Навч. посібник.- Вид. 2-ге, переробл., доп.- К.: Академвидав, 2005.- 416 с.
5. Зайцева Т.В. Вступ до інформаційних технологій. – Херсон: Айлант, 2000. – 200 с.
6. Захожай В. Б., Федорченко В. С. Правова статистика. - К.: МАУП, 2003. - 368 с.
7. Інформатика: Комп'ютерна техніка. Комп'ютерні технології: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. О.І. Пушкаря. - К.: Видавничий центр "Академія", 2002. - 704 с.
8. Калачова І. В., Трофімова Г. Г.. Правова статистика. - К.: КНЕУ, 2005. - 298 с.
9. Кальман О. Г., Христич І. О. Правова статистика. - Х.: Право, 2004. - 302 с.
10. Камлик М. І. Правова статистика. - К.: Атіка, 2004. - 239 с.
11. Клименко О. Ф., Головка Н. Р., Шарапов О. Д. Інформатика та комп'ютерна техніка: Навчально-методичний посібник / За заг. ред. О. Д. Шарапова. — К.: КНЕУ, 2005. — 534 с.
12. Курицкий Б.Я. Поиск оптимизированных решений средствами Excel 7.0. – СПб.: ВНУ, 1997. – 384 с.
13. Лавренов С.М. Excel: Сборник примеров и задач. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 336 с.

14. Лук'янова В.В. Комп'ютерний аналіз даних. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2003. – 344 с.
15. Мармоза А. Т. Практикум з правової статистики. - К.: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2006. - 318 с.
16. Плоткін С.Я., Степаненко Н.В., Шерман М.І. Статистичний аналіз даних засобами MS Excel. – Херсон, РВВ “Колос” ХДАУ, 2007. – 52 с.
17. Поліщук Г.С., Шерман М.І., Проценко М.В. Використання MS Excel для опрацювання правових даних: Навчально-методичний посібник. – Херсон: ХЮІ ХНУВС, 2007. – 103 с.
18. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Державної програми “Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці” на 2006-2010 роки//Офіційний вісник України. - 2005. -№ 49. – с.40.
19. Трофімова Г. Г. Правова статистика: Навч.-метод.посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2001. – 75 с.
20. Тюрин Ю.Н., Макаров А.А. Статистический анализ данных на компьютере /Под.ред. В.Э. Фигурнова. – М.: ИНФРА-М. 1998. – 528 с.
21. Указ Президента України від 20.10.2005 № 1497/2005 “Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій”// Урядовий кур'єр. - 2005.- № 11(207).
22. Шерман М.І. Вступ до інформатики. Навч. посібник. – К.: Вища освіта, 2003. – 143 с.
23. Шерман М.І. Комп'ютерно-інформаційна підготовка майбутніх юристів: теорія і практика: Монографія. – К.: Вища освіта, 2004. – 192 с.
24. Шерман М.І. Перспективи комп'ютерної підтримки викладання дисципліни “Правова статистика” у вищих юридичних навчальних закладах МВС України. Вісник Луганського національного педагогічного університету: Педагогічні науки. Частина II. – 2006, № 21(116). – С. 210-218.
25. Шерман М.І. Екологічний моніторинг: інформаційно-правовий аспект. Таврійський науковий вісник: Збірник наукових праць ХДАУ. Вип. 52. - Херсон: Айлант, 2007. – С. 333-339

26. Шерман М.І. Інформаційна діяльність та роль керівника в програмно-технічному забезпеченні аналітичної роботи підрозділу ОВС / Підготовка спеціалістів-юристів для ОВС: здобутки, проблеми та перспективи: Зб. наук. праць. – Херсон: ХЮІ ХНУВС, 2007. – С . 63-67.

27. Шерман М.І. Статистичні методи в задачах моніторингу правопорушень проти докілья / Особливості кваліфікації, розслідування, запобігання злочинам проти докілья: Зб.-к. мат.-лів круглого столу. Херсон: ХЮІ ХНУВС, 2007. – С. 40-46.

Зміст

Вступне слово.....	5-10
Розділ 1.	
Історія розвитку та загальні основи правової статистики.....	11-30
Розділ 2. Статистичне спостереження.....	31-43
Розділ 3. Організація статистичного спостереження в правоохоронних органах та судах.....	44-50
Розділ 3. Система показників правової статистики.....	51-64
Розділ 4. Зведення і групування матеріалів статистичного спостереження.....	65-72
Розділ 5. Узагальнюючі характеристики статистичної сукупності правових явищ.....	73-80
Розділ 6. Статистичне вивчення причинно-наслідкових зв'язків правопорушень.....	81-92
Розділ 7. Статистичне вивчення динаміки суспільно-правових явищ.....	93-101
Розділ 8. Особливості застосування індексів у правовій статистиці.....	102-105
Розділ 9. Використання табличного процесора MS Excel у задачах правової статистики	
9.1. Класифікація статистичних функцій	
9.2. Розрахунок статистичних параметрів засобами табличного процесора MS Excel	
9.3. Трендові моделі	
9.4. Використання кореляційно–регресійного аналізу у юридичних дослідженнях	
9.5. Використання рядів динаміки для аналізу правових даних	
Розділ 10. Орієнтовні завдання для лабораторно-практичних занять	

10.1. Використання електронних таблиць в інформаційно–аналітичній діяльності ОВС

10.2. Використання електронних таблиць для розрахунків та графічного подання даних (побудова графіків, діаграм, гістограм)

10.3. Статистичне опрацювання правових даних шляхом розрахунку відносних величин, середніх величин та величин інтенсивності

10.4. Дослідження відносних величин динаміки правових явищ

10.5. Використання засобів статистичного опрацювання даних для аналізу економічної та правової інформації

Короткий термінологічний словник

Додатки.....106-281

Список рекомендованої літератури